LA DIDA.

Digitized by Google

LA DIDA.

Digitized by Google

JOSEPH FELIU Y CODINA.

LA DIDA.

NOVELA

PRECEHIDA D' UN PRÓLECH

DE

D. FREDERICH SOLER

(SERAFÍ PITARRA)

É IL -LUSTRADA PER

TOMÁS PADRÓ.

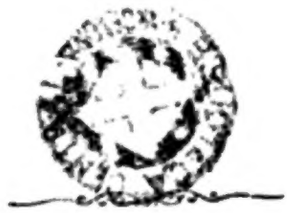

BARCELONA.
BIBLIOTECA CATALANA IL-LUSTRADA
DE JOAQUIM VINARDELL,
Ronda de Sant Antoni, 50.

Digitized by Google

R-394.028

Aquesta obra es propietat del Editor, lo qual se reserva tots los drets.

Queda fet lo depósit que marca la lley.

BARCELONA.

IMPREMPTA D' ESPASA GERMANS Y SALVAT

Robador 39 y 41, y Cera 51.

Digitized by Google

PRÓLECH.

Sr. D. Joseph Feliu y Codina.

Estimat amich.

He llegit la novela, ab la qual te proposas obrir la série de las que tens intent d' escriurer, pintant las costums y principals fets de la nostra terra catalana, y al tornarte 'l manuscrit, vull ferho, acompanyante aquestos quatre mòts de lletra.

Del mèu drama La Dida, n' has fet una tant original novela, has sapigut presentar tipos tant admirables, deguts á ta creaciò propia, y ab tanta exactitut retratar los que vaig dibuxar en lo teatro, qu' has vingut á completar, y gracias te sian dadas, lo quadro de costums que vaig escriurer. Quan axó he vist, m' he dit que faria malament si no completès, ab un incident, —pot ser, y sense pot ser, insignificant, pero incident verdader,—la tèva obra, ajudant d' aquest modo, á presentar ab tots sos detalls, las ja populars figuras de 'n Roch y la Dida.

Aquestos dos tipos, no sòn, ja ho sabs bè prou, creaciò de ma fantasía; encara 's trovan plens de vida, si bè ja bastant vellets, y del natural han passat á la ficciò de la escena.

Y no 's cregui que parlo volent dir qu' he fet una personificaciò

Digitized by Google

d' una classe, no; la Paula ab sòn natural talent, en Roch ab sa sumisiò resignada, y abdòs ab sòn desinteressat carinyo, han prés part en l' acciò d' un drama, semblant al que en lo teatre se representa, pero mès terrible, puig sempre s' ha de descartar en la obra dramática, las tres quartas parts de la realitat de la vida.

En un de mos viatjes á la montanya, coneguí á la simpática parella. Ja havia comensat á envellir; ja, lluny de la noyeta, qu' estava feya temps casada, vivian la meytat de l' any ab l' alegría que l' altre meytat havian de tenir, fent llarga y sempre felís estada en companyía de la Roseta.

Ja eran, per lo tant, lo didot y la dida clásichs; es á dir, los qu' estiman pe 'l sol gust d' estimar.

Tu també los has conegut, y crech inútil estèndrerm en detalls.

Mes, lo que tu no sabs,—y aquí vè l' incident á qu' he fet referencia,—es que'n Roch y la Paula han tingut la per ells inmensa satisfacciò, de véurers «en cos y ánima,»—sòn paraulas sèvas,—presentats al públich del Teatre Catalá.

Un dia, me va ocorrer que tenia de satisfer un déute sagrat, y al mateix temps, que podia disfrutar un moment lo goig de véurer frente á frente l' original y la cópia: lo déute, ja pots pensar quin era, pagar la inspiraciò que en mi feren náxer lo marit y muller; lo goig que gosar volia, ja veurás quin vá ser.

Dit y fet: lo mateix dia y en lo mateix punt y hora en que tal pensament tinguí, vaig agafar tinter, paper y ploma, y al amich qu' en la montanya vivia, al costat de la caseta del honrat matrimoni, li vaig pregar per mor de Dèu, en una carta, que fès lo que poguès pera remétrem la desitjada parella á tornada de corréu.

¿ Pot ser pensarás que li vá ser mòlt difícil cumplir mon desitj ? Donchs si axó créus, de mitj á mitj t' enganyas.

La Paula y en Roch eran, es veritat, lo que mòlts pagesos sòn, ròures qu' es difícil, sino impossible, desarrelar de la terra hont han nascut. L' anyorament los matava si s' estavan mès dels tres dias de rúbrica á mercat, á fira ó á festa major; no 's trovavan bè

Digitized by Google

sino á n' aquell racò de mòn, ahont, si havém de ser franchs, dirém que pitjor no s' hi podia estar.

Mes quan la noya vá ser casada, y ells la vejeren embadalida ab l' amor de sòn espós, y mès tart ab lo dels sèus fills, comensaren á trovarse sols, y fins quasi bè gelosos, y llavoras, l' anyorament, la migransa, la tristesa, l' aburriment y fins lo mal humor anáren á omplir la caseta de la montanya, quan los dos jayos se 'n hi tornavan desprès d' haver passat una tungada en la masía; aquella caseta, hont, lluny de la noya, no podia haverhi sol, vida y amor per en Roch y la Paula.

Llegexi lo lector las sentidas páginas y la carta plena de tendresa que de la separaciò y de la soletat de la dida y de la noya parlan en la teva novela, y no tindrá necessitat de que li espliquém cóm y perqué desd' allavoras res ha sigut tant fácil com fer sortir de sòn cau á la trista parella.

Sembla que ab lo mohiment y la vista de nous objectes y personas, volen oblidarse de sa preocupaciò eterna; sembla qu' afanyosos busquin la distracciò, y «veyent mòn,» com ells diuhen, dexin de véurers sols y vellets y tristos en sa pobre caseta.

Vet' aquí per quina rahò, encara quasi no havia tingut temps mon amich d' enterarse de ma carta, quan ja la Paula y 'n Roch, sofrint los trontolls de l' inmensa galera, —qu' encara hi ha galeras per mès impossible que 't sembli,—feyan lo camí de Barcelona.

Jo vaig sapiguerho moments avans de qu' arrivèssen.

Passo per alt l' arrivada y la rebuda; la cándida admiraciò d' abdòs forasters al véurer la segòna capital d' Espanya; sòn imponderable desitj de passejar, sa rústica pòr d' ésser enganyats, sas riallas, sas exclamacions, y sobre tot, la pluja menuda de preguntas que varen fer cáurer damunt mèu.

Sols dech ferte notar, qu' una essencial diferencia se veya en lo matrimoni; tant com lo marit deya lo qu' á la boca li venia, tant la Paula, ab tot y que li era mòlt difícil contenir s' admiraciò, semblava voler posar compte en no admirarse de res.

A tu, que conexes lo carácter de nostres pagesos, no 't sorpendrá l' empenyo de la Paula. Lo ver pagés de talent, pero im-

Digitized by Google

buhit en totas las preocupacions de sòn poble, per mès qu' admire lo nou y lo bonich en la ciutat, no vol confessar qu' alló per ell sia nou, y gracias si 's digna dirnos qu' ho trova bonich.

La Paula era y es una pagesa de cap á peus.

Pero ahont mès que may vá donar mostra de sa forsa de voluntat, vá ser en lo teatre, lloch ahont en Roch per poch promou un escándol, veyentse fotografiat en l' actor.

Feyan aquella nit la no sè quantas representaciò de La Dida, tant magistralment representada per la senyora Soler, lo senyor Fontova y 'ls demès actors del Teatre Catalá.

Los dos forasters estavan col-locats en la tercera fila de butacas: lo teatre plé com un óu, y jo llegint en los ulls de marit y muller las impresions d' abdòs cada cop mès vivas.

No parlém de sa sorpresa al véurer los llums, la concurrencia y los adornos; axó ja s' ha dit mils de voltas parlant de forasters; aném á la comedia, y al efecte que vá produhir en los convidats.

La Paula, erta com un bastò, apretant ab la dreta lo mocador planxat, d' alta etiqueta, com es sabut, entre la gent del camp, fitas las miradas, units los llávis, inmóvil, sorpresa, veya á un' altra Paula accionar com ella, com ella prevéurer, calcular, y sobre tot, estimar infinitament á la pobre órfana de mare.

En Roch estava al revès: lo bastò entre las camas, abdòs cólzers apoyats en los brassos de la butaca, y plegadas las mans, lo cós inclinat, la boca oberta y esbarats los ulls.

Com pots figurarte, jo esperava una rialla contínua, una expansiò ruidosa, pero vaig quedar enganyat.

En Roch, al véurer á 'n Fontova, que feya lo sèu paper, vá posarse dret com si á un ressort obehís, allargá la má en direcciò á l' escena, pronunciá dos ó tres paraulas inarticuladas, y torná á cáurer, en mitj dels «¡fuera!» que may dexan de prodigar los espectadors.

Fora d' axó, res mès.

Tota la funciò la ván vèurer com he dit. Desprès d' acabat lo drama, encara guardavan abdòs las matexas posicions descritas.

Digitized by Google

¡Admirat'! En Roch, tant espansiu, tant franch y tant xarrayre, no vá ser lo primer que 'm vá comunicar sas impresions. La primera vá ser la Paula.

A l' endemá d' aquella nit, la dida me vá confiar: primer, que tot lo qu' havia vist, ja feya mòlt temps qu' ho sabia; segòn, que no entenia com s' ho arreglavan per' escarnir á la gent tant bè, y tercer y principal, que semblava que li faltava temps pera córrer al poble, y contar que de la vida de la pobre velleta, y dels amors de la «filla del sèu cor,» se n' havia tret un' entremés.

Lo qu' es en Roch res me vá dir, per de prompte. Sols quan, al despedirlos, li vaig allargar la petaca invitantlo á fumar, sols llavors, agrahit per l' obsequi del tabaco, mès que mogut per l' efecte de la representaciò dramática, vá dexar anar aquestas paraulas:

—«Lo passat, passat; per mès que s' hagi mofat de mi, sempre tindrá un amich allí hont jo estigui, perque sè que no ho ha fet ab mala intenciò.»

Desprès s' en ván pujar á la galera, desprès vaig sentir un terratrémol qu' indicava que la baluerna rompia á marxar, y desprès vaig perdrer de vista, pot ser pera sempre, á la dida y á 'n Roch.

Axó volia anyadir á ton llibre, y ara... del llibre parlaria, si no fòssem tant amichs tots dos, y si tu necessitesses que t' alabèssen l' obra.

Aquest prólech no ha de ser com altres; tè d' acabar allı hont deurian comensar las alabansas. Si axís no fòs, jo diria tot lo que 'l lector pensará d' aquesta novela, y fins diria pot ser, que puch saludar en tu, á un dels que ab estil, ab talent y ab observaciò profonda, obran un pervenir á la novela catalana.

Pero res puch dir; no puch mès que despedirme, oferinte á tòn amich de cor,

Frederich Soler.

Digitized by Google

LA DIDA.

CAPITOL PRIMER.

Olivers y Mas-Vidals.

Ara, á l' época que som, la gent de la part alta del Camp de Tarragona, encara us parlaria del odi antiquíssim qu' havia existit entre la masía dels Olivers y la dels Mas-Vidals.

La historia d' aquest odi, jo us la esplicarè en quatre paraulas, tal com la vaig sentir esplicar.

La casa dels Olivers era, ja fa mòlts anys, á mitjan segle disset, la mès forta de totas quantas la voltavan al entorn de catorze horas. L' hereu no sabia lo que 's tenia, y tot lo terreno que la vista arribava á descubrir desde las altas golfas de la espayosa masía, qu'

Digitized by Google

era la casa payral d' aquella familia, pertanyía al sèu patrimoni. Tothom li pagava cens, arrendament ó parcería, y cap pagés, per rich que fòs, tenia may lo pensament de col-locar la sèva riquesa al costat d' aquella tant fabulosa y tant envejada.

Los Olivers, donchs, eran en tot y per tot, los amos d' aquell cantò del Camp de Tarragona; y d' axó n' estavan tant orgullosos, que 's necessitava tot lo respecte que lo sèu poder y riquesa inspiravan, pera sufrir lo posat de soberbia ab que se 'ls veya presentarse per tot arréu, y lo tó de despreci ab qu' eczercian en aquell país un despotisme bastant paregut al dels senyors feudals, qu' acabavan de passar pera no tornar may mès.

En tal estat, figureuvos la sorpresa y lo despit d' aquella gent tant enfatuada, quan de repent se trovaren qu' al costat d' ells, en las terras vehinas, tocant al terme de sas vinyas y oliverás, se 'ls hi presentava un' altra masía, ab l' atreviment de felshi cara y disputalshi l' influencia y 'l poder absolut de que fins allavoras havian tots sols disfrutat.

A l' altra banda de la riera, hont s' acabava la propietat dels Olivers, n' hi comensava un' altra d' bastant estensa, casi bè tota plantada de ceps y de oliveras, ab una masía al mitj, col-locada en un puiget, que, encara que Dèu nos ne dó de la riquesa que li pertanyía, no arribava á poder compararse ni de mòlt lluny, ab la tant famosa y ponderada dels sèus vehins.

Aquest' altra masía era la dels Mas-Vidals.

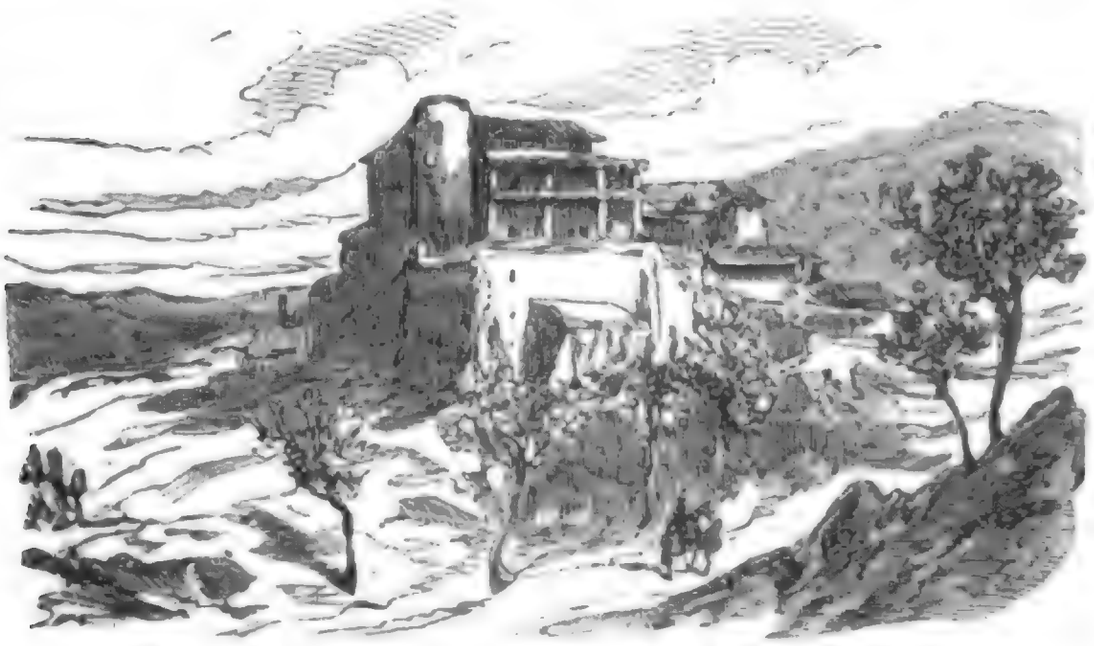

No hi havia hagut may un que dir entre la gent de las duas masías, quan una vegada suchcchí, qu' un fill estern de ca l' Oliver y l' heréu dels Mas-Vidals, se prendaren los dos á l' hora d' una hermosa y rica pubilleta. Axó d' atrevirse un hereuet de casa d' uns *pipiolis*, á posarse de punt ab un fill Oliver,—que, encara que fòs estern, se conceptuava mès que qualsevol heréu,—ja fòu tingut per un cás de mancament. Pero ab tot y axó, los Olivers no 's pensavan qu' aquell punt acabès del modo que vá acabar, y fòu, que la pubilleta, mès enamorada del heréu que del estern, se casá ab lo primer, donant al segòn una carbassa tant gróssa, que ni ell, ni tots los vanitosos de sos parents se la varen poguer acabar may mès.

Com era natural, desd' aquell dia, las duas casas varen renyir del tot.

Los Olivers prou se creyan, qu' ab la riquesa que juntavan, podrian ab facilitat humiliar y véncer als

Digitized by Google

Mas-Vidals; pero no tenian present que si bè aquestos fins allavoras havian sigut mòlt ménos richs, ab lo partit qu' havia fet l' hereu ja podian plantalshi cara y lluitar de potencia á potencia, perque la pubilléta que 'ls havian birlat, havia tingut un dot que pujava un disbarat de mils lliuras.

Ab axó, comensá entre las duas masías una lluita de fortuna contra fortuna.

De convits, y festas, y grans casseras, y parents que may s' acabavan, y parentas ab grans trajos, y bonichs, y diamants, y lucso qu' esgarrifava, y llensar diners á gabadals, que feya conciencia, no 'n vulguéu mès. Bastava que l' un dels dos rivals gastès mil lliuras, perque l' altre l' endemá se 'n gastès dos mil. Quan á plassa 's venian rams y cocas, los dos hereus hi anavan á posarhi dita, y de sou en sou, no mès pel punt de péndrerla l' un al altre, arribavan á pagarne quantitats que mès de quatre fadrinas las haurian prèsas per dot.

Encara no 's posava en venta un tros de terra, ja hi eran los dos caps de casa á disputarsel', y ab empenyos d' aquesta naturalesa arrivaren á ferse sufrir mútuament tals derrotas y humillacions, que la malicia que 's tenian s' anava poch á poch convertint en odi mortal.

Quedava encara una cosa, en que los Olivers eran mès que 'ls Mas-Vidals.

Desd' antiquíssim temps, aquells tenian á la parróquia lo banch davant de tots los de las demès casas; era lo primer de la má dreta del altar major, al peu

Digitized by Google

dels esglaons. Los Mas-Vidals, pe 'l contrari, tenian lo sèu mòlt endarrera, barrejat entre 'ls dels altres propietaris de ménos nota, als quals havian pertenescut los d' aquella casa, avans de ferse la boda ab la pubilla qu' havém dit.

Axís es, qu' ab la referida ventatja, qu' en los pobles es mòlt mirada, l' Oliver encara 's considerava damunt d' en Mas-Vidal; y cada dia de festa, quan aquell entrava á l' iglesia, á l' hora del ofici, seguit de sa parantela, ab l' ullada d' orgullòs despreci que llansava al sèus enemichs, allí confosos ab los pagesos de baxa má, se consolava y refeya dels desaires y rabiadas que fóra del temple podia haver sufert, durant la semmana.

Pero aquesta satisfacciò li durá poch. Com qu' ab diners tot se logra, en Mas-Vidal aná adquirint lo dret dels pagesos que tenia al davant, y de festa en festa lo banch avansava, avansava, fins qu' al últim arrivá á trovarse darrera del dels Olivers.

Aquestos, quan ho varen véurer, diu que digueren ab lo sèu proverbial orgull:

—¡S' han quedat al darrera, qu' al costat may hi arrivarán!

Donchs hi varen arrivar, perque al vinent diumenje lo banch dels Mas-Vidals aparesquè junt al dels Olivers, y en tal situaciò, qu' aquestos li donavan la dreta.

L' altre diumenje, los Olivers seyan á dalt del presbiteri.

Los Mas-Vidals ja hi seyan al diumenje vinent.

Digitized by Google

Com axó vá ser un punt mòlt fort, figureuvos quan vá passar lo d' aquest últim dia, quinas conversas entre la gent, una volta acabat l' ofici. Los uns defensavan als Mas-Vidals, los altres ho feyan ab los sèus contraris, y 's provocaren sérias y encesas disputas; fins hi haguè alguna plantufada, y 'ls mossos de las duas casas quedaren desafiats pera trovarse aquella tarde, com axís ho feren, tornant mès de sis á sa respectiva masía ab algun trench y algun blau mès al cós, que quan n' havian sortit.

Veus aquí, com s' havia anat formant y crexent l' odi entre aquellas duas casas.

CAPITOL II.

Lo plet.

Encara faltava á n' aquellas renyinas, lo que en semblants cassos, sol ésser lo cop de gracia.

Faltava la declaraciò oficial, diguemho axí, d' aquella petita guerra civil.

Faltava 'l plet; pero l' plet vinguè. Ara esplicarém com.

Era un dia de festa major, de per 'llá á mitjan segle passat.

La masía dels Olivers estava plena de parents y convidats, que vestits ab sos millors trajos, y las dónas ab sas millors joyas, á dos quarts de déu del matí s'

Digitized by Google

anavan reunint en la part baxa de la casa, per' anar plegats á oir l' ofici solemne d' aquell dia. Tots, fins los ménos acomodats, havian fet en aquella ocasiò esforsos de flaquesa, pera conseguir que sa numerosa y espléndida comitiva, avergonyís y humiliès á la dels Mas-Vidals, puig ja per adelantat se sabia qu' aquestos foran mès pochs, y anirian ménos bonichs.

Ab axó, comparagueren bó y mudats l' heréu y la jova, y seguits de la parentela y 'ls convidats, lo mateix qu' uns reys de sa cort, varen empéndrer lo camí de l' iglesia, atravessant boscos y mayols de l' estensa propietat de la casa.

Ja havém dit qu' al terme de las terras dels Olivers, hi havia una riera que las separava de las dels Mas-Vidals; y per fer possible lo pas de l' un costat al altre, s' hi trovava una palanca, allí col-locada desde mòlt avans d' enemistarse los dos propietaris colindants.

Lo dia de la festa major, á que 'ns estavam referint, la riera venia un poch grossa, motiu per lo qual la comitiva dels Olivers se 'n entrá palanca endins, sempre, com havém dit, precehida del cap de la familia y sa muller. Tots avansavan, donchs, fent tintinas y de un á un, perque la poca amplaria de la fusta no permetia mès, quan vejeren al heréu pararse tot de cop en lo bell mitj de la palanca, llensant una forta esclamaciò de coratje, y amenassant ab lo puny estret á la masía enemiga, que 's veya allá, lluny, dalt d' un turò.

—¿Qu' es axó? ¿Qué passa?—s' anaren preguntant los parents, aturats tots en filera damunt de la palanca.

Digitized by Google

—¡Miréu quina vilesa! ¡Miréu quina traidoría!—los respongué l' heréu, cridant, irritantse mès á cada paraula y treyent foch pe 'ls caxals.—En Mas-Vidal ha fet trencar la mitja palanca del sèu costat.

En efecte, la palanca no arribava mès que fins á la meytat del clot de la riera, y veus aquí aquella professò de faldellins enribetats, mantellinas de puntas, joyas y altres primors, allí plantada damunt de l' aygua, sense poder continuar lo sèu curs triumfant.

Los improperis que 's varen sentir en totas aquellas bocas, contra l' infame, lo miserable, l' indigne, lo mal home, que 'ls havia fet aquella jugada, ja us podeu pensar que no tingueren fí ni compte. Mes com l' hora passava y ja hi havia 'l punt d' arrivar á la iglesia, fos com fos, dexaren córrer los insults pera mès tart, y enviaren á buscar un carro á la masía,

Digitized by Google

qu' ab uns quants viatjes de l' una á l' altra banda de la riera, los passá á tots en cosa de mitja horeta.

Un cop reunits á l' altre costat, y creyentse ja victoriosos, seguiren á tota pressa la marxa interrompuda, ab l' esperansa d' arrivar encara á temps al ofici; pero quan tot just oviravan lo campanar de la parróquia, sentiren qu' aquest feya la senyal d' alsar á Dèu; y conexent llavoras que 'ls Mas-Vidals se 'ls ne riurian si arrivavan á missas ditas, giraren qua, repassaren la riera, y tots certs y mal mandats se 'n tornaren á la masía.

Pero aquella burla no 's podia dexar passar. L' heréu Oliver cridá aquella matexa tarde al sèu procurador, li doná sas instruccions, y l' endemá aquest últim compareguè ab un notari á ca 'n Mas-Vidal pera fer á aquest lo requiriment de que tornès á posar la palanca en lo lloch hont havia estat sempre. Lo requerit feu de resposta que la riera, desde la meytat ensá, pertanyía á terras sèvas, y qu' ell, en lo sèu, disposava com millor li parexia.

L' endemá 's comensá 'l plet.

Ja havém dit, y tothom sab, qu' un plet entre duas familias, es un vesper de malas passions. Totas duas parts s' olvidan prompte del interés que 's disputan, y 'l plet se torna qüestió d' amor propi, font de miserables sentiments mòltas vegadas, y fins conseller, segòns com, de vils traicions y negres críms.

Críms y tot se cometeren per las duas parts pledejantas. No parlém de las fraus y malas arts que dins del plet foren empleadas, dels testimonis falsos que per

Digitized by Google

un y altre cantò 's presentaren, dels documents que havian tractat de fer desaparéxer, dels notaris qu' havian comprat y dels jutjes que no sè si se 'ls havian venut.

De lo que tinch de fer especial menciò, perque us dongui una idea del modo terrible com s' arrivaren á odiar aquellas duas rassas, es dels vils y reprobats medis de que 's valian pera destruirse 'ls uns als altres; ara 's calava foch en un oliverá, sense que 's poguès trovar qui havia encés la primera espurna; ara resultavan enmatzinadas totas las ovellas d' un ramat; un altre dia queya estesa en mitj d' un camí l' euga que muntava un dels dos heréus, morta per una bala que no se sabia d' ahont surtia y que, de segur, no anava per l' euga.

A cada punt suchcchian atentats misteriosos per aquest estil; y 'ls anomeném misteriosos, no perque ningú d' aquells vols dexès de compéndrer de hont venian y qui 'ls disposava, sino perque tothom s' ho callava encara que s' ho pensès, de manera que la justicia may havia pogut trovar lo rastre dels malfactors.

Lo cert es, que per aquell temps ningú vivia ab tranquilitat prop de las duas masías, y 'ls pagesos de l' entorn, cansats d' aquella lluyta tant empenyada, sempre deyan ab mal humor:

—¿Olivers y Mas-Vidals? ¡Ni may que n' haguèssem conegut cap!

Digitized by Google

CAPITOL III.

Los dos heréus.

Ab aquestas y ab las altras varen arrivar los primers anys de la centuria qu' ara corre.

Lo plet encara durava y no duya trassas d' acabarse, y 'ls dos que s' esqueyan á ser en aquell temps los amos respectius de las duas masías, eran ja d' una edat bastant avansada, encar' que no eran vells. Cap dels dos passava dels xexanta.

Ells seguian odiantse ni mès ni ménos que 'ls sèus antepassats; pero la gent del país tenia l' esperansa de que las antigas quimeras s' acabarian ab la mort dels dos jayos, vist lo natural que 's descubria en cada un dels dos heréus.

Lo de ca 'l Oliver era l' únich fill mascle qu' havia tingut sòn pare. Se deya Joan, y en ell hauriau vist un xicotás alt y grós com un sant Pau, mès rústich que 'ls terrossos en que may clavá l' axada, y tant curt de gambals que no havia pogut apéndrer de lletra, ab tot y las amarguras passadas pe 'l pobre estudiant que li havia prés sòn pare. Era un minyò d' aquells que 's diu que Dèu los vá fer y 'ls vá dexar estar.

En Josephet Mas-Vidal ja era tota un' altra cosa. Era sol á casa sèva per' heredar á sòn pare, y aquest hi

Digitized by Google

estava cego, sense que per estarho li faltès del tot la rahò. Lo jovincel tenia guapa presencia y millor garbo, bonas maneras y bon seny, y com que ja per aprofitarli estas disposicions l' havian tingut cinch anys á Cervera perque seguís alguns estudis, encara que no hi rebès cap títol ni grau, resultá qu' adquirí una instruccioneta, que feu sòn tracte mòlt agradable y la sèva persona mòlt ben considerada per tots los pagesos d' aquells vols, que sempre deyan que l' hereuhet Mas-Vidal s' esplicava com un *Cicero*.

Mes ab tot y axó, lo vell Mas-Vidal no estava ab en Josepet gayre mès joyòs qu' ho estava 'l vell Oliver ab lo tanoca de 'n Joan, s' entèn, per lo que tocava al punt de las enemistats entre las duas familias. Encara que, com s' ha demostrat mès amunt, los dos fadrins eran de natural y de qualitats tan oposadas, en una sola cosa venian á semblarse, y era en lo poch espressos qu' un y altre semblavan pera conservar aquella quimera hereditaria.

En Joan no 's capficava per res, y tant sols se cuidava de menjar bons bocins, de fer casseras y de córrer festas majors. En Josepet, durant lo temps passat fent sos estudis á ciutat, havia adquirit sentiments é ideas mès noblas y moderadas, y lluny de trovarse ab inclinació á sostenir aquell odi sistemátich, lo mirava ab repugnancia y fugia de péndrer part en aquells actes de indigna venjança que mès amunt hem referit.

La gent, donchs, no anava pas del tot malament quan, ficsantse en los dos minyons, assegurava que

Digitized by Google

las renyinas de las duas casas tindrian fí, quan se n' anessen del mòn los dos vells. Pero 's descuidavan de contar ab l' influencia qu' en est assumpto havia de tenir una tercera persona, que 'l dimoni, sens dupte, havia posat entre mitj dels dos heréus pacífichs, pera ventar y mantenir encés lo tiò d' aquella rábia.

CAPITOL IV.

La filla esterna.

A mès del fill que ja us he fet conexer, á casa l' Oliver hi havia una filla.

Aquesta era totalment diferenta de sòn germá. Hermosa, garrida y dotada de bon talent natural, á mès de quatre joves feya anar en renou, puig encara qu' ella no n' havia estimat may cap, li agradava que la galantejessen, y donava esperansas que desprès sabia convertir en desenganys.

Ella sempre deya:

—Per ara no 'm vull casar, que quan jo vulga, ja sè que no 'm faltará un bon partit.

Era d' un génit altiu y vigoròs; manava com una reyna, saludava com si ella fos la pubilla, y desde mòlt petita, s' havia acostumat á mirar l' odi vers los Mas-Vidals, com lo primer sentiment que devia regnar en sòu cor.

Ella era la verdadera autoritat de la casa; y sòn

Digitized by Google

pare, veyentla ab goig, tant entera, tant despatxada y tant fidel á las tradicions d' odi y amor de la familia, mòlts cops li havia proposat ferla pubilla, desheretant al tarambana de sòn germá; pero ella, sempre ferma en sos pensaments, li responia que 'l nom dels Olivers no s' havia de perdrer passant á una dóna, y treya aquell projecte del cap de sòn pare.

Quan aquest últim s' aná fent vell, ella, per sí sola, veyent que sòn germá no ho feya, s' emprenguè l' encárrech de procurar que la lluyta ab l' altra masía no decaiguès.

Semblava impossible, pero era cert, que tots aquells infames y crudels medis de causar mal, que fins allavoras no havian empleat mès que 'ls homes, ella, la bella nineta, la donçella de disset anys, qu' ennamorava y embadalia, vá ser qui 'ls vá disposar desde que vegè que 'ls anys debilitavan la energía de sòn pare.

Dintre d' aquell front pur se formavan los pensaments traydors; aquella boca tant rojeta y tan petita com un clavell quan esclata, era la que dava ordres pera cremar un bosch, enmatzinar un regariu ó disparar un trabuch durant la fosca de la nit, ab l' intent de matar á un home. ¡Quí 'ls ho haguès dit als sèus aymadors, que 's pensavan trovar en ella un cor tant noble, y qu' interpretavan la sèva enteresa, com eccès de virtut y dignitat!

Quan vá arrivar aquell dia de qu' ella parlava, en que determiná casarse, prou se n' hi varen oferir de partits brillants. Acudiren á demanarla tots los heréus qu' estavan en vaga. Pero per casars'hi, tant ella com

Digitized by Google

sòn pare posavan una condiciò, que cap heréu de cara y ulls podia acceptar decorosament.

La condiciò era que 'l matrimoni s' havia de fer á la matexa casa payral, y que 'ls esposos tenian de víurer sempre en ella, puig ja per çó s' imposava al heréu la obligaciò de mantenirlos.

No vá poder ser; los heréus desfilavan axís que sentian aquell tracte, y al últim, si la donçella volguè dexar de serho, tinguè d' abaxar lo sèu orgull y consolarse de péndrer un fill estern, axó sí de bona casa, lo qual, creyentse mòlt favorit, s' hi casá mès ennamorat d' ella que no pas ella d' ell.

L' Antonia, qu' axís se deya, se sortí ab la sèva y ab la del jayo, de no tenir de desamparar la casa y sas tradicions, y en ella, sent mès mestresa que sòn pare y sòn germá, se quedá vigilant, á la trassa de las vestals antigas, pera que no s' estingís la flama d' odi mortal, que tants anys hi havia il-luminava las vellas parets d' aquella casa.

CAPITOL V.

Lo jurament.

Ben descansada vivia l' Antonia en lo más Oliver, en companyía del encisat de sòn pare, lo babau de sòn marit y 'l baliga-balaga de 'n sòn germá, quan un dia vá cáurer damunt d' ells una terribla é inesperada desgracia.

Digitized by Google

Era pe 'l setembre del any mil vuyt cents y tants.

En Godoy volia fer quintas á Valencia y Catalunya. y 'ls valencians s' havian alsat contra 'l govern de Madrit, assegurantse també que 'ls catalans los seguirian. Al objecte d' evitarho, lo favorit de Cárlos IV enviá cap á la nostra terra mòlts y mòlt llestos agents, que rastrejavan com perdigers los llochs ahont se podia conspirar, y no era poca la gent que ja havian despatxat cap á galeras, sense contarne alguns que pe 'l camí s' havian entrebancat ab la forca.

Un d' aquestos agents, acompanyats del batlle del terme y de vuyt mossos de l' Esquadra, trucá un dia, cap al tart, á la porta del más Oliver, que com

lo fret ja comensava, estava feya estona tancada ab barra, pany y baldons.

Digitized by Google

Los amos y 'l servey de la masía esperavan l' hora de sopar, tots fent rodona al voltant de la llar, hont ja hi espaterregavan los primers tiòns d' aquell hivern, quan se sentí aquell truch. Ningú 'n tinguè cap desconfiansa, fóra del vell Oliver, que no la doná á conéxer; l' Antonia, qu' allí era sempre la que donava las ordres, diguè á un dels mossos:

—Vés qui truca, Bialò.

En Bialò s' arrivá fins á la porta, y al cap d' un instant, diguè alsant la veu desde allí mateix hont se trovava:

—Diu qu' es la justicia.

Lo vell Oliver se posá dret rápidament, y groch, tremolòs y ab veu glassada, esclamá dirigintse á sa filla:

—¡Me venen á agafar!

—¿A vos?—li preguntá l' Antonia sorpresa.

—Sí.

—¿Qu' heu fet?

—He conspirat, y en Mas-Vidal ha fet córrer l' espía.

—Amaguéuvos,—li diguè l' Antonia.

Y mentres lo sèu pare desaparexia de la pessa per' anarsen al amagatall, ella, ab la serenitat que jamay perdia, diguè als demès qu' assombrats miravan aquella escena:

—Dexeume fer.

Tot seguit cridá:

—Obra, Bialò.

Aquest, que no s' havia mogut del peu de la porta, ovrí la portella, y la justicia entrá en la casa.

Digitized by Google

—Santa nit.

—Santa nit.

Los mossos de l' Esquadra dexaren cáurer á terra las culatas dels fusells.

—¿A qui demanan? —preguntá l' Antonia, ab tò provocatiu y sense axecarse del escò.

—A don Anton Oliver,—vá respóndrer lo batlle.

—¿Qué li volian?

—Tenim ordre d' agafarlo.

—Donchs, no hi es.

Allavors, l' agent de policía s' adelantá.

—Ja 'ns han dit que s' amagaria,—diguè.—Fassin lo favor d' un llum.

Y sense esperar que li donguessen, agafá una llumanera, y aná per passar una porta que duya al interior de la masía.

—¿Ahont ván?—esclamá l' Antonia, posantse al pas de la porta y detenint als esbirros ab los brassos estesos.

—A buscar á don Anton,—respongué 'l comissari.

—¿No 'ls he dit qu' es fóra?

—Ja sabém ahont lo tenim de trovar.

Se 'n entra cap endins, seguit dels mossos de l' Esquadra, l' arcalde y un del servey de la casa, á qui l' Antonia maná que 'ls acompanyès.

Ella se 'n torná á séurer, y murmurá sonrient ab triunfo:

—No 'l trovarán.

Pero encara no havia acabat de dirho, quan comparaguè lo mosso qu' havia seguit á la justicia, y ab ulls tots espantats, diguè mitj sumicant:

Digitized by Google

—¡Ja 'l tenen!

—¿Qué dius?—esclamá l' Antonia.

—Se coneix,—prosseguí 'l mosso,—que l' espía 'ls ha enterat fins dels amagatalls qu' hi ha á la casa, perque se n' han anat drets al quadro qu' hi ha penjat al primer replá de l' escala, han apretat lo clau, lo quadro s' ha obert, y darrera hi han trovat l' amo.

—¡Oh, ja ha dit bè 'l pare!—esclamá l' Antonia;—aquest tiro vè dels malehits Mas-Vidals.

Los esbirros sortiren al cap d' un instant. Ja havian fet presa: portavan al vell Oliver lligat com un Cristo.

Tots los de la casa se li anaren á tirar damunt per abrassarlo, mes l' agent los continguè, cridant ab enuig:

—¡Endarrera tothom!

—¡Pare!

—Ja ho veus, filla mèva.

—Vaja, aném,—diguè l' agent.

—¡Adèu siau!

Se l' endugueren, y la portella de l' entrada 's torná á tancar darrera d' aquella trista comitiva.

Quan axó haguè passat, en Joan, que en tota la escena anterior no havia dit una paraula, vá esclamar tot aturdit:

—¡Ay, ay! ¿Qu' agafan al pare?

Ni ménos li vá respondrer ningú.

Ell no 's doná per desairat, y prosegui:

—¡Jo 'm pensava qu' á n' els richs no 'ls feyan res!

Digitized by Google

Los tontos á vegadas encertan, y llavoras aquell tonto ho vá encertar, perque l' Antonia, girantse á n' ell, li diguè tocantli l' espatlla.

—Tu has dit bè, Joan. Als richs no se 'ls fa mal. Nosaltres ho som, y no 'ns hem d' espantar.

L' endemá comensaren á fer passos pera obtenir la llibertat del près.

L' Antonia marxá cap á Tarragona, carregada d' unsas. Las vá gastar totas, y 'n vá tenir de demanar mès. Darrera d' aquestas ne vá demanar d' altras, y d' altras, fins que 's vuidaren las gerras que n' estavan plenas.

De Tarragona, l' Antonia se 'n vá anar á Barcelona; allí vá gastar mòlts mès diners y se 'n vá tornar sense haver lograt la llibertat de sòn pare.

Los ván dir qu' á Madrit la conseguirian, y en Matéu, lo marit de l' Antonia, se 'n aná á Madrit. Per çò foren necessaris mès diners, y 'ls Olivers, ¡qui 'ls ho havia de dir! tingueren d' empenyar terras y firmar debitoris.

Al últim, quan hagueren viatjat prou, gastat prou y sofert prou, sortí un indult que 'ls torná 'l pare; mes no aquell robust y sá que 'ls hi havian près déu mesos avans, sino un pobre vell, malalt y atropellat, que 's ficá al llit axís qu' arrivá á casa sèva y que no se 'n axecá mès, perque al cap d' uns quince dias se vá morir.

L' Antonia, que no s' havia tret mès del cap, que tot aquell dany los hi causavan los Mas-Vidals, tan bon punt haguè clòs los ulls de sòn pare, quant, estenent

Digitized by Google

la má damunt del cadáver y rompent lo religiòs silenci que fins llavoras havia regnat en l' arcoba, diguè pausada y solemnement :

—Ja ho veyéu. Los Mas-Vidals nos han fet perseguir ; váren sepultar al pare en un calabosso, nos han arruinat, nos han assesinat á aquest pobre vell ; pero ¡Dèu me negui sa eterna gloria y al infern me vegi cremant per una eternitat, si no cumplexo 'l jurament que faig damunt d' aquest cós difunt, d' esterminar la riquesa, lo nom y la memoria dels Mas-Vidals !

CAPITOL VI.

La jova.

Ara dexém estar als Olivers, y nosaltres, que no necessitém palanca, passém la riera, y anèmsen cap á la masía dels Mas-Vidals, hont tenim de fer un' altra pila de conexensas.

Mentres la familia dels primers passava totas las trifulcas qu' acabaren ab la mort del cap de la casa, la dels Mas-Vidals estava de festa, puig lo mateix dia en que posaren prés al vell Oliver, l' heréu Mas-Vidal se casava ab l' orfaneta de ca 'n Padròs, qu' era una pagesía riquíssima del Vendrell.

L' Isabeleta Padròs s' havia quedat sense pare ni mare, y única mestressa d' un bon patrimoni, avans d' arrivar á la edat dels disset anys.

Digitized by Google

Si la voléu conéxer, afiguréuvos una criatura senzilla, tendre, adorable, sense cap esperiencia del mòn, ab lo qual no havia tingut jamay cap tracte, y per lo tant, ab lo cor obert de bat á bat, á tots los afectes, á totas las confiansas, á totas las impresions.

No solsament ignorava encara quina cosa eran penas, sino que tampoch sabia lo qu' eran alegrías. Com se veya al mòn sense un costat, y s' havia criat mòlt encongida y temerosa, may anava á balls ni á festas de cap especie; axís es, qu' ab tot y qu' era mòlt bonica, los fadrins ab prou feynas la conexian, y no tenia festejadors.

De si era bonica, féuvosne cárrech. Tenia un còs menudet y bufò, que lleuger y gracioset caminava pels camps, com una papallona quan cerca flors; las herbas y las violas boscanas qu' ella, anant y venint de missa, trepitjava ab la punta del sèu peuet calsat ab un tapinet com un didal, ni ménos se 'n sentian, y casi bè semblava, qu' alsantse ufanosas quan la veyan

Digitized by Google

venir, desitjavan lo goig de ferli de pintada y olorosa catifa. Ella era ròssa com un fil d' or, blanca com un llessamí, ab uns ulls negres com duas mòras, que may havian reflectat altra cosa que la bondat y l' ignocencia, y una boca petitona, que semblava que no gosès á parlar, pera no esborrar la dolsa y amable rialleta que constantment tenia sòn niu entre mitx d' aquells llavis, vermells com una cirera.

Los parents que la voltavan, un dia li van dir:

—Isabeleta, tu t' haurias de casar.

Y ella, que may s' havia ocupat, ni en pensament, de semblant cosa, tota sorpresa, vá deixar cáurer un ram de flors, qu' en aquells moments estava aplegant, y no vá saber que respóndrer.

Tenia una amiga, qu' era una criada mòlt viva y espatutxina, ab qui ho consultava tot, y aquell vespre li vá dir quan se quedaren solas:

—Avuy las tias m' han dit que m' hauria de casar.

La sèva amiga li vá respondrer:

—Tènen rahò.

Y veus aquí á la pubilla convensuda y disposada á péndrer la má del nuvi que li portessen.

Lo nuvi que li váren dur, vá ser en Josephet Mas-Vidal, que, com qu' era un minyò de vint anys, guapo, bon mosso y ab aquell ayre que senyorejava, no vá desagradar del tot á l' orfaneta, y ménos á la criada d' aquesta, que la vá acompanyar á péndrer las vistas, y qu' era principalment á qui havia de pláurer, perque la Isabeleta no feya res qu' ella no li diguès qu' estava bè.

Digitized by Google

En Josephet, per altra part, vá ser del parer que nuvias com aquella, tant fina, tant delicada y d' una bellesa tant ideal, ne trovaria pocas entre mitx dels terrossos d' aquells camps, y vist que sòn pare may li callava que no volia morirse sense véurerl' casat, acceptá 'l prometatxe, y ab quatre dias, com aquell qui diu, los dos jovençels váren ser marit y muller.

Axís com, per lo regular, quan en una casa hi entra una jova, tot se muda y tot vá en renou, á casa de 'n Mas-Vidal, per lo que toca á n' aquest punt, semblá que no hi haguès entrat tal jova, ni s' haguès fet tal matrimoni.

Lo carácter angelical de l' Isabel, la feu tot seguit estimada de tothom, y fins los parents del marit ne deyan bè.

Al principi, com li havian dit que l' espós que li donavan, era sabut y llegit, la pobre no sabia com ferho pera véncer lo respecte qu' aquell li inspirava; pero, poch á poch, aná veyent que lo tenir lletras no era cap estorb pera ser amant y bondadòs; trová qu' al contrari, los qu' havian estudiat á Cervera, sabian dir las cosas mès dolsa y delicadament, y trencant aquell glás del principi, s' entregá ab tota confiansa á estimar al sèu home, de qui en pochs dias quedá tendre, cega y perdudament enamorada.

L' única cosa que vá demanar com un gran favor, fou que li dexessen portar ab ella, aquella criada en qui tenia posada tanta confiansa y tant carinyo. No 's tè de dir qu' en Josephet no possá cap dificultat á una pretensiò tant senzilla, y ab axó, lo dia que la

Digitized by Google

órfana 's trasladá á víurer en la masía dels Mas-Vidals, també hi compareguè darrera d' ella aquella minyona, ab una caxa de fusta blanca al cap y un farsell sòta de cada bras, tant franca y despatxada, tant alegre y servicial, qu' avans d' un' hora ja s' havia fet amiga de tot lo servey, y 'ls mossos y las criadas l' obehian de bon grat, lo mateix que si fos á la casa de tota la vida.

Ab aquesta minyona nos hi hem de tractar mòlt, mentres duri aquesta historia.

Ab axó, crech que val la pena de que la coneguém bè.

Tinguémhi, donchs, una assentada.

CAPITOL VII.

La Paula.

Aquella minyona era la Paula.

Filla d' uns pagesos d' Agramunt, carregats de canalla y escassos de bèns, havia arribat als dotz' anys, com hi arrivan casi bè totas las criaturas, es dir, sens adonarse de la pobresa que la voltava, ni dels travalls de sòn pare pera omplir tanta boqueta famolenca com s' ovria cada matí al voltant sèu.

Pero quan la Paula vá cumplir aquella edat, se li observá que lo sèu génit s' anava posant, que 's tornava endressada y trevalladoreta, y qu' al mateix temps

prenia un ayre reflecsiu que la feya semblar una dona. Ajudava á sa mare á escombrar y á fer la cuyna, cada matí vestia y pentinava als sèus germanets, los hi apedassava 'ls genolls de las calsas, y fins los hi dava alguna morma quan li tornavan fets uns xops y bruts de fanch, per haverse ficat al rech ab la golosina de pescar anguilas.

Lo qu' á n' ella la tenia mès capficada, era véurer com s' escarrassava sòn pobre pare, sense que may poguès avansar res; sentia uns grans y poderosos desitjos d' ajudarlo, pero com se veya tant petita, no savia com arreglars'ho.

Ella s' aguantava, s' aguantava, pero al últim, tantas llástimas vá véurer, y tant ab ellas se condolia sòn bon cor, qu' un dia, ab tot y véurers' qu' era un nap buf, vá resóldrer no esperar mès, y diguè als sèus pares:

—Jo me 'n vull anar á servir.

A n' els pares ja 'ls dolguè, pero com que sa situaciò no 'ls permetia ferhi gayres escarafalls, li aprovaren lo pensament, li buscaren algun empenyo, y sapiguent qu' á casa 'n Padròs del Vendrell necessitavan una criada, hi enviaren á la Paula, qu' hi entrá á servir sense guanyar mès soldada que la vida y un vestit cad' any.

A ca 'n Padròs hi haguè al cap de poch temps las duas morts que dexaren órfana á la pubilleta, y aquesta, necessitant un cor ab qui comunicarse, s' aficioná de tal manera ab la criadeta, que en tota sa vida tinguè ni buscá un' altra amistat.

Digitized by Google

La Paula era tota al revès de sa mestressa. En compte d' agradarli 'l retiro y la soletat, en compte de ser vergonyosa y fugir de la gent, sempre l' hauriau trovada allí ahont hi havia tabola; tots los que la tractavan la tenian per mòlt graciosa y axerida, y axó feya que per tot arréu fos sempre ben rebuda. Tot ho corria, tot ho veya, tot ho escaldufava, tot ho sabia, y quan estava cansada d' escoltar qüentos, novas y rahons, de seguir masos, èras y vernedas, se n' anava cap á la masía á entretenir alegre y carinyosament á la primpceseta melancólica, de qui era dama y favorita.

Si ella haguès volgut, no hauria tingut may de fer res, passant una vida com una majordona, assentada en la cambra hont l' Isabeleta feya puntas ó brodava canyamasso; pero com tenia aquell génit tan viu, deya que no se sabia estar sense fer res y que no volia que li dessin lo pa de franch, y 's ficava en totas las feynas de la casa.

Sabia de tot, cuynava com una coquessa, planxava com la mès trassuda cambrera, feya dissapte, emblanquinava, arreglava las penjarellas de tomátechs y rahims pera l' hivern, entenia de fer confituras y pastava millor qu' á cap fleca. Fins s' havia posat al cap apéndrer de lletra; y ab l' ajuda d' una cartilla rebregada de quan l' orfaneta anava á costura, y la curta ciencia d' un mosso qu' havia estat llech y qu' ab prou feyna 'n sabia per ell, la xicota se sortí ab la sèva de enténdrer los llibres.

Aquest saber era 'l que se li conexia. Pero 'n tenia un altre que ningú li sospitava, com era, fer comptes

Digitized by Google

de memoria ab tota precisiò, dar consells y parers sobre interessos, conéxer si convenia la venda d' una cullita, dir si era car ó barato lo camp que 's tractava de comprar, y altres semblants punts de la ciencia d' una casa, de que pocas dónas sólen estar enteradas, y ménos á l' edat dels disset anys, qu' eran los que podia tenir la Paula.

Pero totas aquexas habilitats, ella era prou avispada pera no donarlas á compéndrer, y no mès las feya servir quan, á solas ab la pubilleta, aquesta li demanava consells sobre la marxa dels sèus interessos; y mès de quatre vegadas que 'ls tutors de la noya se n' havian tornat ab la qua entre las camas, per no haver pogut enganyar á aquella pera alguna operaciò qu' á n' ells los duya ventatja, ben lluny estavan de pensarse que qui 'ls havia posat lo veto, fos lo trasto de la criada, que la sabia mès llarga qu' ells.

Al mateix temps, la Paula s' havia fet una noya com un pom de flors. Era alta, ben plantada, ab una rosa á cada galta y uns ulls que llambregavan com duas fogueras. Damunt dels ulls, se li estenia un front com una plassa, que feya saber á qui no la conexia, la natural inteligencia ab qu' estava favorescuda. Ara ja us podeu figurar, qu' ab aquella cara, ab aquells ulls, ab aquells disset anys y ab aquell génit, la Paula feya tronar y plóurer. Tots los mossos fadrins del Vendrell se morian per ella, y no sortia de casa que no li anessen dos ó tres al darrera. Ella ab tots feya broma; si 'n trovava algun llarch de dits, los hi escursava ab una nata ben donada, y quan li parlavan de casori,

Digitized by Google

responia qu' encara no tenia la casera y que quan fòra hora ja 'ls avisaria.

Ja havém dit que quan se tractá 'l casament de sa mestressa, ella vá haver de donarhi la sèva aprobaciò, sense la qual aquella no s' hauria pas casat. Y tant durant lo nuviatxe, com desprès del casament, continuá sent la confidenta de lo que sentia y pensava la pubilleta Padròs. Ella fou qui destruhí lo respecte qu' en Joseph imposava á sa desposada, y ella la que contribuhí á l' enamorament qu' havém esplicat.

Veyent á sa mestressa tant ennamorada, tant ben rebuda, tant ben tractada; veyent lo goig, la tranquilitat, lo benestar qu' en aquella casa 's disfrutava, lo mateix dia que vá arrivarhi, vá dir á l' Isabel, abrassantla ab tot l' afecte que li tenia:

— ¡ Aquí sí qu' estarém bè !

Ara falta véurer si ho vá endevinar.

CAPITOL VIII.

Lo brot d' olivera.

La matexa tarde, y á la matexa hora que finava 'l vell Oliver, en brassos de la sèva filla, que li tancá los ulls ab aquell terrible jurament de venjansa, en Joseph Mas-Vidal arribava de cassera, y á la porta de la masía entregava á un mosso la escopeta y 'l sarrò, del qual despenjá un parell de perdius y una llebra.

Digitized by Google

Ab aquestos trofeus de sa victoria, y seguit del perdiguer que se li enredava entre peus fent salts y remugant d' alegría, lo jove se 'n entrá á la cuyna, ahont, sentada en l' escò, hi trová á sa muller, qu' ansiosa l' esperava parlant ab la Paula, que també prop de la llar s' escalfava, sentada en una mesura de blat, girada cap per' avall.

—¡Alsa, fredolicas! —diguè en Joseph, acostantse cap al grupo de las duas donas.—Los arbres ja brotan ¿y encara heu de cremar llenya?

—¡Alsa, cansoner!—li responguè sa esposa, ab lo mateix tó festiu.—Pera cassar duas perdius y una llebra, ¿has tingut d' estar tota la tarde?

La Paula s' axecá pera fer lo cumpliment á sòn amo, y fent lo dissimulat, se girá d' espatlla, posant en un recò la mesura ahont seya, mentres los dos esposos s' estrenyian amorosament las mans, y ell feya un suau petò en lo front pur y trasparent, com un cel de maig, qu' ella li presentava.

—Vina, séu;—li diguè ella.

Y ell s' assentá en l' escò, al sèu costat.

—¿Y 'l pare?—preguntá en Joseph un cop assegut. —¡Qu' es estrany que no siga aquí!

—Deu ser al hort. Ja sabs qu' ara tot lo sèu gust es regar las llegums.

—Allí l' he vist, —afagí la Paula, —tot afectat ab unas monjeteras que los cargols se li menjan.

—¡Pobre pare!—diguè l' Isabel.

—Se fa vell,—responguè en Joseph.

Y agafant un ferro llargarut se posá á forgar en la

Digitized by Google

llenya que cremava en la llar, pera que fes mès flam y donguès mès calor.

—¡Mira, mira 'l que 'ns deya fredolicas!—diguè la Paula rient.—Sembla que mòlt bè us agrada trovar la foguera encesa.

—També teniu rahò;—contestá en Joseph alegrement.

—Per çó que sè que sempre que surts, tornas glassat,—afagí la Isabel,—m' he entretingut ab la Paula preparante aquest foch.

—Dèu t' ho pagui.

—¿Veyéu com lo fredolich sou vos?—continuá la Paula.

—Sí; no faig pas gayre bon pagés.

—¡Es clar! Tu estarias millor si anèssem á víurer á ciutat.

Axó ho diguè l' Isabel ab una pressa, que donava á compéndrer qu' aquell pensament no li havia ocurregut de cop, y en lo sufocada que 's quedá desprès d' haverlo espressat, acabá de provar qu' alló era alguna cosa mès fonda qu' un senzill acudit.

—¡Anárnosen' á ciutat!—li responguè en Joseph.—¿Y 'l pare? Desprès, ¿qué no estém bè aquí?

L' Isabel no torná resposta, y 's quedá tant trista com si alguna pena mòlt grèu li omplenès lo pit. La Paula, sempre endressant y trastejant per 'llí, llansá una mirada als dos esposos, y feu ab la boca un gesto, que solia fer quan alguna cosa no li sortia com ella esperava.

Hi haguè una llarga estona de silenci, fins qu' en

Digitized by Google

Joseph, alsant los ulls y veyent la tristesa que s' havia apoderat de sa esposa, li preguntá, estrenyentli una má ab tendresa:

—¿Qué tens?

—No, res,—contestá ella.

Regná un nou silenci. Mes, en Joseph, qu' estranyat y ansiòs s' havia quedat eczaminant lo rostre de sa muller, vegè duas llágrimas que per ell devallavan, y llavoras, mès alarmat, torná á dir:

—Pero ¿qué tens, Isabel? ¿Qué 't passa?

—No, res; ja t' ho he dit.

—¡No, no, vida mèva!—continuá ell, passantli 'l bras per darrera del cós y atrayentla cap á n' ell.—Tu tens alguna pena. Jo acabo de véurer llágrimas en tos ulls, ¡y jo no vull que ploris, amor mèu! Dígam', ¿qué tens? dígam', ¿per qué ploras...?

Ella no responia; pero la Paula, qu' era la nata pera ficarse allá 'hont no la demanavan, mormolá desde 'l racò de la cuyna, hont s' estava endreçant uns quants plats negres:

—¡Es clar, que plorará!

—¿Ho sabeu vos, Paula?—diguè en Joseph girantse cap á n' ella.

—¿Y no ho haig de saber? Si voleu que us ho espliqui, aviat us ho haurè dit.

—Digueu, ho vull saber.

—Donchs, ¿sabeu qu' es?—continuá la Paula acostantse á l' escò.—Qu' avuy li han esplicat axó d' aquestas quimeras que teniu ab los de ca 'l Oliver, y com li han dit qu' us tireu tiros y us feu tant mal com po-

Digitized by

déu, y qu' axó vè de mòlt antich, veus aquí ¡la pobra!... perque está trista y voldria que us en anesseu á ciutat.

—¿Aquesta es la tèva pena?—preguntá en Joseph á sa esposa.

—Si no hi ha motiu pera tenirne, ¡ni may!—exclamá la Paula tornantsen á endressar l' escudeller.

—¡Sí, Joseph! —diguè per fi l' Isabel, animada ab lo comensament de sa criada. —M' han esplicat exa historia pahorosa, y de des que la sè estich esglayada de pòr. Diu que 'ls Olivers sòn mòlt mala gent...

—No tinguis cap pòr, Isabel. Axó fou avans, pero ara ja s' ha acabat.

—Per tu, sí, ja ho crech, perque no ets capás d' una guerra tant traidora; pero ells...

—Per ells també; jo t' ho juro... Tranquilísat. L' heréu Oliver es un bon xicot, incapás de volguer ni de pensar mal.

—¡No puch, no puch tranquilisarme!... Si una nit t' esperessen... ¡Dèu nos en guart!

—No temis res d' axó.

—¡Oh, sí, tot ho temo! Ja sè qui sòn aquesta gent; sè que tots naxen ab lo cor ple de verí contra vosaltres; sè que no pensan mès que en desgracias y venjansas; sè qu' han dit mès de mil vegadas, qu' entre vosaltres y ells jamay pot haverhi reconciliaciò ni pau!

En aquest punt se sentí una veu que deya á la porta del mas:

—¡Ave María Puríssima!

—Sens pecat fou concebuda,—respongué la Paula. —Entreu, qu' aquí hi ha l' amo.

Digitized by Google

Entrá un pagés tot vestit de dol desde la barretina fins á la beta de las espardenyas.

—¿Qué se us oferia?—li preguntá en Joseph.

—Vinch de part de l' heréu Oliver y de sa germana, á fervos saber qu' ara sòn pare acaba de finar, y que si demá, á dos quart de vuyt, voléu venir al enterro, 'ls faréu tant de favor.

—Diguéulos que 'ls aprecio mòlt lo convit, y que no hi faltarè.

Lo pagés se 'n torná, y en Joseph, dirijintse á la Paula y á sa muller, que ja 'l miravan mès tranquilisadas, las hi digué:

—¿Ho veyéu? Ja hem fet las paus. Los Olivers matexos nos envian lo brot d' olivera.

CAPITOL IX.

Las paus.

Efectivament, ab aquella inesperada y amistosa invitació, l' Isabel se tranquilisá, y no torná á parlar mès á sòn marit d' anarsen' á víurer á ciutat.

La matexa Paula, que per esparvillada que fos, no podia suspitar sense motius, prenguè de bona fé aquell recado, y 's quedá convensuda de que las renyinas dels Olivers y 'ls Mas-Vidals ja s' havian acabat.

L' endemá, en Joseph assistí á l' enterro del vell Oliver, lo qual fou una sorpresa tant agradabla per tota

Digitized by Google

la gent d' aquell país, que 'ls uns als altres se 'n donavan l' enhorabona, com si s' haguès tractat del terme d' una verdadera guerra.

La sola y única persona que no s' alegrá d' aquell felís succès, fou lo vell Mas-Vidal que, com á vell, persistia en sas antigas preocupacions de familia, y repetia que 'l fet d' aquellas paus era una traiciò á la memoria dels sèus passats.

Axís es, que quan sòn fill torná á casa sèva, desprès de l' enterro, se 'l trová mòlt ofès, esperantlo al cap del camí que s' estenia desde davant de la porta de la masía fins al peu del puig en que aquesta s' axecava. Ja conegué en Joseph que sòn pare tenia algun assunto sério de que parlarli, puig s' havia acostumat, sempre qu' en tal cas se trobava 'l vell, á esperarlo en la punta del camí espressat.

—¡Ola, pare!—li diguè en Joseph.—¿Y axó? ¿Qué hi ha de nou?

—Aquí t' espero,—li contestá 'l vell,—pera parlarte del pas que vens de donar.

—¿Quin pas voléu dir?

—Lo d' anar al enterro de l' Oliver.

—Aném, home; no siguéu axís... Ja m' hi pensat qu' us hi afectariau.

—¿Y no m' hi haig d' afectar?... ¿No sabs que 'ls Olivers sòn los mortals enemichs de casa nostra? ¿No sabs que 'ns tenen la guerra declarada fa mès de cent cinquanta anys?

—Per ço mateix que fa tant que dura, un dia ó altre s' havia d' acabar.

Digitized by Google

— ¡ Ay, si 'ls tèus avis t' escoltessen ! — exclamá 'l vell tot disgustat.

— Si ells m' escoltèssen, — continuá l' heréu, — los diria que jo serè fidel á totas las tradicions de la casa, que pugan fer honra al sèu nom, y fer respectable sa memoria; pero que jamay voldrè portarme com un bandoler, pera sostenir una lluyta d' emboscadas y vilesas, inspirat per un odi, que ni jo esperimento, ni may ha tingut una verdadera y justa causa.

—Mira, Josephet,—li replicá lo vell;—jo no dexo de conexer, que certas cosas que 'ns hem fet los uns als altres, no poden defensarse, y qu' á un jove del teu carácter per forsa li han d' esser repugnantas. Per çó may t' he incitat perque 't valguesses de malas arts, ni de reprobablas venjansas contra dels Olivers; jo mateix, ja has vist, qu' una volta se 'm calmá 'l primer foch de la juventut, may mès he donat cap ordre, ni cap pas pera fer mal als nostres contraris; pero m' he mantingut ferm en no véurerl's ni tractarlos, y axó es lo que tu haurias degut fer.

—Pero... ¡home de Dèu! ¿No veyéu qu' ells han sigut los primers que se 'ns han rebaxat?

—Pitxor per ells; axí hauria sigut mès gros lo nostre despreci.

— ¡ Vos us penseu qu' encara estém en aquell temps! —esclamá en Josephet, una mica mès ecsitat ab la matexa conversa.—Donchs no solsament han mudat los temps, sino tambè las personas. Los Olivers, ja no sòn aquella gent rústica y esquerpa d' allavoras; si haguèsseu vist com m' han rebut... Sobre tot la filla, l'

Digitized by Google

Antonia... ¡Alló es tot' una dóna! Amabla, intel-ligenta, ben educada... y guapa... ¿Sabéu qu' es guapa de debó?

—Pero 's vá casar ab un estern,—responguè 'l jayo, ab una rialla de fonda complascencia.

—No pas perque no meresquès un rey,—replicá l' heréu, ab un tó apassionat, que feu alsar los ulls á sòn pare pera mirarlo ficsament.

—Ne vens mòlt prendat,—li diguè aquest últim.

—Si, á fé. Es una dóna de totas prendas...

—¡Anèm, vès!—cridá 'l vell ab gran irritaciò.—¡Sembla qu' aquexa dóna t' hagi donat pá fregit!

Y li girá l' esquena ab una rebolada.

Lo jove se quedá aturat en mitx del camí, sol y pensatiu, mentres sòn pare s' allunyava irritat y mormolant.

—No m' ha donat pá fregit,—diguè en Joseph per ell tot sol,—pero si jo l' haguès coneguda avans...

Y com si li dolguès aquest pensament, se passá ab forsa la má pèl front, y 's posá á caminar pronunciant:

—L' Isabel ja es bona xicota.

Poch avans d' arrivar al portal de la masía, 's trová ab sa muller, que sortia á rébrerlo ab aquella rialla amorosa y plascentera qu' es la gloria del bon marit, y l' anunci mès infalible de la ditxa que regna en una casa.

En Joseph abrassá á sa muller ab mès forsa de lo qu' acostumava, y la saludá ab paraulas encara mès ardorosas de lo qu' ell solia dirigírlashi.

—¿Cóm ha anat?—li preguntá ella.

—Mòlt bè,—li responguè en Joseph.

Digitized by Google

— ¿ Has vist als parents ?

— He parlat ab la filla Oliver, qu' es la qu' ho dú tot á la casa, y m' ha fet lo millor paper del mòn.

— ¡ Gracias á Dèu !—esclamá l' Isabel plena d' alegría.

— Nos hem fet mòlt amichs ; m' ha donat espresions per tu, y m' ha dit que passat lo dol ja 't vindria á véurer.

— ¡ Ara sí, qu' estich contenta !— diguè ella, abrassant novament al sèu marit ab tot l' afany del sèu cor. —¡ Ara sí, que crech que sòn fetas las paus!

La pobreta, poch suspitava qu' ella era l' única per qui aquellas paus eran una declaraciò de guerra.

CAPITOL X.

La guerra sorda.

Lo lector ja haurá comprés lo que significava aquell missatxe de pau, enviat als Mas-Vidals de part dels Olivers.

Era que l' Antonia, comensant ja á cumplir lo jurament qu' havia fet davant del llit de mort de sòn pare, se preparava 'l terreno pera fer la guerra á la sèva manera ; es dir, la guerra sorda.

Ab sa finíssima astucia, qu' era la qualitat que mès la distingia, comprenguè desseguida, que pera con-

Digitized by Google

seguir lo plan de destrucció que s' havia proposat, era necessari dexar lo grosser sistema de materials ofensas y danys, qu' havian seguit los sèus antecessors, y valerse de l' enginy y de la ficció, perque l' enemich, desarmat y tranquil ab unas paus fingidas, no s' adonès de sa derrota, fins á tant que, dessangrantse en lo camp, ja no fos á temps á posarhi remey.

Ab 'axó, lo primer que procurá, fou atráurers la benvolensa dels Mas-Vidals, per medi d' aquella falsa humiliació d' invitarlos al enterro, que li doná tant bon resultat, puig ja havém vist qu' en las ánimas noblas y sense vilesa d' en Joseph y la sèva dóna, aquell acte despertá instantáneament simpatías y confiansas las mès cumplertas.

Naturalment que perque l' efecte d' aquell primer pas, calculat ab tanta perfidia, fos mès acabat, l' Antonia volguè véurers ab l' heréu Mas-Vidal, quan aquest anès á la masía, cedint á l' invitació; y estiguè preparada ab tot lo sèu talent, perque ab las pocas frases qu' entre 'ls dos havian de cambiarse, lo convidat se quedès ben convensut de la cordialitat d' aquella reconciliació.

Mes, quan lo convidat arrivá á sa presencia, y ab una ullada poguè ella compéndrer lo carácter generòs y apassionat del jove, y desprès d' una petita estona de conversa, observá la especial impressió qu' en ell havia produhit la vista d' ella; lo sèu cap astut y diligent, cimentá, damunt de la observació qu' acabava de fer, un projecte infernal, y sòn cor depravat brincá d' alegría dins de sòn pit, perque 's veya en las mans un'

Digitized by Google

arma poderosa en que ella no havia pensat encara, y que sòn mateix adversari li presentava.

Lo qu' ella observá, fou que, repentinament, ab sa presencia y ab sas espressions estudiadas, l' esperit noble y refiat de 'n Joseph se li rendia. Endeviná que 'l jove adquiria d' ella un elevat concepte; que la trovava ab talent y ab distinciò; qu' eczaminava admirat la sèva brillant hermosura, mès y mès realsada en aquell moment per lo trajo de dol; y en una paraula, qu' estava adquirint sobre l' home que volia véncer, un domini d' aquells qu' acavan per reduhir á una sumisiò absoluta, á la incauta persona que sense adonarsen l' ha dexat formar y créxer paulatinament.

Esforsá, donchs, tot lo sèu saber per' acabar de fer mès irresistible y mès fonda aquella seducciò. Esprimí sa inteligencia perque li dictès pensaments y paraulas ben espressius y plens d' atracciò; feu plorar á sos ulls las llágrimas mès interessants y commovedoras; doná á sa tristesa l' encant major que sapiguè trovar, y axís, segura ja del triunfo que,— sols per indicis casi bè imperceptibles é impossibles d' observar pera ningú mès,—en Joseph, sense dársen compte, li anunciava, esclamá satisfeta, quan aquest se 'n despedí:

—¡Ay, Mas-Vidals, ja sòu á terra! En Joseph ja es mèu.

Digitized by Google

CAPITOL XI.

Lo foch treu flamas.

Mentres la pobre Isabel, felís y tranquila, confiava á la Paula, sa amiga carinyosa, tot lo goig qu' inundava lo sèu cor, ab motiu de la bona amistat que s' havia establert entre las duas familias enemigas, y criada y mestressa donavan gracias á Dèu per la calma que 'ls havia enviat; aquella impressiò ab que 'n Joseph arrivá de l' altra masía lo dia del enterro, anava fent fondo y mès fondo en sòn pit, per' arrelarhi tant fortament com solen ferho las passions que náxen en est pobre sér que se 'n diu l' home, víctima trista d' ell mateix, autor constant é insensat de sas propias desgracias.

Quan váren ser passats los primers quince dias del dol, en Joseph torná á véurer á l' Antonia, en l' iglesia, á l' hora de missa major d' un diumenje, sentada en lo banch dels Olivers, que, com sabém, era á dalt del presbiteri, costat per costat del dels Mas-Vidals. L' Antonia no dirijí una sola mirada al heréu, pero l' instint de la sèva astucia li deya d' un modo segur, qu' aquell se la contemplava embadalit, mentres durava la missa. Quan aquesta vá finir, fou quan ella 's girá al banch dels sèus vehins, y saludá ab una encisadora sonrisa á n' en Joseph, banyantlo al propi temps

Digitized by Google

en la llum enlluernadora y ardenta d' una llarga mirada, que 'l feu estremir y li glassá en las venas la sanch, bullenta poch avans de desitj y de passiò.

Cada festa torná l' Antonia al presbiteri, á encéndrer mès y mès, ab aquella estudiada reserva, l' afany del pobre heréu Mas-Vidal. Ella procedia ab un cálcul y una fredor verdaderament infernals: no mirava, no sonreya, no dirijia un saludo, no 's movia en cap sentit, que no fos en lo punt just y precís en que ho havia de fer pera acabar d' alocar á aquell desventurat. No 's podia donar un refinament mès odiòs; aquella dóna era un monstre del abisme, engendrat en forma humana.

Al cap de mòlts diumenjes, tots esperats per lo foll ennamorat, ab lo viu afany ab que un cego espera un raig de llum; quan ella coneguè que ja era abrasadora la flama qu' en lo cor d' aquell havia encés; al acabarse l' ofici s' aturá á la porta de l' iglesia y se juntá ab los Mas-Vidals, quan també 'n sortiren. Feren plegats lo camí de sas masías, y en Joseph, dexant á sa muller en la sèva, continuá acompanyant á l' Antonia fins á la porta matexa de ca l' Oliver.

Durant lo camí ell diguè á n' ella ab veu mòlt baxa:

—Antonia, us haig de véurer.

—¿Y axó?—responguè ella, fingint estranyesa.

—Us haig de parlar.

—¿A mí?—continuá la falsa — fent lo sèu paper. — Entréu á casa.

—Hem de ser sols.

—Axó no pot ser.

Digitized by Google

—¡Oh, sí! ¡Per Dèu, Antonia! Es indispensable.

Ella callá un moment perque aquest se convertís per' ell en un segle d' engunias. Després li diguè:

—Ja qu' us convè tant, aquesta tarde, á posta de sol, esperéume á la font de sòta 'l ròure.

Y se 'n entrá en la masía, fent brasset ab en Matèu, y seguida de sòn germá, que pe 'l camí havia cullit una cistellada de cargols, pera fersels ell mateix á la paterrellada.

CAPITOL XII.

Sòta 'l ròure.

Un clot ahont naxía un' ayga clara y fresca, que sempre 's renovava, un ròure que li feya ombra y una pedra allí al costat per' séurehi los qu' hi anavan á béurer, era lo que se 'n deya la font de sòta 'l ròure.

Allí s' estava en Joseph esperant á l' Antonia, bona estòna avans d' esser l' hora pera que ella l' havia citat.

Se passejava neguitòs, lo cap li bullia; cada volta que l' oreig, movent las fullas, li feya créurer que sentia passos, lo cor li batia com si li anès á destrossar lo pit, y de tant en tant se dirijia la má al front, com si volguès arrancarse lo pensament acusador qu' en ell tenia ficso com un clau ruhent que 'l traspassès.

—Vaig á cométrer un crím,—deya després, parlant

Digitized by Google

ab sòn esperit.—Jo, tant sever, jo, ab ideas tant noblas, jo, ab aquest sentiment de justicia y de fermesa que sempre he ostentat y sostingut ab orgull, ara, ab una paraula, en un sol punt, y sabentho, y tenintne clar conexement, vaig á convertirme en un miserable... Ella es casada, jo sòch casat, y lo que intento es un doble delicte... ¡Sobre tot, aquell pobr' ángel, ignocenta criatura, que no sab qu' en la terra hi hagi mès qu' amors purs y nobles com lo sèu! ¡Aquella santa, que no ha vingut al mòn pera rés mès que per' estimarme! ¡Com la vaig á trahir!... Li vaig á robar una fidelitat á la qual tè un dret tant absolut; vaig á envenenarli l' ecsistencia, á véndrer sa confiansa... á matarla pot ser!... ¡No, Joseph, no! No ho fassis; no ets tant vil, no ets tant mal home. No la espero... ¡fugím d' aquí!

Tal com s' ho proposava ho anava á fer; las veus honradas de sòn cor havian triunfat; ja donava passos per' allunyarse d' aquell siti, quant una veu li vá fer un crit.

—¡Joseph!

Y s' aturá, y torná endarrera.

L' Antonia l' esperava al peu del ròure.

—Ja sòch aquí,—li diguè ella, donantli una d' aquellas miradas que l' atravessavan.—¿Qué s' us ofería?

—¡Ay, Antonia!—vá respóndrer ell.—Jo'us agrahexo qu' haguéu vingut. No sè si us heu pensat lo qu' us tinch de dir...

—Jo, no...—responguè ella, dissimulant com sempre.—Vos diréu.

Digitized by Google

—Miréu, Antonia... No us incomodéu... Pot ser vaig á oféndreus. Prometéume que si es axís, vos me perdonaréu l' atreviment.

—¡Jesús!—esclamá ella.—¿De qué 's tracta? Ja 'm feu está ab ánsia.

—Se tracta, Antonia, de que no puch aguantar mès una paraula que 'm crema 'ls llávis, y ara qu' us hauria de preparar pera sentirla, no puch tenirla per mès temps callada; ¡y us la dirè, us la dirè, encara que 'm condenmi, ara mateix, desseguida, sense pérdrer un altre instant!... ¡Antonia, jo us estimo!

L' astuta dóna ja tenia á punt pera quant sentís aquestas paraulas, que veya venir, una llarga y sonora riallada, que dexá á n' en Joseph clavat de peus en terra y ferit al ánima del modo mès crudel que en sa vida havia sentit.

—¡Ah, ah, ah!—esclatá l' Antonia.—¡Ara si que m' heu fet ríurer! ¿Y per dirme axó m' havéu fet venir?

—Donchs ¿per qué us pensavau?—li preguntá en Joseph.

—Jo 'm creya qu' era per' alguna cosa de las nostras casas... Com encara tenim lo plet.

—¡No, Antonia, no!—prosseguí ell.—Era per çó; era per dirvos que sòu tant hermosa, que m' havéu robat lo cor; era per demanarvos que tinguèsseu pietat d' aquest afany que 'm consum la vida; perque 'm donèsseu una esperansa... ¡no mès qu' una esperansa!... de que algun dia, guanyantho com vos me manéu... aquexas miradas celestials serán pera mí, y mèus los besos amants d' aquexos llavis de foch, y mèva tota la vos-

Digitized by Google

tra hermosura, arrebatada per Dèu á algun dels sèus ángels, perque vos ab ella me donèsseu la glória aquí en lo mòn, ó la desventura eterna!...

Ell s' espressava ab tal calor, que sas miradas calsinavan, sòn front bullia com un volcán y sa boca parexia llansar flamas en lloch de paraulas.

Ella se l' escoltava imperturbabla, freda, glassada, ab lo cor plé de goig y delicia.

—Aném, home, aném,—diguè en tó festiu pera desesperar mès á sa desventurada víctima.—No us las peguéu tant fortas. ¡Válgam Dèu, quína flamarada!

—No us ne riguéu, Antonia. Jo estich perdut per vos. Sòu lo mèu pensament, lo mèu anhel, la sola riquesa que puch tenir al mòn. Per vos aborrexo á tothom, ho dexarè tot. Vos sòu casada y jo tambè, lo nostre amor será un crím... ¡No hi fa res! Fugirém ahont ni 'l remordiment puga trovarnos, y serém ditxosos, á despit de tants obstácles com nos cercan...

Digitized by Google

¡ Estímam', Antonia mèva , hermosura dels mèus ulls, gloria adorada del mèu cor!

Caiguè agenollat als peus d' ella, ab los brassos estesos y las mans creuadas , sense saber ja lo que 's feya, ni ahont se trovava. Mes l' Antonia, que conservava ben clar tot lo sèu sentit , mirá sobresaltada si algú per 'llá á la vora 'ls podia véurer, y fentlo axecar desseguida, li diguè ab gran severitat :

—Treyéuvos aquestos pensaments del cap , y penséu que lo que 'm demanéu es un impossible. Jo no us estimo, ni encara qu' us estimès m' olvidaria de que tinch confiada l' honra del mèu marit. Ab axó, anéusen' en nom de Dèu , y no 'm tornéu á parlar may mès de semblants bojerías.

— ¡ Antonia , per pietat ! — insistí en Joseph , groch de dolor y d' esglay.

— Anéusen', que d' ensá qu' us he escoltat ja tinch por de que 'ns vegin junts. Dexéume estar, que vull tornarmen' á casa sola.

— ¡ Voléu matarme !

— No hi ha mès.

Y signantli un camí qu' al cap de pochs passos se perdia per entre uns rochs, continuá :

— Vos per la dreta ; jo per la esquerra.

— ¡ Adèu siau ! —diguè 'n Joseph.

Y obehint al gesto imperiòs ab que ella 'l despedia, se 'n aná per lo dit camí, ab lo cap baix, y espurnejantli 'ls ulls llágrimas de tristíssima amargura.

L' Antonia 's quedá parada veyentlo marxar, y quan lo vegè desaparéxer per entre 'ls rochs , esclamá ab

Digitized by Google

aquell accent propi sèu, en que s' hi barrejavan l' alegría, l' orgull y la set de venjansa:

— ¡Ah, néci! ¡Ja 't tinch! Desd' ara ja sòch la mestressa de ca 'n Mas-Vidal.

— Pot ser no,—pronunciá escarnintla, una veu darrera d' ella.

Se girá esglayada.

Cara á cara d' ella 's trová ab la Paula.

CAPITOL XIII.

L' estrenyinador.

— ¿Qué voléu?—cridá la filla Oliver, abalantsantse cap á la Paula, cèga d' ira y de soberbia.

— Tant axerida que us penséu ser, y no us recordéu de mirar enlayre,—diguè la Paula ab mófa, y senyalant las brancas del ròure que cobria aquell lloch.

—¿Erau aquí dalt?—preguntá la pagesa.

—Y us ho he sentit tot,—respongué la criada.

Allavoras, la primera, veyentse descoberta, volguè fer un cop de la sèva habilitat, y prenent un tó y un posát mès pacífich, s' acostá á la Paula dihentli:

—Donchs si ho heu sentit tot, ja sabéu com m' he portat. Lo vostr' amo s' ha enamorat de mí, pero jo li he tret la fal-lera del cervell. Ara no ho feu còrrer... No per mí, qu' encara m' honraria, sino per la pobra Isabel, que l' estima tant, y tindria un disgust de mort.

Digitized by Google

La Paula se l' escoltava ab una rialleta picaresca, ab los brassos fent la gerra y un peu mès avansat que l' altre, esperant qu' haguès acabat. L' Antonia, veyentla ab aquest posat, se quedá ab la paraula á la boca, conexent que de res de lo que deya era cregùda.

— ¡ Ay, senyor! — diguè la Paula.—¿ Qu' us penséu que vinch del hort? La llana del clatell ja me l' han treta, y gracia Dèu, lo qu' á mi me la fássi, ja n' ha de ser de lletrat.

— No entench que voléu dir. ¿ No dihéu que 'ns heu escoltat?

— Per çó qu' us he escoltat. ¡ Dèu vos fássi bona! Los que volen ser espavilats, no han de parlar tots sols en veu alta, com vos ho heu fet quan l' amo s' allunyava.

— ¿ Qué he dit? — preguntá l' Antonia, encara que ja 's veya perduda.

— Miréu, —li diguè la Paula.—Ja us he dit que jo no 'm mamo 'l dit... ¡ La sè mòlt llarga, mestressa... pero mòlt llarga! ¡ Mès que vos y tot!

— Bè; me 'n alegro.

— Y com que la sè tant llarga, ja fa temps qu' estich observant las vostras maniobras.

— ¿ Las mèvas?

— ¡ Sí, sí! No feu aquest paper de Tòni. ¿ Qu' us penséu que no he conegut que l' amo s' ennamorava de vos? ¿ Qu' us penséu que no he reparat las llambregadas que d' en tant en tant li tiravau, per' anarlo engrescant, y 'ls desprécis qu' ab la vostra trassa sabiau ferli, per' acabarlo d' alocar? Tot ho veya; fins las vos-

Digitized by Google

tras rialletas de satisfacciò quan compreniau que 'l vostre plan avansava.

— ¡ Ay, filla ! ¿ Qué no tinch en Matèu ?

— ¿ Qué sè jo quína en portéu de cap ? Jo conto qu' axís voléu fer mal á la casa dels amos... ó pot ser es qu' en Joseph us agrada , ó qu' us agradan los sèus diners.

— ¡ Insolenta ! — cridá l' Antonia indignada.

— Ben clar ho havéu dit ara mateix , qu' us proposéu 'ser mestressa de ca 'n Mas-Vidal.

— ¿ Jo ?...

— Pero la mestressa es la qu' hi ha ara , y la qu' ho será sempre , perque jo estich al sèu costat, ¿entenéu? Y farè l' ull tant viu, que tants cops com vulguéu tirarli, us sortirá 'l tret per la culata. Ab axó, heu de buscar un altre filò, qu' ab aquest no us hi faréu rica.

— ¡ Axó ja es massa insultar ! — esclamá l' Antonia trayent foch pèls ulls.—Y si voléu ser tant provocativa, us dirè...

—¿Qué 'm diréu?—li preguntá la Paula ab descaro, y acostantli tant lo rostre, que las alés de las duas se confonian.

— Us dirè...—continuá l' Antonia sortintse de tino, perque al capdevall era dóna.—Us dirè que si 'm dòna la gana, me riurè de vos, lo mateix que de tothom que vulgui venir á ferme la contra. ¿Ho sabéu? Y vos, sabentla tant llarga , m' hauréu de venir á fer lo cumpliment , y tant vos com los de casa vostra... de genolls , de genolls com esclaus us estaréu al devant

Digitized by Google

mèu... ¿ho sentiu? Y basta que 'm desafiéu, ara ho farè, y jo us juro qu' exirè ab la mèva...

—¿De genolls, voléu dir?— diguè la Paula burlantsen.

—¡De genolls! —responguè l' Antonia. — Y en Joseph lo primer, perque ja heu vist com lo tinch boig... y encara li tindrè mès... y quan me plásqui concedirli una caricia qualsevol, en premi d' aquella caricia... ¡jo... jo serè la mestressa de ca 'n Mas-Vidal!

—¿Y si l' amo se us escapa?

—¡Que s' ha d' escapar! Lo tinch... ¿sabéu com las moscas se quedan presas en las trenyinas que fa l' aranya?

—¿Qué sou vos l' aranya?

—Y li xuclarè fins la sanch.

—Justament, —diguè la Paula, —ara heu fet una

Digitized by Google

comparansa d' una cosa que jo hi estich mòlt afectada. Vull dir, que quan ne veig pèls recons de casa, de trenyinas d' aquestas qu' heu dit, si hi ha alguna mosca qu' aleteja, me fa llástima, y agafo l' estrenyinador, y trenco la trenyina. ¡ Veus' aquí que la mosca fuig, y l' aranya 's queda rabiosa ! ...

— ¿ Qu' estéu per qüentos ?

— No gayre.

— Aném, que 's vá fent fosch.

— Donchs, bona nit y bon' hora.

— Adèu siau. Recordéus de lo qu' us he dit.

— Y vos de lo qu' us he promés.

— ¡ Qué me 'n feu poca de pòr !

— A qui no 'n tè, n' hi fan.

— Sòch l' aranya...

— Jo sòch l' estrenyinador.

Y cambiantse una llarga mirada, mitx de burla y mitx de desafío, se 'n anáren una per cada costat, dexant solitaria la font de sòta 'l ròure.

CAPITOL XIV.

Una prova d' amor.

Tením de soposar que 'l lector ja es prou llest per' endevinar tres cosas, sense que las hi espliquém.

La primera es, que l' heréu ennamorat, ab tot y la conversa de sòta 'l ròure, en la qual havia sigut re-

Digitized by Google

butjat per l' Antonia, no dexá de perseguir á aquesta, ni de demostrarli sa ardenta passiò, suplicantli á totas horas que 'l corresponguès.

La segòna es, que l' Antonia, mès enardida que may desprès de sa entrevista ab la Paula, continuá avivant aquell foch per tots los médis que 'l sèu enginy li facilitava, encara que may arrivant á accedir als préchs de sòn aymador.

Y es la tercera, que la Paula 's guardá prou d' esplicar á sa mestressa res de lo qu' havia descobert, puig conexia la delicadíssima essencia d' aquella pobr' esposa enganyada, y estava segura de que, ferli compéndrer lo menor indici d' aquell engany, fòra omplir sa vida d' un dolor qu' acabaria per matarla; perque aquella téndre criatura no podia sentir la pena mès que pera morirse, al revès d' altres naturals que 's rebelan contra d' ella, y la combaten ó distreuhen ab odis y revenjas.

Mòlts dias desprès de la declaraciò d' en Joseph á la Antonia, aquesta s' estava assentada en lo pedrís de prop la porta de sa masía, esperant lo moment en que aquell passès, com tenia per costum, pèl davant, ab l' afany de véurerla, y, si podia, de parlarhi.

En Joseph no tardá en comparéxer, y veyent á sa desdenyosa estimada fóra de la casa y tota sola, s' hi acostá, benehint lo fat que tant bella ocasiò li presentava.

—¿ Veyéu com me teniu llástima ?— diguè á l' hermosa pagesa, quedantse parat al devant sèu, ab l' escopeta descansada á terra y cayguda damunt del sèu bras.—¿ Veyéu com conexéu que si no us parlo d'

Digitized by Google

en tant en tant del mèu amor, la mèva ánima no ho podria resistir?

— ¡ Ah ! ¿ Qu' us penséu que us esperava? — li preguntá l' Antonia, finjint qu' aquella soposiciò li savia grèu.

— ¡ No siguéu desapiadada !—responguè en Joseph. —Y al ménos, si no es lo que 'm penso, no m' ho diguéu.

— Si es axís, ¿per qué no tinch de dírvosho? — continuá ella sense pietat. — M' he quedat á casa sola; l' heréu es á la Quintana, 'l mèu home ha anat á vila, y per no estarme allí tancada, he dit: dèxam sortir á péndrer lo sol un' estona... Y aquí m' estava... per cert que quan us he vist pensava en vos.

— ¡ En mí ! — esclamá en Joseph, content y fins esglayat de tanta ditxa com li produhiren aquellas paraulas.

— En vos, en vos... — repetí la pagesa, ab un accent capás de pérdrer al sant mès virtuòs y pur.

— Y ¿ qué pensávau ? — li preguntá ell, ab lo cor traspassat d' amor, assentantse en lo pedrís al costat d' ella.

— ¿ Voléu qu' us ho digui ?

— ¡ Oh, sí !

— Donchs, pensava: en Joseph prou te diu que t' estima, prou te persegueix y prou te busca... pero no déu ser aquest amor tant gran com ell diu...

— ¡ Oh, que si ho es ! — interposá ell.

— Perque si fos tant gran com ell diu, ja te 'n hauria donat provas...

Digitized by

—¿No us en he donat?

—¡Provas!... Axó de dirme que sòch hermosa, y dalir darrera mèu, y agenollársem' als peus, es mòlt fácil de fer. Jo volia dirme, provas mès costosas...

—¡Diguéu, disposéu, manéu!—esclamá l' ennamorat, alenòs pera fer lo que diguès sa estimada.

—Y, ¿sabéu lo que m' ha acudit? He pensat: avuy, si 'l veus, li demanarás una prova.

—¡Gracias, gracias!

—¿Sabéu quína es?

—Ma fortuna... ma vida... ma honra...

—Es ménos que tot axó... Veyám si ho faréu...

Y al pas que pronunciava aquestas paraulas ab tota la dolsor de sa veu, colocá la sèva má preciosa damunt de la d' en Joseph.

—¡Oh, Antonia!—pronunciá aquest, rònch d' emociò, estreyent aquella má.

—Aquell plet...—diguè la falsa, la seductora.—Aquell plet ha d' acabarse.

—S' acabará,—respongué ell ab resoluciò.

—Tranzijint...

—¡Com tu vulgas, vida mèva!

—Es que vosaltres no teniu rahò...

—Encara que la tinguèssem tota.

—¿Tornaréu á posar la vostra mitja palanca damunt de la riera?

—Sí.

—¿Quán firmarém lo conveni?

—Quan ho disposis.

—¿Y ton pare?

Digitized by Google

—Fará lo que jo li diga.

—Donchs passat demá, us esperarém aquí casa ab lo notari.

—No faltarém.

Calláren un moment, que necessitá la pagesa pera dissimular l' espressiò d' orgull y triunfo que pujá á animar sòn hermosíssim rostre. Desprès en Josephet li diguè, estrenyentli mès aquella má qu' amanyagava.

—¿Estás contenta?

—Sí, —responguè ella.

—¿Y créus ara que t' estimo?

—Sí.

—¿Y tu, Antonia, no 'm vols estimar?

Ella retirá la má que li tenia abandonada, y posantse dreta, contestá:

—Quan haguém firmat l' escriptura... pot ser farè un pensament.

Y desapareguè per la porta de la masía.

CAPITOL XV.

Lo vellet Mas-Vidal.

—¿Ahont es lo pare?—preguntá en Joseph, axís qu' arrivá á casa sèva.

—Ja us ho podéu pensar,—li responguè un mosso. —Al hort, com sempre.

En efecte; en Joseph trová al vellet Mas-Vidal en

Digitized by Google

l' hortet qu' era lo sèu retiro, lo sèu pacífich refugi, hont, conreant sas llegums, se distreya del disgust que li causava la conducta del sèu fill ab sos enemichs los Olivers.

Allí, callant lo sèu enuig, y fent casi bè vida separada, sols en tracte ab sí mateix, esperava lo terme, ja ben prócsim, dels sèus dias.

— Pare, — li diguè en Joseph, després de ferli l' amistat, — us vinch á parlar d' una cosa.

— Tu mateix, home, — li contestá 'l vellet, — ja sabs que t' he donat carta blanca.

— Sí, pero ara us necessito, perque teniu de firmar.

— Com vulguis. Tu disposas, tu governas... Jo... dèxam' estar en pau, aquí, en mon hortet... ¿Qué dius que tinch de firmar? Pórtam lo que siga; t' ho firmarè. Si per cás t' erras, tu t' ho trovarás, perque jo... ¿qué hi espero ja en lo mòn?

— Axís m' agradéu.

— ¿Y donchs, de qué 's tracta? — preguntá 'l vellet

Digitized by Google

apoyantse en lo bastò del cávech, que descansava á terra.

— Jo us ho dirè. Hem de tranzijir aquell plet.

— ¿ Lo de 'n Pep del molí ?

— ¡ No, cá ! Aquest de cap manera.

— ¿ Lo del cens de l' Arbòs?

— ¡ Tampoch ! — esclamá lo jove impacient.

— ¿ Donchs, de quín plet me parlas ara ? — li preguntá 'l vellet, adressantse tot lo que sa decrepitut li permetia.

— Lo dels Olivers.

— ¡ Ah, no ! ¡ Aquest de cap manera !

Y lo vellet doná una rebolada que tirá 'l cávech qui sab ahont.

— Aquest , — prosseguí, — encara que 'ls contraris se rebaxin á tot ; encara qu' oferexin danys y costas. Aquest l' havém de guanyar per sentencia del jutje, ab tota lley, y sense cap contemplaciò... No t' ho firmarè... Vès, noy, no me 'n parlis mès.

— Donchs es necessari, pare. ¡ S' ha de fer ! — respongué en Joseph, pensant enardit en la promesa de l' Antonia.—No us dexéu cegar per vellas preocupacions. Aquest plet s' ha d' acabar, perque no tenim rahò.

— ¡ Axó es ! — cridá 'l vell casi bè escanyantse.— ¡ Vina á fer d' advocat dels Olivers ! ... ¡ Dèu mèu ! ... ¡ Aquesta vergonya m' esperava avans de morir ! ... ¿ Y qu' has tractat ? ... ¿ A favor d' ells ?

— He tractat que s' afegirá la palanca de la riera.

— ¿ Y encara pagarém las costas ?

Digitized by Google

— Es natural.

Lo vellet estava á punt de ferirse. Perque era un disbarat, una blasfemia tant grossa lo que sòn fill li deya, qu' ab prou feyna se dava compte de que ho escoltava.

— Tu t' has tornat boig, Joseph, — continuá ab indignaciò.— ¿No comprens que no pot ésser? ... ¡Tirar per terra lo nostre nom, rebaxarnos ab los Olivers! ... ¡No, may! ¡Sòch un pobre vell que 'm vaig á morir, pero tindrè energía pera no cométrer semblant baxesa! ¡No ho firmarè, no! ... ¡Encara que 'm matin!

Y dihent aquestas paraulas, cridava y picava de peus, lo mateix qu' una criatura quan fa una raresa.

— ¡Pare! — esclamá 'l jove ab un to qu' espantava, — ¡faréu lo qu' us demano, perque sino 'm matarè jo!

— ¡Qué dius ara? — diguè 'l pare mirantsel esglayat.

— ¡Sí! Me feu faltar á una paraula, me condemnéu... ¡vos no sabéu á lo que 'm condemnéu! Y si aqueix tracte no 's fa, me matarè, pare, creyéume que 'm matarè... ¡Perque la vida pera mi seria una desesperaciò eterna, lo dolor, l' ira, l' infern! ...

— ¡Fill mèu! — diguè 'l vell tremolant.

— ¡Pare, pare! ¡Féuho per mi! — continuá lo fill. ab las mans creuadas y plorant llágrimas de fel.

— Mes, ¿no pensas lo que 'm demanas?

— ¿No us dich que m' hi vá la vida?

— ¡No, no y no! ... ¡De cap manera! — replicá 'l vell picantse 'l cap.

— ¡Me matarè! — afegí en Joseph ab una fredor terrible.

Digitized by Google

Y continuá al cap d' un moment:

—Després vos ne penediréu; després ploraréu la sort desgraciada del vostre fill, y diréu: ¡jo ho haguès fet! ... Adèu siáu; jo me 'n vaig ara mateix d' aquesta terra; no tinch vergonya pera quedarm'hi faltant á lo qu' he promès... No sabréu may mès res de mi. Vaig á matarme lluny, y ni 'l consol vos restará de dir en lloch: ¡aquí hi ha la sepultura de mon pobre fill!

Fèu un moviment com per anarsen', pero lo vellet lo detinguè subjectantlo pe 'l bras y dihent:

—¡No, fill mèu, no 'm déxis! ... ¡No 't tinch mès qu' á tu! ... No vull que 't matis; no vull que sufrexis; vull que viscas content... Lo que vulguis; jo firmarè, transigirém, nos rebaxarém, demanarém perdò á ne 'ls Olivers...

—¡Oh, gracias, pare! — responguè en Joseph, besantli cent cops la má. —¡Gracias! ... Dèu vos ho pach...

—¿Ja estás content?—li preguntá 'l vell mirantsel ab amoròs afany.

—¡Oh, sí! Vos no sabéu lo mal que 'm feyau.

—¿Quán se firma axó?

—Demá passat.

—Donchs demá passat.

Lo jove se 'n aná, radiant d' alegría.

Lo pobre pare 's quedá plorant en un recò del hort, repetint entre singlòts, á cada moment:

—¡A mas vellesas! ... ¡A mas vellesas! ...

Digitized by Google

CAPITOL XVI.

Tranzijeix, y guanyarás.

L' endemá passat, los dos Mas-Vidals feyan cap á la masía dels Olivers.

No dirém res del goig del jove, ni del trastorn del vell. Aquest, sobre tot, que no havia may ni tant sols passat pe 'l davant de dita masía, ni dirijit mitxa paraula á cap de 'ls qu' ab ella tenian parentíu ó dependencia, anava fent lo camí com si 'l portessen á la forca. Sòn fill, pe 'l contrari, regalantse ja ab lo pensament d' obtenir lo desitjat amor de la pagesa, no 's veya l' hora en que la tranzacciò del plet quedès perfectament formalisada.

Quan arrivaren á la masía, ja tot estava en ella á punt de solfa.

Los mossos, qu' aquell dia feyan festa, se trovavan reunits y fent gatzara davant de la porta, y quan passaren los Mas-Vidals, se separaren en duas fileras, pera dexarlos passar pe 'l mitx.

A dins, en la sala principal, hi havia los parents másc les de mès aprop, que l' Antonia havia fet avisar per' aquell acte, tots empolaynats, encara que de mitx dol, y presidits, en apariencia, per l' heréu, á qui sa germana havia enterrat dintre d' un gambeto que li pesava déu arrobas, empresonantli 'l coll ab un moca-

Digitized by Google

dor de seda negra que li feya l' efecte d' un dogal. Ell hauria donat tots los punts de 'ls sèus avis y besavis, ab tal de no passar aquella estona de cumpliments y caramadas; pero la germana ho volia, y 'l pobre xicot estava avesat á créurerla cegament en tot y per tot.

Al costat de l' heréu hi havia la cadira de l' Antonia, mès aquesta no l' havia ocupada encara, perque, impacienta, no parava de l' un costat al altre; y tot seguit venia la cadira hont séya en Matèu, lo pacífich espós d' aquella absoluta soberana.

Darrera d' una taula de pi, y repantigat en un sillò, s' hi véya un casacot negre, tot ple de marcas de las brodaduras que 'l degueren adornar pe 'l temps de la picor, y damunt de sòn coll tiesso y gros com un biombo, hi descansavan los restos inmortals, á jutjar pe 'l qu' havian durat, duravan y durarian, d' un perrucot esquat y roig, quals cabells semblavan de la qua d' algun matxo de sinia. De dintre d' aquells rónechs continents, se 'n véyan sobrexir duas galtas de pa, que per gran complacencia dexavan lloch á un nasset xato, que duya á caball unas ulleras, y á un parell d' ullets que may miravan; á continuaciò de las galtas, vessava un reverent sòta-barba, y mès avall, se sortia enterament de mare una panxa salomónica, que ab sos respirs multiplicats, tenia en contínua revoluciò lo tinter de banya, las plomas, y 'l plat del ressupò qu' hi havia damunt de la taula.

Tot alló era un notari.

En tal disposiciò 's trovavan los triunfants Olivers, quan, conduhits per un mosso, se presentaren á la

Digitized by

porta de la sala lo pare y fill Mas-Vidal. La parentela Oliver s' axecá tota; en Joan, seguint las instruccions de sa germana, s' adelantá á rébrels; fèu quatre embuts pera dir lo cumpliment que sa germana li havia fet apéndrer; no se 'n recordá, y fent una barreja de paraulas, vá etzibar tals desatinos, que 'ls parents no 's poguéren aguantar, y olvidant la solemnitat del moment, esclataren en una gran rialla.

Lo vell Mas-Vidal, que no véya ni entenia res, se pensá qu' aquella rialla era un saludo de burla, ab que 'l rebian sos antichs contraris.

—¿Ho veus? — diguè á n' el sèu fill: —¡Tornemsen!

Sort que l' Antonia hi vá còrrer á adovarho, y al mateix temps que recargolava un pessich en lo bras del béstia de sòn germá, saludava ab tota cortesía als novament arrivats, oferintlos cadiras á l' esquerra del notari.

— Seyéu, pare, — diguè en Joseph á n' el vell.

Y aquest, obehint com una figura de máquina, s' assentá, quedantse desseguida fret, silenciòs, inmóvil, estamordit, sense darse cap compte de lo que li passava. Alló de trovarse á ca l' Oliver, no podia acabarsho, y aquest pensament havia enrarit tots los demès dintre de sòn cap.

D' en tant en tant, mentres durá la ceremonia que referím, movia los llábis y murmurava per ell mateix:

—¡A mas vellesas! ... ¡A mas vellesas! ...

L' Antonia prenguè assiento en lo lloch que li pertocava, y dirigintse al notari, diguè:

Digitized by Google

— Quan vosté tingui gust.

Lo notari aspirá un polvo, perque prenia polvo y tot, y ab una veuheta que semblava que li haguessen dexada, comensá:

— Senyors, crech que tots sabém perque som aquí. Lo present Mas-Vidal, reconexent per fi la injusticia y la temeritat ab que sos antecessors volgueren pledejar ab los Olivers, avuy se reconeix vensut, y compareix á fer totas las concessions que li han sigut eczijidas.

No sabém si 'l pare Mas-Vidal arrivava ja á sentir cap de totas aquellas humiliants paraulas, dat l' estat de sòn confús esperit; no mès podém dir, que, tremolant y apretant los llábis, lo pobr' home plorava, plorava amargament.

Lo senyor notari prenguè un altre polvo, y repartintlo equitativament entre sòn nás y la petxera de sa camisa, continuá:

— Ja diu lo nostre aforisme jurídich: «Tranzijeix, y guanyarás;» y ara, en aquest moment, se demostra la fonda veritat qu' en ell s' enclóu. Passém, donchs, á formalisar la felís tranzacciò, procedint á la lectura de l' instrument que 's vá á firmar.

Acte seguit, obrí 'l protocol que tenia amanit damunt de la taula, y llegí l' escriptura, feta, com se suposará, segòns las instruccions qu' havia donat l' Antonia: ab axó, no dirém res de com quedavan en ella los Mas-Vidals.

Acabada la lectura, lo notari se girá al cantò hont seya 'l vell, y li fèu aquesta pregunta:

Digitized by Google

— ¿ Li está bè ?

— Com vostés vulgan , — respongué 'l vellet maquinalment.

— No ; es que si tè alguna tara que posarhi...

— Lo que 'l noy digui, — reposá 'l vell.

En Joseph vá afegirhi :

— Ja está bè.

Y llansá una ardenta mirada á l' Antonia, que li contestá ab una encisadora sonrisa.

— Donchs á firmar,—diguè 'l notari, sucant una ploma y allargantla á n' en Joan.

— ¡ Oh !—contestá aquest.—¡Jo si que... ab aquexa eyna, may hi he sapigut fer res !

— Jo firmarè per ell, — diguè l' Antonia.

Y axís ho vá fer.

— Ara vos, pare, — diguè en Joseph, conduhint al vell á la taula y posantli la ploma als dits.

— Aquí , — li indicá 'l notari.

Lo vellet vá firmar; mes en lo punt mateix qu' acabava de ferho, li caiguè la ploma, se portá las mans al coll com si s' ofeguès y caiguè á terra ab un trevall.

Tothom hi acudí ménos l' Antonia, que continuá al costat de la taula, y 'l notari , que diguè imperturbable :

Digitized by Google

— Ara 'ls dos testimonis.

Y un cop recullidas totas las firmas, tancá sòn tinter, aplegá sos paperots y se 'n aná tot satisfet.

Mentres tant, lo vell Mas-Vidal no 's retornava. Tots los síntomas eran de qu' estava mòlt mal, y ningú creguè prudent qu' en aquell perillòs estat se 'l trasportès á casa sèva.

L' Antonia vá manar que li arreglessen llit; ab tota caritat oferí sa casa á n' el fill del malalt, y no podent ménos de ser axís, en Joseph la vá acceptar.

Tragueren al vellet de la sala, lo portaren ahont l' Antonia 'ls guiá, y 'l ficaren en lo llit qu' havian posat á punt, sense que ningú 's ficsès en que lo Mas-Vidal moribundo 's quedava jeyent en lo mateix llit en que espirá lo vell Oliver; aquell llit de mort, davant del qual l' Antonia havia fet lo jurament terrible, que ja s' estava cumplint.

CAPITOL XVII.

La vetlla.

Tres dias desprès, lo vell Mas-Vidal se trovava lo mateix que 'l que 's vá ajéurer.

D' en tant en tant recobrava 'l conexement, y deya alguna paraula, pero cap se referia al acte de la escriptura, ni á la qüestiò ab los Olivers; desprès s' ensupía, y axís passava llargas estonas.

Digitized by Google

Lo metje ja li havia fet la sentencia ; d' un tropell com aquell no se 'n surt á la edat que 'l pobre home tenia.

Com es de suposar en un fill amant , en Joseph no 's movia del costat del llit, hont ple d' afany y de dolor, seguia las vicissituts de la malaltía ; pero al cap de setanta duas horas de no aclucar l' ull, y d' estar en una ansietat contínua , li fou impossible no péndrer un xich de descans, y l' Antonia 'l fèu anar á dormir, prometentli qu' ella en persona 's quedaria á vetllar lo malalt.

No s' estranyi que pera rellevar á n' en Joseph , no hi haguès ningú de casa sèva , perque ab l' escusa de que lo malalt estava baix sa hospitalitat, l' Antonia no permetia que 's quedès á cuidarlo cap dels mossos y criadas qu' anavan cada dia á enterarse de sa salut.

Lo qu' ella volia era que li arrivès l' ocasiò, que per fi á la quarta nit alcansava, de trovarse enterament sola ab lo malalt.

Era la una de la nit , quant tancava la porta de la cambra darrera d' en Joseph , encarregantli que dormís tranquil. Una llumanera de tres bèchs estenia per l' habitaciò una claror rojenca , y 'l malalt se trovava en un d' aquells llarchs ensopiments que no li dexavan compéndrer res de lo que 'l voltava.

Al quedarse l' Antonia sola, la claror de la llumanera il-luminá una sonrisa satánica que 's dibuxá en los llábis d' aquella.

— ¡ Ja hi estich sola ! — diguè mentres sonreya, aquell abòrt de la terra.

Digitized by Google

Y acostantse á l' arcoba, pronunciá á mitxa veu:

— Mas-Vidal...

Aquest no li contestá, y aquell pas se repetí mòltas vegadas durant aquella nit.

Quan l' Antonia veya que no obtenia resposta, s' assentava silenciosa als peus del llit, y en la cambra sols se sentia la respiraciò fatigosa del moribundo.

Quan ja enllustrava, y per l' ampla finestra mitx tancada anava poch á poch entrant lo raig de la llum del dia, la filla Oliver s' axecá novament, y repetí aquella veu:

— Mas-Vidal...

Aquest tampoch li doná resposta, pero axecá una mica 'l cap, com si entenguès que li parlavan. Al véureho, l' Antonia entrá ab la llumanera dins de l' arcoba, hont no hi entrava encara la claror de l' aurora.

— Mas-Vidal, — diguè á n' aquest: — ¿me sentiu?

Lo malalt fèu ab lo cap un moviment d' afirmaciò.

— ¿Me podéu parlar? — li preguntá l' Antonia.

— No... gaire... — li responguè lo vell fent un esfors.

— No hi fa res, mentres me puguéu sentir. Ja veig que 'm sentiu y que m' entenéu.

Desprès continuá, mentres los ulls se li il-luminavan ab llum d' ira y de venjansa:

— ¡Ja ho veyéu! Al cap de tanta guerra, de tant odi, de tant mal com nos heu fet, la vostra sort vos porta á morir dessòta 'l sostre d' aquesta casa, en lo mateix llit en que espirá lo vostre mortal enemich, y vetllat per mi, que sòch sa filla y que vaig jurar ven-

Digitized by Google

jarlo ! ... ¡ Axís Dèu vos castiga , home traydor, home vil , home cobart , destinantvos aquest martiri en que jo ara vinch á ravejarme ! ...

Lo malalt , sorprés , aterrat , convulsiu , ab uns ulls que semblavan prócsims á saltar disparats com duas balas, contra aquella dóna que gosava profanar d' aquell modo la solemnitat y reculliment d' una agonía, donava mostras de patir com un condemnat. No podia respóndrer ; feya esforsos poderosos per' articular una paraula , y sols conseguia arrancar de sòn coll certs crits enregullats, que parexian los rugits d' un lleò estenuat que 's dessangrès davant de sòn rival victoriòs.

Ella se 'l contemplava ab goig , sentintse en sas venas lo gel voluptuòs del plaher mès indescriptible. May aquella fèra havia disfrutat tant.

— Vos anéu á morir, — continuá al cap d' un moment , — y no vull que sortiu d' aquest mòn , sense que passém comptes del dany qu' havéu fet á casa mèva. Vos nos váreu arruinar, vos nos váreu fer perseguir, vos váreu ser la causa dels sufriments y de la mort del mèu pare...

Lo moribundo , al sentir axó , s' assentá en lo llit fent un esfors violentíssim , y agitant ab rapidés sos brassos descarnats , semblava que volguès desmentir aquella acusaciò que l' Antonia li dirigia.

— ¡ Sí ! — continuá aquesta.— Vos váreu ser lo miserable espía, lo encobert delator que vá entregar lo mèu pare á la justicia ; vos qui diguè als agents del govern que 'l mèu pare conspirava , y qui fins los en-

Digitized by Google

terá del amagatall hont havian de trovarlo... Per vos lo sepultaren déu mesos en un calabosso, del qual sortí vell, malalt, destrossat, agonitzant, pera venir á espirar en est llit hont vos tinch ara presoner.

Lo vell continuava agitantse mès y mès; volia parlar; no podia; mes al fi, rompent lo nus que l' ofegava, recobrá la veu, y cridá ab desesperaciò y energía:

—¡No!... ¡no!... ¡Axó no!...

—¿Que no?...—li respongué l' Antonia.—¿Que no váreu ser vos l' espía?

—¡No!—esclamá 'l vell ab ronca pero resolta veu. —¡No! ¡Vos ho juro!... ¡Axó no!

—Fins sòu capás de mentir davant de la mort que ja us rodeja. Vos váreu ser, perque vos erau l' únich enemich que tenia 'l pare, y 'ls esbirros que 'l váren péndrer, digueren ben clarament que 'ls havian espiat fins l' amagatall ahont lo váren trovar.

—¡No, no!... – seguia dihent lo moribundo.— ¡Axó no! Us ho juro... davant de Dèu...

—No us crech,—respongué l' Antonia.—Vos, ab aquell acte, váreu causar la nostra desgracia, y ara us vinch á dir que jo váreig jurar venjarme, ¿ho sentiu? Ja comenso á ferho... Ja tinch lo vostre fill encadenat á mos peus; ja tinch la vostra casa humiliada á la mèva; ja tinch lo plet guanyat... ¡ja us tinch á vos aquí, en poder mèu, revolcantvos rabiòs en est llit d' agonía!... Y farè mès...

—¡No, no!... –esclamá 'l vell. —No... es veritat... No vaig ser espía... Jo no ho vaig fer...

—Farè mès. Esterminarè del tot la vostra casa; jo

Digitized by Google

'n serè la mestressa; no quedará ni recort dels Mas-Vidals, y tota la vostra riquesa vindrá á doblar lo patrimoni dels Olivers.

—¡Pietat!...—cridá lo vell agenollantse en lo llit.—¡No ho váreig fer...!

—¡Sí, sí! Diguéu qu' ara us horroritséu de ma venjansa.

—¡Pietat!

—No sè com us ne tindria.

—Mon fill... mon nom... ma casa...—diguè 'l vell estenent las mans cap á l' Antonia.

—Tot se perdrá, — responguè aquesta. — ¡Tot se perdrá!

— Axó ho veurém,—diguè una veu fresca y enérgica darrera de l' Antonia.

La Paula havia entrat en la cambra.

CAPITOL XVIII.

Com s' estrená la palanca.

—¿Vos, altra volta?—esclamá l' Antonia dirigintse á la Paula, com si la volguès desfer ab un llamp de sa mirada.

—Jo,—responguè la Paula creuantse de brassos y mirántsela fit á fit, desafiantla.—Jo, que per sort he volgut venir á punta de dia, pera saber novas del amo, y qu' al acostarme he sentit los insults que li dirijiau.

Digitized by Google

—¡Paula!—cridá 'l vell ab esperansa.

—No tinguéu por,—li diguè la Paula.—Aquesta fúria ha jurat l' estermini de casa vostra, mes si ella vá fer un jurament, jo ara, davant de vos, ne faig un altre: que mentres la Paula tingui un alé de vida, l' Antonia Oliver estará á sos peus, vensuda, trepitjada, rabiosa, sense conseguir jamay lo sèu intent condemnat.

—¡Gracias, gracias!...—esclamá 'l vell.

—¿Vos?—diguè l' Antonia, irritada.—¿Vos me venceréu á mí?

—¡Jo!—responguè la valenta criada, adressantse soberbia y amenassadora.—¡Jo! Desd' ara no lluytaréu ab los Mas-Vidals; lluytaréu ab mi, que sòch mès forta que vos; ab mi, que sòch mès astuta que vos; ab mi, que defenso millor causa que vos. Jo sòch desd' ara lo centinella d' aquexa casa que voléu pérdrer, y la salvarè... la salvarè... ¡la salvarè!

Lo vell semblava trasformat: escoltava á la Paula ab una espresiò de goig y esperansa, com si ja tinguès la seguretat de que ella faria vanas las terribles amenassas de l' Antonia.

Era enterament de dia, y la llum del sol se barrejava raramente ab la de la llumanera, qu' encara cremava.

—¡Oh!—bramá la hiena.—No será com havéu dit, perque no temo cap arma de las que podéu emplear. No sòu ningú vos pera guanyarme. Encara que 'm descubriu; encara qu' aquest fantasma del vell Mas-Vidal ressucitès y fugís d' aquest llit, qu' es sa sepul-

Digitized by Google

tura, per' esplicar á sòn fill tot lo que li acabo de dir, sòn fill no 'l creuria, perque ja no pot créurer res que siga contra mi. No us temo per res, y desd' ara us dich que demá mateix us farè despatxar de la casa ahont estéu, ab prohibiciò de tornarhi á comparéxer en tota la vostra vida. Ja us farè véurer si sòch ó no sòch mestressa.

—¡Provéuho!—li responguè la Paula.—Provéuho, y veuréu com us axafo sòta 'l mèu peu com un dragò. Y prou crits, y prou amenassas; anéusen d' aquest lloch, respectéu lo trist estat d' aquest pobre vell, y si es veritat que s' acosta la sèva última hora, dexéulo morir en pau, sense que la vostra presencia repugnanta y odiosa li fassi créurer que 'l mal esperit lo vetlla pera recullir sòn últim badall.

—¡No!—diguè l' Antonia.—Jo no 'm móch del sèu costat fins que li clógui 'ls ulls. Sab massa, ha vist massa clar l' abisme d' odis qu' hi ha dintre mon pit. Es mon presoner, no me 'l pendréu.

Fèu un moviment com pera subjectar lo bras del malalt, y aquest, ja febròs fins al últim grau, frenétich, presa d' un ardent desvari, volguè fugir d' aquell bras qu' anava á estrényerlo, y saltá del llit aterrat, ab una forsa momentánea que li doná la reacciò de la matexa fèbra. Saltá, y corrent á abrassarse ab la Paula, casi nu, descarnat, encorvat per la malaltía y la vellesa, arrossegant lo groch cobrellit, se posá á mirar ab espant cap allí ahont era l' Antonia, la qual casi bè tremolá ab fredat davant d' aquell espectre que fugia d' ella.

Digitized by Google

—¡No 'm dexéu!—cridá 'l malalt.—¡No vull morir aquí, sòta d' aquest sostre, dins d' aquesta casa!... ¡Treyéume! ¡Portéume á casa mèva! ¡Al mèu llit!... ¡Aném, no 'm vull morir aqui!

—Sí, teniu rahò,—contestá la Paula.—Tal volta allí encara us podrém salvar. Aquí us moririau sense remey... y allí, si us moriu, al ménos será ab pau y consól, cristianament, com un home de bè.

Mentres li deya aquestas paraulas, l' acotxava cuidadosament ab lo cobrellit y fentlo tornar á jéurer. Després, dirigintse á l' Antonia, li diguè ab resolta veu:

—Me l' emporto.

—¿Vos? Axó si que no.

—¿No heu sentit qu' ell ho vol axís?

—Lo sèu fill me l' ha confiat... Després, jo l' haig de véurer finá; ara ja sab los mèus secrets.

La Paula, sense tornarli resposta, sortí de la cambra, n' estiguè fóra alguns minuts, y torná á entrarhi seguida de dos mossos, qu' havian vingut ab ella desde l' altra masía.

—No vos l' emportaréu,—diguè l' Antonia.

—Miréu que se sabrá tot,—li responguè la Paula en veu baxa.

—No us creurán,—replicá aquella tambè en baxa veu.

—Si no us fa pòr lo mèu escándol, us farè venir tots los parents Mas-Vidals, reclamant al cap de sa casa.

Ab aquesta rahò l' Antonia reflecsioná, y comprenguè que no li convenia que 's publiquès lo que dintre d' aquella cambra havia passat.

Digitized by Google

Lo sèu projecte ningú 'l sabia encara fóra de la Paula; aquesta volia combátrerlo en secret, y 'l secret li era convenient pera no promóurer sospitas que després confirméssen los sèus actes succesíus. Casi bè s' arrepentia de no haverse mantingut callada ab lo vell.

Ab axó, resolguè no oposarse al pensament de la Paula, y l' única cosa que diguè á aquesta fou:

—Per çó jo no 'l dexarè.

—¿Qué dihéu?

—També vull venir.

—Veniu, qu' á casa nostra no 'm feu pòr.

Los mossos entraren en l' arcoba, abrigaren bè al malalt, y fent una llitera ab una cadira axeguda, se l' emportaren caminant poch á poch y ab mòlt cuidado.

La Paula volguè despertar á n' en Joseph, perque formès part d' aquell trist acompanyament; pero l' Antonia, temerosa de que parlès ab lo vell, no volguè ensenyar lo quarto hont aquell descansava, y no fou possible avisarlo.

Lo pobre malalt, desprès de la terrible agitaciò qu' acabava de tenir, havia tornat á cáurer en aquell ensopiment propi de sa malaltía. Ja no 's donava compte de que 'l treguessin d' aquella casa odiosa, ni li quedava, per lo tant, lo consól de véurers' llibre del terror que fins l' havia fet desvariejar.

Als dos costats de la llitera hi anavan la Paula y la filla Oliver.

Aquella feya aturar á cada punt als mossos, per enterarse del estat del malalt, al qual poch á poch

Digitized by Google

anava entrant un fatich, que feu esclamar á un dels mossos:

—¡No crech qu' arribi á casa!

—Encara podrá rébrer los sagraments,—contestá la Paula.

L' Antonia 's diguè per sí matexa:

—Ja no parlará mès.

Axís atravessaren tota la propietat dels Olivers; quan arrivaren á la riera que separava las duas masías, los mossos anaren per girar, buscant lo camí que s' havia seguit d' ensá que la palanca era trencada, pero l' Antonia 'ls diguè aturantlos:

—Per 'quí, que la palanca ja es afegida.

—Donchs per 'qui, qu' hi serém mès aviat.

—¡Se li refredan los peus!—diguè un mosso, tocant al vell que no sentia res.

—Depressa.

Tots entraren palanca endins ab precipitaciò, per' arrivar prompte á la masía, mes al ser á la meytat de

Digitized by Google

la palanca, quan lo primer mosso anava á posar lo peu en lo comensament de l' altra meytat, posada allí de nou lo dia avans, sentiren que la llitera 's somovia, vejeren que las robas s' agitavan, sentiren un sospir esglayat, y aturantse, descobriren al malalt.

Ja no 'l pogueren socórrer; lo vell Mas-Vidal acabava de finar.

Ab supersticiòs respecte lo passaren fins á l' altra banda, y ja cadáver, lo descansaren en terra de sa propietat.

La Paula s' agenollá, y, plorant, l'encomaná á Dèu.

L' Antonia diguè ab veu tranquila:

—Ell ha estrenat la palanca.

CAPITOL XIX.

Preguntas y respostas.

Si ara, per desgracia mèva, no tractès ab gent tant espavilada, com ho sòn los lectors d' aquesta verdadera historia, estich segur que m' amohinarian perque 'ls espliquès una pila de cosas, qu' al últim, ab un xich de senderi, qualsevol se las pot esplicar.

—¿Cóm es,—me dirian, per exemple,—que la esposa de 'n Joseph, essent tant bona, y estimant com devia estimar á sòn sogre, no vá còrrer pera cuidarlo á la masía dels Olivers?

—¿Y que no us podéu pensar,—jo respondria,—que

quan no hi vá anar fou perque no li siguè possible?... ¿Qué li passava? Ja sabéu qu' era tota delicadota; estava malalta, y ni ménos vá saber lo qu' havia suchcehit, fins que l' endemá la Paula, ab mòlta mónita, li referí; per suposat, amagantli tot lo qu' ella no havia de saber; perque ara també seriau capassos de créureus que li vá dir tot.

—Bè, axó ja está comprés,—seguiria 'l preguntador, com si 'l sentís.—Pero ¿y alló d' arriscarse l' Antonia, sabentla tant llarga, á declararho tot al vell Mas-Vidal?

—Alló, senyor curiòs, vá ser precisament per lo llarga que la sabia l' Antonia. Ella ja veya que 'l pobre vellet se li moria; y aquestos sérs venjatius, si may n' havéu estudiat cap, no están prou satisfets ab la venjansa sola; l' han de saborejar, han de fer á saber qu' ells sòn los autors del mal que sòn enemich esperimenta; y com lo principal objecte del odi de l' Antonia era aquell vellet, perque 'l tenia per l' espía de sòn pare, si s' haguès mort sense saber que tot era en cástich d' aquell espionatje que se li atribuia, hauria defraudat bona cosa del plaher infernal que l' Antonia buscava en sa venjansa.

—¿Y si 'l vell haguès tingut temps de contarho á sòn fill?

—¿Y que no hi havia l' Antonia per plantarse d' estaqueta al costat sèu y evitarho ab la sèva astucia?

—Pero ¿quí li assegurava que 'l vell no 's curès?

—¡Tant de bó, pobre home! Pero si haguès sigut

Digitized by Google

axís, per un voler de Dèu, ¿qu' us penséu qu' aquella fura s' hauria vist perduda? ¿Quí li quitava 'l negarho tot de barra á barra, y fer callar al vell, dient qu' allò debia haver estat un desvari? En Joseph, com que n' estava ennamorat y per ell l' Antonia era l' oracle, hi hauria caygut de ple á ple, los demès no s' hi haurian afectat tant, y sobre tot, dels demès á l' Antonia se n' hi donava tant com de lo que jo he trovat avuy.

—Bè, vaja; ben esplicat. Pero ara un' altra cosa.

—¿Encara mès?

—Un' altra pregunta.

—Cuitéu, que tinch de tornar á seguir l' historia.

—La Paula, ja qu' ho tenia descobert tot, ¿per qué no ho feya saber á n' en Joseph?

—¡Home de Dèu! Perque la xicota, encar qu' era jova, ja sabia lo qu' es un home encalabrinat, y estava certa de que l' Antonia, ab una paraula, desfaria lo qu' ella haguès fet ab cent. O sino provéuho: fiquéuvos á dur novas entre ennamorats, y ja sabréu dirme com ne surtiu. ¿S' ofereix res mès?

—Un' altra cosa y prou...

—Vejám.

—¿Qu' era veritat, al últim, que 'l vell Mas-Vidal havia sigut l' espía de l' Oliver?

—Fillet, per lo que toca á aquest punt, qui vulgui saber que vagi á Salamanca, ó qu' acabi de llegir lo llibre. Per ara lo que se sab es que l' Antonia deya que sí y 'l difunt Mas-Vidal jurava que no. Lo que siguès, ja 's veurá. Anèm, ¿estéu satisfet?

Digitized by Google

—Enterament.

—Donchs seguim endavant.

—Ara, gracias.

—No hi ha de qué.

CAPITOL XX

Un ramell de nuvis.

Quan la Paula reflecsioná sobre la situaciò en que s' havia col-locat respecte de l' Antonia, comprenguè que tenia de posarse mòlt sobre sí, ja que l' enemiga que s' havia fet, distava mòlt de ser una enemiga vulgar, sino que, ben al contrari, podia considerársela capás de totas las malesas, ab tal de conseguir la victoria que la criada li disputava.

Per part de la pagesa ja s' havian romput las hostilitats, y axó la Paula no ho desconexia. Sabia que per ferli mal, l' Antonia estava treyent lo sèu artifici, y que, disfamantla sense cap escrúpol als ulls de 'n Joseph, cada dia mès rendit á aquella hermosura, fins havia exigit algun cop que se la despatxès ignominiosament de la masía; pero axó, ab tot y l' influencia que tenia sobre en Mas-Vidal, no poguè d' aquest conseguirho l' Antonia, puig ell, compassiu y cortés, encara qu' ingrat, ab la Isabel, sa pobra muller, no havia volgut privarla del conhort que li donava la companyía de sa criada tant volguda.

Digitized by Google

La Paula, donchs, veyentse forta en la casa, no s' espantá; ella lo que volia era continuar sempre al costat de sa frévola mestressa, y conseguint axó, poch se 'n hi donava de las manyas de l' astuta y pérfida filla del Oliver.

Pero, axó sí, de tots modos, comprenia qu' havia d' estar previnguda. No havia olvidat lo qu' en una de sas disputas ab l' Antonia, aquesta li havia dit; axó es, qu' era massa pobre pera lluytar ab ventatja ab qui tenia riquesa bastanta pera sobornar á tots los que la voltessin. La Paula, donchs, no confiava ab ningú, temerosa sempre de tractar ab gent venuda; pero no dexava de trovar la falta d' un ausili qualsevol, que li servís pera alcansar certas averiguacions y donar certs passos que á n' ella li estavan privats, sots pena de dexar abandonada á l' Isabel, de qui no volia separarse ni un instant.

Pensant ab aquestas cosas, un dia la bona xicota, vá dirse:

—Al últim m' haurè de casar.

Y resolta desseguida á ferho, com á medi de conseguir millor lo sèu noble objecte, comensá á examinar als festejadors que contínuament la voltavan, per' escullir, no lo que mès li agradès, sino lo que millor li servís per' ajudarla á sostenir la lluyta ab la rival poderosa de qui havia jurat triunfar.

Aquell entranyable carinyo que menava á l' Isabel, aquella nobla fidelitat, aquella verdadera protecciò que desde la mès tendra edat li dispensava, havian produhit en la Paula una aspiraciò, casi única, un afany al

qual, sense donarsen cap compte, ho posposava tot, de manera qu' arrivantse á créurer predestinada pera ser l' ángel de la guarda de la pubilla Padròs, casi bè desaparesquè en ella, com si no tinguès temps ó en sòn cor no hi quedès espay, tot altre sentiment, tot altre desitj, tota altra ambiciò.

Per çò no es res d' estrany que quan tractá de buscarse marit, ho fes, no perque sòn cor ennamorat li demanès, sino perque ho creguè convenient á la sèva empresa, y se 'l busquès no segòns una doncella guapa y axerida com ella lo podia desitjar, sino de la manera que 'l nessesitava perque l' ajudès sense pòr de que 'ls diners de l' Antonia 'l seduhissen.

Ab axó, vinga mirar y observar á cada un dels que se li acostavan á dirli amoretas. Ja us he dit que no eran pochs. ¿Ab quin d' ells la casarém?

Lo qu' es pera fer galanteigs, y ballar cocas á plassa, y fer música á la nit dels dissaptes, empolaynarse 'l diumenge ab lo gech llarch de vellut, la faxa de cinch vols, la morada barretina y 'l relicari penjat al coll, tots plegats y cada un servexen bè prou. ¡Galanta colla de plagas, per' alegrar á una minyona y ferli dessitjar lo matrimoni! Pero la Paula no buscava axó, y veus aquí qu' entre mitx d' aquella munió de nuvis, que 'l mès dolent l' haurian pres mès de quatre á mans besadas, ella no 'n trovava cap que fos del sèu gust.

Lo fill del masover ja li tenia dit: sempre qu' ella vulguès lo senyor rector los esperava pera parlarlos en llatí. Ell era guapet, travallador, alegre y no li faltava un passament; pero ¡qun gat! No era pera parlar

mitja hora en sério, y tot lo sèu punt estava en que las noyas lo vegessen fent tercerillas y cabriolas á plassa. Aquest no convenia.

Lo fadrí major de la fleca tampoch callava may, y 'ls pans jeperuts qu' havia fet pensant en la criadeta de ca 'n Mas-Vidal no tenian fi ni compte. Pero, fills mèus, era un interessadot, que fins se deya que jugava, y ab l' afany de parar un forn propi se pot dir que no tenia sossego. ¡Veyéu quin marit pera l' objecte que la Paula 'l buscava!

També hi havia un mosso del molí. Bon xicot, si no n' haguès estimat tantas com n' havia vist.

¿Lo que menava l' ordinari? ¡Bona proporciò pera tenirlo tot l' any fóra de casa!

¿L' hortolá, lo fuster, lo manyá, lo mosso del hostal, lo guarda-bosch, y una dotzena mès que la pretenian? A tots se 'ls conexia una tara ó altra, y principalment la de ser massa axerits; tots, una volta casats, haurian volgut manar á casa sèva, y la Paula volia ser ella la que manès.

¿Donchs, ab qui la casarèm?

Dexéula fer á n' ella.

S' ha possat al cap que tè de casarse, y ella es prou viva pera conseguir ferho al sèu gust.

Ja veuréu com á la fi sortirá ab sòn intent de trovar un home que siga com ella vulgui, que fássi lo qu' ella digui, y que li cumplexi l'objecte principal perque ella s' ha decidit á ser monja d' aquellas que 'n diuhen de Sant Agustí, que 'ls agrada ser dos caps en un coxí.

CAPITOL XXI.

Lo promés.

De bon matí, los mossos de ca 'n Mas-Vidal s' axecan de la pallissa, y ab lo cávech al coll, ó seguits de 'ls vuit parells de bous que llauran los camps estensos de sòn amo, se 'n van serra amunt ó serra avall, segòns lo lloch hont convè travallar aquell dia.

Lo primer que 's lleva, ja se sab qu' es en Roch; y no perque sigui mès diligent ó tingui á la feyna mès lley que 'ls altres, sino perque li han fet acostumar las bromas de sos companys, que si 'l veyan adormit quan ells ovrian los ulls, se divertian estirantli las camas, remúllantlo de cap á peus, amagantli la roba pera que no 's poguès vestir, fentli còrrer los quartos que duya á la butxaca y jugantli tota classe de malas passadas, qu' al pobre xicot lo feyan pertenir.

Per çó no tenia mès remey qu' espavilarse, obrir l' ull axís qu' apuntava l' auba y vestirse primer que tothom, encara que desprès tot lo dia la són lo perseguís, no dexantli fer una feyna ben feta.

Ja se sab que no hi ha un siti hont se reunexin uns quants, qu' un ó altre no hi porti la lliura. Lo pobre Llátzer, á ca 'n Mas-Vidal, era aquest Roch de qui parlém.

Ja semblava qu' haguès nascut pera serho á qualsevol part ahont haguès anat á parar. Los mossos tenian ab

ell una diversió contínua, y sempre estavan pensant quína n' hi farian.

Li treyan la són de la manera qu' havém dit; despréspès me 'l carregavan ab éynas y cabassos, que no podia dir faba, y cap al camp, ahont sempre li esqueya lo jornal mès llarch y mès pesat, sense que li ocorreguès quexarsen', ni tréurersel' de sobre. De ditxaratxos d' aquells qu' acaban ab un engany, de bromas d' aquellas de «Bernat, endevina qui t' ha tocat,» y «Tururut, qui jemega ja ha rebut» y «Qui juga no dorm,» y altras d' aquesta especie, en que sempre n' hi ha un que reb y mòlts que riuhen... ja ni ménos en Roch ne feya cas, de tant acostumat que hi estava. De qüentos d' aquells qu' han passat entre Tots-Sants y Manresa, á l' any de la picor, la setmana dels tres dijous, ni havian contat tants com se 'n sabian, y cada un aquellas déu vegadas, y totas déu lo tanasa hi havia caigut, creyents'ho de ple-ple. De postas qu' ell sempre pagava, tant si las guanyava com si las perdia, á cada punt ne tenia tres ó quatre de pendents. De convits pagant lo béurer, ó un brenar, ó lo fluvioler que feya 'l só d' una ballada improvisada, ne tenia tants de fets, que si haguès pogut juntar lo que li costavan, casi bè n' hauria tingut per uns quants quartans de terra.

Era un minyó del tot negat, y, al revés de lo que sol passar ab mòlts, lo servir de cap d' esquila, no l' havia fet tornar gens maliciòs; y com al mateix temps era pacífich, no tenia gens d' empresa, y era fet d' una pasta que prenia la forma que li donavan,

Digitized by Google

s' havia trovat ab que 'l feyan lo bon Jesús, y de bon Jesús 's quedá fent.

Un dia s' estava, mort de són, fangant en lo mitx d' un camp, quant los altres mossos ja hi havia mès d' un quart que jeyan dessota l' ombra d' una alsina plantada un xiquet mès lluny. Lo bon minyò feya esforsos de flaquesa pera no dormirse bo y dret, pero tant l' obligavan á matinejar las temudas bromas dels sèus companys, qu' á vegadas no podia mès; se li tancavan los ulls, se li baxava 'l cap y comensava á fer tintinas ben á riscos de cáurer, si no haguès tingut los peus enterrats en la terra tòva qu' estava fangant. Los mossos, desde l' ombra, 's divertian veyentli passar aquellas penas y travalls, y algun cop que 'l veyan massa endormiscat y ab lo sentit ja casi bé perdut, lo despertavan tirantli terrossos y pedras, que li feyan obrir los ulls esbarats, y cridar ab poca gracia:

—¡Ah, trapellas! Ja m' ho pensava que 'm tirariau. Per axó aclucava 'ls ulls.

Lo qual feya esclatar una gran riallada en lo grupo dels trapellas, que cada volta que 'n jugavan alguna á n' en Roch, ja sabian que 'ls havia de saltar ab una resposta per l' estil. Perque s' ha de saber, que 'n Roch pertanyía á aquella mena de tontos, que quant ja han sofert la burla, se pensan que tot ho arreglan dihent:

—¿Qu' us penséu que no ho he vist venir?

Y també era d' aquells, que desprès d' haver obert tres pams de boca escoltant lo qüento de l' ase com vola ó algun altre per l' estil, comprenent la sèva ton-

Digitized by Google

tería per las riallas qu' entre 'ls circunstants provoca la sèva hilaritat, esclaman :

—¡Pot ser si que 'm feu tant babau!...

En Roch era d' aquestos; n' hi feyan tantas com volguéu ; de cops, y giravolts, y culadas, y banys en lo rech, y entrebancadas, y enganys, ne sufria diariament tants com imaginarse pugan ; pero tot era perque ell volia, y haventho vist venir, y no perque 'l sorprenguessen.

Ell sempre s' adonava de tot... un cop ja ho tenia damunt.

D' aquest mateix modo era com veya que li tiravan pedras, lo dia aquell que s' adormia dret en mitx del fangar.

—¡Ey, toca-són!... —li cridava un mosso dels de sòta l' alsina, enviantli un terrós com una xíndria.

—¡Aqueix cap viu! — afegia un altre despedint una pedra ab un mandrò.

—¡Si que de bon matí corre 'l senyor Sunyer!

—¡Tros de quóniam!...

—¡Camas! —deya un altre, dirigintli un altre terrós.

—¡Ey, tu, Roch, pára aquest roch!

—Ja 'm podéu tirar, que no 'm tocaréu, — responia ell, en lo precís instant en que rebia un cop de pedra en un genoll.

—¡Ah, ah, ah! — esclamavan tots los mossos, rient com boigs y picant de mans.

Quan estavan en aquestas grans riallas, se 'ls presentá la Paula que 'ls duya l' esmorsar.

Digitized by Google

—¡Ah, vatúa! — diguè un.—Ja tenim aqui á la pitera de casa, que 'ns porta la racció.

—¡Y ab aquell garbo! — afegí un altre.

—D' aixó 'n dich estar ben servits.

—¡Tira pexet!

—¡Visca la Paula!

— Hola, plagas, —diguè aquesta arrivant al peu de l' alsina, y dexant á terra lo cistell de l' esmorsar. — ¿Ja estéu de gatzara?

—¡Te rahò! -- li contestá un mosso que feya temps que la buscava.—Ves á qui no se li alegran los esperits, veyent comparéxer una bona mossa...

—Portant l' esmorsar, ¿no es axó? - diguè la Paula sonrient.

—Encara que no 'l portesses, sol de casa nostra.

— ¡Ay! ¡Qu' está per cansons avuy la santa mare iglesia! — contestá ella, tot treyent del cistell la cassola de las farinetas, una ensiamada de tomátechs, un porrò ple de ví y unas quantas llescas de pa, tant llargas y groxudas com rajolas.

— Axó es un gust, qu' un pom de flors axis nos pari la taula.

—Mès gust us será, menjarvos lo que us porto, gats dels frares.

—Un rejolinet' per' estrenar lo porrò,—li diguè 'l que la galantejava, acostantse ab lo porrò enlaire y convidantla á béurer.

Ella pará 'ls llábis, y ell, ab lo porrò alsat, li dexá cáurer lo prim rajolí. fins qu' ella ab lo dit fèu la senyal de prou.

Digitized by Google

—¡Ah, que 'n será de bó ara aquest vi!—diguè un ab alegría.

—Podéu contar,—respongué la Paula.—Ara tindrá gust de malvasía. Vaja, vaja, ganduls, despatxéu depressa, que després dirán que jo us entretinch.

Los mossos s' assentaren fent rodona, y ella una mica mès enllá esperant que despatxessen l' esmorsar, mès gustòs pera tots ells, ab l' alegría que 'l menjavan, que 'l convit d' un rey, servit en taula d' or.

—No diguéu res á n' en Roch,—diguè 'n veu baxa lo mès divertit de tots.

—¡Tens rahò!—contestaren los altres no podentse aguantar lo riurer.

Y comensaren á menjar.

—¿Y donchs, Pauleta?—preguntá un, acabat de béurer un trago.—¿Cóm vá de l' amor?

—¡Ay, fill!—respongué la Paula.—Axó tu que sempre 'n tens lo cor ple.

—¡Vos, vos, que sembléu una gerra d' arrop!... ¿Quánts ne teniu ara?

—No ho sè; fa temps que no he passat llista.

—Es que ja tindriau travalls.

—¡Ca, fill mèu! Lo dia qu' agafi l' espanta-moscas...

—¿Y donchs, que ja us voléu ficsar?

—¡Uy, que temps ha qu' estich ficsada!

—Bè he sentit á dir que se 'ns casavau,—interposá un mosso.

—¿De debò?—diguè alarmat lo que buscava á la Paula.

—Prou que 'm casaria,—respongué aquesta.

Digitized by Google

—¿Donchs que feu?

—No tinch casador.

—¡En nom de Dèu!—exclamaren tots, ab un tó ponderatíu que 'ls exia del cor.

—Si á vos us ne falta,—afegí un,—¿qué dirán moltas altras? Miréu, aquí mateix ne teniu set; quatre fadrins que desd' aquí se 'n van ab vos á casa 'l senyor rector... y per lo que toca als tres casats, si vos los déu paraula de péndrels, aquesta nit se quedan viudos.

—De tots set no n' hi ha cap que fassi per mí,—responguè la Paula.

—¡Oh, si 'l voléu tant triat!

—¡Que si li vull! O será com jo me 'l penso, ó 'm quedarè per tia.

—¡Carat!...—diguè de repent aquell qu' era l' cap de la broma.—Jo us ne sè un que us agradará del tot.

—¿Quí ès?—preguntaren tots los altres.

—¿Voléu qu' us lo presente?—continuá lo primer.

—Veyám,—diguè la Paula, seguint la broma, com tenia de costum.—Portéulo, que pot ser farém fira.

—Per bon mosso, y axerit, y bona gracia, ja us juro que no 'n tindréu res que dir.

—Bè, que fassi 'l memorial.

Lo mosso agafá una pedra com tota una casa, y tirantla cap allí hont en Roch s' estava, cridá:

—¡Roch! ¡Oh, Roch!

Aquest s' havia adormit enterament, apoyat en lo pal de la fanga, ben poch suspitòs de que en aquell instant ningú tractès de casarlo y de que al mateix temps se li menjessen l' esmorsar.

Digitized by Google

—¿Qué mana?—diguè, despertantse esbarat.

—Vina,—li responguè 'l que 'l cridava,—vina, que 't surt una conveniencia.

—¿Ja voléu riure ab mi?

—No, home, no. Vina corrent.

En Roch creguè lo que li deyan, y s' acostá sòta 'l alsina, ahont hi trová los mossos acabant d' escurar lo porrò y morintse de ríurer ab la broma que li preparavan.

—¿Qué 'm voléu?—los preguntá.

Mes adonantse tot seguit de que no li havian dexat ni una molla de pá, seguí esclamant:

—¡Ah, bribons! ¡Vos heu menjat la mèva racciò!...

—¡Ah, ah, ah!—esclataren los mossos.

—¡Oh!—afegí en Roch.—¿Qu' us penséu que no ho he vist? A mi ningú me la fa.

—Bè, aném per lo que convè,—diguè 'l que duya la broma.

Y presentant en Roch á la Paula, preguntá á aquesta:

—¿Qué us ne sembla? ¿Us atrasso bon promés?

—¡Ay, pobre Roch!—responguè ella mitx en broma, mitx ab llástima.

—¿Qué dius de promés?—preguntá en Roch tot confòs al que 'l presentava.

—Tu veyas si 't vols casar...

—¡Ay, ay!...

Y la boca d' en Roch per' espresar sa admiraciò, s' anava obrint de tal manera, qu' amenassava juntarse per tots dos costats ab las orellas.

—Tu ves si 't convè la Pauleta.

Digitized by Google

—¡Eh, eh!...—feu en Roch, gratantse 'l clatell.—¡Tant de bò!

—¡Ja está!...—cridá 'l cap d' colla.—Minyons, ja veyéu qu' ella li agrada. Paula, ja teniu promés.

La gatsara arrivá allavoras al punt de dalt.

—Ja us lo podéu mirar, qu' es ben maco.—deya un fent una caricia burlesca al pobre Roch.

—¿Quán us ho podiau esperansar?—preguntava un altre.

—¡Alsa, Roch!

—Arreglat un xich... aquest nus del coll,—afagia un altre estrenyentli 'l mocador del coll, á riscos d escanyarlo.

—Aqueix ret, home, mès endavant.

—La barretina á la valentona.

—¡Ah, ah, ah!...

La Paula s' arrivá á compadir d' aquell pobre minyò, que anava d' unas mans á altras com un virolet, y axecantse ab lo cistell hont havia tornat á ficar la cassola néta y 'l porrò axut, diguè al mossos mitx enfadada:

—¡Vaja, pocas soltas, vaja! Ja n' hi ha prou. ¡Carat, qu' heu rigut! ¡Gran mal us ne féu!

—¡Bè, enfadéuvos ara, desprès qu' us hem buscat promés!

—Potser ho fòra millor que tots vosaltres,—afegí ella, ja incomodada.

—Donchs caséuvoshi dóna.

—Mès aviat qu' ab cap dels que 'm festejau. Adèu siau.

Digitized by Google

Y se 'n aná d' aquell lloch, ab un pas seguidet y graciòs, mentres los mossos li cridavan:

—¡Queda fet lo prometatxe!

—¡Ja sòu promesos!

—¡La enhorabona!

—¡Que per mòlts anys!

En Roch, entretant no 's cansava de repetir:

—¿Qu' us penséu que no ho he vist, que 'm voliau jugá una burla?

CAPITOL XXII.

Segueix la broma.

—¿Qué dius ara de burlas, tros de quòniam?—li preguntá 'l principal bromista, donantli una empenta que 'l fèu entrebancarse.

—¿Qué 't pensas,—diguè un altre,—que som tant tabalots pera jugar ab cosas d' aquestas?

—Aquest, com ell es un gat dels frares, se pensa que tothom l' ha d' imitar.

—¿Es dir, que vá de bo?—preguntá en Roch ab totas sas quatre potas.

—¡Si, ruch, si!—li contestá 'l mès plaga.—La Paula ara 'ns ha confessat qu' está enamorada de tu, pero que com véu que tu no 'n fas cas, la pobreta se trova desesperada.

Digitized by Google

—¿Ella us ho ha dit?—preguntá en Roch, treyent una rialla de gust que encara 'l feya semblar mès tanoca.

—Sí, home, sí; la tens perduda.

—Miréu, jo ja m' ho pensava.

—Axó per suposat. Tu tot ho cassas.

—Pero m' agradava ferla patir.

—¡Ah, traidorot!

—¿Ella us ha dit que m' estima?—insistí en Roch.

—Ja t' ho diém; li tens lo cor robat.

—Donchs... es guapassa.

—¡Ah!...—esclamaren los mossos.—¡Ja s' hi engresca!

—La tens de consolar,—diguè un.

—¡Sí, sí! Avuy mateix t' hi declaras.

—¿Voléu dir, tant depressa?

—Las cosas, á cop calent.

—¿M' ho aconselléu vosaltres?

—¡Sí, home, sí! ¡Ja veurás com tindrás sort!

—Donchs ja que la pobra pateix tant... aquesta mitjdiada m' hi declararè.

—¡Axó, axó!—digueren los mossos.

Y tots contents ab la broma que se 'ls esperava pera quan pleguessen, se posaren á travallar, donant consells á n' en Roch y esplicantli com ho havia de fer pera finir ab sort aquella amorosa aventura.

En Roch ja us podéu pensar qu' aquell matí no fèu gaire bona feyna, ab la taleya de l' ennamorament de la Paula. Cap dia havia esperat ab mès ánsia l' hora de tornar á la masía: axís es que quan se vá sentir en lo

Digitized by Google

campanar de la vila vehina lo toch de mitj-diada, ell fou lo primer qus 's posá lo gech al coll, y avisá als altres qu' era la hora d' anar á dinar.

Com mès s' acostavan á la casa, en Roch mès pòr anava agafant de presentarse á la Paula, y encara que 'ls sèus companys l' animavan ab tota mena de seguretats, ell no podia determinarse, y quan passá 'l pas de la porta y 's trová á la cuyna ab sa ennamorada, vá quedarse enterament plantat y fins tremolòs, contemplant aquell urch de primpcesa ab que la Paula l' imposava.

— ¡Vaja!—li digueren los mossos en veu baxa, crucificantli l' esquena á cops de cólzer.

—En havent dinat,—ell los respongué, pensant qu' ab un bon ápat l' amor agafa fortalesa.

Pero quan en havent dinat los mossos tornaren á ezcitarlo, no trovantse encara prou decidit, respongué de nou:

—¡A la tarde, á la tarde! ¿No veyéu qu' ara vaig sense mudar?

—¡Tè rahò, tè rahò!—digueren á n' axó 'ls mossos.—
—¡A la tarde 'l mudarém!

Arrivá, donchs, la tarde, tornáren los mossos del camp, y desprès de fer á n' en pobre Roch mil improperis ab l' escusa d' ajudarlo á mudarse; desprès de ferli y desferli trenta voltas lo nus del coll, d' estrényerli la faxa, de posarli una flo al trau, d' apretarli l' espardenya, de plantarli á l' aurella tot un tèst d' aufábrega y d' enflocármel tant com pogueren, lo mateix qu' un matxo per Sant Antoni, lo portaren á l' era

Digitized by Google

de davant de la casa, ahont havian vist á la Paula espigolant.

— ¡Au, valor! — váren dir á n' en Roch, no podentse aguantar lo riurer.

Y anaren á amagarse darrera d' unas garbas que hi havia apilotadas en un cantò de l' era, pera no pérdrer una paraula de la declaraciò d' en Roch.

— ¡Ola, Roch! — diguè la Paula á n' aquest, veyentlo tant empolaynat.— ¿Qu' estém de festa?

— Res d' axó,— contestá en Roch. —Sino que m' he mudat perque us haig de dir quatre paraulas.

— ¡Tira pexet! ¿Per parlar ab mí us poséu de gala?

— Es qu' axís un hom' sempre fa mès goig.

— Ja ho crech, — diguè ella mirantsel de cap á peus.— Sembléu un nuvi.

Los mossos se partian de riurer, darrera de las garbas.

— ¿Y donchs,—continuá la Paula,—qué se us ofereix?

—Jo us dirè,—vá respóndrer en Roch tremolant.—Vol dir, que 'ls companys m' han innovat lo que hi havia...

—¿Qué us han innovat, Roch?—li preguntá la Paula, comprenent ja del qué 's tractava.

—Alló vostre...—responguè ell, no sabent com dirho.

—Espliquéuvos.

—Res; que m' han dit qu' estavau aficionada ab mi.

¡Figuréuvos los mossos quíns travalls per aguantarse las riallas!

La Paula mirá al voltant de l' era, comprenguè que de darrera 'l munt de garbas los estavan escoltant, y tocant l' ase ab disgust é impaciencia, vá dir pera sí matexa:

—¡Ja es massa broma!

Després, alsant la veu, se dirigí á n' en Roch.

—¿Axó us han dit?

—Axó. Jo, tonto de mi, no ho havia reparat; y teniu que perdonar que no us tractès ab mès agrado... perque... la veritat, may hauria gosat á dirvos una amoreta.

—Altres de pitjors que vos me n' han tiradas,—vá respóndrer la Paula, dirigint la veu cap á las garbas.

En Roch feu un moviment d' orgull, lo mateix que si la Paula li acabès de tirar una alabansa.

—Ab axó,—prosseguí ell,—jo venia á dirvos que per ma part també us trovo mòlt xamosa, y que feu per mi... y si voléu, jo 'm sento ab forsas pera casarme ab vos... y tot alló que 's diu...

Digitized by Google

— ¿Qu' es tot alló?

— Dóna, ¿que no se us ha declarat may ningú mès?

— Axó prou.

— Donchs tot lo qu' us hagin dit los altres, féuvos lo cárrech qu' ara us ho repetexo jo.

— Es dir, qu' ab bonas paraulas veniu á dirme que us voléu casar ab mi.

— ¡Ángela!

— ¿Ja us hi heu pensat ben bè?

— ¡Ja ho crech! ¡Jo me 'n podrè ben ríurer!— diguè en Roch, gratantse 'l clatell com solia, y mirantse ab ulls de ganso l' arroganta figura de la criada.

— ¿Y us trovéu capás de ser un bon marit?

— En tot y per tot; ja 'm tastaréu si us decidiu. Miréu, d' ensá qu' he fet lo determini de parlarvos, que 'm sento una furmigò y un esglay que may m' ho havia sentit... Axó bè es senyal de que us vull... M' agradéu de debó, Pauleta, creyéume... Y veus'ho aquí, Ara ja m' he declarat; vos determinaréu.

La Paula 's disposava á respóndrer, pero quan ja obria 'ls llábis pera ferho, los mossos, no poguentse contenir mès de tant com reyan, sortiren de darrera de las garbas, apretantse 'ls ronyons y cridant ab gran tabola:

— ¡Carbassa, carbassa!... ¡Paula, donéuli carbassa!

En Roch se quedá fret, sospitant si tot alló seria una de tantas burlas. La Paula tornà á tocar l' ase, incomodada, y repetí alló d' avans:

— ¡Ja es massa broma!

Digitized by Google

—¡Carbassa, carbassa!... —seguiren cridant los mossos.

—¡Ah! —diguè la Paula; —¿qu' us heu volgut divertir ab ell y ab mi?

—¿No veyéu qu' es tant ximple? —diguè 'l cap de la broma.

—Donchs veniu aquí,—continuá la Paula. –Seyéu, qu' us contarè un qüento.

—¡A véurer, á véurer! —digueren tots. —¡Bona broma, bona broma!

Y feren rotllo al voltant de la criada, y aquesta, assentada en lo pedrís de l' era, comensá á contarlos un qüento.

CAPITOL XXIII.

La broma s' acaba.

—Una vegada hi havia aquí, al camp de Tarragona, un pagés que no havia estrenat may cap calsas. Ell era fadrinet, y li dolia que per tot lo vegessen sempre apedassat y aprofitant la roba del sèu pare, que quan la dexava, ja del tros mès gros no n' hi havia per ferne una capsana.

Ab axó, lo fadrinet un dia vá posar un quarto á l' oca que rifavan davant de l' iglesia del poble.—«Paga y vol, Quimet Panera,» —vá ferse apuntar en la llista, y veus' aquí que quan sòn á tréurer los cargolillos

Digitized by Google

de la barretina, se trova que li surt lo sèu redolí, y li váren donar l' oca.

¡ Fillets mèus, quan ell se véu ab l' oca ! Tot seguit vá dirse : — « Me la vendrè y me 'n comprarè unas calsas. » — Dit y fet; n' hi váren donar vuyt sóus, perque l' oca era mòlt grossa, y al primer mercat en Quimet se me 'n compra unas calsas flamantas.

Es clar, com may se 'n havia vistas d' altras, ¡figuréuvos que joyòs ! No vá volguer posárselas pera no ferlas malbè, y duhentlas boy plegadas, tapadetas ab lo mocador, anava de porta en porta ensenyant la sèva compra. Quan ja no li quedá ningú per' ensenyarlas, se 'n aná cap á casa sèva, pero allí 's trová que no tenia caxa pera guardarhi las calsas.

—¿Ahont las desarè?... ¿Ahont las desarè?... Veus aquí qu' en aquell punt s' escau á passar una pageseta, que venia de mercat de comprarse una caxa, y la duya al cap; y 'l pagés de las calsas vá pensar:—Una caxa com aquesta es lo qu' á mi 'm fa falta pera desarhi las calsas. Y allavoras, emprenent á la pagesa, li diguè: —Escolta, xiqueta, ¿qué 's tèva aquexa caxa?—Ara vinch de comprármela, xiquet.—Te volguesses casar ab mi, qu' axís jo podria desar las mèvas calsas novas en la tèva caxa.—¡Ay, xiquet! D' altras ne trovarás de mès macas que jo.—Sí, pero no tenen caxa.—¿Casémnos, donchs?—Casémnos.—Ja está dit.

Veus aquí que quan la gent vá saber que 'l pagés se casava ab la pagesa, tothom l' emprenia pera dirli:— ¿Y ara, xiquet, que rapapiejas, pera casarte ab una una xica tant lletja y tan beneita? Y 'l pagés los feya

Digitized by Google

de resposta: —Es qu' ella tè lo que 'm fa falta, perque tè caxa. Y sense fer cas de la gent, los dos fadrins váren casarse, y ell vá poder desar las calsas novas, que la pòls no las prenguès, y acabat, amèn Jesús, darrera la porta n' hi ha un fus.

—¿Y qué voléu dir ab axó?—preguntá un dels mossos que l' havian escoltada.

—Axó significa,—respongué la Paula,—que jo també, anèm á dir, tinch unas calsas novas, que sòn certas cavorias que m' he posat al cap, y necessito una caxa pera que no se 'm fassin malbè, y ara la caxa vè á ser, fent mala comparació, un home de bè, sumís, obedient y que 'm cregui en tot quan li digui; y encara qu' en Roch es com la pagesa del qüento, no gayre bonich y una mica beneit, jo també sòch com lo pagés que solzament tingui la caxa, qu' es la mèva taleya, ja 'n tinch prou, y com qu' en Roch tè la caxa, jo determino casarmhi.

—¡Quína sort!—exclamá en Roch, tirant la barretina enlayre.—Axó es fer un bon partit.

—¡Bona broma, bona broma!—repetian los mossos, rient sempre ab mès gust.

—Aquesta Paula,—diguè un,—es la nata pera saber burlarse de la gent.

—Ja tenim gatzara per dias, fins qu' aquest ruch se desenganyi.

—¡Bona broma, bona broma!

Y convensuts de que lo que 'ls havia dit la Paula, no era mès que tirar endavant la burla qu' ells havian comensat, se 'n anaren á contarho per tot arréu, de

Digitized by Google

manera que l' endemá tot lo voltant n' anava ple, y no hi havia ánima viventa que no 's morís de ríurer á la salut del pobre Roch.

Mentrestant la Paula semblava inspirada per un bon humor envejable, perque seguint la broma, continuava festejant ab en Roch; y aquest fins fèu una anada á Agramunt pera tréurer los papers d' ella, que mitja vila 'l sortí á acompanyar ab crits, y riallas, y gran tabola, fins un' hora mès enllá del terme de la parroquia.

Quan torná en Roch ab los papers, se 'l vejè uns quants dias anant y venint tot empolaynat, de la masía á casa 'l senyor rector y de casa 'l senyor rector á la masía; y ¡no us dich res de la gresca ab que la gent corria á las portas, pera véurel' pasar y tirarli tota mena de xanxas! Alló era una tabola eterna.

¿Y quán se vá saber que la plaga de la Paula fins havia determinat lo dissapte prócsim pera celebrar lo casament? Allavoras, ¡quína saragata!

¿Y quán vá arrivar lo dissapte, y 's vá anar fent fosch, y la Paula passá ab en Roch cap á l' iglesia, seguida dels testimonis, y 'ls convidats, y fins de la mestressa de ca 'n Mas-Vidal?

¡Quíns picaments de mans y de peus, y quins crits, y quínas riallas, y quína bullanga!

—¡Axó sí qu' es durho enllá!—deyan uns.

—¡Quína burleta n' hi ha de la Paula!—deyan altres.

—¿Seguimlos?

—¡Sí, si! Seguimlos.

—Vull véurer com lo planta en porreta, davant de l' iglesia.

Digitized by

—Sí, que será divertit.

—Anèm.

Y darrera de l' acompanyament de la boda, aná formantse un grupo espés, numeròs, de tots los desocupats de la parroquia que, com era dissapte, casi bè ho estava tothom.

L' admiració vá ser quan, en lloch de plantar al nuvi en porreta á la porta de l' iglesia, la Paula se n' hi entrá ab ell. ¡Quíns enrahonaments!

—¡Ja sòn á l' iglesia!

—Axó ja es massa.

—Lo senyor rector s' hi enfadará.

Mes tampoch vá enfadars'hi lo senyor rector, sino que, vestit ab alba y estola, los vá rébrer á la sagristía, los vá donar la benedicció, vá llegirlos l' epístola de Sant Pau y 'ls vá dar l' enhorabona, desitjantlos que Dèu los fes uns bons casats.

¡Fills mèus del mèu cor!... Quan la gent, que no havia capigut á la sagristía, me 'ls véu sortir á tots dos

Digitized by Google

fent brasset, ja convertits en marit y molla, ¡quína sorpresa de primer! y tot seguit ¡quína turbonada!

—¡S' han casat de debó!

—¡Miréu, ara, quina solta!

—¡Vès, en Roch!

—¡Tot tonto, tonto!

—¡Y que hi vá cofoy!

—¡Quín posat de ximple!

—Axó s' ha de celebrar.

—¡Esquellots, esquellots!...—cridaren uns quants.

—No es pas viudo,—vá observar una vella.

—No hi fa res.

—Pero es ximple.

—¡Esquellots!

—¡Sí, sí! ¡Esquellots!

Y tota la fadrinalla, qui ab una casserola, qui ab una esquella, qui ab los picarols del matxo, tots ab un instrument ó altre pera fer soroll y mal de cap, se 'n aná en professò cap á la masía, armant per tot lo camí un terratrémol de mil diastres.

Quan se vejeren prop de la masía tots paráren de fer soroll, s' hi acostaren poch á poch, se posáren en filera, y á una senyal d' aquell mosso tant divertit que conexém, romperen altra volta en l' estrépit, que semblá que de repent se desencadenava un infern davant de la masía. Mes tot just havian comensat, quant s' obrí la porta de la casa, y en ella compareguè la Paula, ab un posat tant sério é imponent, que 'l soroll s' aná estingint com una tamborinada que s' allunyès.

—¿Qu' us veniu á divertir, axerits?—preguntá ella

Digitized by Google

desafiant ab la mirada á tota la colla dels plagas.

—¿Qué no conexéu que no vá per vos? — li diguè 'l cap de colla.—Venim á fer serenata á n' en Roch.

—Donchs escoltéume lo qu' us vaig á dir. Ab en Roch hi hauréu rigut fins ara tant com vos hagi semblat bè, l' hauréu perseguit, hi hauréu fet tota mena de ximplesas y crueltats... Mes si fins avuy en Roch ha sigut lo vostre bufò, desd' aquest moment es lo mèu marit, y vull que 'l respectéu per tal, y 'l que li falti lo qu' es diu no mès un pel, tindrá d' havérselas ab mi, que may m' he espantat de cap colla de tanocas. Ab axó, si voléu diversiò, busquéume en algun altre lloch, que 'l qu' es aquí la broma ja s' ha acabat.

Ab un gesto imperatiu los hi mostrá lo camí pera tornarsen'; ells calláren, giráren qúa tots motxos, y la masía torná á quedarse quieta, en Roch casat ab la Paula, y la broma qu' havia durat tant dias, acabada definitivament.

CAPITOL XXIV.

L' Antonia y en Joseph.

Mentres tant qu' axó pasava, l' Antonia Oliver, com se suposará, no perdia 'l temps.

A cada pas veya ella assegurarse lo domini á que aspirava sobre la casa dels Mas-Vidals.

La mort del vell, de la qual ella era la verdadera

Digitized by Google

causanta, ja havia dexat á n' en Joseph, lo sèu rendit esclau, amo y senyor de l' enemiga masía, y per lo tant, podia ben bè considerarse la mestressa pera travallar en la destrucciò del patrimoni qu' havia jurat esterminar.

Per lo que toca á sòn imperi sobre 'n Joseph, no hi ha que dir que l' veya anar crexent de dia en dia, fins al punt de tenir á n' aquell, abstret, boig, sense atenciò pera cap mès asunto, ni cap pera mès pensament, ni alé per' altra cosa, que passar totas las horas de tots los dias repetint á l' Antonia que l' adorava, y pregantli que 's compadís de la sèva desesperaciò.

Es d' advertir que la filla Oliver, ab aquell pensament gelat ab que formava y conduhia los sèus projectes, ab aquell cor mès dur que 'l marbre pera tota pietat ó enterniment, havia seguit mantenintse materialment invencible pera los desitjos folls y la passiò devoradora del marit de l' Isabel. De prometensas com aquella que 'l moguè á n' ell fer la tranzacciò del plet, n' hi feya á cada punt, sempre que necessitava enardirlo pera que satisfès algun propósit de sa voluntat; pero desprès qu' ell havia cumplert humilment lo qu' ella desitjava, y tornava als peus de sa soberana ab la dolsa esperansa de cobrarne l' anhelat premi, ella 'l pagava ab una rialla amorosa, una paraula tendra ó una insignificanta caricia, fentli enténdrer qu' alló era lo que li podia otorgar, y qu' alló, y no mès qu' alló, era lo que li havia promés.

Massa conexia ella, que precisament aquella fermesa sèva y aquell afany sense satisfacciò del sèu aymador,

Digitized by

eran los qu' havian de conservar en sas mans l' arma terrible qu' estava esgrimint, y ab la qual ja havia conseguit una bona part de l' empresa destructora á que 's dedicava.

Per lo que toca á n' en Joseph, la sèva vida no era mès qu' un seguit torment.

No solsament sufria ab lo rigor de que l' Antonia li dava contínuas y crudels mostras, no sols rosegava sòn pit l' escorpí verinòs del desitj, del afany, del ardent apetit jamay satisfet; sino que també en lo fòns de sòn cor hi niava la serp verinosa del remordiment. Encara que l' insensata passiò que 'l dominava s' haguès sobreposat ab poder irresistible á tots aquells nobles sentiments de que en sa juventut havia fet gala, no havia, ab tot, pogut estinguirlas; sa generositat, sa noblesa, sòn esperit de caballerositat y justicia, eran com vasalls independents, endogalats tots de cop y reduhits á la vergonyosa tiranía d' un déspota tirá; y per çó, encara que somesos á la forsa no podian ménos de sufrir aquell domini, d' en tant en tant, com fa tot esclau, dexavan sentir lo sacudiment de la sèva ira, y feyan un poderòs esfors pera reconquistar sòn perdut poder.

Freqüentas é irritadas veus sorprenian á n' en Mas-Vidal, en mitx dels deliris de sòn ennamorament. Aquella pobra criatura que desde que li doná la má d' esposa no vivia mès que pera estimarlo, tant bona, tant senzilla, tant cegament confiada en ell, sempre sonrisenta, sempre lluny de tota suspita, era pera lo infidel marit una acusaciò viventa, tant mès terrible y

Digitized by Google

abrumadora, quant mès se presentava apoyada per la ignocencia y la virtut.

Tremolòs imprimia sòn bès en lo front seré qu' ella li presentava, y mentres ella se quedava bebent ditxa y plaher en los raigs de sos ulls, traspassada d' amor y de tendresa, ell, silenciòs, se la contemplava, ja avergonyit, ja aterroritsat, ja compassiu, y axís que podia s' allunyava d' aquella presencia, qu' era per ell lo etern fantasma de la víctima que persegueix al butxí.

Lo pitjor del sèu torment era la debilitat de sòn carácter, causa primera de la combatuda situaciò en que 's trovava. Com un pilot mòlt entés en l' art de la náutica, qu' ab tot y la sèva ciencia s' espantès davant de las tempestats que combatessen sòn baxell, en Joseph, que navegava entre contínuas tempestats, abandonava al etzar la canya de sòn timò, y 's dexava conduhir per las onadas furientas, á desertas platxas, hont jamay trovava un moment de descans y alegría. Ell ho sofria tot sense valor pera fugir may de res; per un costat, sa passiò per l' Antonia l' empresonava; y per l' altre, los respectes socials, la llástima, lo sentiment de llealtat, lo retenian al costat de sa esposa. Era un cautiu ab doblas cadenas, un condemnat ab duas sentencias, un malalt ab duas agonías.

Mentres tant, sas visitas y sos obsequis á l' Antonia váren anar sent reparats per la gent de tot l' entorn, y ben prompte se' n fèu conversa en la plassa y á la llar, de manera, que la nova d' aquells amors finí per 'ser tant estesa, que no hi havia en lo pays mès que duas personas que no la coneguessen; las duas qu' en sem-

Digitized by Google

blants cassos sòn las darreras en haverne esment, si es qu' arrivan á haverne: lo marit d' ella y la dóna d' ell.

Arrivant, donchs, las cosas á tal estat, ell crexent en sòn deliri, ella seguint ab sòn tracte amant y rigorós tot á un temps, y la gent fent còrrer lo xiu, xiu, qu' era un contento, se produhí una situaciò verdaderament enguniosa, com totas aquellas que no tenen surtida. L' Antonia ja no podia fer mès, y conexia que sols havia arrivat fins á mitx camí: era mestressa de la voluntat d' en Joseph, pero ella encara necessitava un poder y una autoritat major, puig mentres las duas masías no 'n féssen una per' anar dirigidas per sa sola má, y en la dels Mas-Vidals hi poguès haver enemichs tant temibles com la Paula, aquella criada qu' ab tant valor havia desafiat á l' Antonia, los plans d' aquesta no podian ser cumplerts.

¿Cóm tirar endavant? ¿Cóm tocar al terme d' aquell jurament, fins allavoras cumplert á mitjas? ¿Cóm véncer á la Paula, fentli besar la terra, humiliada, vensuda, castigada de sòn culpable atreviment?

Los fets que seguexen nos dirán prou de quína manera quedáren resoltas totas aquestas qüestions, que per algun temps tinguèren á l' Antonia duptosa y capficada.

Digitized by Google

CAPITOL XXV.

L' eczércit de la Paula.

L' Isabel estava plorosa. La fidel criada penetrá en la cambra, y se li acostá, dihentli:

— ¿Qué teniu, Isabeleta?

— Que sòch una paperera,—li responguè la mestressa, axugantse 'ls ulls y sonrient ab esfors.

— ¡Oh! —continuá la Paula, ab lo carinyo que sempre li demostrava, com si tractés ab una criatura.— Quan jo he vist llagrimetas, alguna us ne passa.

— No 'n fassis cas. ¿Vols que t' ho digui?

— ¡Y tal si ho vull! Ja sabéu qu' á mi heu de dirm' ho tot.

— Donchs, ¿sabs qu' es? Que sòch lo mateix qu' una nena mal criada. Com qu' estimo tant á n' en Joseph...

— ¿Qué? — esclamá la Paula alarmada, tement que sa mestressa poguès suspitar algo de lo que passava.

— Me tè tant viciada, que... la veritat... qu' avuy hagi sortit de casa sense despedirsem', m' ha fet tristesa...

— ¡Ah! — diguè la Paula, respirant tranquila.

— Després... jo 't dirè... Axó d' anársen axís ja ho ha fet altras vegadas, y... ¡me dòna pena!

— ¡Ca! — responguè la criada distreta, perque pe

Digitized by

sava en lo perill d' aquella observaciò que feya la Isabel.

—¿Qué 'm dirás?— continuá aquesta;—¿ qu' es una tontería? Bè prou que m' ho conech. En Joseph déu tenir las sèvas ocupacions... Pero, ¿qué vols que t' hi digui? M' ha fet tristesa.

Y 'ls ulls li tornaren á espurnejar.

—¡Vaja, vaja!—dignè la Paula, axugantli las llágrimas ab lo devantalet de seda que duya sa mestressa. —Ja dihéu bè vos matexa, que no teniu rahò pera plorar. ¿Qué us penséu que 'n Joseph no us estima?

—¡Pobra de mi que m' ho pensès!

—Donchs, alegreta y ditxosa, y dexéus de buscarvos penas. ¡Bo, si que la fariam bona! Vaja, una rialleta d' aquellas qu' us escáhuen tant... una rialleta...

—¡Pobra Paula!—esclamá l' Isabel, sonrient com la criada li deya.

—¡Ah, axís! ¿Us quedéu contenta?

—Sí; tu m' has tret la tristesa.

—Vaja, donchs; adèu siáu.

—Adèu.

Quan la Paula haguè exit de la cambra de sa mestressa, comensá á tocar l' ase com ella acostumava, y tot baxant l' ampla escala que parava en la cuyna de la masía, aná fent aquestas reflexions:

—Axó ja vá malament, mòlt malament... Fins ara l' amo s' havia aguantant pera no donar cap suspita á la mestressa... La tractava ab afecte, l' acariciava, no entrava ni sortia sense véurerla, y ella 's creya tant

Digitized by Google

volguda com lo primer dia del casament... Pero axó s' espatlla... Conech que l' amo ja no pot fingir, fuig de sa muller, la deu anar aburrint, y al cap-de-vall tiraria la capa al toro... ¡Cá, cá, cá! Axó vol remey fort... Aquí haig de fer la guerra ferma; ab axó, preparém lo nostre eczércit.

Y fent toch de *Llamada* quan arrivá al peu de l' escala, cridá:

— ¡Oh, Roch!

En Roch, á qui ja havia passat l' axeribiment del nuviatje, s' estava fent bacaynas en l' escò, lo mateix que si encara li quedès són atrassada, de quan sos companys lo feyan matinejar; ab axó, no sentí la veu de la Paula.

— ¡Oh, Roch!—torná á cridar aquesta, sachsejantlo perque 's despertès.

— ¿Qué mana?—diguè 'n Roch, despertantse y fregantse 'ls ulls.—¡Ah! ¿Ets tu, Pauleta? ¿Qu'es hora de sopar?

— Mira, — li contestá la sèva dóna; — tens d' avesarte á dormirte d' una manera, que 'm sentis sempre axís que 't cridi, valdement sigui d' un hora lluny.

— Tot lo que vulguis, pitera, — li saltá en Roch fentli una caricia, que vá semblar una urpada.

— No estich per brochs, — diguè ella, apartantli la má.

— Ja sabs que t' estimo.

— Ara ho veurém.

— Tu dirás.

— Mira, Roch; jo 'm vaig casar ab tu, perque 'm

váres semblar un bon minyó, y perque 'm váres prométrer que 'm creurias.

—En tot lo que 'm diguis, ja ho sabs. Ménos en dexarte dur las calsas, en tot lo demès disposa.

—Bè: las calsas las durás tu, perque á mi no m' escaurian; pero en lo que toca á governar, governo jo y tu 'm créus.

—Ab aquestos tractes, digas.

—Donchs, escolta. Jo tinch una guerra.

—¡Carám! —vá fer en Roch, axecantse d' un bot.

—Tinch una guerra, —prosseguí ella, —y per guanyarla, ¿may dirias ab quants soldats conto?

—¿Ab quants?—preguntá 'l babau, ab un pam de boca overta.

—Ab un.

—Si qu' aviat deus haver passat llista.

—Mòlt aviat.

—Y deus gastar poch en ranxo.

—¿May dirias quí es aquest soldat?

—¿Qui es?

—Ets tu. Ab axó escolta las ordres.

—Ves dihent.

—Demá al matí, 't llevas y te 'n vas á ca 'l Oliver. Demanas per en Matèu; ja sabs quí es: lo marit de la filla...

—¡Sí, dóna! No 'n conech d' altre.

—Quan lo végis, dígali que li has de parlar á solas; y quan te vulgui escoltar, li dius que vás á avisarlo...

—¡Ah, ja!...—diguè en Roch, rient com un tanoca.

—¿Qué? li preguntá la Paula.

Digitized by Google

— D' axó de la sèva dóna.

— Que li sápigas dir ab mónita.

— Per suposat, que no li dirè que siga ab l' amo.

— Es lo primer que li has de dir.

— ¿Y per qué vols que vagi á esplicarli?

— D' axó no n' has de fer res.

— Bè, pero 'm sembla...

— A sopar y al llit.

— Bè, dóna, no t' enfadis.

Y en Roch aná á sentarse á taula, tot murmurant:

— Ella podrá governarme y tractarme á crits, pero ja hem quedat que las calsas las portarè jo.

Per sa part, la Paula aná á buscar la cassola per durla als mossos, dihent:

— Veyám si jo acabarè tant embolich y tanta tramoya. O dexarán de véurers, ó jo podrè poch.

CAPITOL XXVI.

La mala nova.

En Matèu, aquell pobr' home, qu' ha fet fins ara en aquesta historia un paper tant insignificant com lo que feya á ca 'l Oliver, venia á ser al costat de l' Antonia lo mateix qu' en Roch al costat de la Paula; sino qu' entre 'ls dos hi havia la diferencia, que la Paula treya servey d' en Roch, y l' Antonia no pensava en fer servir pera res á n' en Matèu.

Digitized by

Aquest era á ca l' Oliver, ni mès ni ménos qu' un moble dels que 's tenen á las casas sense que siguin may de cap utilitat y per la sola rahò de que tothom los tè. Havia entrat á la casa ab lo front baix y humil, y may l' havia axecat per res; professava á sa esposa un ver amor, barrejat ab una viva admiraciò y respecte, y may havia tingut lo pensament de eczaminar un sol acte de los que feya aquella. Passava una vida tranquila y pacífica, sense penas, sense goigs, sense autoritat y per lo tant sense topar may ab rebeldías.

Per çó 's quedá fondament sorprés, quan rebè 'l recado de que una persona la demanava pera parlarli d' un assunto interesant. Va dir que la fessen entrar al sèu quarto, y se li presentá en Roch, missatjer de la

Digitized by Google

Paula, ab la mala nova que 'l bon Matèu ni remotament suspitava.

—¿Qué 'm daréu,—li diguè en Roch, pe 'l primer Dèu te guart,—si us faig á saber una cosa qu' us convè?

—¿A mi?—preguntá en Matèu, aumentant en sa sorpresa.

—A vos.

—Segòns lo que siga...

—Ja veuréu; no vull pas res. Us ho vinch á dir perque sòu un bon home y no vull qu' us enganyin.

—Bè, parléu.

Y en Roch, recordantse de que la Paula li havia dit que parlès ab mónita, diguè de ple ple, com qui dispara un trabuch:

—Que la vostra dóna está embolicada ab en Joseph Mas-Vidal.

L' efecte qu' aquestas paraulas produhiren en lo pacífich espòs, fou un seguit de diversas emocions, que no arrivaren á darse á conexer per senyals exteriors. En estas naturalesas reconcentradas, se desencadenan las tempestats en lo fons del pit, sense que brilli per fóra ni la rápida claror d' un llamp.

En Matèu se quedá callat, y durant la calma d' aquell silenci, aná esperimentant, primer l' indignaciò vers aquell qu' ab tal nova ofenia la sèva dóna; desprès la brèu suspita de si podia ser cert; tot seguit la confirmaciò d' aquesta suspita recordant mil gestos, paraulas, miradas, sonrisas y solitarias conversas, qu' ell havia maquinalment observat; y per fí lo dolor

Digitized by Google

agudíssim de pérdrer aquella confiansa, aquella admiraciò, aquell afecte que consagrava á la sèva esposa.

Se girá á n' en Roch, y li diguè ab veu fosca:

—Dèu vos ho pach, y anéusen' enhorabona.

En Roch pensá:

—Ja estich llest.

Y satisfet d' haver cumplert sòn encárrech, sortí de de la cambra y se 'n torná dret á sa masía.

Quan en Matèu se quedá sol, murmurá ab tota sanch freda y ab l' accent d' una segura resoluciò:

—Matarém á n' en Joseph.

CAPITOL XXVII.

Varios grops.

Lo plan que la Paula 's proposá, va ser lo de lluytar á la descoverta; y aquest sistema, sempre es de bons resultats, tractantse ab un enemich cautelòs y prevalgut de l' astucia com primer y únich instrument de batalla.

L' Antonia, donchs, se desconcertá per cumplert quan se vegè atacada desde un terreno disentint del sèu y ferida á la llum del dia, en lloch de serho en mitj de las tenebras, qu' eran lo sèu preferit element.

Quan desprès de l' entrevista d' en Roch ab en Matèu, ella entrá gens sospitosa al quarto d' aquest últim, se

Digitized by Google

quedá gelada d' espant al sentir qu' ell li deya ab aquella fredor acostumada:

—¿Sabs que vull matar á n' en Mas-Vidal?

—¿Y ara?—esclamá ella, ab aquell esglay qu' hem dit.—¿Per qué?

—Perque es lo tèu amant.

—¿Qui t' ho ha dit?

—May falta un benefactor.

—¡Es mentida!—proferí la pagesa ab rábia, preveyent tot lo que d' aquell descubriment havia de resultar.

—Mentida ó no,—responguè en Matèu,—jo 'l matarè.

Y s' axecá y sortí de la cambra poch á poch y ab lo cap baix.

La vida de 'n Joseph era preciosa per l' Antonia; sens ella tot lo sèu projecte se perdia, y los misteriosos travalls de tants anys quedavan sense resultat. Per ço sòn primer acte fou enviar á sòn amant, l' avís de que no s' acostès á la masía, perque sa vida perillava, y que d' aquell dia endavant havian de véurers' en secret y ab ménos freqüencia que fins allavoras.

Axís tractaren de ferho, mes també axó 'ls sortí malament. A la masía de l' Antonia, á la llum del sol, constantment hi vigilava en Matèu, esperant, ab sa terrible fredor, l' ocasiò de matar á n' en Joseph, y quan sa muller sortia, ell, imperturbable, l' anava seguint, espiantla entre las matas y 'ls arbres, y fent axís de tot punt imposibles las citas que 's donavan los dos culpables enganyadors.

Digitized by

Si alguna volta, l' estremada habilitat de l' Antonia conseguia burlar la vigilancia del sèu marit, y arrivava sense obstacle al punt ahont tenia dada cita á n' en Joseph, encara no havian comensat los dos sa conversa, quan ja eran interromputs per en Roch, que, enviat allí per la Paula, se posava á roncejar bo y xiulant y cullint moras, ó fent faxinas, ó lo que permetia 'l punt ahont la cita 's verificava, obligant á n' aquells dos á separarse desesperats, rabiosos y malehint sa sort.

Ab aquestas contrarietats, l' Antonia 's regirava com una fèra empresonada. No sabia qué fersе. Aquells obstacles franchs, oberts, que 's resistian á tota intriga, la desesperavan, y en mitj de sa marxa, fins allavoras triunfant, se trovava aturada.

Bè prou comprenia que la font de totas aquellas dificultats estava en la Paula; averiguá que 'l marit d' aquesta havia anat á parlar ab en Matèu, y no duptá en comunicarho á n' en Joseph pera que separès de prop d' ells aquella enemiga tant temibla. Pero en Joseph, sempre ab sa irresoluciò y ab aquell respecte que sòn remordiment l' hi imposava vers l' Isabel, may se decidí á privar á aquesta de la companyía de sa fidel y benvolguda criada.

Tambè imaginá l' Antonia, descobrir á sòn marit que tot lo qu' á n' ell li semblava infidelitat y engany, no era sino modo de cumplir la venjansa que 'ls Olivers tenian jurada als Mas-Vidals; pero en Matèu no era Oliver, no participava dels odis de la familia, y sobre tot no transigiria ab que lo medi de venjarse, fòs alen-

Digitized by Google

tar y consentir l' amor d' en Joseph, ab injuria de la sèva honra y dany del sentiment carinyòs que menava á la sèva esposa.

Estava vensuda, no hi havia mès remey. Lo sèu intent estava frustrat, y per mès que posès tot sòn empenyo en no desistirne, ignorava com lo tiraria endavant, ja que no 's veya 'l terme d' aquella situaciò violenta en que 's trovava col-locada.

Lo geni del mal, qu' al sèu costat vetllava, s' encarregá, per fi, de resóldrer aquella complicaciò, que pot ser per' en Joseph y sa ennamorada muller hauria estat salvadora.

CAPITOL XXVIII.

¡Gracias á Dèu!

Una nit fosca, alguns mesos desprès dels fets qu' us acabo d' esplicar, la portella de ca 'n Mas-Vidal s' obrí pera dexar pas á un bulto, que depressa s' interná per los boscos de qu' estava aquella voltada.

L' obscuritat era tan espessa que no 's podia distingir qui era 'l qu' acabava de passar, puig ni 'l rostre, ni la roba s' arrivavan á véurer per' obtenir lo mès llauger indici. Ab tot y axó, un home, que á favor de las tenebras rondava la masía sense ser vist, diguè axís que vejè lo bulto que s' allunyava:

—Ja 'l tinch.

Digitized by Google

Y ab lo pas seguit, pero cautelòs, del cassador qu' ovira una pessa, se posá á seguír al desconegut, lo qual, com ja duya alguna ventatja, tardá bona estona en ser aconseguit.

Ja anava lo de la masía á girar per un caminet que baxava á una vall, quan sentint trepitj y ramor de fullas darrera sèu, s' aturá de cop, y ab sa mirada, á la trassa ja feta á registrar entre l' obscuritat, ovirá á sòn voltant, cridant desprès ab to decidit:

—¿Quí hi ha per 'quí?

No obtinguè resposta, escoltá ab atenciò, tot estava quiet, y continuant sòn camí, vá pensar:

—Pot ser m' hi equivocat.

Pero tot just havia donat alguns passos, ja torná á sentir lo trepitj darrera sèu, y s' aturá novament.

—No es cap llop, ni cap llebra,—diguè.—Axó sòn passos d' home.

Y girantse com avans, torná á cridar ab ferma veu:

—¿Quí hi ha aquí?

Tampoch li contestaren, pero l' trepitj aquestá volta, lluny d' parar, continuava, y acostantse cap á n' ell.

Allavoras se sentí lo soroll de posarse al punt de dalt lo pany d' una escopeta, y la veu del desconegut que deya:

—Si no respons tè farè foch.

Y tot seguit, de la part d' hont venia 'l trepitj, sortí la fogarada d' una pistola qu' il-luminá 'l rostre del de la masía, sent aquexa breu claretat, sens dupte, la causa de que, inmediatament desprès del tiro, se sentís al que l' havia disparat, esclamar ab desesperaciò:

Digitized by Google

—¡No 't buscava á tu!

Al mateix temps qu' aquestas paraulas, esclatá 'l tiro de l' escopeta, y queya estés damunt de l' herba, lo qu' havia disparat la pistola.

—¡No 't buscava á tu!—repetí lo ferit al cáurer.

—Pero mentres tant, si 'm descuido m' estens,—responguè l' altre.

Y sense fer cas dels tristos gemechs ab que 'l ferit se revolcava, demanant asistencia y cridant que 's moria, lo de l' escopeta s' allunyá dient:

—N' hi podria haver d' altres.

A punta de dia, se presentá lo guarda-bosch dels Mas-Vidals á donar part á l' arcalde de que aquella nit, rondant per sòn terme, havia mort á un lladre que volguè matarlo á n' ell.

L' arcalde, seguit de l' agutzil, se doná pressa á dirigirse al lloch que lo guarda-bosch li indicava, y en compte de trovarhi al lladre qu' aquest deya, hi vege-

Digitized by Google

ren al marit de l' Antonia Oliver, casi bè dessangrat del tot. Y quan darrera de l' arcalde hi arrivá 'l combregar, que també precipitadament s' hi havia dirigit, lo rector sols fou á temps de recullir aquestas paraulas dels llábis del moribundo :

— ¡ Jo buscava á 'n Mas-Vidal !

Espirá ; quatr' homes portaren lo cadáver á casa sèva , y al véurel arrivar l' Antonia, desprès de fingir lo dolor propi de tal desgracia, se retirá al sèu quarto, y respirant ab una satisfacciò de lleona desencadenada, pronunciá aquestas impías paraulas :

— ¡Gracias á Dèu!

CAPITOL XXIX.

En Gori.

Encara no us he parlat de 'n Gori, qu' era un mosso de ca 'l Oliver, nascut en la matexa casa, y que no parlava may de res mès que de la lley que duya als sèus amos y de lo mòlt que s' interessava per' los sèus assuntos. En las antigas qüestions entre 'ls pares de l' Antonia y de 'n Joseph, ell hi havia prés una part mòlt activa, y quan aquella s' emprenguè l' encárrech de mantenir la lluyta de traicions y emboscadas, en Gori havia estat sòn principal, si no únich agent.

L' infancia y la juventut, las havia passadas á la masía, y disfrutava sobre 'ls altres criats varios pri-

Digitized by Google

vilegis, que mès qu' un mosso lo feyan semblar un majordom; no anava al camp, no feya travalls penosos, vestia bona roba y de bon tall, duya 'ls comptes, y sabia de lletra.

No mès se li conexia un vici, lo de jugar; dels demès no se n' hi sabia cap, no pas perque no 'ls tinguès, sino perque atinava en ben dissimularlos; que per lo que toca á tenirlos, l' angelet de Dèu los tenia tots. Era, si fa ó no fa, uns déu anys mès vell que l' Antonia, y ab aquesta s' avenian tant bè, que sense qu' ell abandonès sòn repugnant servilisme, ni ella sòn acostumat orgull, pot dirse que 'ls unia certa comunitat de sentiments y de miras, resultantne, que 'n Gori havia arrivat á ser un confident de sa mestressa.

Aquest servidor fou lo qui aná á buscar la viuda del infortunat Matèu, pochs dias desprès d' haber llansat aquella infame esclamaciò de goig sobre 'l cadáver de sòn marit.

— Gori, — diguè á n' aquest, cridantlo perque s' acostès al vuit de la finestra d' una sala hont ningú 'ls escoltava.

— ¿Qué manéu, mestressa? — responguè en Gori acostants'hi.

— Ara es quan vull comensar á obrar ab energía y resoluciò. Una felís casualitat ha romput la corda que jo en mal' hora havia nuat á mas mans y peus. Ja sòch viuda, y no 'm detúra cap d' aquells obstacles qu' últimament me detenian en mon projecte; ab axó, ara conto ab tu.

— Ja ho sabéu.

Digitized by Google

r mestressa de ca 'n Mas-Vidal.
ho poséu al cap.
ervexes bè, no te 'n penedirás. Ja sè
' agradan.
ı pérden tants!
:aula, busca rahons al heréu; com es un
nt se 'n fa lo que 's vol. Tènlashi tiessas
ɔatxi punta en blanch. Jo 't recomanarè á
y entrarás á ca 'n Mas-Vidal... Quan te

ɔu.
que t' he dit.
' heréu me despatxará.
lesprès d' aquesta conversa, en Gori entrá
m en la masía de 'n Mas-Vidal, y la Paula,
hont venia y presumint quí l' enviava, se
guardia, encara que fent mòlt lo dissimulat,
o 's coneguès la desconfiansa que la presen-
ɔu criat despertava en sòn cor profétich y

CAPITOL XXX.

Las duas mares.

ıguè rahò l' Antonia, en saludar ab aquella ale-
digna la desgracia del sèu marit, perque si lo
allunyament d' en Joseph haguès durat un xich
al volta la passiò d' aquell s' hauria refredat,

Digitized by Google

gracias á un fet que tocá dolsament lo sèu cor impressionable.

Mentres se prolongava aquella separaciò, ab prou feyna interrompuda per alguna etzarada y curta entrevista, un dia l' Isabel participá á sòn espós, la dolsa nova de que anava á ser mare. En Joseph s' enterní amorosament al saberho, meditá avergonyit sobre sa conducta deslleal é insensata, comprengué clarament la falta que cometia, y decidí en lo íntim de sòn cor, tornar á sa esposa, y guardar pera lo fill que li anava á náxer, tota la ternura, tota la passiò que llensava y dexava pérdrer en unas relacions criminals com las qu' ab l' Antonia sostenia.

La circunstancia de no poder véurers' ab la seductora pagesa, li permetè assegurarse mès en aquell noble determini, y procurant olvidar sos passats desvaris, se portá durant alguns dias ab tant amoròs cuidado, ab tant vigilant afany, que la pobra Isabel se sentí l' ánima inundada de ventura, pensantse haver recobrat lo cor de sòn marit, y fins la Paula se trová satisfeta, creyent que per fi la victoria coronava lo valor y destresa ab qu' havia sapigut lluytar.

¡Mes, ay! ¡qué poch duraren aquella felicitat y aquesta creencia! Axís que 'n Joseph sapiguè la nova de la mort de 'n Matèu, sentí que s' inflamavan de nou las guspiras d' un foch que ja creya per sempre apagat; lo pensament de que l' Antonia era lliure pera concedirli sòn amor, l' enardí encara ab mès forsa qu' avans, y cego de passiò, boig d' afany, impulsat per l' esperansa, se llansá fóra de la masía en busca de sa ado-

Digitized by Google

rada, abandonant novament á sa trista esposa, y buscant en sa imaginaciò formas estranyas de conciliar sos deliris de culpable enamorat, ab los debers que li imposava la criatura qu' anava á venir al mòn.

Mentres axó suchcehia, en Roch se tornava ximple de content, y sense tantas cavorias ni tant malestar com sòn amo, se preparava á donar la benvinguda al fill que tambè l' estat de la sèva dóna li anunciava.

Alló era un goig sencill; alló era la verdadera felicitat. Quan la Paula li comensá á tenir basqueig y rodaments de cap, á n' ell se li ficá á la clèpsa qu' aquellas eran senyals d' estar prenyada, y com la Paula, sols fos pera durli la contra, li negava que fos tal cosa, lo burinot se me 'n aná per la vila, preguntant á tothom si aquellas senyals eran ó no eran lo qu' ell se pensava; y tinguè déu ó dotze assentadas ab la llevadora, y consultas ab lo barber, y ab lo practicant del apotecari, y ab totas las comares del poble, que totas se las pintavan de mòlt intel-ligentas en la materia. Y desprès qu' obtinguè la seguritat de que tenia á la Paula á punt de donarli un Roquet ó una Pauleta, alló era un desori de durli herbas, y medecinas, y midas de Mares de Dèu, y ciris benehits, y tot lo que li deyan ó li semblava que li havian dit.

Se feya ensenyar qüentos y cansons pera entretenir al noyet, y s' ensajava á passejarlo y gronxarlo, ab los matexos estrems de carinyo que si ja 'l tinguès á bras y sentís los plors qu' havia de fer, set ó vuyt mesos mès tart.

Las duas amigas se reunian en la cambra pera tre-

Digitized by Google

vallar juntas, fent la robeta pels sèus fillets, y en horas felissas de mútuas y tendres confidencias, s' olvidavan de tot, pera gosar anticipadament la glori imponderable de 'ser mares.

Los mesos passan qu' un no se 'n adòna, y ab aquestas y las altras arrivá 'l part de l' Isabel, y tot just tinguè la Paula temps per' assistirla los primers dias, quan també á n' ella li arrivá l' hora.

L' Isabel havia donat á n' en Joseph, una pubilla.

La Paula á n' en Roch, li doná un heréu.

CAPITOL XXXI.

La recayguda.

Casi bè ja del tot restablerta l' Isabel, s' estava en sa cambra contemplantse embadalida sa filleta, y donantli lo dols aliment de sos pits. En Joseph l' havia dexada un moment avans, y desprès d' estrényer ab amor verdader á la criatura entre sos brassos, tremolòsos d' ingènua y forta emociò, sortí dret á la masía de l' Antonia, per' entregarse ab igual foch y sumisiò á la delicia de contemplar la bellesa d' aquella, y repetirli mil voltas sos prechs y sos juraments ennamorats.

En Gori qu' observá, com observava tot lo que á la casa ocurria, que l' Isabel se quedava sola, escullí aquella ocasiò pera cumplir un intent malvat, que no sabém si li havia inspirat la filla Oliver, ó bè sa pro-

Digitized by

pia picardía, puig tant del un com del altre era ben digne la crueltat y vilesa d' aquell projecte.

Es precís observar, que 'n Gori obrava á ca 'n Mas-Vidal ab tota seguretat. La fingida espulsiò de casa l' Oliver, li havia servit pera figurar una trasmudaciò complerta en sos sentiments, y com no feya altra cosa que parlar mal dels sèus amos antichs, ningú duptava de la sèva aficiò y fidelitat als nous. Solament la Paula era qui desconfiava d' ell, pero, en l' ocasiò á que 'ns referim, la lleal servidora jeya de partera, y aquest es lo motiu perque 'n Gori trová á l' Isabel sola en sa cambra y en son llit.

—¿Qué vols, Gori?—li diguè aquella ab to carinyòs, perque tambè creya plenament en la fidelitat del traydor majordom.

—Us vinch á véurer, mestressa,—responguè en Gori ab hipócrita accent d' aficiò.

—¡Ah! bè, mòltas gracias,—vá dir la mestressa agrahida.

Digitized by Google

— ¿Qué no puch véurer á la pubilleta?

— ¿Per qué no? ¡Míratela qu' hermosa!

— ¡Angelet de Dèu! — esclamá en Gori fent un petò en lo tendre front de la criatureta.—¡Dèu la fassi ben felís!

— Ja la 'n farèm, — responguè la mare.

— ¡Llástima que sòn pare...! — pronunciá 'l pérfit majordom, de manera casi bè imperceptible.

— ¿Qué dius? — preguntá l' Isabel.

— No res, no res.

— ¿Qu' has dit de sòn pare? — insistí ella ab lo to tant imperatiu com li era posible usarlo.

— ¿Qu' us dirè jo...? M' ha escapat. Com un hom' véu certas cosas...

— ¿Qué vols dir, Gori? Parla clar.

— No ho vulguéu saber.

— ¡Oh, sí, sí! Ara ja m' has fet entrar en sospita...

— Ja sabéu que vos sòu la qu' estimo mès de la casa...

— Sí, ja ho veig; pero digas... digas...

— Si us empenyéu en saberho... No us heu de trastornar.

— No 'm trastornarè; jo t' ho prometo,—diguè l' ignocenta víctima, ab lo cor ja glassat d' esglay.

— Donchs... ¡res!... Aquestos Olivers han de 'ser la vostra perdiciò...

— ¿Per qué?

— Vos, qu' encara sòu ben atesa per l' amo, heu de fer de manera que torni al bon camí...

— ¡Ay, Gori!... ¿Qué 'm dius?... ¿Qué passa?

Digitized by Google

— Sembla que l' Antonia us lo ha entabanat.

Y, tot seguit, sense condol pe 'l sufriment horrible que causava á n' aquella infelís, aná enfontsantli poch á poch, fins al puny, l' espasa del negre desengany ab que li atravessaba 'l cor ; ab crudel fredor y horrible minuciositat, referí á la desditxada l' historia del culpable y desatinat amor de 'n Joseph, los motius de sas llargas ausencias, de sas distraccions, y del contínuo afany en que la lluyta ab sí mateix lo tenia.

Groga, trémula, glassada, plorant lo plor amarch y abundantíssim del desencant, la pobra Isabel no feya mès que repetir :

— ¡No m' ho esperava!... ¡No m' ho esperava!...

Y en un moment de desmay li mancaren forsas per' aguantar á sa filleta, qu' hauria caigut á terra si en Gori no s' haguès donat pressa á sostenirla.

— ¡Vaja, vaja! — li diguè 'l majordom. — M' heu promés que no us trastornariau.

— ¡Ay, Gori! ¡M' has traspassat l' ánima!

— Pot ser encara hi siguém á temps.

— ¿Qué puch fer jo? ¡Trista de mí! ... Tinguès á la Paula...

— Tot se compondrá. Ara, sosseguéuvos, y adèu siau...

— Adèu, Gori... ¡Ni may qu' haguesses entrat!

En Gori sortí satisfet ab lo resultat del crím , verdader crím qu' acabava de cométrer, perque dar á l' Isabel la nova de la infidelitat d' en Joseph , en aquella perillosa ocasiò, en la convalescencia de sa salut, ja per costum delicada, era tant com servirli un veneno que

Digitized by Google

poch á poch l' anès matant. ¡Era mès encara! Perque lo veneno abrusa las entranyas, pero no destrossa las ilusions, la fe, los sentiments; y 'l dessengany atormenta l' ánima y enmalalteix lo cós.

— ¡Filla mèva! — esclamá l' Isabel, quan quedá sola en la cambra, cobrint de petòns lo rostre de sa filla.— Tu serás desd' avuy lo mèu refugi, lo mèu consol... ¡Nos roban l' amor de ton pare!... ¡No 't tinch mès que á tu en lo mòn, pera bálsam d' esta ferida horrible que m' acavan de fer!... Tu sola, tu sola pots axugar ab tas rialletas lo plor de fel que mos ulls derraman com duas fonts... ¡Vina, filla mèva, y viu pera salvar á ta pobra mare!

Y acostá la filla á sos pits, y veyent que la tendra criatura los rebutjava al instant, mentres arrencava un plor desconsolat, llansá ella un crit de fondíssim dolor, perque acavava de descobrir qu' ab lo trastorn qu' havia rebut, en sos pits s' havian secat las fonts regaladas del sustento maternal. ¡No podia criar á sa filla!

Mentrestant en Gori deya per fóra:

—Baxo de véurer á la mestressa, que no m' ha fet goig. Crech que 'ns tindrá una recayguda.

Las criadas corregueren, y váren trovar á sa mestressa, febrosa y ab síntomas d' una gran malaltía.

Segons creya l' infame d' en Gregori, l' Isabel tenia una recayguda.

Digitized by Google

CAPITOL XXXII.

Un albat.

En Roch se tornava boig ab lo sèu fillet; lo sèu deliri no parava may, y fins arrivava á amohinar á la Paula, ab qui tenia eternas polémicas sobre si la criatura estava millor als brassos d' ell, ó al llit, acotxadet al costat d' ella.

Quan podia conseguir qu' ella li dexès per breus instants, alló era un desfici d' alegría. Se menjava al noyet á petons, li feya déu mil festas y ganyotas pera ferlo ríurer com si l' angelet de Dèu lo poguès compéndrer, lo passejava amunt y avall del quarto, é hi tenia formals conversas sobre l' ofici que li darian, las noyas que 's perdrian per ell y la rica y hermosa pubilla ab qui lo tenian de casar.

La Paula, qu' á estonas se comensava á llevar, li deya rient, assentada prop del bressol:

—¡Ah, ximple! ¡Ah, babau! Mès criatura ets tu, qu' ell.

Pero en Roch no se la escoltava, y quan ja estava cansat de passejar per la cambra, s' asseya ab lo fillet á la falda, y eczaminantli punt per punt sa indeterminada fisonomía, declarava solemnement que 'l noy se semblava á sòn pare com un ou á un altre ou, y tots dos de gallina, lo qual era senyal de comensar las

Digitized by Google

barallas ab la mare, que sostenia que 'l sèu fill no era tant lleig.

Ja feya quinze dias del part, y com que la Paula, per voler fer massa la valenta, havia quedat un xich atropellada, encara no podia conseguir que 'n Roch la dexès sortir ni lo que 's diu á dar passos per la casa, sino que la tenia presonera perque no li tinguès una recayguda, y la dóna 's migrava trovantse ja forta y tenintse per çó d' estar vagativa, bressant á sòn fill ó bè sentint las ximplerías y alegroys de sòn marit.

No dirém, perque ja ho suposa qualsevol, que la Paula, per sa part, perdia 'l seny ab lo sèu reyet, y qu' acotxantlo, adormintlo, faxantlo y mirantsel enternida y plena del amor mès íntim, li passavan las horas d' aquell empresonament bastant mès distretas y divertidas.

Mes ¡ay! ja diuhen bè que quan náxen los fills, naxen las penas. Las criaturas sòn com fruyta, y aquella fresca y hermosa pometa que 'n Roch y la Paula guardavan ab tant anhel, pera que 'ls perfumès ab sòn suáu aroma l' espay de la sèva vida, tot d' una perdè sos colors, y cayent del arbre florit de sa eczistencia, restá en terra glassada pe 'l fret de la mort.

¡Se 'ls morí aquell angelet! ¡Quínas angunias, quíns fatichs, quínas horas de angojosa esperansa mentres durá sa curta malaltía! Clavats pare y mare, de genolls, un á cada costat del bressolet, allí, en uns quans dias, visqueren sigles y sigles de dolor; rebian en sos llávis casi bè junts als de la tendra criatura, l' alé malaltís y neguitòs d' aquesta; si obria 'ls ullets ja concebian

Digitized by Google

una il-lusiò qu' en un moment crexia fins á animarlos ab greu conhort; desprès s' anava perdent, fentse petita, fentse impossible; desprès tot just s' aguantava com lo fruyt madur que 's balanceja á punt de cáurer del brancatje, y per fi 's perdia del tot, dexant sols negre desconsol en aquells dos sèrs, qu' ab una tristísima mirada 's comunicavan sòn desespero.

Aquell bressolet, fret com lo clot d' un cementiri, hont quedá jeyent lo mort infant, com si s' haguès adormit ab una cançò de sa mare, fou regat per aquesta ab llágrimas abundantas que jamay s' axugavan, perque doll á doll lo cor las enviava als ulls, com si s' anès desfent baix lo pes del dolor mès amarch é inconsolable, lo dolor d' una mare.

'L pobre Roch no plorava, pero ficsava sos ulls axuts en lo cosset glassat del fill qu' havia estat sa gloria, y allí veyentlo com un pom de flors marcidas l' endemá d' un jorn de festa, se sentia lo cap ple de pensaments tan negres com la fosca d' una nit sense lluna y sense estels. ¿Qué 'n faria d' aquellas cansons alegras que tenia apresas per' alegrar al fill del sèu cor? ¿Per quí foran las juguinas que tenia amanidas, fetas ab sòn enginy pera quan sòn reyet ja estenguès los brassos y posès los peus á terra? ¿Y d' aquell amor entranyable, inestingible, inmens, que no li cabia al cor, qué 'n faria... qué 'n faria, si ja 's quedava sense objecte á qui dedicarlo, com lo jardiner que 's trova arrancada la planta pera la qual guardava tota l' aygua de sos estanys?

Aquellas dónas, que las unas per caritat y las mès

Digitized by Google

per trapassería, sempre comparexen en semblants cassos, no faltaren en aquest. Ellas vestiren lo cosset de blanch y li posaren la corona de l' ignocencia, y ellas amaniren en la sala baxa de la casa, la taula pera celebrarhi l' albat aquella nit.

Quan en Roch comprenguè, per aquells preparatius, que prompte li dexarian vuyt lo bressol pera endúrsen'hi las despullas de sòn tresor, no 's trová ab valor pera véurerho y sortí bruscament de la cambra, d' ahont no n' havia exit en tres dias y tres nits. Dirigintse instintivament cap ahont li dèssen consol—perque 'l cor del home es, en tals penas, com l' oreneta que vola buscant la primavera que la sostè,—s' encaminá á la cambra de l' Isabel, segur de que aquesta tindria amorosas paraulas y llágrimas lleals pera juntar ab las sèvas.

Hi entrá, donchs, y allí 's trová ab penas y dolors que no eran los sèus. L' Isabel, mala desde 'l dia avans, qu' havia tingut sa entrevista ab en Gregori, en sòn llit plorava desesperada, ab sa filla als brassos, sense poderli donar l' aliment, que la pobreta, ab plors desfets, li demanava.

—¡Roch!—exclamá al entrar aquest y sense ficsarse en la trasmudaciò de sa cara.—¡Roch! ¡ma filleta se 'm mor' de fam!

—¡Oh, no! ¡que no se us mori, mestressa!—respongué en Roch.—¡Dèu vos guart de saber lo qu' es!

—¡Miréula, que defallida!—seguí ella, ensenyantli la pobra criatura.—¡No li puch donar mamar! Se m' han secat los pits.

Digitized by Google

—Donéumela,—diguè en Roch prenentli la noya.—La Paula la criará.

—¿Y lo fill vostre?—preguntá l' Isabel.

—¡Es al cel!—responguè en Roch, esclatant en un plor.

Y sortí corrent del quarto, pera dur la criatura al amparo de la sèva dóna.

Las vehinas que s' havian cuidat de vestir l' albat, acabavan de tréurel del costat de sa mare, sense qu' aquesta, abstreta en s' aflicciò, se 'n adonès. En Roch entrá, y sense dirli una paraula, col-locá en lo bressolet vuyt, la filla de l' Isabel. Una volta ajeguda, la criatura, atormentada per la fam, llansá un gemèch, y la Paula, al sentirlo, se girá esbarada, y cayguè de genolls al costat del bressol.

—¡Encara viu!—cridá ab alegría inmensa, dirigintse á 'n Roch, y pensantse qu' era la sèva aquella criatura qu' agitava, plena de vida, los brassos y las camas.

—Es la filla de la mestressa,—responguè en Roch, matant la brèu il-lusiò de la pobre mare.

—¡Ah, sí!—esclamá la Paula conexentla.

—Sa mare no li pot donar mamar.

—Jo li darè 'ls pits que mon fill abandona,—responguè ella; y besant á la pubilleta Mas-Vidal, continuá:—¡Pobr' angelet, Dèu t' envia pera qu' heredis en mon cor lo lloch del fill que m' ha prés! Ja jeus en sòn bressol, ja vius de lo sèu sustent, ¡també tindrás tot l' amor que per ell guardava! Vull ser ta segòna mare.

Digitized by Google

Ja era fosch, y mentres en la sala baxa se sentian las canturias y panderos ab que s' acompanyavan los que, seguint la costum del camp de Tarragona, ballavan al voltant del albat, estés en una taula plena de

flors, la Paula feya la caritat d' apagar ab sos pits la fam de que defallia la futura mestressa del patrimoni dels Mas-Vidals.

CAPITOL XXXIII.

Lo desmay.

Mentres la Paula, cumplint sa promesa de ser la segòna mare de la noyeta Mas-Vidal, seguia criantla, y prodigantli los cuidados que l' Isabel, malalta, no li podia tenir; mentres la tristesa y la febra anavan consumint poch á poch á l' esposa enganyada; mentres en Joph seguia lluytant entre sòn deber y sa passiò, y

Digitized by Google

cedint sempre á aquesta ab perjudici d' aquell; l' Antonia, férma, resolta, freda, crudel com lo primer dia de sòn jurament damunt del cadáver de sòn pare, anava tramant, ab tota astucia, la tela en la que al fi tenia de cáurer prés l' heréu Mas-Vidal, ab tota la riquesa, la ditxa, l' honra y l' antich poder de casa sèva.

En Gori la veya secretament y sovint, pera donarli novas de tot lo que passava á la masía, y en aquesta, tot, sense que ningú ho suspitès, seguia lo curs qu' ella disposava. L' única cosa que no havian pogut conseguir, ni ella ni en Gori, ab totas sas intrigas, era tréurer á la Paula de la masía, hont ja sabém que 'ls hi feya mès nosa que servey. Pero la filla Oliver, per có no 's desesperava, y reduhintse á forjar sas conspiracions ab mès compte y enginy, sempre deya á n' en Gori:

— A la Paula, ja vindrá 'l dia que la treurém.

La fredor y seguritat ab que parlava anunciant l' éczit de sos projectes, eran admirables, é inspiravan una temerosa supersticiò, que feya créurer infalibles los sèus auguris, com si fòssen los d' una terrible Sibila.

Vá rébrer la nova del naxement de la filla d' en Joseph, avans d' un' hora d' haverse realisat. Donchs, ja desd' aquell instant vá determinar la sort y lo pervenir de la frévola criatura, qu' encara ab prou feynas percibia la llum del mòn. Tenia á sòn costat al heréu, sòn germá, grosser, xaparro, estúpit y ridícul com sempre, y se li girá dihentli:

Digitized by Google

— Ja ho sents, Joan. Ara diu qu' acava de náxer la tèva muller.

— ¿Qué dius ara? — li saltá en Joan. sense arrivarla á entèndrer.

— Que 't casarém ab la pubilla Mas-Vidal.

Y axís, aquell homenot de trent' anys, quedá compromès pera casarse ab la noyeta que tot just saludava la vida.

Alguns dias mès tart, en Gori li doná compte de la recayguda de l' Isabel, conseguida ab l' astucia perversa que ja sabém, y aquella dóna siniestra, diguè ab l' aplòm de sempre :

— En Joan ab la pubilla y jo ab en Joseph. ¡ No podrá pas anar millor !

¿ Qué 's proposava ? ¡ Oh , ella no retrocedía ! Un intent d' aquella dóna de ferro, era una lley, era una sentencia. Ja no solament influia en ella l' odi antich de sa familia y 'l fer anhel de venjar los sufriments de sòn pare ; ja ab axó se juntavan sòn amor propi eczitat, sòn desitj de véncer á la Paula, y l' ambiciò, la cobdicia que li havia anat entrant de la riquesa de ca 'n Mas-Vidal.

Lo qu' aquell sèr implacable 's proposava, ara ho veurém, seguint la relaciò dels fets que forman aquesta historia.

Era un dia que 'n Joseph havia fugit de prop del llit en que sa muller jeya malalta, pera còrrer ab irresistible impuls á casa de l' Antonia. La fatalitat lo guiava, sòn impuls lo vencia, y 'l remordiment, que sens treva seguia atormentantlo, era impotent sobr' aquell debi-

Digitized by Google

líssim carácter, obligat al mal sense ser dolent, reduhit á esclavitut perpétua de totas las influencias que 'l volguèssen dominar.

Li vá dir una criada que l' Antonia no podia rébrerlo pe 'l moment, á causa d' estar ocupada, y ell se 'n aná á passejar pel jardí qu' hi havia plantat á l' esquená de la casa; allí, ab la vista de las flors entretenia y distreya sa impaciencia, quan vejè tot d' una que á un balcò sortia una criada, y abocantse á la barana, cridá tota plena d' espant:

— ¡Pujéu!... ¡La mestressa no sè que tè!

Depressa hi pujá en Joseph, y arrivá á dalt en lo punt que las criadas treyan á l' Antonia desmayada, de la sala hont estava, per' ajèurerla en sòn llit.

— ¿Qu' ha estat axó? — preguntá en Joseph ansiòs.

— No será res; un desmay... la calor... S' estava escribint á n' aquesta taula, y tot plegat li ha vingut aquest accident. No será res.

— Mes, se l' ha de socòrrer; ¡aném!... — diguè en Joseph anant per ficarse en lo quarto de l' Antonia.

— No podéu entrar, — diguè la criada deturantlo. — Ja hi ha sas nevodas que l' assistexen.

— M' esperarè.

Y 's quedá sol en l' habitaciò, sentat en la matexa cadira en que poch avans seya l' Antonia, apoyat lo cólzer damunt la taula en qu' havia estat ella escribint, y lo cap caygut de front damunt lo palmell de la má. Sa vista vagá indeliberadament per lo petit pla d' aquella taula, mirant sense véurerlas, las plomas d' óca, lo tinter de terrissa, la capsa ab las serraduras.

Digitized by Google

los fulls de paper blanch... y finalment, un d' escrit ab lletra grossa y rodona, qu' en lo mitx de la taula mostrava ser lo qu' escribia l' Antonia, en lo moment de donarli 'l desmay.

Los ulls d' en Joseph se ficsaren maquinalment en aquell escrit. Era lletra de l' Antonia, era una carta, hi havia 'l nom de sa muller; la llegí rápidament y ofegá un crit de terror, que li destrossá 'l pit al tornars'hi á enterrar.

¡Que deya aquell paper!... ¿Somniava en Joseph?... Torná á llegir, mirá espantat al voltant sèu; estava sol; llegí la carta per cop tercer.

No hi havia dubte, ho llegia, estava escrit; sos ulls, ratlla per ratlla y lletra per lletra, ho anavan descifrant.

« Ja es hora d' acabar. Aquexa malaltia vá poch á » poch y es capás de durar mòlts anys. Fes lo que vá- » rem parlar; es cosa que no dexará sospitas, y un cop

» morta l' Isabel... ja sabs que 'ls morts no fan nosa. »

Aquestas lletras acabava de firmar l' Antonia, quan li sobrevinguè 'l desmay.

CAPITOL XXXIV.

La lluyta.

— ¿Qu' haig de fer?...—se preguntá en Joseph, pálit, esbarat, ab los ulls ficsos en aquell paper fatal.

¡ Ay del home qu' en un cas semblant se dirigeix aquesta pregunta! Ja no es honrat.

— ¿Qué dech fer?...—se repetia aquell infelís, sens' atrevirse á seguir los clars y terminants consells de sa honradesa.—¿Qué dech fer? ¿Fugir horroritsat d'aquesta casa?... ¡Ay, no!... Perdria l' amor de l' Antonia... ¿Dexar que 's cumplexi lo criminal projecte d' assessinar á l' Isabel, aquella santa que tant faig sufrir? ¡No, no, tampoch! No puch consentirho... ¿Y donchs? ¡Oh, quín dubte mès terrible! ¡Oh, cor ennamorat, que t' has tornat pervers!... ¡No sabs qué fer!... No t' atrevexes á ser criminal, ni gosas á ser generòs; lo mal t' espanta y 'l bè també. ¿Y l' Antonia es tant malvada? ¡Quí sab! Pot ser sòn gelos, ambiciò de tenirme, amor que 'm tè. Sí, no hi ha dubte, es que m' estima, ¡oh gloria! es que m' estima, y la passiò la dú al crím. Vol que siguém tots dos lliures; ¿y d' axó puch jo acusarla?... ¡Tots dos lliures! Nos casariam... fòra mèva...

Digitized by Google

¡Oh, quína felicitat!... Pero l' Isabel es viva, y no vull que mori axís... ¿Per qué he comés la baxesa de llegir una carta que no era per mi? Ara 'n trovo 'l cástich. No havent llegit no 'n sabria res, l' Antonia hauria sigut sola responsable de sòn delicte, jo sense recel hauria tancat los ulls á ma esposa, y hauria alcansat la ditxa sense remordiment... ¡Per qué he llegit, per qué he llegit!

Ab aquesta lluyta de pensaments, lo cap li batia ab forsa desmesurada; la sèva ánima anava sense fré cayent de l' una idea á l' altra, com lo desventurat que rodola per un abisme de timba en timba, arrapantse desesperat, axís ab las flors que 'l rocám perfuman, com als esbarzers aguts que li destrossan las mans.

—Si li parlo per' oposarme á aquest intent, perdo l' Antonia... ¡may! Si no parlo, serè cómplice en est crím... ¡Cómplice! ¿Per qué? Jo no he concebut lo propósit, jo no he escrit aquesta carta, jo no l' enviarè, jo no tirarè 'l veneno á la medecina. ¿Quína part tindrè en tot axó? Jo ara puch anármen', no parlar de res, dexar fer, y rentarmen' las mans. Axó farè. ¿Quí m' ha dit si l' Antonia s' arrepentirá? ¿Quí 'm diu si aquesta carta será enviada?... Encara no s' ha donat cap pas, ¿y jo ho esposaria tot, ¡la ditxa de ma vida! per una sospita no mès?... Me 'n vaig, no vull saber res; la carta aquí 's queda, y si l' Antonia tira endavant sòn projecte, ella sola 'n será la responsabla.

S' axecá y fugí del costat de la taula. Mes ¡ay! no era l' horror del home honrat lo que l' apartava. Ell no gosava ni á dirs'ho á n' ell mateix, pero en lo íntim

de sòn cor, allá hont pocas vegadas penetra la mirada humana, en aquell recò hont se refugia l' esperit del mal, segur, casi sempre, de que hi será respectat, hi sonava una veu traydora que deya:

—Vèsten, no destorbis un projecte que 't fará ditxòs. Allúnyat; no deturis aquexa carta... No ensenyis qu' has descovert res.

Y per ció en Joseph s' allunyá de la taula, anantsen á abocar á una finestra. Casi bè al mateix instant entrá en la sala una criada tota presurosa, mirá á n' en Joseph com per' endevinar si s' havia mogut del lloch ahont lo veya, y sonrient, demostrá quedar enterament tranquila.

— ¿Qué fa? — li preguntá en Joseph.

— Ja está millor, — respongué la criada.

Y sense entretenirse, s' acostá á la taula, prenguè lo paper fatal, y en Joseph vejè com ab ell desaparexia.

Ell volguè sortir darrera de la criada, mes se detinguè al moment, y procurá tranquilisarse ab aquestas paraulas:

—Ja no hi sòch á temps.

¿Qué 's fèu aquella carta? ¿La fèu á trossos l' Antonia? ¿Vá ser enviada? Aquest dupte quedá com una espina en lo cor d' en Mas-Vidal, y fèu l' amargura de tota la sèva vida.

Quatre dias després portavan á enterrar lo cós de la infortunada Isabel.

Digitized by Google

CAPITOL XXXV.

La dida y 'l didot.

Desde 'l dia que la Paula vá fer á la filla de l' Isabel, pubilla del cor que la mort de sòn fill dexava vuyt, lo sèu amor aná crexent tant y tant, que bè 's poguè véurer complerta aquella promesa de ser pera la noya una segòna mare. Lo fet d' sustentar á una criatura, alletantla á sos pits, sols d' una mare es propi; y quan per' alguna causa dolorosa es necessari trencar la lley de la naturalesa, allavoras— ¡tant cert es que los sentiments de mare se dessarrollan al calor del fill acostat als pits! — casi bè sempre veyém náxer un segòn amor ben semblant, ben comparable al de la que portá al nou sèr en las entranyas. Aquí, en la nostra terra sobretot, hont no abunda, per fortuna, lo tipo de la dida mercenaria, veyém numerosos eczemples d' aqueix amor, que mòlts cops fins arriva á posar gelòs al amor maternal.

Cap, per çó, comparable ab lo que la Paula tenia á la Roseta Mas-Vidal. Tant per l' espontáneo impuls de sòn cor bondadòs, com per ser filla d' aquella mestressa á qui ab tan fidel carinyo havia servit; tant per las circunstancias del moment en que, com aquell qui diu, se l' havia afillada, com per lo fet constant de criarla,

Digitized by

donantli la salut y la vida, l' estimava ab tot lo deliri ab que 's pot estimar una filla verdadera.

Y quan la noya quedá orfaneta, quan sa mare, ab veu ja glassada y estrenyent la má que li tenia la Paula, l' encarregá al amor d' aquesta, quan vejè que la pobreta 's quedava al mòn sense mès estimaciò ni mès defensa, casi bè dirém que fèu per ella mès que no haurian fet algunas mares.

¡Quína tendresa, quín cuidado, quín desvari per la petita! Alló no 's pot pintar. ¿Qué li faltava á la reyneta? ¡Que no la toqui l' aire, que no la cremi 'l sol, que la claror no la molesti, que 'l bressolet estiga ben tou, que 'ls mosquits no la píquin, que no mami massa, que no mami poch!

Si feya mala carona, ¡corréuhi tots! Si plorava una mica, ¡ja se li moria! Si feya qualsevol monada, ¡gran funció perque tots la vegessen!

Quan posá la primera dent, ¡quína alegría! Quan la calsaren, ¡quí ha vist cosa mès celebrada! Y quan co-

Digitized by Google

mensá á balbucejar quatre sílabas mal ditas, ¡allavoras la dida fins hi volia llogar cadiras!

Al mateix temps, ¡quántas angunias barrejadas ab aquexas alegrías! ¡La febreta, la rosa, la pòr cerval de que no tingui 'l *garrotillo*, la tosseta, la cayguda, lo dormir neguitòs!... Ara sembla que fa ulleras, ara sembla que s' entristeix, mès enllá sembla que se li trenca 'l color; aquí lo trovarla fredeta, allí lo trovarla massa calentona. Y passa horas y mès horas al costat del bressol, acotxantla á cada punt, polsantla, mirantli 'ls ullets, la boqueta, escoltantli la respiraciò, fentli béurer ayguetas, pregant á Dèu ab lo cor traspassat que la salvi; ¡que la salvi, que no se l' enporti!... Nits y nits sense aclucar l' ull, y prometensas á la Verge de la Roca, y suspirs, y penas, y esglays... ¡pobre dida! ¿Quína mare ho hauria fet per una filla? ¿Quín' órfana pot haver trovat qui millor li fès olvidar lo desamparo de sa orfandat?

¿Y 'l didot? ¡'L pobre Roch! No us penséu que s' hi trastoquès poch ni gayre. Axís que la petita comensá á espavilarse un xich y á enténdrer las festas y las llengotas qu' ell li feya, ja vá estar armat; ja 'n vá tenir prou.

¡Qué companys, ni qué tabernas, ni qué manillas, ni qué anar á còrrer los còssos, ni qué surtir á l' era als diumenjes! Al peu del bressol á fer babarotas, y axís que la dida 's descuydava, agafar la criatura, y passejarla per tot arréu, y cantarli cansons, y ferli véurer la rateta, y ensenyarli de fer: *¿tat...?* y sonarli 'l bergansí, y totas las bojerías qu' us poguéu pensar.

Digitized by

Encara la nena no tenia tres mesos, ell ja vá compa-réxer un dia ab una gorra de cop y uns caminadors per' ensenyarli de donar passos; y no us dich res de lo que vá tenir de predicar la dida pera tréurerli aquell pensament del cap. Ell, ja se sabia, cada dissapte, en cobrant sòn jornal, l' habia fet sencer á mans de la Paula, que d' en tant en tant li dava 'ls sèus vuyt ó déu quartos pera que 's divertís; pero d' ensá que tenian la noya, may portava la semmanada que no fos descabalada, y no 'n vulguéu mès de cófis y mófis, y patotas, pera comprar endróminas á la noya, que ja anava ab los ditets plens d' anells de plom, y 'l coll tot voltat de collarets, y 'l pit tot un pa d' agullas de picar. D' arrecadetas y botonets ne tenia mès que cap nuvia, y de lleminaduras, com trena de sucre, secalls, atmetllas y pega dolsa, sort que la dida ho prenia y ho amagava, ó sino, si pel didot haguès anat, cada diumenje la criatura hauria tingut un enfit.

Com mès la Roseta anava crexent, lo didot mès delirava. La sèva gran taleya era aquella que us he dit d' ensenyarla á caminar, y axís que la Paula li vá dar llicencia pera que ho fes, l' hauriau trovat tot lo dia ajupit davant de la criatura, ab los brassos estesos y feutli donar passos de poch en poch, fins qu' al últim la noya se 'n hi aná sola.

Allavoras se dedicá á ensenyarli á dir *papa*, *dida*, *didot* y demès paraulas ab que conquistan las criaturas los sèus primers triunfos oratoris, y d' aquí endavant ja podeu pensar que vinguè lo ball-manetas, lo caballet de Sant Benet, lo qüento de la rateta que vá

Digitized by Google

trovar un dineret y tot lo munt de gracias que 'l pobre Roch havia aprés pera lluhirlas ab sòn fill, y que sols poguè aprofitar ab l' órfana de l' Isabel.

En Joseph, agrahit á tant amor, doná en sa casa furs de mestressa á la Paula, de modo qu' aquesta era qui manava y disposava, essent mòlt ben obehida per lo servey que, observant sa conducta, reconexia de bon grat sos drets á aquellas preferencias.

En lo que posava la Paula un cuidado esquisit, era en que 'n Joseph no perdès may de vista á la sèva filla. No passava cap dia sense que li portès cada matí á que li fès uns quants petons, no 's descuidá de conduhirlo cada vespre davant del bressol pera que vegès lo somni reposat de la noya, ni dexá de conseguir que la primera paraula qu' aquella pronunciès fos la de *papa*, pera que s' enternís sentintla, aquell cor que de dia en dia 's mostrava mès trasmudat.

Inútil es consignar qu' en Joseph estimava cordialment á sa filla; la besava ab dols anhel, era ditxòs ab

Digitized by Google

sas joguinas y rialletas, y durant las malaltías, que posaren en perill aquella tendra vida, havia passat horas de verdadera ansietat y amargura

Veyentlo pare tant amant, la Pauleta arrivá á créurers' qu' aquell noble y pur sentiment estingiria la passiò insensata per l' Antonia; casi bè 's gaudia ja ab la seguretat de que eix bon terme 's realisava, quan un vespre, sòn amo, al punt de péndrer la llumanera pera retirarse á sa cambra, matá sas generosas il-lusions dihentli:

— Paula, us faig á saber que 'm caso.

— ¿Qué dihéu ara?

— Demá firmo esponsals ab la filla de ca 'l Oliver.

— Vos sou amo, pero...

Ab tota valentía la Paula 's preparava á combátrer aquella resoluciò, mes, en Joseph, sens dupte perque temia sentirla, tancá de cop la conversa, dihent:

— Bona nit y bon' hora.

Se 'n aná, y la Paula, dirigintse á sa cambra, diguè mirant á la noya que dormia tranquilament:

— ¡Te volen donar madrastra, filla mèva!

Mes, al cap d' un instant, fent un d' aquells gestos ab qu' indicava péndrer un férm determini, afegí:

— ¡Ba! Encara no sòn casats.

Digitized by Google

CAPITOL XXXVI.

Un' hora avans.

Desd' aquell vespre, en Joseph fugí de tota conversa ab la dida. Sortia de casa á trench d' auba, tornava de negra nit, y prenent un llum, se 'n pujava presuròs á sa cambra y 's tancava ab clau.

Comprenent la Paula que 'n Mas-Vidal fugia d' ella, mès de quatre voltas s' hi havia encarat resolta, dihentli:

— Us haig de parlar.

Pero ell, girantli l' esquena, sempre li contestava:

— Ara no estich per vos. Ja parlarém.

Lo dia qu' anava á cumplí 'l' any del dol de l' Isabel, la Paula 'l tremolava, perqu' estava segura de que l' afany d' en Joseph, no esperava mès qu' aqueix terme, que 'l decoro y la costum li imposavan, pera mullerarse ab la de ca 'l Oliver.

En efecte; arrivá aquella fetxa, y ab ella los preparatius de la nova boda. Desprès dels preparatius, vinguè lo dia, y la casa s' omplí de parents y convidats. Vingut lo dia, aná acostantse l' hora, y en Joseph se tancá en sa cambra pera vestirse de gala, foll d' alegría, incrédul y tot davant de la dolsa realitat que ja tant prop mirava.

La dida, cega de rábia y traspassada de dolor, ana-

Digitized by

va y venia de l' un cantò al altre de la casa, lo mateix qu' alocada, contemplant aquell tren de festa, y no decidintse encara... ¡ no decidintse á abandonar la esperansa de victoria, que sempre s' havia vist tant segura! Prou li deya tot lo que la voltava qu' aquella esperansa era impossible, pero ella, á cada idea de defalliment que li venia axecava ab mès forsa sòn esperit vigoròs, y tornava á recullir l' esperansa ja caiguda en terra, com l' ona furienta que cent cops torna per' anegar la platxa, encara que cent cops la platxa l' hagi estrellada y escupida.

— ¡ No 'm dono, no 'm dono encara ! — deya la Paula, ja anant y venint, ja clavada al peu del bressol, ja recolsada á la porta de la masía com si volguès disputar lo pas al acompanyament de la boda.—No 'm dono, perque d' aquí á un' hora que falta pel casament, Dèu m' haurá inspirat un medi salvador. ¡ Aquest angelet del cel no tindrá madrastra !

Y estrenyia 'ls punys, y picava ab lo peu á terra, posehida de boja desesperaciò.

— ¡ La gran malvada ! — continuá.—Vol venir á 'ser mestressa, á governarnos á tots, á fernos posar de genolls com me vá prométrer; no, no hi vindrá. S' acosta l' hora, casi bè ja hi som, pero no 'm dono.

Y picantse 'l cap ab las mans, pera ferne brollar un pensament, murmurá ab engunia:

— ¿ Qué farè ? ¿ qué farè ?

Repetintse aquestas paraulas, arrivá inquieta al replá del primer pis, ahont donava la porta de la cambra de 'n Joseph, y en aquell moment aquest girá la clau

Digitized by Google

y aparesquè bo y mudat, á punt d' anar á reunirse ab la nuvia. La Paula, al véurel', se tirá al mitj del replá, y apoyant sòn bras damunt de la barana, s' oposá al pas del nuvi, cridant:

— ¡ No passaréu !

— ¿ Qu' es axó, dida ? — preguntá ell ab severitat.

— M' havéu d' escoltar.

— Ara no estich per vos, dóna...

— Ja fa temps que 'm donéu la matexa resposta; pero ara no vos la passo.

— ¿ Qu' us heu tornat boja ?

— ¡ Jo crech que sí ! Perque tals cosas veig en aquesta casa, y tals accions us veig fer á vos, qu' á voltas me sembla que perdo la rahò, ja que sols tenintla perduda se poden créurer impossibles.

— Vaja, dóna, sosseguéus, y dexéume passar.

— ¡ M' escoltaréu ! — esclamá la dida ab energía, agafant á n' en Joseph per la roba y pegantli una estrebada.

—Pero, ¿ qué 'm teniu de dir ? — preguntá en Joseph, imposat per l' actitut dominanta de sa interlocutora.

— Us tinch de dir, — diguè la Paula prenent lo posat d' un acusador, — si heu pensat bè lo pas qu' anéu á dor ar ; si heu meditat los perills d' aquesta bojería; si heu medit la fondária del abisme ahont vos llanséu vos y la vostra casa.

— No us entench, dida, — responguè en Mas-Vidal ple de sorpresa.

— Ja m' entendréu, perque us vull parlar ab tota

Digitized by

claretat. Miréu; sòch una trista criada, una pobra dóna, que no represento res dins de la vostra familia, pero, desd' el dia que vaig entrar á la masía acompanyant á n' aquella santa qu' us fugí al cel, tinch una lley verdadera á la casa y als que l' habitan, y jo mès que ningú sè qu' ara se 'n vá á sa perdiciò, y jo mès que ningú me 'n dólch y me 'n esclamo.

— ¡ Pobra dida! — fèu en Joseph.—No tinguéu pòr.

— ¡ Ah, Joseph!—responguè la dida, acompanyantse ab un moviment repetit de sòn cap. — Jo veig mès clar y mès lluny que tothom. ¡Veyéu quí ho diria! Vos, l' amo de la casa, ple de goig, ple d' esperansa, en trajo de gala, sortint com qui vá á buscar la primera felicitat de la vida; abaix, tot' una muniò de parents dels Mas-Vidals, celebrant ab crits d' alegría y ab satisfetas riallas, la diada d' avuy; tota la casa guarnida de festa, y jo, la pobra dida, sent la sola condolida y capficada. Y es que, ningú com jo, sab quin es lo disbarat qu' anéu á fer; es que ningú sino jo sab qui es la dóna, l' infama, la lloba famolenca, la hiena traydora qu' us anéu á ficar á casa.

— ¡ Dida! — cridá en Joseph al sentir tant mal tractada á la qu' al cap d' un hora ja seria sa muller.— Penséu lo que dihéu.

— Tot ho tinch ben pensat, Joseph. Ja fa temps que tinch coneguda á la qu' us ha embruxat, y us ho juro per tots los sants del cel: ella no us ha estimat may.

— ¡ Oh! — fèu en Joseph ab incredulitat.

— No ha donat un pas, no ha tingut un intent, no ha concebut una esperansa que jo no l' hi hagi sor-

presa. No us estima; l' amor qu' ara us fingeix, l' agrado ab que sempre us ha seduhit, sòn astucia y perfidia ab que desde mòlt temps há, volguè entrar á ser mestressa de casa vostra. Y no per ambiciò... ¡per venjansa! Aquell odi antich que 'n sòn cor se conserva enter, aquell afany de destrucciò que 'n ella no 's vá estingir, sòn los que l' aconsellan y la cegan. Vol ser mestressa de casa vostra pera destruhirla.

— ¡Estéu boja, Paula!—diguè en Joseph, rebutjant tot lo qu' escoltava.— Aquells odis culpables, temps há que s' han estingit, y aquest matrimoni es precisament lo millor signe d' amistat y confiansa.

— ¡Pera vos, sí! — contestá la Paula, — ¡pero per' ella!... Ella vindrá, y ab lo poder que vos li daréu, y mentres us tindrá á vos, postrat á sos peus, encadenat com un esclau, anirá destruint la vostra hisenda fins que no 'n quedi un pam de terra, ni un cep, ni un gra dels qu' ara omplenan las vostras golfas; desprès, la veuréu fins soterrant la casa hont vos abriguéu, y sense sostre, sense llar, sense un abrich, hauréu d' anar com un bòrt á víurer de caritats qu' ella us fará, en la masía enemiga, seguit de la vostra filleta, á qui hauréu dexat pobra, desheretada, pubilla solament de la vostra vergonya y 'l vostre afront.

— ¡Deliréu, Paula, deliréu!... Dexéume anar; ja ha passat l' hora...

— ¡Qué deliro! Tot axó jo li he sentit profetisar á ella matexa.

— ¡Mentíu!

— Escoltéume, — diguè la Paula, ab pòr de que 'n

Joseph li escapès. — May us n' he dit res, perque jo ja sabia que no 'm creuriau, cegat per la passiò qu' us roba 'l judici y 'l sentiment. Pero ara no tinch mès recurs pera tocarvos al cor ; haig de ferirvos en mitx del pit... ¡millor! Com mès sanch ne brolli, ab ménos forsas us dexará. Jo he sentit com ella jurava ser la perdiciò de la vostra casa. ¿Sabéu quán? Quan la dexáreu á la font de sòta 'l roure, desprès d' haberli fet la vostra primera declaraciò.

— ¡Cóm!—esclamá 'n Joseph, sorprés de que aquell acte fos conegut de la Paula.

— Jo hi era,—responguè aquesta;—jo li vaig sentir espressar lo sèu intent, y desprès, cara á cara ab mi, que la váreig sorpéndrer, vá repetirme aquella promesa.

— ¿Es possible? — diguè 'n Joseph confòs.

— Desprès, mès tart, aquell dia que 'l vostre pare agonitzava en lo llit del vell Oliver, jo la váreig véurer... ¡jo! insultant aquella agonía, martiritzant aquell moribundo ab crudels ofensas, ab terribles juraments que fins fèren saltar al pobre vellet d' aquell llit que ja casi bè era sa tomba, pera pregarme que 'l portès á morir lluny d' aquella casa malehida.

— ¡Qué 'm dihéu, Paula, qué 'm dihéu! — esclamá en Mas-Vidal ab espant, al oir aquella horrible declaraciò.

— Allí vá repetir aquella furia alenada, sòn jurament de que l' hisenda, lo nom, l' honra, la familia que 'l vellet us dexava, quedarian esterminats á sas mans.

Digitized by Google

— ¡ No pot ser ! ... ¡ No pot ser ! ...—repetia en Mas-Vidal ple de confusiò y d' horror. — Vos la calumniéu perque no m' hi casi.

— Us juro per la mèva salvaciò, que no us dich mès que la veritat.

— ¡ No us puch créurer !

— Es precís que 'm creguéu. No us parlo per mi, que no sòch ningú. Us parlo en nom del vostre pare, assessinat per los insults de la filla Oliver, de l' Isabel, qu' encara desde la gloria vetlla per la vostra ditxa, de la vostra filleta , pobr' angelet , que la condemnéu á un etern martiri, donantli una madrastra sense entranyas, qu' us la matará, que us la matará ab sas crueltats ! ... ¡ Oiume , Joseph ! ¡ No us caséu !

— ¡ Es impossible !

— ¿ No m' heu sentit ?

— Si no pot ser res de lo que m' heu esplicat.

— ¿ No sentiu qu' us ho juro ?

— ¡ Sòn amor, fals!... ¡ Sòn cor, malvat ! ... ¡Aquella hermosura , enganyadora ! ... Impossible.

— ¡Ay, home cego! ¿Cóm ho farè perque 'm creguéu?... ¡Dèu mèu, feu un miracle! Vos, Senyor, que veyéu la desgracia, lo cástich, la perdiciò que cau avuy damunt d' aquesta casa , iluminéu aquest entenimen cego, ovriu de bat á bat lo mèu pit, pera que aquest home llegexi dins de mon cor la veritat escrita; enviéu una de las vostras santas revelacions pera fer patents, rodejats d' evidencia, d' absolutas é innegables provas, los fets que jo he referit. ¡Un miracle, un miracle , Senyor Dèu mèu !

Digitized by

Enardida, agitada, despedint de sos ulls ruhentas miradas, lo front alsat, las mans creuadas enlayre, la veu conmoguda, lo tó suplicant pero al mateix temps enérgich y segur, semblava una d'aquellas calumniadas matronas de l' edat mitja, que comparexian, valentas ab sa ignocencia, á afrontar lo judici de Dèu. En Joseph, ab l' ánima anegada en un mar tormentòs de dubtes, de temors, d' espant, d' engunias y de dolors, la contemplava, apoyantse en la negra barana, y acostant sòn front al pom daurat del replá, pera calmar ab sa fredor l' ardencia viva que l' abrassava.

Quan, com si Dèu escoltès á la Paula y 'l miracle anès á ferse per médis reals!, se sentí al peu de l' escala lo plor de la noyeta y la veu del didot, que, pujant cap al replá, cridava:

— ¡Paula, Paula!

— ¡Oh! — diguè aquesta. — ¡La noya! ¿Quí sab si Dèu me l' envia pera véncer lo cor de sòn pare?

— ¡Tè, dóna! — saltá 'l didot, posant la criatura als brassos de sa muller. — ¡No sè' hont te ficas! Mitj' hora que la petita 's desespera, y tu ab aquesta catxassa...

— ¡Bè, ara vèsten! — li diguè la Paula, estrenyent dolsament á la criatura, que pará de plorar axís que 's trová en sos brassos.

En Roch se 'n torná per 'llá hont havia vingut, y la dida, al trovarse novament sola ab en Joseph, li diguè reprenent lo tó apassionat d' avans:

— ¡Miréusela! — Y li ensenyava sa tendre filla. — Sembla qu' hagi volgut venir aquí pera suplicarvos,

Digitized by Google

pera conmóureus, pera conseguir del vostr' amor de pare, que no li donéu la madrastra que li voléu donar; que no matéu avuy la ditxa d' aquesta existencia tot just comensada; que no l' esclaviséu á la crudel tiranía d' aquesta dóna sens entranyas.

En Joseph se conmovia, estrenyía la maneta que sa filla dexava cáurer, y 's comensava á sentir rendit per la enérgica espressiò de la Paula.

—¡No la desoíu! —continuá aquesta, conexent que vencia.—No anéu á unirvos ab aquexa dóna. Dexéula estar despreciada, rebutjada, en sa masía, ahont, en aquest moment, ja us espera impacienta, perque ha passat l' hora d' anar á buscarla.

—Pero, ¿qué dirán? —preguntá en Joseph.

—Dirán qu' heu tingut valor pera no cáurer en un llas infame qu' us preparavan... ¡No hi anéu!... ¿No us horroritza lo qu' heu sabut?

—Mes, ¿cóm se demostra? —diguè en Joseph vacilant.

—¡Jo us ho demostrarè! —respongué la dida, sense meditar que, si no bastava la sèva peraula, no tenia cap mès prova pera donar.

—Ja es tart. ¿No penséu que m' esperan?

—¡Escoltéu!... —prosseguí la Paula ab mès calor perque 's veya á punt de triunfar, y detenint á n' en Joseph, que ja havia baxat un esglahò per anársen.— ¡Escoltéu! ¡Us hi vá l' honra, la riquesa, la felicitat! Retrasséu lo casament, que no sigui avuy, y jo us donarè las provas.

—¿Voléu dir?

Digitized by

— ¡ Fèuho... per la vostra filla ! —esclamá la Paula, casi agenollántseli als peus.

Y ell, ja vensut, confòs, perturbat, sense alé pera lluytar mès estona, torná á pujar l' esglahò qu' havia baxat, y diguè :

— Enviéu recado de que m' he posat malalt.

— ¡ Gracias, Dèu mèu ! — esclamá la Paula, alsant los ulls al cel.

Y en Joseph ja anava á repassar la porta de sa cambra, y la Paula á baxar l' escala quan, al peu d' aquesta, se sentí una veu que dexá als dos esglayats. Era la veu de l' Antonia.

Cansada d' esperar, consumida d' impaciencia, pressentint qu' algun obstácle retrassava ó detenia al nuvi, endevinant una humiliaciò que l' hauria morta de despit, la filla Oliver prenguè la resoluciò de ser ella la

Digitized by Google

qu' anès á buscar á sòn amant, y ab aquella energía de sòn carácter, se presentá en la masía dels Mas-Vidals.

Pujá l' escala fins al replá hont la Paula havia conversat ab en Joseph, y dirigintse á n' aquest ab tó festiu, que dissimulava la sèva cólera, diguè:

—¡Quín nuvi mès cansoner! M' he pensat qu' havias caigut malalt.

—Ara sortia...—balbucejá lo débil Joseph.

—Ja tothom es abaix.

—Anèm,—respongué ell.

Y tots se 'n anáren per l' escala avall, dexant á la Paula freda de sorpresa, mitj morta de dolor.

CAPITOL XXXVII.

La mestressa.

—¡No hi ha remey! ¡No hi ha esperansa! Estich vensuda. Tot ho he provat; fins al darrer moment he lluytat sens desmayarme... ¡no he pogut res! Ja sòn á l' iglesia, ja 's deuhen haver donat lo sí... ¡Ja 'ls sento tornar!... ¡Ja celebran la boda ab broma de parents, y convit espléndit, y escopetadas dels mossos: tot es festa, tot alegría!... Ja pára la bulla... Ja acompanyan als nuvis fins á la cambra nupcial... Ja 's retiran... Ja l' Antonia es mestressa de ca 'n Mas-Vidal. ¡No hi ha remey, no hi ha esperansa!

Digitized by Google

Axís parlava la dida pera sí matexa, tancada en sòn quarto, bo y bressant á la Roseta, mentres á fora suchcehia tot lo qu' anava ella dient, conexent'ho per las diferentas ramors qu' ho anunciavan.

Aquella nit fou nit d' amargura pera la pobre dida. Lo somni s' allunyá de sos ulls com espantat dels negres pensaments ab que tenia de lluytar, y conexent que no 'ls podria pas véncer. Fins á punta de dia l' hauriau vista abstreta, ab lo cap baix, inmóvil, com petrificada per l' aturdiment que li havian causat los fets d' aquell mal dia; maquinalment, quan la petita s' impacientava, movia lo bressol ab lo peu; alsava á voltas los ulls y, ab vagas miradas, eczaminava 'l sèu voltant, com pera retrovar la realitat de que sa ment l' allunyava.

—¿Y ara?...—diguè per fi.—¿Y ara, quína sort m' espera? Sòch enemiga declarada d' aquesta dóna, posehexo 'ls sèus secrets, estich sense remey amenassada per la sèva ira implacable, y ara que ja, perduda tota esperansa per lo que toca á n' en Joseph, podria encara quedarme á vigilar per la Roseta, ara no hi ha dubte, 'm veurè treta de la casa, me tancarán la porta y 's dará órdre als mossos de que may mès la torni á passar... ¡Y vindrá un' altra á acabar de criar á n' aquesta criatura! ¡Un' altra podrá disputarme 'l dret d' estimarla! ¡Y jo viurè lluny d' ella, sense consolarla si pateix, sense véurerla riurer si es ditxosa!... ¿Y si cau malalteta, quí la cuidará? ¿Quí hi ha en lo mòn mès que jo, que sápiga com se guarda aquesta salut preciosa?... No, no; jo haig de quedarme, costi lo que costi. Ja estich resolta. Jo 'm quedarè.

Digitized by Google

Ja era ben avansat lo matí; la gent de la masía 's despertava, y se sentian per fóra seguits enrahonaments, riallas y soroll de la parentela, que 's reunia en la part baxa. La Paula 's posá dreta, aná á la caxa de sa roba, que tenia á un racò de la cambra, treguè d' allí un manyoch de claus, grossas y petitas, qu' eran las dels armaris y calaxeras de la casa, que 'n Joseph li havia confiat, y 's dirigí á la cambra nupcial.

Lo nuvi ja n' havia surtit y s' estava abaix obsequiant als parents. L' Antonia encara hi era. Doná la Paula dos copets á la porta ab tota discreció y respecte.

—¿Quí hi ha?—diguè l' Antonia desde dins.

—¿Se pot entrar?

—Entréu.

Quan l' Antonia vegè á la Paula 's quedá de prompte sorpresa; mes tot seguit revestintse de sòn provocatiu orgull, la cubrí de dalt á baix ab una entretinguda é insolenta mirada, que fèu tremolar de rábia á la dida.

—¿Qué veniu á tréurerm de casa?—li diguè l' Antonia.—Anéu, anéu á esplicar á n'en Joseph, qui sòch jo y 'ls motius perque m' hi caso. ¡Lo tinch ben mèu! De tot lo que váreu dirli ahí no us créu d' una paraula. Jo li he jurat per lo mèu amor... que si alguna petita violencia he comés, ha estat cegada per lo que l' estimava, y l' he convensut de que vos no sou mès qu' una trapassera, una enredadora.

—Teniu rahò,—contestá la dida, dexant parada á 'l Antonia, que contava ab resposta mès altanera.

Digitized by Google

—¿Qué diéu?—vá fer, mirántsela, y com si no haguès entés las anteriors paraulas.

—Vinch á dirvos,—prosseguí la Paula,—que teniu rahò en tot lo mal que diguéu de mi. Ja sè qu' us he ofés mòlt, y us vinch á demanar perdò.

—¡Ah!—esclamá l' Antonia, banyantse en plaher y delicia.—Sembla qu' á la fi us trovéu vensuda.

—¿Cóm us podia guanyar?—responguè la dida, accentuant encara mès sòn tó y posat de sumisiò y respecte.—Ara conech que jo era boja, de volguerme posar contra vos. Ja sou mestressa de casa, y vinch á reconéxeus per tal.

—¿Qué no us recordéu d' una cosa?—li preguntá l' Antonia.

—¿Quína?

—Que us vaig dir que quan vindriau á parlarme, ho fariau de genolls á mos peus.

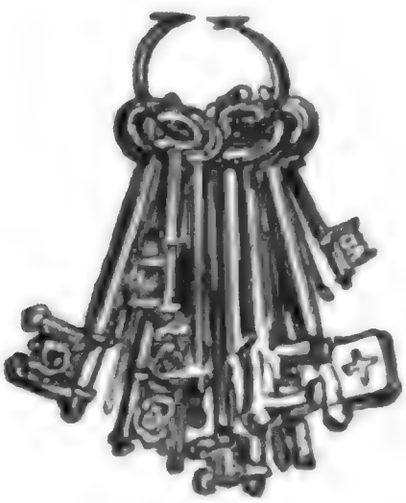

Aquella nova humillaciò, últim estrem de la baxesa, tampoch repugná á la Paula: posá 'l genoll en terra, mentres sa vencedora il-luminava sòn rostre ab una sonrisa de satánica satisfacciò.

Digitized by Google

—De genolls me teniu, mestressa,—diguè;—de genolls, com á una reina, vinch á durvos las claus de la casa que jo fins ara he tingut, puig á vos, com mestressa, us pertoca tenirlas.

L' Antonia prenguè las claus ab l' afany del falcò quan clava l' urpa en sa presa, y mirant axecarse á la Paula, li parlá axís:

—Paula, veig qu' heu cambiat mòlt.

—Ja ho veyéu,—responguè la dida.—Ara, vos diréu si 'm dexéu quedar á la casa.

—No 'n tenia intent...

—Per' acabar de criar á la noya.

—Si 'm prometéu no ficarvos en res mès...

—Jo us ho prometo.

—Donchs quedéuvos. Pero 'l dia qu' us propasséu...

—No tinguéu pòr.

—Donchs anéu en nom de Dèu.

—Adèu siau, mestressa.

Sorti la Paula de la cambra, 's dirigí á la sèva, y besant amorosament á la Roseta, esclamá entre dol y alegría:

—¡Per tu, gloria mèva, per tu!

Digitized by Google

CAPITOL XXXVIII.

Uns quants anys.

Passaren uns quants anys de treva, á la masía de 'n Mas-Vidal.

La noya, poch á poch, s' anava fent grandeta, y tant feta estava al carinyo entranyable de la dida, que ningú mès la podia contentar. En brassos de la dida s' adormia, prop de la dida jugava, la dida li havia de guiar la maneta pera senyarse y la veu pera resar cada vespre lo pare-nostre per l' animeta de sa mare. Si alguna volta la Roseta consentia en móurers del costat de la dida, era per' anar ab lo didot que se la enduya al camp y li guarnia tot lo caparronet de flors, li abastava nius, li agafava papallonas, y 's feya tips de còrrer portantla á n' ella á coll y bé.

Y válgali á n' en Roch aquesta aficiò que demostrava per la petita, puig mirant axó era com la Paula 'l perdonava de mès de quatre que n' hi feya. ¡No us penséu, s' havia tornat un perdulari! Quan havia vist que la sèva dóna prenia influencia á la casa, y qu' ella sola podia mantenir á tots dos, comensá á ronsejar per' no cavar al camp, l' ós bertran se li vá anar posant delicat, s' aficioná, 'l bribò, al ofici del burgés, y finí per no trevallar poch ni mòlt, y passar las horas vagativas y prenent lo sol, ab la boca oberta com si es-

Digitized by Google

perès la becada. La Paula 's surtia de tino veyent tot lo dia parat aquell cos de Sant Jordi, y de gandul, poca vergonya, sach de mal profit y afront de la dóna, no 'l ne dexava; pero ell s' ho escoltava tot y s' ho tirava á l' esquena y seguia alló d' aquell ditxo: déume pa y diguéume moro.

Fins un dia compareguè ab la gracia d' haverse fet fumador, ab sa petaca, sòn llibret, la sèva esca y la sèva pedra foguera. ¡Fillets de Dèu, alló sí que la Paula no li volguè passar! Li vá descubrir la noya un dia qu' apoderada de la petaca, apretá á còrrer cap á la dida; ell li aná al darrera per' atraparla, mes no hi fou á temps.

—¿Y ara?—diguè la Paula.—¿Qué porta la noya?... ¡Una petaca!... ¡Y está plena de tabaco!

—Es del didot,—saltá la noya, balbucejant.

—¡Ah! ¿es del didot?—proseguí la dida, mirant á n' en Roch, qu' estava allí confòs y vermell com un perdigot.—Es dir ¿qu' ara surtim ab aquesta altra cansò? ¡Es dir, que 'l marqués també fuma!

—¡No, dóna, no!—respongué en Roch, veyentse perdut.—Si axó ho he dut pera la petita.

—¿Una petaca plena de tabaco pera la petita, cap sigrany?

—Perque s' entretinga.

—¡Mala mentida! Mira, aquesta petaca me la quedo, ¿ho sents? Y si jo arrivo á saber que fumas, no anirás á Roma per la penitencia.

—Pero, dóna...

—Ja está dit.

Digitized by Google

Y desd' aquell dia comensá á registrarli las butxacas, y á mirarli 'ls dits pera si 'ls tenia grochs, y á no donarli un xavo pera que fès cantar á un cego: pero no 'n feya carrera; ell seguí passejantse com un duch, fumant d' estranquis y fentse mès ganso cada dia.

En Joseph, durant aquest temps, vivia entregat del tot al voler de l' Antonia. Era tant felís com podia serho ab sa credulitat, pero tot sovint sentia qu' en un recò del cor s' axecava una veueta dientli:

—¿Y aquella carta? ¿Qué 's devia fer?... ¿Y l' Isabel? ¿Cóm debia morirse?

Y ab aquest' espina, sempre punxantlo, passava horas de remordiments incerts, mòlt mès terribles que si fossen segurs y provats, perque 'l dupte es lo major martiri del sèr humá.

L' Antonia s' aprofitava. Sa entrada en la casa no fou aquell pacífich aculliment de quan hi havia arrivat la primera dóna d' en Joseph. Ben lluny d' axó, ella, ab sòn esperit dominant y despótich, tot ho trasmudá, tot ho traguè de sòn órdre acostumat, y no quedá cosa que no sortís de sa regla ó de sòn lloch. No tardá en comensar lo cumpliment de sòn projecte: avinguda ab en Gregori, sòn vil instrument, fèu que 'ls gastos de la casa crexessen y disminuissen las entradas. Sobornant masovers logravan que las cullitas may fossen á temps, que fossen mal venudas, que 's tallessen los boscos verts, que 's llauressen las vinyas, que s' atrassesen los censos y que pera comprar camps erms y turons de viva roca se venguessen fruyterars y terras de bonas condicions. En Joseph no se 'n adonava, ó si

Digitized by Google

ho feya, may tenia rahons pera tornar á l' Antonia, que li deya que l' administraciò de l' hisenda may havia anat millor qu' allavoras.

Com es de suposar, aquexas pérduas no ho eran pera tothom, y atesa la persona que deliberadament y ab tant vils manyas las ocasionava, ja se suposará tambè lo lloch ahont las pérduas corrian á convertirse en beneficis. Lo patrimoni de l' Oliver s' anava menjant tot lo que 's desmembrava de ca 'n Mas-Vidal, y axís se cumplia, poch á poch, lo venjatiu propósit de l' esposa de 'n Joseph.

Per lo que toca al heréu Oliver, seguia fent la vida de sempre; bons talls y bons tragos, y á las penas punyaladas. Passava mòlt curtas tungadas en la casa payral; preferia víurer ab mès llibertat en un' altra hisenda ó mas, que l' anomenavan *La Quintana*, entre Monistrol y Olesa, casi bè al peu del Montserrat, propietat riquíssima qu' acabava de pervenirli de la part d' un oncle valenciá, mort sense fills ni parents mès cercans. Allí tenia una conxorxa de quatre ó cinch companys, heréus com ell, ab los quals se divertia fent casseras y brenadas, y que 'l consideravan com lo mès plaga de la colla, perque se 'l escoltavan sempre ab gran devociò, y encara no obria la boca ja 's trencavan de víurer. No se 'l veya may en lloch sense 'l séquit d' aquells pavanas, qu' en tot y serho, no 's descuidavan per çó de carregarli sempre 'l gasto de totas las sèvas tarambanadas. Ell gastava las unsas qu' era un contento, y veus aquí com passava la vida per' aquell beneyt del cabás, mentres li arribava l'

Digitized by Google

hora que sa germana li dès paper en lo drama tenebròs que feya tant temps s' estava dessarrollant.

CAPITOL XXXIX.

La dida y la madrastra.

La filla de l' Isabel arrivá á cumplir los déu anys.

Allavoras sa madrastra, que may s' havia recordat d' ella, dexantla abandonada als cuidados y afecte de la dida, cambiá tot plegat de comportament, y mostrant un amor y un agrado que sorprenguè y estranyá á tots los que l' havian vista avans tant freda, cridá la noya al sèu costat, li regalá trajos richs y elegants y 's fèu acompanyar per ella á l' ofici, á la fira, á balladas y á tot arréu.

La dida 's torná gelosa y la Roseta 's posá trista; una y altra estavan tan fetas á víurer plegadas, qu' aquella repentina separaciò no podia ménos de ferirlas al ánima. No 's veyan mès que brèus moments, que la Roseta, com una fugitiva, anava desde la cambra de sa madrastra á la de la Paula, y encara aquestas entrevistas eran á voltas tant escassas pera las duas, qu' arribavan á pasar una semmana sense véurers'.

L' objecte de l' Antonia, ab aquest cambi, ja 's dexa pròu compéndrer. Veya que la Roseta s' atansava á l' edat en que fòra una dóna, y volia comensar á conquistar en ella l' influencia necessaria pera determinarla á

Digitized by Google

n' aquell casament, que tenia projectat desd' el dia que la noya vá náxer.

La Paula sufria y callava, perque en mitx de tot, veya que la Roseta no rebia cap mal tracte, sino que, ben al contrari, sa madrastra l' obsequiava sens mida, li donava tots los gustos, y no 's cansava de repetir que la pubilleta Mas-Vidal tenia d' esser tractada com una reyna.

Pero, encara que la Paula 's sacrificava per lo bè de la noya, aquesta, ménos reflecsiva, é ignorant del modo com se contenen los sentiments del cor, no dissimulava á sa madrastra, qu' á totas las sèvas francesillas y adulacions, preferia las festas, ménos ostentosas, de la dida; y en tota ocasiò parlava d' ella, y per lluny que 'n recayguès la conversa, sempre la noya trovava camí per anarhi á ráurer, y en tot cas que l' Antonia perdès á sa fillastra, ja sabia que 'l lloch de trovarla era 'l quarto de la dida. Aquesta preferencia impacientá en gran manera á la dóna de 'n Joseph, fins al punt que, desprès d' haverse quexat mil diferentas vegadas á la matexa Roseta, sense qu' aquesta 'n fès cas, acavá pera privarli terminantment que 's tractès ab la Paula, y que la considerès d' altra manera que com deu ferho una pubilla del sèu rango, ab una rústiga criada.

Quan axó sapiguè la Paula, ja estiguè á punt de pérdrer la paciencia, y tirar la capa al toro, y tal dia hauria fet un any; pero encara la reflecsiò li doná fermesa pera contenirse, y aconsellá á la Roseta que creguès á sa madrastra, y que 's contentès ab véurerla ménos sovint, y ab un xich mès de dissimulo.

Digitized by Google

La noya, ab tot, no s' entenguè de rahons; sòn cor infantil no sabia avenirse á pèrdre 'l consol y l' alegría de véurer á la que considerava, ab justicia, com á mare, y axís que tenia una ocasiò, burlava la vigilancia de sa madrastra, y ab la dida se 'n anava. Axó produhí l' escena qu' anèm á contar.

Un dia, la Roseta havia fugit de la cambra hont sa madrastra l' havia dexada fent puntas, y 's trovava al costat de la Paula, escoltant un dels mil qüentos qu' aquesta sabia per' entretenirla. Embadalida seguia la pubilleta, las peripécias d' aquella primpcesa que vá sortir al fill del rey, de dintre d' una taronja d' or, quan la porta de l' estancia s' obrí, y 's presentá l' Antonia, ab posat de gran irritaciò.

—¿Quína órdre 't tinch donada?—pronunciá, dirigintse á la Roseta que, temerosa, s' agafá ab la Paula.

—Ja l' he renyada jo,—diguè aquesta, abrassant per çó á la noya, com pera protegirla contra l' ira de la mestressa.—Ja l' hi he dit, que tè de cumplir lo que vos li dihéu, ó sino 's tornará lletja.

—No mès he vingut una mica perque 'm contès un qüento,—responguè la noya fent lo sumicò.

—A dalt ab mi, desseguida,—ordená la madrastra.

—¡Jo vull acavar de sentir lo qüento!—esclamá la petita, disposantse á fer una raresa.

—Vès, filla, vès y créu,—li diguè la dida.—Ja t' acabarè 'l qüento un altre dia.

—¡Jo vull ara!

—Dexéumeli acabar,—afegí la dida, dirigintse á l' Antonia ab tó suplicant.

Digitized by Google

— ¡ No 'm dòna la gana !... Ja estich cansada de sufrir que me la mal-aveséu..

— ¡ Dèu me dò paciencia ! — diguè la dida.

— No hi ha mès; vos li donéu mals consells perque no m' obehexi ni m' estimi.

— Us juro que no.

— ¿ Que no us conech ? ¡ Anèm, Roseta !

Y l' agafá d' un bras per' endúrsela.

— ¡ Vull sentir tot lo qüento ! — repetí la noya, dexantse cáurer y arrossegantse.

— ¡ Es qu' es mòlt de xicota ! ¡ A créurem' desseguida ! — cridá l' Antonia, pegant una rebolada á la criatura.

— ¡ Li faréu mal ! — esclamá la dida, corrent á defensarla.

— Si n' hi faig, no us hi heu de ficar.

— ¿ Cóm que no, si sòch la sèva dida ?

— Jo sòch sa mare.

— Vos me sòu madrastra, — diguè la noya.

Dir axó, y sentirse á la galta la má furienta de l' Antonia, fòu cosa d' un tancar y obrir d' ulls.

¡ Oh , la Paula, quan ho vá véurer!... Se sentí en lo cap tot lo calor d' un volcán que 's desfès en flamaradas, sos ulls s' injectaren de sanch fins á ferli pérdrer lo mòn de vista, y lo sèu puny clos s' agitá enlayre, com si estrenyès un punyal, y ab ell anès á ferir á la malvada madrastra.

— ¡ Li heu pegat! —cridá abalantsantse cap aquella.

— ¿ Y qué ? — preguntá l' Antonia, fentse un pas enrera mitx espantada.

Digitized by

— ¡ Miserable, miserable ! — seguí cridant la dida. — ¿ A n' ella ? ¿ A ma filla ? ¡ Oh, us ne penediréu !

— ¡ Qu' havéu dit , insolenta ! — esclamá l' Antonia refentse ab aquells insults.

— ¡ Us insulto, us deshonro, us escupo á la cara ! — responguè la Paula.

— Ja no aguanto mès ; surtiu al punt de casa mèva.

— ¿ Jo surtir ? A casa vostra no hi sòu.

— ¡ Mossos ! — cridá l' Antonia, obrint la porta de la cambra.

Tot lo servey de la casa estava agrupat darrera de la porta, escoltant las disputas ; per entre mitx dels criats passá en Joseph , qu' acudia á averiguar lo motiu d' aquells crits.

— ¡ M' ha insultat, m' ha escupit á la cara !—li cridá l' Antonia axís que 'l vegè.

—Ha pegat á la noya,—afagí la dida.

—¿Axó ha passat ? —pronunciá en Joseph quedantse

Digitized by Google

en mitx de las duas, y agafant á la noya, que plorava ab plor desfet, abrassada als genolls de la Paula.

—Axó ha passat,—contestá l' Antonia,—y ja estich cansada de sufrir á qui gosi á ferme sombra á casa mèva. ¡Vull que se 'n vaji! A casa no hi ha de passar ni un dia mès.

—Antonia...—fèu en Joseph vacilant.

—Estich resolta. Escolta lo que 't dich: ella ó jo. Ara determina.

Y se 'n aná orgullosament, sense dignarse ni tant sols llansar á sa enemiga una mirada de despreci.

Desprès de sa surtida hi haguè en la habitaciò un llarch y enguniòs silenci. En Joseph duptava com sempre; la Paula esperava que parlès, com qui espera sa sentencia.

A la fi diguè en Joseph:

—Ja ho heu sentit, dida. Ella ho mana, y no hi ha remey.

—¿Seréu capás?...

—Ella ho vol.

—¿Y la noya?

—No patirá cap mal.

—Per amor de Dèu, Joseph.

—Demá, á punta de dia, heu de surtir de casa, pera no tornarhi á entrar.

Aquesta órdre la doná en Joseph fent un gran esfors; y enduhentsen' la noya sortí tot seguit del quarto, com si li fessen pòr los prechs que la Paula li poguès dirigir.

—¡Ja demanarè perdò!—'s quedá cridant la Paula.

Digitized by

Mes ja l' havian dexada sola; no li fou possible tornar á véurer á l' Antonia, ni á n' en Joseph, pera que revoquessen aquell decret de desterro; y passada la nit, tot just quan enllustrava, se li presentá en Gregori, qu' ab sonrisa provocativa li diguè que tenia órdre de tréurerla si ella no se 'n anava de bon grat.

—Anèm, Roch,—diguè ella, conexent que ja no hi havia remey.

Y com segueix lo prés al escarceller que 'l guia á sòn calabosso, seguí la Paula á n' en Gori fins á la porta de la masía.

—¡Dexéume fer un petò á la noya!—diguè la Paula, quan arrivaren al portal.

—No pot ser,—contestá secament en Gori.

Y empenyent á n' en Roch, que sortia ab la caxa á coll, tancá la portella de cop, dexant als dos esposos en mitx del camp.

—¿Ahont aném?—preguntá en Roch á la Paula.

—A Agramunt,—respongué aquesta.—Allí no 'ns faltará un bocí de pa.

CAPITOL XL.

Lo primer cigarro.

La Paula s' estava pastant en sa casa d' Agramunt, quan se li presentá 'l sèu home tot polsòs, ab la vara á l' espatlla, sosteninthi un farcellet.

Digitized by Google

—¡Ola, Roch!—esclamá ab alegra sorpresa.

—Ja 'm tens aquí.

—¡Ja t' esperava! Cuyta, vina, digas, parla. ¿L' has vista? ¿Qué fa? ¿Está bona? ¿Es ditxosa? ¿S' ha fet gayre grandeta?... ¡Vaja, homa! Semblas l' encantat.

—¡Cóm que tu 't posas á fer tot lo gasto!

—¡Digas, digas! ¿Qué t' ha passat?

—Avans donam' un trago, que vinch ab la gargamella seca.

—Tè, menja y beu, pero enrahona.

En un cap de taula posá la dida un plat ab un xich de vianda, un crostò de pa y lo porró del vi; en Roch s' hi assentá al davant, y comensá á despatxarho. Ella se li posá de colzers al altre cap de taula, y li diguè ab tó de viva ansietat é interés:

—Veste esplicant.

—Endemès,—comensá 'l didot, acompanyantse ab senyors tragos,—vetaquí, que com tu vares manarme, 'm planto d' aquí á la masía de 'n Mas-Vidal. ¿Sabs qu' ho váreig trovar tot cambiat?

Digitized by Google

—¿Y axó?

—Figurat que casi bè tots los mossos sòn nous. Los d' avans tots s' han casat ó 'ls han anat despatxant. Ab axó, ¡es clar! ningú 'm conexia. ¡Sòch en Roch, sòch en Roch!... ¡Oh, sí, Roch m' has dit! Ja váreig dir jo desseguida: ¡Malament!

—¿Per qué no 't ficavas cap á dins, poca latxa!

—¡Oh, ja ho anava á fer!... Quan se 'm presenta en Gori.

—¿Qué tal en Gori?

—¡Uy, uy, uy!... Se conceix, filla, qu' ha prés unas alas... Ell mana, y disposa... Al moment me vá conéxer... Es bon xicot.

—¡No me 'n parlis!

—¡Roch! ¿vos per' quí?—Ja ho podéu véurer. Us vinch á fer una visita. ¿Y 'ls amos?—Ja hi pujaréu. Assentéuvos mentrestant. Y 's treu la petaca y encenèm un cigarro.

—¿Un cigarro, tu?

—Ell, dóna, ell. Jo... com tu m' ho tens privat.

—¿Encara juga?

—Mès que may. Davant mèu vá pérdrer set unsas.

—¿Ves d' ahont surtirán?... Pero no m' entretinguis ab qüentos. ¡La noya, la noya!...

—¡Y la noya trempada!...

—¿S' ha fet gran?

—Ja m' arriva al pit; bona, rosseta, mès maca qu' un pom de flors... Una mica paradeta.

—Com sa mare.

—Axís que 'm vá véurer, ¡quíns alegroys, y quínas

Digitized by Google

abrassadas, y quínas festas! ¿May dirias lo primer que 'm vá dir ?

—Te vá preguntar per la dida.

—Me vá dir qué li portava.

—¿Qué no li vares donar las cocas ensucradas y las orellanas ?

—Tot seguit.

—¿Y 'ls turrons y la mel ?

—També. ¡Mès contenta!... Desprès me vá preguntar per tu.

—¡La mèva filla !

—Y que sempre pensa en tu.

—¡Pobreta!

—Y que daria no sè qué per poderte véurer.

—¡Angelet mèu!

Y la Paula s' axugá una llágrima de tendresa.

—Alló de quan váres disputarte ab sa madrastra perque li pegava, no se n' hi ha anat mès del pensament.

—¿Y qué tal? ¿Váres conéxer si viu contenta, si reb bon tracte? ¿no la castigan, no la fan sufrir ?

—Axó no. L' Antonia no li ha tornat á posar la má

Digitized by Google

á damunt; al revès, la mima, la contempla, la fa anar mòlt bonica, y li ha prés una mestra y tot.

—¡Ah! ¿tè una mestra?

—¡Te n' admirarias! Ja fa tatxado, randa y bastetas com una dóna... A la sala hi ha un quadro brodat per ella.

—¿Sí?... ¿Qué te 'l váren ensenyar?

—¿Y donsas? Es un regalo que vá fer á sòn pare per Sant Joseph. Hi ha un canari tot groch, ab lo cap d' estam vermell y las potas verdas, que sembla que parli; á cada costat del canari un gerro, y á sòta tot l' abecè.

—¡La reyneta del mèu cor!... ¿Donchs tè trassa?

—Ja 't dich. Y perque tu ho vegis, te porto un regalo de part d' ella.

—¿Ahont lo dus?

—Tè, aquí 'l tens.

En Roch se treguè del infern del gech un tros quadrat de canyamasso, ab lletras, números y flors brodadas. La dida l' agafá ab tanta avidès com un avaro lo tresor que li han robat, y cobrint la tela de petons, plorant de emociò y alegría, anava dient:

—¿T' ho ha donat per mi?... ¿Ella m' ho envia? ¿Es dir qu' encara 's recorda de la sèva dideta? ¿Es dir, qu' encara m' estima?... ¡Ay, Dèu li pagui la ditxa que m' dòna!—¡Y quínas manetas de plata que tè! ¡Mira quins brodats! ¡Mira quins primors!... ¡Que vingui cap senyoreta de ciutat á posárseli al davant!... ¡Pobreta! ¡La mèva filla!... ¡Y no mès tè dotz' anys! ¡Si es un angelet del cel!... ¡Mira qué m' ha brodat!... Roch, tindrás de fer un quadret de fusta, ab tiras dau-

Digitized by Google

radas... O sino, no... Ho posarém á dins del globo del *Niño*, allí, als sèus peus... ¡Ay, quína alegría! ¡Jo 'm torno boja!

Boja 's tornava, efectivament, la pobre dóna; y en Roch, qu' acabava de menjarse sòn ressopò, tractá d' aprofitar aquell content, y pensant qu' era bona ocasiò per' atrevirse, 's treguè tot gansament la petaca, fèu un cigarret, com qui no se 'n adona, y posantsel' resoltament á la boca, diguè á la Paula:

—Me sembla que pera celebrarho, ja hi podria fumar un cigarro.

—Sí, Roch,—li responguè ella.—Avuy per l'alegría, 't dexo fumar. Tè, encèn.

Y ella matexa li doná un lluquet encés.

—¡Si que tens d' estar contenta!—li diguè 'l didot tot pipant.—Es lo primer cigarro que fumo davant tèu, d' ensá que som casats.

CAPITOL XLI.

Lo segòn cigarro.

—¡Roch!

—¡Ola, Paula!

—¿Ja tornas á ser aquí? ¿Qué tal per la masía?

—Per' ara tots menjan lo pa fins á las crostas.

—¿Y la mèva reyna?

—¿La Roseta?

Digitized by

—¿Y donchs, home? ¿Quí 't voldrè dir?

—La Roseta... ¡oh, la Roseta! Ara sí que se 'ns ha fet una dóna. No la conexerias.

—¿No l' havia de conéxer, tros d' asa? Haventla criada... ¿Vols jugar que te l' esplico?

—Vejam.

—S' ha fet alteta... que 't passa de la barba.

—¡Vés quína gracia! Si fa dos anys m' arrivava al pit, ara es clar...

—Dèxemte dir. ¡Si 'm sembla que la veig!... Alta, espigadeta, garbosa, fineta...

—Endavant.

—Aquell cabell tant ròs que tenia, deu habérseli enfosquit, allò com tirant mès aviat á color d' castanya.

—Per ara ho endevinas.

—Pero per çó ja se li pot dir ròssa.

—¡Axó mateix!

—Uns ullets blaus, axís tots desmayadets, qu' encara li escauen, ab unas pestanyas llargas y caigudas com las fullas d' un lliri d' ayga.

—¡Ja es prou endevinar!

—Aquellas galtetas tant rojas, se li dehuen haver esmortuhit... Alló, qu' ab lo color, axís... mitx trencadet... no pas de malaltía, gracia á Dèu... ¿Y 'l parlar? Lo parlar lo deu tenir dols, suáu, carinyòs... y al mateix temps, deu ensenyar unas dentetas... y alló... ab una rialleta que li passeja aquells llábis qu' ab prou feyna s' obran. ¡Que 'n deu ser d' hermosa!

—¿Que si ho es? Ja 't dich jo que sòn quinz' anys com quinze primaveras.

Digitized by Google

—¿No has observat res? Ja sabs que t' hi envio perque ho reparis bè tot; lo que fa ella, lo que fan los altres...

—No se m' escapa res. Vés si se m' escapa, qu' ara 't dirè una cosa.

—¡Digas!... ¿Qué?

—Que, ó jo vaig mòlt malament, ó 'm sembla que la tenim ennamoradeta.

—¿Ennamorada? ¿De quí?

—De qui, may ho dirias.

—Dígamho tu, pesat.

—De 'n Genís.

—¿Quín Genís?

—Dóna, aquell Genís... Lo fill de la viuda gravada.

—¿Lo fill del masover que 's vá morir?

—¡Ángela!

—¿Aquell que váren recullir á la masía ab sa mare, per caritat?

—Aquell mateix.

—¿Aquell baylet?

—¡Oh, baylet! Ja no ho es tant. Axó quan tu 'l conexias, que 'l veyas jugar ab la Roseta per l' èra. Mes ara es un jovincel de vint anys, que ja fa l' enteta á mès de quatre. Maco, ben plantat, finet també... Axó sí, que tant ell com ella, semblan los delicats de 'n téndre. La llástima es qu' ell es un pobre.

—Si ella l' estima, axó ray. Ja es rica ella.

—Axó sí, travallador y prudent que tothom l'alaba.

—Y donchs, ¿qué vols mès per' un home? Pero, ¿qu' has vist que 't fa pensar axó? ¿Cóm ho has conegut?

Digitized by Google

—¡Oh, jo 't dirè!... No fan res de lo que sólen fer los que festejan, de ballar plegats, y trovarse á missa... Ells se véuhen d' amagat, se dònan flors, se miran ab tendresa, se véuhen al jardí, y á la nit ell me li dòna unas serenatas ab lo guitarrò, que si 'l sentisses dirias qu' alló es música d' ennamorat.

— ¡Vaja, vaja! Donchs ja veig que no t' equivocas.

— Tot lo mas ne vá ple, pero ells no se 'n adonan, y víngan ulladetas, y flors, y musicas.

— ¡Ay, que Dèu los fassi felissos! Y la madrastra, ¿qué hi diu?

— Tant ella com en Joseph veig que no s' hi enfondan. L' altre dia 'n parlavan ab en Gori, y vaig sentir que l' Antonia deya: ¡Bè, cosas de criaturas!

— Donchs ja la tenim ennamoradeta. ¡Mira 'l traydor de 'n Genís, si se l' ha buscada ben bonica! ¿Y ella no 't vá dir que me 'n diguesses res?

— No, filla. no.

— ¡La dolentota!

— No mès, quant ja me 'n despedia per venirmen, que váreig dirli: ¿Qué vols pera la dida? Ella va respóndrerm': Diguéuli qu' ara sòch mòlt felís, mòlt felís...

— ¡Pobr' hermosura!

— Y donéuli aquesta carta.

— ¿Me duyas una carta? ¡Y te la tens guardada, ximple de mena! Vaja, ¡si ab tu no farè may carrera!

Prenguè la carta que 'n Roch li dava, y ab tanta precipitaciò volguè obrirla, que no sabia per' hont comensar.

Digitized by Google

— ¡ Mira quina lletreta ! ¡ Ay senyor ! Sí qu' es pera mí... Comensa «Estimada dida...» ¿Ho sents?... ¡Estimada dida!...

Y la pobra dóna no sabia arrencar sa mirada, pera passar mès avant d' aquellas duas dolsas paraulas, escritas per' aquella á qui seguia estimant ab lo verdader deliri d' una mare.

— Bè, vès llegint,—diguè 'n Roch.—A véurer qué t' esplica.

— ¡No es pas per tu!—respongué la Paula, amagantse la carta, com si 'l tanasa del sèu home la poguès llegir.—¡Ála! A saber, á Salamanca.

— ¡ Bè, dóna, bè ! ¡ Lo secret del atmetllò!

— ¡ L' haig de llegir tota sola! — afegí la dida donantse importancia. — Tè, mentres tant fèshi un cigarro.

Allargá la petaca á n' en Roch, y aquest, tot assombrat, encenguè lo segòn cigarro que desde sòn matrimoni fumava davant de la sèva dóna.

CAPITOL XLII.

La carta.

« Estimada dida: ja us dirá 'l didot que tots estém »bons, gracias á Dèu, y qu' he rebut los vestidets per' »la nina, que váreu donarli. Lo mal es que la nina vá »quedarse ja fa temps sense cap y sense brassos, y no

Digitized by Google

»me n' he fet comprar un' altra, perque las ninas ja »no m' agradan.

»Sabréu que fa temps qu' us volia escríurer, y ara »qu' es aquí 'l didot us escrich. Si fòsseu aquí, com »avans, us esplicaria mòltas cosas qu' ara no tinch á »qui esplicarlas, perque á la madrastra no las hi vull »dir, y á vos sí qu' us las diria, perque vos sòu la mèva »dideta, y us agradaria qu' us obrís lo cor.

»Lo qu' us esplicaria es de lo que 'm passa, que 'm »trovo tota mudada de com avans era, y veuréu qu' »estant contenta, al mateix temps me trovo que 'm »sento trista, y aquesta tristor no es de cap mal que »'m passi, sino de que sòch felissa, perque 'n Genís me »vá dir que m' estimava, y m' ha jurat que no será de »ningú mès sino mèu.

»Si fòsseu aquí, ja hauriau vist que feya temps que »'ns estimavam, ab tot y que no 'ns ho déyam, perque »jo á n' ell lo veya orfanet desgraciat y 'm feya condol »lo véurerlo al mòn solet y pobre. Y ell, com que ju»gava ab mi 'sent tots dos noyets, també aná posant»me lley, y no 'ns separavam may, fins un dia qu' ell ja »vá 'ser gran y va tenir d' anar á travallar á la terra. »Ab axó, veus' aquí que 'l no véurel fins al vespre, y »encara davant de la gent, me donava mòlta pena, y »á n' ell també no véurerm' á mi, fins qu' una nit se »determiná á enfilarse á l' olivera de sòta de la mèva »finestra, y enfilants'hi, tot seguit trucá als vidres, y »me 'l veig á n' ell, que figuréuvos la sorpresa. Ab axó, »várem quedar que d' en tant en tant tornaria, y axí »'ns veuriam. Ell qu' una nit me diu:—Axó que fem

Digitized by Google

»es d' ennamorats,— y vá esplicarme que 'ls que s' es-
»timan pera casarse, fan aquexas cosas de véurers á la
»nit y parlar ab veu baxa. Jo me 'l escoltava, perque

»jo alló no ho sabia, quan tot plegat veig que salta
»del arbre á terra, y se 'n vá, dexantme plantada,
»tardant després mès de vuyt dias á tornar á venir.

»Si us haguès tingut á vos, m' hauriau esplicat qué
»podia ser aquell rampèll, pero com vos no hi erau,
»váreig tenir de preguntarli á n' ell mateix; ab axó, la
»nit que vá tornar, li váreig dir: — ¿Qué tenias aquell
»dia? — Y 'm vá respóndrer: — Tenia, que com parla-
»vam dels que s' estiman pera casarse, tot plegat vá
»acudirme que jo no 'm podia casar ab tu. — Jo que
»li vaig dir: — ¿Qué 'ns estimém d' aquest modo nos-
»altres?—Y ell que 'm respon: — Jo sí que t' hi estimo
»á tu. — Y vá comensá' á dirme una pila de cosas que
»m' esglayavan lo cor de tendresa y felicitat, y ja
»apuntava 'l dia qu' encara me l' escoltava. Jo, cone-
»xent que també l' estimava á n' ell com ell á mi, li

Digitized by

»vaig confessar, y várem jurarnos que l' un seria de l' »altre.

»Ara 'ns estimém y som mòlt felissos, pero á mi 'm »fa falta algú pera esplicarli tot lo que sent lo mèu cor. »¡Si vejèsseu qu' es hermòs, á la nit, escoltar lo guitar- »rò qu' ell toca sòta l' olivera! Sempre 'm veuriau ab »una flor al pit: es de las qu' ell me porta. Jo tinch un »roser que no mès n' arrenco rosas per ell. Mòlts cops »m' estarè jo brodant ó fent randa á la galería, y sento »un xisclet, y es ell qu' ha fet una escapada de la pèssa »y vè pera véurerm'.

»Ja veyéu si som felissos.

»A vos us ho escrich tot, pero no ho diguéu en lloch »perque fins ara no ho sab ningú, y si se sapiguès me »'n donaria vergonya.

»Espressions de tothom, y vos sabéu qu' us estima »ab tot lo cor, la vostra,

ROSETA.»

CAPITOL XLIII.

Boigs fan bitllas.

Altra vegada torna 'l didot de camí, y arriva á Agramunt á l' hora precisa de sopar, qu' en axó sempre hi ha tingut bon tino. Pero sembla que no vè tant satisfet com dels viatjes anteriors. Alguna n' hi passa.

—¿Cóm ha anat axó?—li pregunta sa muller ab afany, axís que 'l veu.

Digitized by Google

—Tant malament com vulguis.

—¡Ay, Reyna Santíssima!... ¿Qu' está malalta?

—Está bona.

—¿Y donchs?

—La casan.

—¿Ab en Genís?

—Ab en Joan Oliver.

—¡Qué dius ara!... ¿Qu' estás boig?

—T' ho dich tal com passa.

—¡Ah!—esclamá la Paula ab amargura.—¡Encara la serpent no está cansada de fer mal!

—Si vá per rich, —diguè 'l didot, —no hi pot haver partit millor.

—¿Y qué hi diu ella?

—Aquest cop no l' he pas vista.

—¿Y en Genís?

—En Genís, per 'llí 's passeja, vá, vè y dòna voltas com alelat.

—Aquesta bòda 'ls matará á tots dos.

—¡Psé! ¿Qué vols ferhi?

—Anarhi, destorbarho tot, endúrmen á la Roseta, salvar lo goig de la mèva filla.

—¡Uy!... La cosa está massa adelantada.

—¿Adelantada?

—La casan demá passat.

—¡Demá passat! —esclamá la dida, posantse dreta d' una rebolada.

—Com que si tardo vuyt dias mès, me la trovo casada sense saberho.

—¡No pot ser!—esclamá la dida.—No la poden casar

Digitized

sense 'l mèu consentiment; sa mare me la vá dexar encarregada. Me 'n hi vaig al instant.

—¿Ahont vols anar?

—A la masía, á privar que me la desgracihin per sempre mès.

—¿No sabs qu' hi tens negada l' entrada?

—M' hi ficarè per forsa.

—Te 'n treurán. Som dos pobres, no hi podém res.

—¡Tens rahò!—contestá la dida dolorosament.—No 'm recordava qu' estich vensuda per l' Antonia.

Los ulls de la Paula derramavan llágrimas de dol amarguíssim. Lo qu' ella reconexia era la pura veritat. ¿Qué podia fer? ¿Quín' arma tenia contra 'l poder absolut, de qu' en la masía disposava l' Antonia?

Al cap d' una estona de plorar en silenci, axecá la vista y diguè á n' en Roch:

—Aquesta volta sí que no 'm déus dur cap present.

—Aquesta volta no,—vá respóndrer lo didot.—¿No 't dich que ni ménos he vist á la noya?... Es dir, no 't porto res d' ella, pero portarte, ja 't porto calcom...

—¿Qu' es?—diguè la Paula ab indiferencia.—En no venint d' ella...

—Ja veurás,—continuá 'l didot.—Com tu, cada volta que m' envias á ca 'n Mas-Vidal, m' encarregas que sobre tot vigili y fora, y qu' encara no vegi alguna cosa estranya, me posi al aguayt y procuri esbrinarho... jo 't dirè 'l que vá passar. Al cap y al últim jo crech que tot plegat será res embolicat ab un drap de gens; pero jo, pera cumplir tas órdres...

—¡Bè, home! Anèm al cas.

Digitized by Google

—Donchs, avans d' ahí, al vespre, jo anava á entrar á la sala gran del primer pis, per la part de la galería que dòna al hort, quan te 'm veig á n' en Gori, qu' anava y venia per la sala, mirant darrera de totas las portas y á sòta la taula, y registrantho tot ab la llumanera á la má.—¡Ola,—vaig dirme,—aquest ne vol fer alguna! Y 'm poso á observar. Veig que dexa la llumanera damunt de la taula, apartant los papers qu' hi havia, y s' assenta en lo sillò del costat. Jo que, per véurerlo millor y de mès aprop, atravesso de puntetas per lo fons de la sala, y 'm fico en un quarto de má dreta... Vetaquí que 'n Gori, crèyentse sol, se treu un paper de la butxaca, y 'l comensa á llegir. Suposo que deu ser mòlt difícil d' entèndrer, perque 's vá estar llegintlo mòlt llarga estona.

—Endavant.

—Jo, mentrestant, mès quiet qu' una llebra esporuguida. Quan ja vá haver llegit prou, veig que 's gira á dreta y esquerra, pera tornar á assegurarse de que no 'l veyan, y contemplant lo paper, sento que diu: —Que no 'ns fassi mès nosa; aquest paper nos podria compromètrer.

—¿Vá dir axó?—preguntá la dida, ja ficsant tota sa atenciò en lo que 'n Roch li esplicava.

—Axó vá dir, y rich, rach... fa 'l paper á trossos, los tira á terra, al peu del sillò, agafa la llumanera y se 'n vá.

—¿Y tu, allavoras?...

—Jo, allavoras, váreig pensar:—Axó deu ser un secret mòlt fort... N' haig d' enterar á la Paula. Y sor-

Digitized by

tint poch á poquet y á las foscas, me 'n vaig dret al sillò, m' ajupo, y palpant, palpant per terra, arreplego 'ls paperets sense que n' hi quedès un sol.

—¿Y 'ls dus?

—Espèrat, dóna. Tot vindrá. Ja anava pera sortir de la sala, quan m' acut tot plegat un pensament.

—¿Quín?

—Te quedarás parada. Penso:—¡Oh! Si aquest paper es de tant compromís, en Gori aviat compendrá qu' ha fet un disbarat dexant los trossets aquí terra, perque pot arreplegarlos qualsevol. ¿No era ben pensat?

—Ja ho crech qu' ho era.

—Ab axó, en Gori, quan ho consideri, tornará, no trovará 'ls trossos, conexerá que li han descovert sòn secret, se 'ns posa en guardia, y potser nos espatlli tots los plans que poguém tirar.

—Mòlt ben pensat. ¿Y qué?

—Jo que me 'n torno cap á la taula...

—¿Y tornas á dexar los trossos?...

—¡Ca, dóna! Me fas mòlt babau. Agafo un altre paper dels qu' hi havia á la taula, l' esquexo poch mès ó ménos en tantas micas com en Gori 'l sèu, y las dexo en lo mateix lloch d' hont jo havia recullit las altras. Vés si vá ser ben pensat, qu' encara no acabava de ferho, ja 't sento en Gori que torna. Corro á amagarme, lo veig entrar assedegat, mirant per tots cantons, busca 'ls paperets, respira al véurerls en lo mateix lloch, s' abaja, 'ls cull, y, acostantlos un per un al flam de la llumanera, los converteix en cendras, y desprès se 'n torná tant satisfet.

Digitized by Google

—¡Oh,—diguè la dida ansiosa,—¡Aquestos papers!... Domlos. ¿Quí sap si Dèu nos envia una salvaciò?

—Aquí te'ls porto, que pera tornals á juntar, ja crech que 'n tens per estona.

En efecte, 'ls paperets qu' en Roch dexá en una pila, damunt de la taula, eran tant petits y en tal número,

que sols un empenyo, fill del amor inmens de la Paula per la Roseta, podia aburrir lo travall de combinarlos y juntarlos novament.

Tot lo que quedava de tarde y tota la nit, gastá la dida lluytant ab sa impaciencia contra lo entretingut del objecte; los dits, tremolosos, no atinavan á posar cada bocinet en sòn lloch, y los ulls, que llegint paraulas saltadas é incomplertas li anavan dexant entèndrer lo contingut del paper, s' anavan encenent ja d' ira, ja d' esperansa, mentres ella d' en tant en tant repetia:

—¡Oh, malvats!... ¡Gracias, Dèu mèu!...

Lo sol ja lluhia pel cantò de Llevant, quan la Paula dejá ajustats y enganxats, damunt d' un full de paper, los trossets que li havia portat sòn marit.

Digitized by

—¡Roch,—esclamá, axecantse radiant d' alegría.—Vès á mon germá, que 't dexi 'l ruch pera marxar.

—¿Qué marxém?

—Tot desseguida.

—¿Y ahont aném?

—A desfer la boda.

—Es dir que 'l paper...

—Lo paper 'm fa poderosa. ¡Ara que vingui l' Antonia!

Poch després compareguè en Roch ab lo burret tot guarnit de picarols; la dida hi pujá, lo didot se posá á la punta de la vara un farcell ab la roba bona y una mudada, y partiren camí de la masía, hont esperaban fer la lley á tothom ab aquell paper tant oportunament arreplegat per en Roch.

Lo paper, juntats bè tots los trossets, deya axís:

«Ja es hora d' acabar. Aquexa malaltía vá poch á poch y es capás de durar mòlts anys. Fes lo que várem parlar; es cosa que no dexará suspita, y un cop morta l' Isabel, ja sabs que 'ls morts no fan nosa.»

Y la firma deya: «Antonia.»

CAPITOL XLIV.

Plan rodò.

Passem al davant de la Paula y de 'n Roch, y encaminemnos á la masía de 'n Mas-Vidal, á tafanejar una mica lo qu' allí havia passat.

Digitized by Google

Quan la Roseta arrivá á ser aquella vistosa doncelleta, que l' amoròs instint de la dida havia descrit á n' en Roch, quan aquest torná de sòn segòn viatje á la masía, l' Antonia creguè arrivada l' hora d' arrodonir lo plan que tants anys hi havia estava dirigint. Ja sabem que lo terme d' aquell plan, era casar á la Roseta ab l' heréu Oliver.

Tot estava amanit pera conseguir aquest objecte, sense que cap obstacle 'l poguès deturar.

De la Paula, ja ni se 'n recordava l' esposa de 'n Joseph, desde 'l dia que l' havia treta de casa.

Per si en Joseph, mogut per sòn amor de pare, podia arrivar á desoir la voluntat de l' Antonia, aquesta l' havia anat tancant poch á poch en un parany, fora del qual sols li quedava consentir en la boda ó enfonsarse en la ruina. No solament havian rebaxat sa fortuna los fraus de 'n Gregori, avingut ab los parcers y masovers, las ventas encarragadas de boscos y camps adquirits per l' heréu Oliver, y las compras d' altras pessas que no li havian donat may lo que li costavan; sa muller havia procurat que sas cadenas fossen estretas y pesantas, y dexantli diners propis per sòta má, tinguè, al últim, hipotecadas totas las fincas de 'n Joseph.

Per las rahons que quedan esplicadas, en Joseph consentí, al cap de pocas objeccions, en aquella uniò, no suspitant, per altra part, que la salvaciò de la sèva riquesa fos conseguida ab verdader dany pera la Roseta, puig encara que la veya aficionada ab en Genís, may suposá qu' entre dos joves que 'ls separava tant gran distancia, hi haguès mès qu' una amistat de cria-

Digitized by

turas, d' aquellas que 'ls anys refredan y estingexen.

Aná, donchs, á la Roseta, y li diguè 'l pensament qu' ell y l' Antonia havian fet de casarla ab lo riquíssim heréu; si ella plorá parlant ab tota ingenuitat de 'n Genís, ell li axugá 'l plor, pintantli, ab severitat, lo impossible d' aquells amors; li parlá del cástich que dòna 'l cel á las fillas desobedientas, y axís li arrancá l' consentiment de seguir las sèvas ordres.

La Roseta aná desseguida á trovar á 'n Genís, li diguè la necesitat que tenian d' olvidarse, qu' ella havia de ser filla obedienta, y ell home agrahit ab qui d' orfe l' havia amparat; ploraren los dos ab lo cor desfet, y s' allunyaren convensuts de que 'l deber los daria forsas pera cumplir com se proposavan.

Ab axó l' Antonia ja 's veya arrodonit lo sèu plan: mestressa de ca 'n Mas-Vidal; en poder dels Olivers los millors bèns de la casa enemiga; arruinat en Joseph, y 'l dot de la Roseta, format per la herencia de sa mare, es dir, la riquesa de ca 'n Padròs, prócsima á reunirse ab la masía absorventa de l' heréu Oliver.

Ja no mès li faltava parlar ab aquest, que no li dava cap cuidado, y quan tinguè en la masía lligats tots los caps, quan judicá infalible lo cumpliment de sa voluntat, allavoras, encarregant á n' en Gori que no dexès de vigilar y que li enviès un propi á la mès petita cosa, se posá en camí cap á la Quintana, qu' era lo lloch hont contava trovar á sòn germá.

Digitized by Google

CAPITOL XLV.

Lo trasbals de la Quintana.

Gras com un senyor canonje d' allavoras, mès ruch que may, roig com un perdigot, ab salut pera véndrer, rich com un potentat, y sempre alegre, fresch y tranquil, per alló de que qui mal no fa mal no pensa, vivia l' heréu Oliver á la Quintana. voltat d' aquella mitxa dotzena de tanocas, que menjavan, bebian, reyan y 's divertian á la sèva esquena.

Allí en Joan estava á sas glorias; sense cumpliments, sense maldecaps, tant pagés y tant taujá com Dèu l' havia fet, no li agradava res que no fos d' aquest renglò y son gust rústich y estrafalari era lo únich que no havia volgut subjectar á las instruccions de sa germana. Que 'l dexessen anar espitragat, sense mocador al coll, ab roba vasta, la barretina al clatell y l' espardenya arrossegant, y ja estava vestit á sa moda y conveniencia.

Lo dia que l' Antonia hi vá arrivar, ne passava á la Quintana alguna de crespa. Alló era un desori: los mobles estavan tots fora de lloch y apilotats en mitx de la sala; las criadas fregavan rajolas, estrenyinavan, emblanquinavan y davan faxas de groch á las parets; los mossos anavan y venian ab galledas plenas y vuydas; á la cuyna hi rentavan plats, casserolas, ollas y

Digitized by Google

tupins; en Joan, en mánigas de camisa, tot amarat y sense tino, corria per tot arréu y feya matar gallinas, penjar quadros, colocar cortinas de rovell, posar vidres á las finestras, tréurer coberts de plata, estovallas grans y tovallons de pinyò, y tot axó cridant, donant pressa, picantse 'l cap, entrabancantse, cayent, fentse nyanyos y enviant al dimoni, per bestias, als mossos, las criadas, los companys y tots los qu' en la casa travallavan baix las sèvas òrdres.

Davant de la porta gran de la casa estavan arreglant una mena de tabernacle ab canyas verdas, que segons semblava havia de fer lo paper d' arch de triunfo, y desd' aquest arch, sortit del cap d' un company de l' amo, fins al peu de la porta, s' havia format una mena de passadís de testos y ollas d' aufábregas y jeringuillas, adornat per enlayre ab cadenas y llargandaxos de paper; finalment, á la porta matexa, qu' hi havia una parra, s' hi veya arreglat una cosa com un altar ó com una arcoba, que no s' conexia ben bè, ab cobrallits grochs y vermells, de domás, y una muniò d' estampas penjadas entremitx dels rahims y 'ls pámpols.

L' Antonia 's quedá de pedra quan vejè aquell espectacle, sobre tot conexent lo génit de sòn germá que no 's prenia cap pena per res del mòn. Axís es que sens aturarse, passá per sòta las canyas, las cadenas, los llargandaxos, los cobrallits y las estampas, y entrantsen' á la casa, trová á 'n Joan ab una casserola á las mans, á punt de tirarla al cap d' un mosso.

—¡Joan!—esclamá ella detenintlo.—¿Qu' es axó? ¿Qu' es aquest trasbals? ¿Qué passa en aquesta casa?

Digitized by Google

—¡Antonia!—diguè en Joan, fent un gran respir de satisfacciò.—¡Ay, los ángels te portan! Gracias á Dèu... ¡Vés quína sort!

—Esplícat. ¿Qué 't passa?

—¡Estich atabalat!

—¿Per qué?

—¡Es clar! Ab tant poch temps... Figúrat' qu' ahí várem rébrer la noticia.

—¿Quína noticia?

—Que 'l rey vé á posar aquí casa.

—¿Lo rey?

—Sí. Vá venir á dirm'ho 'l batlle. Com es la casa mès rica de tot lo vol...

—Pero, ¿'l rey?

—¡Y sí! ¿Qué no sabs qu' anat á Barcelona?

—Pero, ¿qué hi vé á fer aquí?

—Dóna, hi passará, anant á Montserrat.

—¿Y posará á casa tèva?

—¡Bè hi posará! Ell diu que no mès hi vol fer pa y béurer; pero jo li tindrè un gran dinar y llit parat, per' si tè gust de ferhi una bacaina.

—Ara ja ho entench,—diguè l' Antonia.

—¿Y donchs, dóna? Nos hem de lluhir. Ja 't farè posar plat á taula.

—¡No, fill, no! No estich per' romansos. Jo m' estarè á dalt tancadeta. ¿No veus que no me he dut roba?

—¿Donchs per qué has vingut?

—Per parlarte d' altra cosa.

—Bè, ja 'n parlarém.

—Demá, quan lo rey se 'n hagi anat.

Digitized by Google

—Endavant. Ara quédat á disposar, que jo me 'n vaig al paller á jéurer una estona.

—Vès en nom de Dèu.

—¡Ah! demá, ¡quín gran dia! Quan lo rey se vegi aquestos guarniments y l' ápat que li servirè.

—No escassejis res,—li diguè l' Antonia.

—Tot se bessará.

—¡Ah, es que per çó!—afegí ella ab orgull.—Recórdat que som Olivers.

CAPITOL XLVI.

Lo dinar del rey.

Los vostres avis us haurán parlat de quan lo rey Fernando y la reyna Amalia váren venir á Barcelona, y de las grans festas ab que váren 'ser obsequiats. Ja se sab que lo primer que s' acut als catalans, quan tractan de galantejar de debó á algú, desde 'l parent que vé d' América fins al personatje real que vé á ensenyarse, no pot faltar en lo programa una anada á Montserrat.

No faltá aquesta anada en lo programa d' aquellas festas reals, y la comitiva qu' acompanyava al rey, sortí de Barcelona, guiant á las augustas personas, cap á la santa montanya, sens dupte perque d' aquest modo s' estrenyès lo nús de sòn matrimoni, ja que

Digitized by Google

díu que no es bon casat lo qui no ha estat un cop á Montserrat.

A punta de dia, en Joan ja estava boy net y áfeytat, capitanejant una filera, mès llarga qu' un dia sense pa, de mossos, pastors, criadas, porqueyrolas, masovers y rabadans, que tenia amanits, tots ab camisa neta, pera entussiasmarse, d' òrdre sèva, y fer crits de ¡visca 'l rey! axís que se 'l ovirès al capdemunt del camí.

Allí 'ls tenia, predicantlos sobre la manera com s' havian de portar, y sobre la forma de fer las cortesías, quan arrivá un bailet esbufegant, ab la nova de que 'l rey ja venia, lo qual confirmava una gran polsaguera que s' axecava al cap de la carretera.

—¡Visca 'l rey! —cridá llavoras en Joan esgargamellantse.

—¡Visca!—responguè lo servey ab gran burgit, y tirant enlayre las barretinas.

Y axís continuá la gresca y l' entussiasme, fins que la carrosa real arrivá davant per davant del arch de triunfo de canyas verdas. Allí la carrosa s' aturá, perque 'l cotxero vejè qu' aquella baluerna no podia passar per l' overtura de l' arch, que l' havian fet massa estret; pero tot seguit, lo rey treguè 'l cap per una finestreta, doná l' òrdre de tirar endavant, perque no volia posar lo peu á terra fins arrivar á la masía, y en lo mateix punt qu' en Joan anava pera dirigirse á rébrer á sas majestats, ab las claus de la casa posadas en una safata de plata coberta ab un domás, vegè que lo carruatje arrancava, tirant á terra las canyas del arch

Digitized by Google

y fent á micas tot lo guarniment de cadenas y llargandaxos, que costavan tants dias de feyna, y que 'n Joan esperava que 'l rey admirès ab un pam de boca oberta.

Espantat lo pobre Joan ab aquella entrada arrebassadora, ja no sapiguè que ferse, y perdent tota memoria del sermò qu' havia aprés de cor,—lo que fòu pe 'l rey una verdadera ganga,—no tinguè esma mès que per' cáurer de genollons, davant del portal, y presentant la plata al rey, que baxava de la carrossa, pronunciar:

—¡Senyor!...

Lo rey se 'l mirá ab aquella rialleta burlesca ab que 's mofava fins de la sèva sombra, y girantse desprès al acompanyament de militars, gentils-homes, regidors y batlles, 'ls preguntá en llengua castellana, quí era aquell subjecte.

Lo batlle de Monistrol, adelantantse, li responguè qu' era l' amo de la masía, hont sa majestat se dignava péndrer descans.

—Axequéuvos,—diguè 'l batlle en veu baxa á l' Oliver.

Digitized by Google

Y aquest s' axecá, una mica mès reposat del esbarament del principi.

Un mestre de ceremonias s' adelantá, dihent á sas magestats si volian descansar; lo rey, donant lo bras á la reyna, penetrá fins á la sala de la casa, seguit de l' acompanyament, y allí prenguèren sillons.

—Si tenen gust de seguir la casa...—diguè 'n Joan.

—No pot ser,—contestá 'l batlle;—no hi ha temps pera tant.

Lo rey li oferí una cadira al costat sèu, y ell, veyent que tots los demès estavan drets al voltant, s' assentá, mès cofoy y mès inflat qu' un gall-dindi, encara que amohinat pe 'l modo com se posaria, perque cap posiciò li semblava prou fina. Axís s' estigueren conversant un' estona, fins que compareguè á la porta una mòssa com una torre, que vá dir:

—Quan tinguin gust, l' escudella es á taula.

Y axecantse 'l rey y la reyna, seguiren á n' en Joan que 'ls conduhí sòta la parra, ahont hi havia la taula parada.

Llavoras vá venir lo bó.

Ab las instruccions rebudas del mestre de ceremonias, lo batlle havia disposat los llochs pera cada hú de 'ls que tenian d' assentarse á taula. Al cap d' ella hi seguè 'l rey, á sa dreta la reyna Amalia, y á sa esquerra en Joan. Los demès llochs fòren pera 'ls jefes y cavallers del acompanyament.

Era una taula llarga com una carretera, tota voltada de plats, ab toballons y coberts, y pe 'l mitx s' hi veyan estesos, sense cap òrdre ni cap gust, plats d'

Digitized by Google

anxovas, d' olivas, de pebrots escalivats, tomátechs amanits y all-y-oli. En lo bell mitx hi fumejaba una gran sopera d' escudella barrejada. A cada cap de taula hi havia dos senallas plenas de pans de crostons, y al bell costat del sillò del rey, s' hi veya la galleda plena d' ayga, ab un colossal porrò posat en fresch, y una muniò d' albercochs qu' al voltant d' ell nadavan, esperant lo torn de 'ser presentats á taula.

S' assentá cadascú en sòn lloch, y desplegaren los toballons, quan lo rey esclatá en una gran riallada que li durá mitx' hora, senyalant, sense poder parlar, á n' en Joan, qu' ab tota pompa se 'm havia apuntat lo toballò ab una agulla, á la solapa del gech. Tothom reya qui mès podia, y lo tanoca mirántsels mòlt placenter, se repantingava en sa cadira, tot satisfet de ferlos tanta gracia.

Mentrestant, anavan sortint á la taula tots los plats mès famosos entre las coquesas de festas majors. Sens' òrdre ni concert s' acumulavan menjars y menjars disposats segons las reglas del pagés, per' quí lo mérit d' un dinar es qu' hi hagi mòlta vianda. Ni 'l rey, ni la reyna, ni 'ls convidats podian ja dir faba; l' únich qu' encara menjava era 'n Joan.

Allí fricandò, allí cassola, allí perdius ab cols, y monjetas ab llomillo, y platillo ab peras, y platillos y mès platillos sense pietat ni misericordia.

Se serví l' estofat, y 'l rey, fent un poguer, tractá de menjarne, perque, al cap y al últim, la veritat es que feya goig. Pero un nou incident, dels que tant abundavan en aquell memorable dinar, lo distraguè de

Digitized by Google

saborejar aquella mènja. Una de las fullas del llorer ab que l' estofat havia sigut fet, aná per mala sort á parar en lo plat del rey, que separá la fulla ab la forquilla.

—¿Qu' es axó?—preguntá en Joan tot roig, tement que no fòs alguna cosa lletja.—¡Axó es la fulla de l' estofat!—prosseguí nostramo, no poguent contenir un cop de puny á la taula, que tota espantá á la reyna.—¿Véuhen quín afront? ¡Justament en lo plat de sa majestat!... ¡Sadurní!—afegí cridant y dirigintse á un dels mossos que servian.—¡Digas á la Tresona que 's presenti inmediatament!

—¿Qué teniu? ¿Qué passa?—preguntaren los circunstants.

—Ja ho veurán. Axó si que no hò consento.

La Tresona, qu' era la cuynera, compareguè tremolosa y espantada, segura de que 'l rey l' anava á fer penjar.

Digitized by Google

—¿Qué mana?—diguè mès morta que viva.

—¿No sabs que quan se serveix l' estofat, se treu l' llorer de l' olla?—li preguntá en Joan enfurismat.

—Com estava tant amohinada...

—Punt en blanch me surts de casa, y que no 't torni á véurer may mès... ¡Comprometedora!

Lo rey, esquexantse de ríurer, li diguè que no 'n fès cas, y anava á llansar la fulla.

—¡No!—diguè 'n Joan arreplegantla.—Aquesta fulla 's guardará en un quadro, que dirá qu' es la d' aquest estofat.

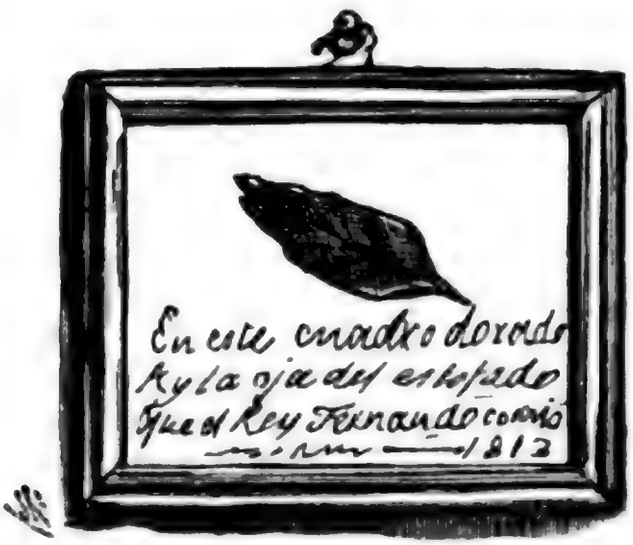

Al sentir axó, 'ls cortesans se trencaren de ríurer, ab tals estremituts, que fins la taula vá ballar lo minuet una bona estona.

Ja van arrivar las postres. Cocas, panallets, atmetllas, pansas y figas... y sobre tot, la gran plata d' albercochs, que 'l rey ne quedá ennamorat, y ab justicia, perqu' eran dolsos y madurets com un' aroma.

—Sòn del pinyol dols,—li diguè en Juan tot estufat,—y de la cullita. ¡Sadurní! tréncan' hi un quants.

Digitized by Google

Dit y fet; en Sadurní portá un plat de pinyols trencats, y 'l mateix Joan los presentá al rey, que 'n prenguè un parell perque no fos dit.

Lo que sa magestat se divertí en aquell dinar, junt ab sos acompanyants, fòu tant y tant, que no 's cansava de dar las gracias al batlle que l' havia dut á la Quintana. De bon gust s' hauria quedat de sobre-taula fins al vespre, pero com qu' á Montserrat ja l' esperavan, li era necessari partir, y doná òrdre d' arreglar lo carruatje.

Mentr' esperava que l' avisessen pera marxar, diguè á n' en Joan, qu' havia passat ab ell tant bona estòna, que 'l volia premiar, y qu' ell mateix demanès lo que vulguès.

Tots posaren atenciò, esperant lo que l' amo de la masía voldria demanar; aquest, desprès de quedarse un moment pensatiu, diguè:

—Jo dirè. Fa temps que tinch un taranná, que no sè si será massa pretèndrer. Desitjo... que voldria poder èsser d' aquestos que son duchs ó marquesos, y dúhen al pit una creu grossa...

Lo rey li contestá, que desd' aquell instant lo feya cavaller d' Isabel la Católica, y li concedia 'l títol de barò de Sant' Agnés, qu' era 'l nom d' una hermita enclavada en lo territori de la Quintana.

—Visca mòlts anys,—diguè 'n Joan, inflat com una bomba.—¿Y ja puch lluhir la creu?

—Des d' ara mateix.

—Donchs me l' enviarè á buscar á Barcelona.

En aquest punt s' acostá la carrossa al portal de la

Digitized

casa, s' hi acomodaren lo rey y la reyna, pujaren á cavall los del acompanyament, y partí la real comitiva, despedintse d' en Joan ab grans mostras de contento y felicitantlo per la gracia obtinguda, que 'l dexava elevat á la categoría de personatje.

CAPITOL XLVII.

A cent anys coteta verda.

Tant bon punt s' haguè perdut de vista la real caravana, en Joan no tinguè mès espera per' anar á lluhir davant de sa germana, la flamanta dignitat de sa baronía.

Se 'n pujá, donchs, tot depressa, cap á la cambra ahont l'Antonia esperava la fi del convit, y li diguè axís qu' hi haguè entrat:

—Ara se 'n acaba d' anar; mòlt bè, ha anat mòlt bè. Lo rey s' ha fet ab mi un tip de ríurer, y en premi m' ha donat una creu y m' ha fet barò.

—¿Barò t' ha fet?

—Barò de Sant' Agnés.

—¿Es dir, qu' ara fins sòm nobles?—diguè ella ab gran satisfacciò.

—Nobles de cap á peus,—contestá en Joan, plantantse ab tota la vanitat d' un pavo real quan fa 'l vano.

—Donchs axís, en Joseph ja pot haver sigut diputat y batlle; fins en dignitat lo guanyém.

—¡Que si 'l guanyém!... Vés ell de qué es barò... Vés quína creu pot dur al pit clavada... Vés si á sòn portal hi tè 'ls dos pilons ab las cadenas, que vólen dir que 'l rey ha estat á la casa... Vés si tè cap lápida de mármol com la que farè posar á sòta del rellotje de sol, perque sempre mès se parli del dinar d' avuy.

—Per ço sol ha de dar gracias á Dèu de la proporciò que li presentém.

—¿Quína proporciò?

—D' axó he vingut á parlarte.

—Tu dirás.

—Que ja es hora de que 't casis.

—¿Vols dir?

—¿No sabs que ja fa temps que te 'n parlo?

—Y tu ja sabs que sempre ho he dexat á la tèva má.

—Donchs, ha arrivat lo cas. Tot está á punt. Sols falta firmar los capítols...

—¡Ay, ay, ay!... No m' amohinis. Tu matexa.

—Hi has de 'ser personalment.

—Ja tinch poders fets á n' en Gori.

—Corrent, donchs; ho farém.

—Sí, sí; arregléum'ho vosaltres. Jo 'l dia del casament me presento allí hont me diguis.

—D' aquí quinze dias, la boda.

—Jo ja durè la creu.

—Jo 'm cuidarè de tot. Dels capítols, dels misatxes al parents, dels regalos...

—De tot.

Digitized by Google

—Donchs me 'n torno desseguida.

—¿No vols descansar?

—Ja he descansat tota la nit.

—Donchs, adèu.

—Adèu.

La pagesa 's posá sòn mocador al cap, baxá al peu de la casa y montá en lo matxo que l' havia duta.

—Fins d' aquí quinze dias.

—Entesos.

—Adèu.

—¡Ah, tu, escolta!—diguè en Joan aturantli 'l matxo.—¿Y quí es la nuvia?

—La que sempre t' he dit, home. La mèva fillastra.

—¡Tens rahò, dóna, tens rahò!

CAPITOL XLVIII.

Lo dia de la festa.

Tot estava á punt de solfa.

Lo senyor rector se trovava avisat pera fer la ceremonia á las déu del matí; la casa neta y emblanquinada de nou; los parents d' una y altra banda casi bè ja tots reunits; lo rebost ple de vituallas pera 'l convit de cent coverts; las taulas carregadas de safatas de secalls y borregos, xicras de xocolata y gots d' axarop; las minyonas atabaladas desde punta de dia, los mossos fent mil recados, en Gori dirigint lo tráfech, l'

Digitized by Google

Antonia victoriosa, la Roseta resignada y en Joseph, com de costum, lluitant ab dubtes y escrúpols de conciencia.

Cada pessa de la casa era teatro d' una escena diferenta. A la cambra quadrada del costat de la sala, hi havia ab tota pompa y aparato esposats los vestits y las joyas de la nuvia, y las parentas rodejavan glatint aquella esposiciò, deduint del brill de cada diamant y de la finura de cada seda, la quantitat incalculable de ventura qu' á la Roseta esperava. A la cuyna, prop de la llar apagada perque encara la tardor no fredejava, se reunian los parents mascles tirant cálculs sobre la suma de riquesas qu' entre 'ls dos nuvis reunirian. Al primer pis, la Roseta, esperant l' hora, demanava á la Verge de la Roca fortalesa pera ser filla obedienta y péndrer lo marit desconegut que li donavan.

En la cambra de l' amo hi havia aquest confiantse al fals Gregori, sosteninthi una llarga conversa, quals darreras paraulas encara podrém sentir:

—Me pots ben créurer, Gregori,—deya l' amo de la masía, ab véu dolorida.—Sols pera donar gust á l' Antonia consento en aquest casament, y ab plaher veuria á ma filla enllassada ab mon cunyat, si no 'm quedès lo dubte de qu' ella se sacrifica pera obehirme.

—¡Que 's sacrifica!...—responguè en Gregori.—No ho creguéu, nostramo. Lo noya 's casa ben contenta.

—¡Tan de bó qu' axís fòs! Pero, ¿cóm puch saberho certament? Si jo crido á ma filla y li pregunto, me respondrá que sí pera no mortificarme. Tu, Gori, me podrias fer un favor. Ab los anys que dus á la casa, la

Digitized by Google

Roseta 't mena lley y confiansa. Consulta tu lo sèu sentir, vés si al casarse ho fa de bon grat ó 's sacrifica, y vínamho á dir. Perque si m' innovas que ma filla 's casa per forsa, encara que siga al peu del altar, desfarè la boda, y surti lo que surti. ¡No vull que ningú mès se mori per causa mèva!

—No podriau pas triar qui millor us fès l' encárrech.

—¿Me serás franch?

—Ab lo cor á la má. Adèu siáu.

Sortí en Gregori de la cambra de sòn amo, ben resolt, com se suposará, á no fer res del encárrech qu' aquell li havia donat.

Ab axó, en compte d' anar á buscar á la Roseta, lo fals majordom se 'n baxá á dirigir los preparatius de la boda, que ja no havia de desferse, ni sisquera retrasarse per res del mòn. Mès content y satisfet qu' un polítich d' ofici lo dia que veu triunfant lo sèu partit, se trobava donant mil disposicions, quan se topá ab lo didot, qu' ab lo farcell de la roba bona acabava d' entrar en la masía, en aquell sant y precís moment.

—¡Ay, ay!—esclamá en Gori.—¿Un altre cop per 'quí?

—¿Y donchs? ¿Cóm volias que 's fes lo casament, sense serhi jo?

—¡Ah, es clar!... Pero com no fa tres dias que vares anárten...

—He anat á buscar la roba. ¿Qué m' havia de presentar fet un llardò?

—Ab axó dius mòlt ben dit. Pero, ¿ja t' ha dexat venir la dóna?

Digitized by Google

—Ja no fòra aquí.

—Bè, home, bè. ¿Y ella?

—Ella s' ha quedat fent turrons y enfilays de figas secas.

—¿Y qué diu d' aquesta boda?

—¿Qué vols que 'n digui? Se 'n alegra. Lo únich que li dol es no poder serhi, pero com la váren tréurer...

—¡Ah! Que no probi pas de venir, perque la mestressa encara está mòlt irritada.

—Per ço 'm presento sol.

—Mòlt ben fet.

Certament que tant l' Antonia com sòn confident pensavan que la presencia de la dida fòra en aquella ocasiò una mala circunstancia, no perque li atribuissin cap poder positiu pera desfer la bòda, pero si que la creyan bastant despatxada pera promóurer algun disgust que la entretinguès. Per ço respirá en Gregori ab tota satisfacciò, quan li diguè 'n Roch que sa muller s' havia quedat á Agramunt.

—¿Y la nuvia?—saltá 'l didot.—¿Ahont es la nuvia? ¿Que no se la pot véurer?

— Prou, home. Per 'qui corra. Mira, aquí la tens.

En efecte, la Roseta passava en aquell moment la porta de la sala, hont conversavan los dos homes.

—¡Vatualisto!—esclamá 'l didot veyentla.—Roseta, ¿cóm aném?

—¿Y la dida?

—La dida s' ha quedat allá dalt.

—Que digui que ja no m' estima,—diguè la Roseta ab un gesto de desagrado.

Digitized by Google

—¿Qui dius que no t' estima, reyna d' Espanya?—cridá una veu apassionada darrera de la noya.

Tots tres se giraren y vegeren á la Paula, qu' ab los brassos oberts, esperava l' abrassada de la Roseta. Aquesta correguè á ferli ab tot lo sèu cor, plena de sorpresa y alegría. En Gori se quedá de pedra márbre, mès glassat que si haguès vist aparéxer un' ánima del Purgatori. Mòlt llarga estona durá sòn encantament, mentres la Paula no 's cansava de cubrir de petòns lo rostre agraciat de la contenta Roseta.

En Roch se contemplava, ab rialla burlesca, la sorpresa del majordom y aquest, encara parat, tocava l' ase, com volguent dir:

—¡Si que bon nap n' havém arrencat!

Fins que, comprenent qu' estantse allí, fet un ensa, no s' avansava res, se 'n aná de la sala pera donar á sa mestressa la veu d' alarma.

La Paula, que 's volia quedar sola ab la pubilla, s' alegrá de que 'n Gregori las dexès, mes, veyent qu' encara hi quedava en Roch, s' hi dirigí, acompanyantlo á empentas fins á la porta.

—¡Gracias á Déu qu' estém solas!—diguè la dida, sentantse al costat de la Roseta.—Vina aquí, qu' hem de parlar.

—¿De qué voléu que parlém?

—De tu, filla mèva; de la tèva felicitat. ¿Es dir qu' avuy te casan?

—Jo 'm caso,—contestá la Roseta, tractant sempre de fingir un agrado, que creya d' obligaciò pera ser filla obedienta.

Digitized by Google

—¿Tu 't casas, dius? ¿Es de debó? ¿Vols dir qu' aquesta boda es á gust tèu?

—Vos ho asseguro.

—¿Y donchs, y en Genís?

—¡Oh!...—responguè la noya confosa y avergonyida.—Alló d' en Genís no vá ser res.

—¿No vá ser res, y 'm váres escríurer una carta esplicantme qu' us estimavau ab tota l' ánima?

—Bè us ho vaig escríurer... pero era un engany mèu... y d' ell tambè. Várem trobar que no 'ns agradavam... y 'us várem dexar. Ja fa temps que no 'ns dihém res.

—¿De debó?—fèu la dida, clavant una mirada escrutadora en lo rostre de la pubilla.

—De debó;—responguè aquesta, trovant forsa en sòn sentiment de filla pera resistir aquella mirada.—Després, en Genís no 'm convenia; lo marit qu' ara tindrè es mès proporcionat á lo que 'm pertoca: las pubillas han de casarse ab los heréus.

—Pero ¿qué no conexes al heréu ab qui 't casan?

—Sí,—responguè la noya, resolguentse á dir una mentida.—L' he vist, m' agrada... y... l' estimo.

—Mira, filla,—diguè la Paula poch convensuda, ab tot y las seguras respostas de la noya.—Jo váreig ser treta d' aquesta casa; ja te 'n recordas. No havia tornat may mès, perque estava certa de no poder lluytar ab la tèva madrastra. Quan ara he vingut, pots contar qu' es perque puch ferho sense cuidado. Si jo vull, ara manarè aquí com una reyna, y no 's fará mès que lo que jo y tu volguém. Puch fer miracles; porto 'ls pol-

Digitized by Google

vos de la mare Celestina, y si no es cert que 't casis de bon grat, si ets obligada pel temor, si encara estimas á n' en Genís, dígamho y 't juro que s' arma aquí una sarracina...

—¡No, no!—contestá promptament la Roseta.—No ho fèu pas, dida, perque 'm donariau un gran disgust.

—¿Es dir qu' á n' en Genís ja no l' estimas?

—No,—respongué la pubilla fent un viu esfors.

Mes en lo moment en que pronunciava aquell -No,- qu' hauria enganyat la penetració de la matexa Paula, se sentí, al peu de la finestra de la cambra, lo só delicat y tendre d' una bandurria, que semblava de veras que parlès, espressant un dolor melancólich que conmovia é interesava.

—¡Calléu!—diguè la Roseta, escoltant ab entendriment aquella música apassionada.

—¿Qu' es axó?—preguntá la dida.

—Es ell...

—¿Quí?

—En Genís, que toca.

Y á cada punt mès agitada, mès anhelant, mès tretremolosa, aná acostantse á la finestra, cedint á l' atracció de la trista tocada qu' á sòta se sentia.

—¿Sentiu, dida, sentiu, que bè toca?...

La dida contemplava ab gran atenció l' entendriment de sa Roseta, y anava endevinant tot lo qu' aquesta li havia volgut amagar.

—¡Y m' ha dit que no l' estima!—pensava.

Y lo só penetrant y diví de la bandurria anava seguint, y crexia y 's precipitava com si la vaga pena

Digitized by Google

qu' avans espressava, se convertís en desesperaciò; desprès, poch á poquet, torná á amaynar, y lo só 's fèu mès lent, mès confús, mès prim, tot just perceptible, com si 'l desmay seguís al desvari del anterior desespero. Per forsa la d' aquella baudurria havia de ser la veu d' un cor que parlava, dirigintse á algun cor ja avesat á enténdrer sòn dols y misteriòs llenguatje. Ja ho havia dit la Roseta: lo tocador era en Genís.

—¡Pobret!—diguè ella, axugantse una llágrima.

Y sentintsen' un doll, prop á mullar sòn rostre, se n' aná corrents, pera que no vegès la dida aquella pluja abundant de plor amarch.

Pero la dida ja havia vist y comprés tot lo que li convenia. Aquell só espressiu, ja apassionat, ja melan-

Digitized by Google

cólich de la bandurria, també á n' ella li havia parlat al cor, fentli enténdrer que lo desamor de 'n Genís no era pas cert; per lo que toca á la noya, la llágrima furtiva que la tocada li havia arrencat, era prou pera revelar, á qui com la Paula se la mirava ab ulls de mare, que tot quant havia dit avans no passava de ser un pur fingiment.

CAPITOL XLIX.

En Genís.

Aquell pageset, amant de la Roseta, pobre y recullit ab sa mare en la masía per la caritat de 'n Joseph, tindria aquells divuyt ó dinou anys, á l' época en que comensa á fer paper en aquesta historia. Veyentlo, se comprenia lo tendre y delicat amor que sentia per la Roseta, puig encara que sòn ofici era travallar á la terra, sòn posat, sa figura y sòn carácter mès aviat lo feyan semblar un fill de casa bona, avesat á una vida ociosa y regalada. Era tant finet, tant elegantò, tant suáu en sòn parlar y en sas actituts, que resultava esprès pera fer parella ab la pubilleta Mas-Vidal.

Ja sabém com s' estimavan; ja sabém l' agradable poesía de que, instintivament, havian adornat los sèus amors, y que la passiò que sentian, á mès de ser noble y pura, era tant gran qu' omplia per complert sa eczistencia y ocupava tots sos pensaments.

Lo dia que la Roseta li anunciá que sos amors eran

culpables y que devian tenir fi, lo pobre donzell se sentí en lo cor com si 'l feríssen ab un punyal glassat que refredès la sanch dintre de la matexa ferida. No sapiguè compéndrer perque hi havia mácula de la mès petita culpa, en aquella passiò tan pura, tan ignocenta y tan ideal, quals delicias y venturas may havia pogut comparar ab res mès de la terra; ni per qué s' havia d' acabar un goig qu' era la vida dels dos, y sa esperansa, y lo conhort perque ell travallava, y l' alegría de sa eczistencia. Mes la Roseta ja li diguè. Axís com ella tenia de sacrificarse per sòn deber de filla obedienta, ell estava en l' obligaciò de ferho com á orfe agrahit, pera no pagar l' amparo qu' havia trovat en la masía, destruint los brillants y volguts projectes d' aquell que l' havia recullit.

Aquesta consideraciò vá véncer á n' en Genís, que tenia un esperit massa delicat y noble, pera acceptar la nota d' ingratitut; lluytá llargament entre sa passiò y lo qu' ell conceptuava ja sòn deber, y desprès de sostenir ab sòn cor rebech mil conversas, semblá qu' aquest, si no 's convencia, al ménos se dominava. Dexá d' enfilarse á las brancas de l' olivera que crexía davant de la finestra de la Roseta, perque ja contava qu' aquesta no sortiria á parlarli per res del mòn. Pero passava las nits sòta l' arbre, arrimat á la sóca, ab la vista enlayre, pera contemplar la ratlla prima de claror, que sortia per lo finestrò ajustat, de la cambra de sa estimada. Y aquellas nits en que sa passiò se resistia mès ferament á acceptar las rahons de sòn deber, pulsava sa bandurria, y feya una tocada trista y ardorosa

Digitized by Google

com lo prech d' un cor desdenyat; y quan axis tocava, may faltava l' enfosquirse aquell raig prim de llum que per lo finestrò sortia, donant á entèndrer qu' algun cós s' arrimava á la finestra, y ab lo cap apoyat en la fusta del finestrò, recullia las notas ennamoradas de la melancólica serenata.

Lo dia senyalat pera la boda, lo vegè en Genís arrivar, al peu d' aquella olivera.

Allí li havian passat las horas de la nit; allí, ab las mans creuhadas damunt de la sóca, y lo cap dexat cáurer damunt de las mans, lo anaren dexant una darrere l' altra, las horas que havia de tardar en sortir lo sol; aquellas horas qu' eran ja sa sola esperansa, sa defensa, sòn conhort, com ho son del reo qu' está en capella. Sentia que las brancas de l' olivera, moventse ab suáu ramor, li deyan ab veu confosa: ¡Demá!... Passava l' oreig de la matinada, y separantli 'ls cabells del front, semblava que se li acostava á l' orella, pera dirli tambè: ¡Demá!... Las variadas y numerosas ramors qu' á la nit se sènten, ara acostantse de lluny aprop, ara apartantse d' aprop á lluny, vagas, confosas, com veus de sers misteriosos, qu' en la fòsca viuhen y vènen á còrrer per los camps solitaris que 'ls abandona 'l pagés, repetian en tots entorns aquella paraula: ¡Demá!

Quan brillá 'l dia, y aná fentse mès cercana l' hora fatal del casament, ¿quí podrá dir lo qu' aquell cap pensava? D' una manera indeterminada, sense forma, sense volguerho sentir, en Genís trovava qu' aquell dia anava á verificarse en sa eczistencia un cambi terrible;

Digitized by Google

que totas las desgracias del mòn reunidas, se li presentavan en una sola desgracia; se li ocurria que 'l sol ja no havia de brillar mès per ell, que 'ls homes ja no li parlarian, que la terra era negra, que 'l cel no tornaria á estelarse, y qu' ell, volant, volant ab negras alas que li naxian, habia d' anar perdut com l' aureneta esgarriada, veyent sols abismes, llagunas corrompudas y mars de tèrbolas aygas, hont jamay hi sortiria una branca ó una roca pera poderhi reposar.

Ja s' acostava l' hora, y encara sòta l' olivera estava clavat. ¡Ja s' acostava l' hora, y sa adorada no baxava á dirli que tot aquell torment havia sigut un sómni... que 'l casament se desfeya, qu' era sèva, que jamay li faltaria á aquella fermesa que s' havian jurat! ¡No, no venia, y 'l burgit de la casa anava crexent, y ja 's veyan parents mudats, y passavan convidadas ab sas blancas mantellinas, y arrivavan matxos fent sonar los picarols, conduhint mès gent, y mès gent... y mès gent... y ella no baxava!

¡Oh, una prova mès, un altre esfors pera conmóurer aquell cor, tan tendre pera cor de filla, de tan dura roca pera cor d' aymada!... ¡Un' altra tocada d' aquella bandurria que tantas voltas l' havia conmoguda!... ¡Un só que súrti de l' ánima pera ferir un' altr' ánima, un crit de dolor, un suspir d' agonía, un cant de mort!... Y llavoras fòu quan se sentí aquella tocada, que fèu plorar á la Roseta, y endevinar á la Paula lo que passava.

Pero aquellas llágrimas de la Roseta, no las veya 'n Genís; lo qu' ell veya, era que sa estimada no baxava

Digitized by Google

á assistirlo ab una esperansa, y ni sisquera s' obria la finestra, cap ahont axecava ell sa vista assedegada.

—¡No baxa, no la veig!—diguè á la fi.—¡Oh, no! ¡No puch... no puch sufrir tant!... La vaig á véurer.

Y 's dirigí dret á la cambra de la Roseta.

Allí plorava aquesta, segura en sa soletat, quan vejè que la porta s' obria, y entrava 'n Genís, que may havia gosat á passar lo pas d' aquella porta. S' axugá rápidament lo plor, y axecantse de sa cadira, diguè ab veu tan imperiosa com li fòu possible:

—¿Qué vols?

—¡No pot ser, Roseta!—esclamá aquest, llansantse als peus de sa estimada.—¡Axó no pot ser!

—¡Genís!...—cridá ella espantada.—¡Vèsten!... ¡Si 't vegessen!... ¿Qué vols?

—Vinch á dirte, Roseta, que m' he repensat. ¡No pot ser! Jo 'm moriria; no vull que 's fassi aquest casament.

—¡Qué dius!... ¿Y lo que várem parlar?... ¿Y mon deber? ¿Y ta gratitut?

—¿Y 'l nostre amor?

—Várem dir que 'l sacrificariam. ¡Pren eczemple de mi, Genís! Jo tinch l' ánima atravessada, jo t' estimo ab tot mon cor... pero he promés créurer al mèu pare, y ara qu' ell ja te paraula donada, primer me morirè que causarli un afront.

—¡No pot ser, Roseta mèva, dolsa esperansa del mèu cor! Desdiute de la paraula qu' has donat. ¿Cóm viurém sense estimarnos?

Digitized by Google

—¿Com pot ser, que tu t' olvidis de lo que deus al mèu pare?

—Donchs sí, me 'n olvido, sòch ingrat; es massa preu lo que se 'm demana pera pagar sos beneficis. Jo 'm desdich de tot; no vull que 't casis.

—¡Oh! Lo mèu cor se partirá, pero 'm casarè.

—¡No 't casarás! — diguè 'n Genís enardintse.— Perque pera evitarho estich disposat á tot. Jo parlarè al nuvi axís qu' arrivi, li esplicarè 'ls nostres amors, li farè llegir las cartas que 'm tens escritas, las prendas que 'm tens donadas...

—¡No, Genís, no ho fassis!

—¡Sí, ho farè, y la boda axís se desfará!

—Y jo t' aburrirè.

—Tant se val. Tampoch te veurè en brassos d' un altre.

—¡Mira, Genís, que t' ho demano!...

—Me demanas ta perdiciò y la mèva... ¡No puch, no puch!

—¿Es dir, que no m' escoltas?

—No. Farè tot lo que pugui pera destorbar la boda.

—Donchs bè. Tira pel cap que vulguis. La boda no 's desfará.

—Ho veurém. ¡Adèu, Roseta!

—¡Vès á afrontarnos, vès! Adèu, Genís.

Digitized by Google

CAPITOL L.

La conxorxa.

Al sortir en Genís del quarto de la Roseta, se dirigia desesperat dret al casulot mitx desfet, hont vivia ab sa mare, quan al passar per davant de l' èra, sentí una veu que 'l cridava:

—Minyò.

Se girá; qui 'l cridava era la Paula. Ell no la conegué de prompte, y ab axó 's quedá parat.

—¿No ets en Genís?—li preguntá ella.

—Pera servirvos.

—Donchs hem de parlar.

—Un' altra estona,—vá dir ell ab un gesto de mal humor.

—¡Bó!... Ara desseguida. ¿Qué no 'm conexes?

—No us he vist may.

—Sòch la dida de la Roseta.

—¡Ah!—fèu ell, mirantsela ab mès atenciò.

—Sòch la que li ha fet de mare.

—Viscau mòlts anys.

—La estimo mòlt... ¿M' entens? La estimo mòlt, y vull saberho tot.

—¿Cóm, tot?

—¿No us estimavau?

—¡Ay!... Sí.

—Ella m' ho vá escríurer.

—¡Si 'ns estimavam!...—diguè ell suspirant.

Digitized by Google

—¿Y ara?

—¡Ara també!

—Donchs, ¿cóm es que 's casa ab un altre?

—¡No s' hi casará, dida!

—¿Per qué? Dígamho tot. Jo puch ajudarte, si ella no ha de 'ser felis.

—Veniu.

—¿Ahont?

—A casa. Allí us esplicarè lo que passa.

Ja feta l' aliansa entre 'ls dos, se dirigiren á la casa de 'n Genís.

—Esplícat ben clar,—li diguè la dida.—Mira que tinch poder pera tot, y á tot estich resolta pera salvar á la Roseta de la desgracia.

—Donchs escoltéu,—diguè en Genís.

Y punt per punt esplicá á la dida tot lo que nosaltres ja sabém, fins al moment que l' havia trovada, surtint ell de véurer á la Roseta.

—¿Es dir,—li preguntá la Paula desprès que l' haguè escoltat,—es dir, qu' ella segueix estimante? ¿Es dir que se sacrifica?

—¡Oh, pero jo tinch un intent!

—Vejám, digas. Avans de fer lo cop gros, vull provarho tot.

En Genís s' axecá, obrí la caxa y 'n treguè un plech de cartas y un pom de flors marsidas.

—Miréu,—diguè.—Axó sòn recorts qu' ella m' ha donat en diferentas ocasions. Aquestas cartas me las vá escríurer uns dias que vá ser á festa major de Castellfollit... ¡Llegiulas, veuréu quin amor lo sèu!... Aques-

Digitized by

tas flors me las anava donant... Miréu; un clavell que váreig arrancar de la clavellina de sa finestreta, á riscos de cáurer de l' olivera... Aquesta rosa la duya un dia al pit; jo que li dich...

—Bè; aném depressa que passa 'l temps. ¿Qué pensas fer ab axó?

—¿Qué penso fer? Anar á ne 'l nuvi y ensenyarli tot, y quan ell ho vegi...

—Tan se n' hi donará.

—¿Voléu dir? Axís no tinch cap mès medi.

—Jo te 'l darè. Ja t' he dit que jo ho puch tot.

—Vos diréu, dida. Jo seguirè en tot las vostras òrdres.

—Si axís ho fas, la Roseta será tèva.

—¡Oh! dantme aquesta esperansa, ni que 'm manesseu tirarme de cap al Francolí.

—Agafas aquestas cartas, ne fas un plech junt ab las flors, y te 'n vás al peu de la finestra de la sala, ahont se reunirá la comitiva de la boda.

—¿Y desprès?

—Un cop allí, t' hi estás, y quan jo 't fassi una senyal ab lo mocador, tiras lo plech de cartas y flors per la finestra, que vágin á cáurer al mitx de la sala.

—¿Y qué mès?

—Lo demès, dexaho per' mi.

Digitized by Google

CAPITOL LI.

Tiroteig.

Al tenir l' Antonia noticia de l' arrivada de la Paula, lo primer que se li ocorreguè, fòu tréurerla novament de casa; pero la detinguè l' idea de que alló podria provocar un escándol, y que tal volta era axó lo que la Paula buscava. Se reduhí, donchs, á manar á n' en Gori que seguís ó fes seguir constantment á la dida, reptantla tot seguit que se la vegès fent alguna cosa suspitosa. En Gori, rellevantse ab un altre criat que no feya sino obehir cegament, se posá á vigilar á la Paula, y per ço sapiguè l' entrevista qu' acabava de tenir ab en Genís, cosa que no considerá per cap estil alarmant puig no era creible que aquell pobre jovincel fos capás de cap empresa.

Pero en la estona que feya de la arrivada de la Paula, aquesta havia anat y vingut de tal manera, y en Gori comensava á estar tant marejat d' anarli al darrera, que quan, desprès qu' exí de ca 'n Genís, la vegè ficarse á la sala gran de la masía, vá resóldrer empéndrerla pera véurer si la podia desanimar.

Dreta en lo bell mitx de la sala s' estava la dida, en actitut pensativa, madurant lo projecte que tenia pera salvar á la Roseta, quan se sentí tocada fluxament á la espatlla; se girá y 's trová ab en Gori que la mirava sonrient.

Digitized by Google

—¿Qué se us oferia?—preguntá ella, corresponent ab un to irónich á la sonrisa del majordom.

—No us amohinéu mès, dóna. Si no n' avansaréu res.

—¿Voléu dir que no?

—¡Ca, barret!—continuá ell, anant eczagerant la mofa ab que parlava.—Figureus' que 'l nuvi es esperat á las déu, y ja sòn tres quarts... No mès hi falta un quartet, y acabat amen Jesús.

—¡Oh!—contestá la dida, també recalcant sa ironía.—En un quart se poden fer mòltas cosas.

—Creyéume qu' heu fet tart.

—Me sembla que qui haurá fet tart seréu vos, y axó que us heu llevat tant dematí.

—Sempre heu sigut una plaga...

—No, lo qu' es ara vá de bo. Me sembla que la vostra esperansa s' aigalirá...

—Voléu dir.

—Vull dir. Corren un nuvolots...

—Bè está prou seré.

—Donchs jo us dichs qu' us mullaréu.

—¿Es dir que hi haurá xáfech?

—Y tempestat y tot, segons com.

—¡Ave María Purísima!... Donchs tinch de encomanar á Dèu los de casa.

—Fòra en vá, perque ja sabéu que brams d' ase no pujan al cel.

Lo tiroteig s' aturá un moment, perque en Gori quedá desconcertat ab l' última resposta de la dida. Pero al cap de ben poch continuá dient ab pérfida rialla:

Digitized by Google

—Sempre 'ns hem tingut lley, nosaltres dos.

—¡Uy! no me 'n parléu,—responguè ella.—Sempre 'ns havém estimat...

—Com lo gat y 'l gòs.

—Com lo gat y la rata.

—Sino que ja diu lo ditxo: qui 't vol bè 't fará plorar.

—Just... Y de tan que t' estimo t' apunyego.

—Per altra part,—continuá en Gori, sempre mofantse,—ja veig que no us falta rahò pera estar quexosa. ¡Ahont s' es vist, ferse la bòda, sense que vos hi donguéu la vostra cullerada!...

—Per ço tots us ne penediréu.

—Y ben fort.

—¡Oh, no us ne riguéu, no!...

—Es dir, que si ara us passès pel cap desfer la bòda... ¡pobres de nosaltres!

—Tal com ho dihéu.

—¡Reyna Santíssima! Donchs ab vos s' hi ha d' anar ab compte.

—Vos procuréu no tréurerm' de pullaguera.

—¡Oh, qu' es cas! Ja us dich jo que m' hi mirarè... ¡Ah, ah, ah!

—Avuy sabréu quí es la dida.

—¿Voléu dir?

—Ho dich.

—¡Válgam Dèu!... Es dir que penséu...

—Guanyarvos á tots.

—Res, donchs, centinella alerta.

—Alerta está... ¡Ja ho veuréu!

—¡Ah, ah, ah!...

Digitized by Google

—¡Rihéu, rihéu!

Y mofantse l' un del altre, se 'n anáren per diferents cantons.

CAPITOL LII.

Lo replá.

Al punt de separarse la Paula y en Gori, se sentí á la porta de la masía gran burgit de picarols y crits de tots los parents que corrian á rébrer al nuvi qu' en aquell instant arrivava, acompanyat de la colla de 'ls sèus amichs, y formant una vistosa comitiva de matxos guarnits y personas endiumenjadas, que no hi havia mès que véurer.

Quan la Paula vegè al nuvi, li acabá de cáurer l' ánima als peus. Nostramo s' havia posat aquell trajo negre qu' estrená pera rébrer la visita del rey; sino que sòta de la solapa esquerra del gech, hi lluhia la creu d' Isabel la Católica, tota de diamants, y per damunt de l' armilla mitx descordada, li passava la banda de la matexa òrdre. Pero tots aquestos adornos y condecoracions, li esqueyan tant bè, com á un Sant Cristo duas pistolas, y encara qu' era barò y tot, ell s' encarregava de desfer aquell ditxo: « vestiu un pastò, y vos semblará un barò, » puig si per ell anava, mès aviat s' havia de dir: « vestiu un barò, y vos semblará un pastò. »

Digitized by Google

Desde la visita del rey, no tenia cap mès conversa qu' esplicar lo que 'n aquella ocasiò li havia passat; tot lo camí, desde la Quintana, havia vingut referintho als badochs de sos companys, que d' ensá qu' era barò de Sant' Agnés, encara 'l tractavan ab mès rendiment

qu' avans. Tot just haguè baxat del matxo y entrat á la sala, sense preguntar per la noya ni res, com si á tal bòda no vinguès, se posá en mitx del rotllo dels convidats, y seguí esplicant lo fet d' aquell ápat célebre, ab tots los detalls de la fulla del estofat, lo porrò en fresch, los albercochs del pinyol dòls y demès ru-

Digitized by Google

cadas que l' havian fet digne de ser cavaller y barò. La parentela aná comparexent y voltant al senyor de la festa, y alló acabá per ser un desori de riallas y picaments de mans.

Mentres tant, la dida pensava:

—¡Ab aquest homenot hauria d' enllassarse la mèva reyneta!... ¡Ella, tan bonica, tan delicada, tan joveneta, víurer al costat d' aquest sonso, grosser y repugnant! ¡De cap manera, de cap manera!... Anèm á fer provaturas... ¡y sino, lo paper!

Se dirigí á parlar ab en Joseph, qne segons li diguèren era á sòn quarto, acabantse d' arreglar.

Avans que pensès la dida en véurer al pare de la Roseta, en Gregori ja hi havia anat á parlar, y fingint tenir desempenyada la missiò de confiansa que poch avans de sòn amo havia rebut, diguè á aquest ab tota la seguretat de sa hipocresía refinada:

—Ja podéu estar tranquil. La vostra filla m' ha obert lo cor, y no solament no 's casa disgustada, sino que fins está mòlt contenta del partit que fa, ab lo qual créu ella que será del tot ditxosa.

—Gracias, Gregori,—li responguè 'n Joseph apretantli la má.—Me dònas l' alegría. Sent axís, que 's tiri la bòda endavant.

Lo criat sortí de la cambra, l' amo s' acabá de vestir y al sortir pera dirigirse á la sala, 's topá en lo replá ab la dida, que, com havém dit, lo buscava pera parlarhi.

—¡Ola, nostramo!

—Dèu vos guart, dida. Ja m' han dit qu' erau aquí,

Digitized by Google

y me 'n he alegrat. ¿Donchs, també voléu ser á la bòda?

—De la bòda us vinch á parlar, si 'm voléu sentir una estoneta.

—¡Anèm, bo!—fèu en Joseph ab desagrado.—¿Ja comparexéu ab cabórias?

—Recordéus, Joseph, que fa quinz' anys que várem tenir una conversa en aquest mateix replá. També surtíau de la vostra cambra ab trajo de festa, també anávau á una bòda. Jo us vaig venir á pregar per la ditxa de la vostra filla; no váreu escoltarme, y 'l perill que llavors mòn cor endevinava, ja ha vingut. Avuy la vostra filla es sacrificada á la voluntat de la madrastra que váreu donarli aquell dia. La Roseta es filla vostra, pero també 's filla mèva, ¡també ho es, perque li he donat la sanch de las mèvas vénas, y l' he salvada cent cops de la malaltía qu' amenassava matarla, y l' he ensenyada á conéxeus á vos, y á dirvos pare!... y sobre tot, perque la santa, la mártir qu' es al cel, sa pobreta mare, me la dexá encarregada, pera que vetllès per sa felicitat.

—Miréu, dida, —responguè 'n Joseph.—Per ço que comprench lo mòlt qu' estiméu á la noya, me faig cárrech de tot, y us perdono totas las impertinencias ab que sempre m' havéu molestat. Us juro per lo mès sagrat, que si ma filla anès á ser desgraciada, no hi hauria poder que me la fes casar ab qui avuy se casa. Pero ja he tractat d' averiguar lo sèu sentiment; creguéu que 's casa contenta, convensuda de que vá á ser ditxosa.

—Us enganya. Se sacrifica pera no desobehirvos.

Digitized by Google

—Axó pensava jo; per aquest motiu no he estat jo qui l' ha consultada. Li ha parlat qui hi tè gran confiansa, y si en sòn cor hi haguès existit la pena mès petita, no hauria dexat de manifestarla. Aquesta pena no eczisteix; ab axó, la bòda 's tira endavant.

—¿Es dir, que tampoch aquesta volta sòch escoltada?

—No, dóna, no. Estéu en un fals temor. Creguéu que 's casa contenta. Miréu, ella matexa us ho pot dir.

Per un corredor que treya al replá, venia la Roseta, lucsosament vestida de nuvia, conduhida de la má per l' Antonia.

—¿Qué feu aquí?—preguntá aquesta, al véurer á n' en Joseph parlant ab la Paula, y endevinant rápidament lo qu' aquesta pretenia.

—¿No es cert, Roseta,—diguè 'n Joseph dirigintse á sa filla,—que lo casament que fas, no 't sacrifica ni desagrada?

—Es cert, pare,—responguè la Roseta.

—¿Quí ho diu axó de que se la sacrifica?—preguntá l' Antonia.

—La dida,—contestá en Joseph.

—No, dida, no,—afegí la pubilleta.—Ja us he dit que sòch ditxosa, y qu' estimo al que tè de ser avuy mòn marit.

—Ja ho sentiu,—diguè 'n Joseph.

—¡Y qué tantas satisfaccions!—saltá l' Antonia.—La noya ho vol y nosaltres ho volém, y la dida aquí no hi tè res que véurer. ¡Si que l' hauriam feta bona¡

Digitized by Google

— No 'ns entretinguém,—digué 'n Joseph,—perque el nuvi es á baix ja fa estona.

— Aném, noya,—pronunciá l' Antonia.

Y prenguè la má de la Roseta, y baxá ab ella l' escala. En Joseph la vá seguir.

— ¡ No hi ha remey! — diguè la dida. — Farém un' altra probatura.

Y baxant depressa l' escala, se 'n entrá á la sala gran de la masía, hont s' estava saludant la presencia de la nuvia, ab grans estrems d' alegría y admiraciò.

CAPITOL LIII.

La festa mullada.

— ¡ La nuvia, la nuvia !...

— ¡ Oh, oh, oh !

— ¡ Quín bè de Dèu de roba !...

— ¡ Quína poncelleta mès tendre!

En Joan se sortí del rotllo, y separantse dels sèus companys, que li feyan l' ullet y altras bromas xavacanas, se dirigí á saludar á la nuvia, á qui encara no conexia.

— ¡ Bè ! — esclamá mirantsela ab satisfacciò.—Mòlt bè. Ja m' agradas, petita, ja m' agradas. ¿Cóm aném?

— Respon,—diguè baix l' Antonia, tocant ab lo còlzer lo de la noya.

— ¡ Ja farém ali, ja farém ali!—continuá 'l page-

Digitized by Google

sot, provocant entre 'ls sèus, grosseras riallas, que avergonyian y trastornavan mès á la pobra Roseta.

Mentres tant, en Joseph, no desmentint lo sèu carácter, deya per sí mateix:

—¿Y si la dida tinguès rahò? ¿Y si la fes desgraciada?

La dida s' ho mirava tot desd' el vuyt de la finestra; á sòta hi havia en Genís, que mort d' engunia esperava la senyal.

— Vaja, ¿anèm? — diguè l' Antonia.

— Endavant las atxas,—responguè 'l nuvi.

— Donchs, arreglém la professò,—afegí en Gregori, fent de mestre de ceremonias.

Y s' anaren arrenglerant los convidats, y cadascú 's triá 'l company que mès li plasquè, y la comitiva ja anava á posarse 'n marxa, quan la Paula, sense ser vista, se traguè lo mocador, l' agitá fóra de la finestra, y tot seguit entrá per aquesta un plech de cartas y flors, qu' aná á cáurer als peus de la Roseta.

— ¿Qu' es axó? — diguè 'n Joseph.

— Miréu, — diguè la Paula, cullint y ensenyant á n' en Joseph lo plech desfet.

— ¡Oh! — esclamá aquell eczaminantlo. — ¡Cartas de la noya! ¡Cartas d' amor!

Y dirigintse á la Roseta, li diguè ab violencia:

— ¡Roseta!... ¿Qu' es axó? ¿Ho conexes? ¿Qu' es axó?

La noya no poguè mès; al véurer las cartas y las flors, cayguè desmayada. Tots hi acudiren, tots se preguntavan qué passava, en Joan se quedava ab un pam de boca oberta, en Gori mirava á la dida ame-

Digitized by Google

nassantla, l' Antonia picava de peus irritada, en Joseph no sabia què fer; ¡cóm sempre, no sabia qué fer!

—¡Suspenéu la bòda! — li diguè la dida acostants' hi. — ¡No veyéu que se us vá á morir?

—¿No 's retorna?—preguntá ell indecís.

Y llavoras la dida, emprenentse facultats que no li pertocavan, pero que li donava sa valentía, alsá la veu y diguè:

—Senyors, per ara se suspen la bòda.

—¿Cóm se suspen?—cridá l' Antonia.

—Sí, senyors,—afegí en Joseph.—Per ara la bòda queda suspesa.

CAPITOL LIV.

Lo pronunciament.

En brassos de l' Antonia y d' una parenta, fou la Roseta conduhida al sèu quarto pera que s' retornès, lo qual fou conseguit en poca estona.

Mentres tant la comitiva 's dispersá per la casa, esperant lo que s' determinaria, de manera qu' á la sala hont tothom se trovava reunit un moment avans, sols hi quedaren en Gregori, qu' encara no sabia lo que li passava, y en Roch, que no podia entèndrer un borrall de tot lo qu' havia vist.

Lo majordom, cómplice de la madrastra en totas las vils conspiracions d' aquesta, se trencava 'l cap pera

Digitized by

trovar un medi que 'ls lliurés de la persecuciò de la Paula, y per mès que feya y desfeya projectes, no 'n trovava ni un que li servís; puig com la Paula era resolta y no tenia res per pérdrer, no podia espantarla ni contenirla cap arbitre que no fos lo d' emplear la pura forsa, cas, aquest, que convenia evitar per mor del escándol que necessariament havia de produir.

Axó pensant, se ficsá lo majordom en lo didot, que per 'llí encara ronsejava, y li ocorreguè provar si treya partit d' ell fentlo girar contra la dida; puig encara que ja sabia qu' aquesta 'l dominava enterament, en Gori confiava en la sèva manya y en la sencillesa d' en Roch, pera fer tornar á aquest rebech, sols fos lo moment que convenia pera endursen' á sa muller y péndrer lo camí d' Agramunt. Ab axó 's decidí á fer la prova.

—Ja ho veus,—diguè trencant lo silenci y dirigintse á n' en Roch.—Per mor de la tèva dóna, tot se 'n ha anat á rodar.

—Prou qu' ho veig,—responguè 'n Roch.—Pero ¿qué vols ferhi? A fe que jo no sòch d' aquells que la dóna 'ls fa ballar ab lo buf, y desde 'l primer dia ja li vaig dir que lo qu' es las calsas no se me las posaria; pero, fill, quan me li agafa una fal-lera, no hi ha mès qu' alló del pare-nostre: fasses, Senyor, la vostra santa voluntat.

—¿Y axó gosa á dir un home?—seguí en Gori ab to de fort despreci que toquès al viu á n' en Roch.

—¡Oh!—saltá aquest, realment ferit com en Gori volia.—No 't pensis que jo li consenti. Pero com ella sempre tè un' arma...

Digitized by Google

—¿Un' arma?

—En contradintla d' alguna cosa, ja no 'm vol donar quartos. Y vés com fumo...

—Y préntels tu, 'ls quartos.

—¿D' ahont, si ella 'ls guanya tots?

—¿Donchs, y tu que no travallas?

—¿Jo?... ¡Uy, no 'n fa poch de temps! Ella es la que s' afanya, y per ço li aguanto mès de quatre cosas.

—Siga com siga,—diguè en Gregori retblant lo clau. —Ella es la dóna y tu ets l' home.

—Sí, pero ¿quín medi hi ha?

—Un bon bastò.

—¡Ah, no! ¡Pegarli, may! Ella, en mitx de tot, es bona xicota, y si no fos axó de que 'm tracta com un drapot y que de cap manera me vol dexar fumar...

—¡Ah! ¿no 't dexa fumar?—esclamá en Gori, esclatant una rialla de mofa.

—No ho vol... pero d' aquí endavant...—responguè en Roch enardit per la burla del majordom.

—¡Alsa, encèn un cigarro desseguida!—continuá aquest donant sa petaca al didot.

Digitized

—¡Vinga!—responguè aquest ab cómica resoluciò, prenent la petaca y posantse á fer un cigarro.—Ara que vingi á renyarme.

—¡Axís m' agradan los homes!—esclamá 'l majordom fent pedra y foch, y donant l' esca encesa á ne 'l valeròs didot.—Y ara no has de permétrer mès que 's fiqui allí ahont no la demanan, ni que torni á destorbar professons.

—¡Es clar que no ho permeterè!...—diguè 'l didot, ab tot l' ayre d' un general á punt de guanyar una batalla.—Ja 't juro que d' ara endavant...

—Aquest casament s' ha de fer.

—No 'n faltava d' altra.

—Ab axó, com á n' ella no li acomoda y sempre 'ns esguerraria 'l marro, ¿sabs lo qué tens de fer?...

—¿Qué?

—Tréurerla de la masía, si 's plau per forsa, carregarla en lo matxo, y cap á Agramunt.

—Ja veurás si ho farè.

—Ara dessegnida.

—¡Desseguida!

—¿Serás capás?

—No 'm conexes tu á mi, quan jo m' empipo.

Y 'l didot, procurant fer un gesto farrenyo com lo d' una careta de cartrò, comensá á donar grans passas per la sala, lo mateix que si estiguès á punt de menjarse tot lo mon.

—¡Ja 'l tinch armat, ja!—pensava en Gori tot content.—Ell que se l' emporti, valdament desprès ella lo desfassi á esgarrapadas.

Digitized by Google

Pero veus aquí que tot plegat se sent á fóra la veu de la Paula que s' acostava; en Roch, esporuguit, llensa 'l cigarro y 'l tapa ab lo peu, y sense temps de tréurer la pipada que tenia á la boca, se quedá ab aquesta plena de fum, ab prou travalls pera que no li exís pel nas; y sense poder respòndrer á n' en Gori, que li preguntava qué tenia, li signá á la porta per la qual entrava la dida en tal moment.

—¡Sí, que l' havém fregida!—esclamá en Gori veyent á terra lo sèu cálcul; y no podentse aguantar ab lo cambi d' en Roch, se posá á ríurer ab tota la sèva forsa.

—Sembla que per 'quí estém mòlt alegres,—vá dir la Paula arrivant al mitx dels dos.—¿Qu' es axó, qué passa?

—No 'l renyéu, qu' era jo,—responguè en Gori burlantsen'.

—¿Qu' eran aquexas riallas?—preguntá ella encarantse ab en Roch.

—Jo... no...—fèu aquest escanyantse ab lo fum que s' aguantava.

—¡Ay, ay!... ¿Qué 't surt fum pel nas?—afegí ella veyent lo que s' escapava á n' en Roch.

—¡Oh! jo 't dirè... es l' alé qu' ab lo fret se glassa...

—¡Mira, mira, tanoca! ¿Veus com se riuhen de tu? —li diguè la Paula signantli en Gori, que seguia morintse de ríurer.

—¡Alsa, ara! ¡Fèsli quatre crits, tonto!—diguè en Gori baix á n' en Roch, pera véurer si 'l reanimava.

—¡No, home, ara no!—li contestá en Roch també

Digitized by Google

en veu baxa.—¿No comprens que 'm moguès veuria 'l cigarro aquí terra?

—¡Vaja, encantat!—diguè la Paula.—Cap á tréures la roba nova. Anèm, tè, ja vas tot brut... ¡Alsa, alsa, á mudarte!

—Bè, no cridis, ja hi vaig.

Y tot motxo y obedient, doná un pas per' anar á créurer á la dóna, quan, recordantse de que dexava la punta de cigarro descoverta, se tirá endarrera é hi torná á posar lo peu.

—¿Que no fas lo que 't dich?—li diguè la Paula cremantse.

—Pero dóna, ¿no veus que si la nuvia tot plegat se trova bè, y 'l casament vá endavant, tinch de tornarme á mudar?

—Ja te 'n pots anar tranquil, que 'l casament, per ara, no 's fará.

—¡Uy!...—saltá en Gori.—¡Sa magestat ho disposa! Ja no 's fará 'l casament.

—A vos ja us ho esplicarè mès tart,—li responguè la dida.

—¡Y tè rahò l' home!—exclamá en Roch, determinantse á la fi á fer lo valent, y plantant cara á la Paula, com lo nadador qu' aburreix l' ayga.—¡Tè mòlta rahò! Tothom se quexa de tu, y ara s' ha d' acavar tanta manefleria!

—¿Y ara!—diguè la Paula, assombrada ab l' etzegallada del sèu marit.

—¡Ara vá bè, ara vá bè!—diguè 'n Gori á n'el didot.

—¿No ho vol la noya, qu' ho ha dit ben clar? ¿No

Digitized by Google

ho volen los sèus pares? Donchs, ¿per qué tens de ficarte tu á destorbar marros?

—Vaja, anèm; digas, home, digas, —l' interrompí la Paula.

—Es qu' es axís. Y ara mateix agafas los trastets, y te 'n vèns cap Agramunt, y may mès t' atrevexis á axecarme la veu, perque jo sòch l' home, y las calsas governan á las faldillas.

—¿Vejám?—diguè la Paula sense escoltarsel, y ficsantse en la punta de cigarro qu' ell havia dexat descoverta. —¿Me sabrás dir qu' es axó que tapavas ab lo peu?

—¿Qué?—preguntá en Roch, turbat y tot roig, sentintse cáurer tot lo valor.

—¡Un cigarro! —seguí la dida, cullint la punta.— ¡Lo mèu fill del mèu cor!... ¿Es dir, qu' estavas fumant? ¿No 't tinch dit que no vull que malgastis en tabaco? ¡Ets com una criatura, com una criatura! ¡Vínam aquí!

Y mentres en Gori celebrava aquell pas ab tota mena de burlas, ella 's posá á escorcollar á n' en Roch, apoderántseli de la bòssa del tabaco, del llibret y de l' esca...

—Ara, cap á mudarte com t' he manat,—li diguè, mentres se guardava tot lo dit à la butxaca del davantal.

—Perdonéulo, dóna, —saltá en Gori ab mofa.

—Vos,— li responguè la Paula, —anéu á burlarvos de qui valgui tant com vos.

Ell, sense paraula pera véncer l' intrepidés de la dida, se 'n aná de la sala, dihent pera sí mateix:

Digitized by Google

— Mès ximple jo, d' haver confiat en res d' aquest tanoca. ¡Aquesta dóna 'ns dará mal-de-caps... me sembla que 'ns dará mal-de-caps!

Mentres ell sortia per un cantò, en Roch ho feya per l' altre, anant á cumplir l' òrdre de la Paula, y aquesta 's quedava sola á la sala de la masía.

CAPITOL LV.

La tercera.

En Joseph anava per la casa buscant la dida, quan s' escayguè á entrar á la sala 'hont aquesta acabava de quedarse sola.

Lo marit de l' Antonia havia pensat mòlt durant l' estona qu' havia passat desde la suspensiò del casament, y acabá per sentir verdadera repugnancia en favorir, com fins allavoras havia fet, lo projecte d' aquella uniò desigual y odiosa.

Digitized by Google

Pera que ab sòn génit y cor valents l' ajudès á cumplir la resoluciò de desferla, era per lo que 'n Joseph buscava á la Paula. Al trobarla en lo lloch hont havém dit, li esplicá lo sèu determini, y li demaná lo sèu ausili. La dida li diguè si per' aquest objecte podria fer y desfer, y ell li contestá:

—Vos sòu senyora y majora. Jo us juro que no us vencerá ningú.

— Es que si per cas, —contestá ella, — encara tinch un medi infalible, que no 'l vull usar fins al últim estrèm, perque us pot perjudicar á vos... Pero, si á la fi es necessari, per la noya ho farè tot.

L' Antonia en aquell moment anava cap á la sala per la galería, y en Joseph sortí d' allí, pera dexar que 's topès ab la Paula sola. ¡Encara tenia pòr al primer cop d' ira d' aquella dóna, que tant fatal li havia sigut!

— Ja tornarè, — diguè á la dida, apretant lo pas com si verdaderament fugís.

Ell surtia per una porta, quan sa muller entrava per l' altra.

— ¡ Ola, dida !

— Dèu vos guart, mestressa.

— ¿ Qué feu per 'quí?

— ¿ Qué voléu que fassi? Aquí fent pensaments sobr' axó d' aquesta bòda... ¿Quí ho havia de dir, tot tan á punt, tan amanidet?

— Sembla qu' us en alegréu.

— ¿No me n' haig d' alegrar? No feya pas cap pler aquella parella; ella tant joveneta y tant bonica, y ell tant vellot ja y tant tabernacle.

Digitized by Google

— ¡ Recordéuvos qu' ell es germá mèu !...

— Teniu que perdonar.

— Y tant si es tabernacle, com no, se casará ab la noya...

— O no s' hi casará ,—diguè la dida resoltament.

— ¿ Qu' ho privaréu vos pot ser ? — preguntá l' altra burlantsen'.—Y ab veu mès terrible y amenassadora, continuá : — ¿Qu' encara no estéu desenganyada de lluytar ab mí?

— Miréu, Antonia , — saltá la Paula. — Si us ne recordéu, aquesta es la tercera volta que 'ns trovém l' una davant de l' altra. La primera, fòu á la font de sòta 'l ròure, y allí us vaig prométrer que jo salvaria l' honra y la riquesa dels Mas-Vidals, que vos amenassavau ab verinòs afany de venjansa. La segòna, fòu á casa vostra, davant d' aquell pobre vellet que li váreu precipitar l' agonía, y allí us váreig fer la matexa prometensa. La tercera es aquesta. Vos us penséu ja haverho guanyat tot, y jo encara tot vos ho puch péndrer. Veyéu als Mas-Vidals arruinats, y jo 'ls puch tornar tota la riquesa, puig ja sabéu que jo sè ahont trovarla. Donchs , bè ; escoltéume. Jo us déxo tot axó per la felicitat de la Roseta ; desféu lo casament tramat per la vostra malicia, y lo qu' hagi estat hagi estat.

— ¿ Ja heu enrahonat prou ? — diguè l' Antonia ab posat insolent. — Donchs ara us respondrè. Me recordo de tot lo qu' havéu dit; sí, es la tercera volta que 'ns trovém cara á cara; pero recordéuvos que las duas primeras us he vensut, y aquesta també us vencerè. Ja veyéu si 'n fa d' anys que lluytém l' una ab l' altra,

Digitized by Google

jo pera esterminar als Mas-Vidals, vos pera defensarlos; donchs jo ho he lograt tot, vos no havéu lograt res. Tots los bèns de 'n Joseph están empenyats á favor del patrimoni de casa, no mès se m' escapavan los del dot de sa primera dóna, y ara estich á punt d' atraparlos, ab lo casament projectat. ¡Provéu de desferlo! També us estrellaréu. Us estrellaréu, perque aquí jo sòch l' esperit de venjansa, que camina ab pas segur y recte. Ja ho sabéu; d' aquesta casa vá exir la delaciò infame que causá la mort del mèu pare, y á aquesta casa he vingut jo á portar lo cástich d' aquella traydora vilesa. ¡Tiréu, donchs, pel cap que vulguéu, dida! Lo casament se fará.

—No 'm feu cap pòr, — contestá la dida. — Aquest tercer cop que 'ns veyém, no será com lo primer, ni com lo segòn; ja sabéu lo ditxo: la primera, 'l rey perdona, la segòna, catxamona, la tercera... ¡'l cap á terra!

—¿Y qué faréu?

—Desesperarvos, vénceus, fervos abaxar lo front, fervos morir de despit y de cólera.

—¿Vos? ¡Pobre dóna!

—La pobra dóna sòu vos, que no sòu ningú, que no representéu res, que sòu una sobrevinguda.

—¡Dida!

—Si no us agrada, dexeuho.

—¡A fóra de casa desseguida! Veus aquí lo havérvoshi dexat tornar. ¡A fóra!

—Vejam com me treyéu,—diguè la dida creuhantse de brassos. —¿Qu' us penséu que será com l' altra vegada?

Digitized by Google

—¡Joseph! —cridá l' Antonia irritada, acostantse á la porta.

En Joseph compareguè; estava pálit, desencaxat, convulsiu, com si en la estona qu' havia sigut fóra de la sala, haguès passat un any de torments espantosos. Havia sentit la conversa de la Paula ab l' Antonia, y comprés tota l' infamia d' aquesta última.

—¿Qué vols? —diguè secament.

—Que treguis á la dida de casa nostra.

—La dida no 's mou d' aquí,—responguè 'n Joseph ab freda resoluciò.

L' Antonia 's quedá glassada; per primera volta en la vida, sòn marit se rebelava contra sa voluntat.

—¿Ho veyéu, dóna?—li diguè la Paula.—Me quedo al Mas, y feu per manera de fer mon gust, ó us juro que us darè mal-de-caps.

Ditas aquestas paraulas, casi bè á cau d' orella de la sorpresa madrastra, la Paula exí de la sala.

— Antonia, — diguè 'n Joseph tristament.—Lo qu' está fet, está fet, y no tè remey. Pero d' aquí endavant, no vull véurer cap mès víctima dessangrantse als nostres peus. Si pe 'l passat he estat cego, pe 'l pervenir no ho vull ser. Lo casament se desfá.

—¿Y 'l compromís que tenim al damunt?

—Jo l' arreglarè de la millor manera, donant á ton germá totas las satisfaccions imaginables.

—¿Y ta ruina?

— M' arruinarè, pero ma filla no será desgraciada.

—Pero, ¿no consideras lo dir de la gent?...

Digitized by Google

—Que diguin lo que vulguin. Lo casament queda desfet.

Y girant l' esquena á sa muller, en Joseph s' allunyá de la sala.

CAPITOL LVI.

Mestressa del camp.

Axís com l' acer, després d' haverse doblegat sòta la pressiò d' una má forta, al dexarlo aquesta, s' adressa rápidament, y ondula ab violencia fins á recobrar sa natural tensiò, axís l' Antonia, quan se vegè sola després de l' humillaciò passada, s' adressá enérgica y poderosa, irrevocablement resolta á tirar endavant lo propósit que tenia comensat.

— ¡ Se fará aquest casament, encara que 'l mòn s' ensòrri ! — diguè ab coratje.

Y prés ja sòn determini, se 'n aná decidida dret al quarto 'hont s' allotjava sòn germá.

— Joan, — li diguè, — la tèva germana no pot consentir que te 'n tòrnis á la Quintana, sense la esposa qu' has vingut á buscar. Ets l' heréu Oliver.

— Y barò de Sant' Agnés, — afegí ell.

— Per lo mateix. Has vingut á casarte, y 't tens de casar.

— ¡ Per forsa ! Figúrat que fins ho he escrit al rey y tot.

Digitized by

— Donchs, segueix com sempre los mèus consells.

— Aquí 'm tens. Digas que vols que fassi.

— Lo que vull es que 't tanquis aquí, al tèu quarto, treyent la clau del pany; que tothom se pensi que no ets á la casa.

— ¡ Bè ! 'M tirarè al llit á fer la mitx-diada.

— Y dèxam fer. Quan te fassi avisar, tu baxas, que será per anar á l' iglesia.

— Está mòlt bè.

— Treu la clau.

En Joan seguí al peu de la lletra aquexas instruccions, y sa germana se 'n aná, buscant en sa imaginaciò un médi pera lograr que 'n Joseph s' ausentès de la masía per unas quantas horas. Difícil li era atinar ab tal arbitre, quan la casualitat li proporcioná tan favorable com podia desitjarlo.

A la sala d' ahont poch avans havia surtit, hi trová á n' en Joseph, que venia, mòlt afanyòs, de seguir tota la casa.

— ¿ Sabs que no trovo á n' en Joan en lloch? — li diguè ell. — Lo busco, pera donarli las degudas satisfaccions.

— Donchs no es fácil que 'l trovis, — respònguè l' Antonia, — perque no fa gayre que, sense despedirse de ningú, se n' ha anat mòlt ofés cap al mas Oliver.

— ¡Se n' ha anat! — diguè en Joseph. — No vull que s' ofenga, perque ell en axó no hi tè cap culpa. Me 'n vaig á trovarlo al instant.

— ¿Te 'n vás? — preguntá l' Antonia contenint ab prou feyna sa alegría.

Digitized by Google

—Al moment. Vull donar satisfacció á ton germá.

Y avocantse á la galería, doná á un mosso l' òrdre de que li ensellesen l' euga; en Gori li portá lo fuet y lo sombrero, y despedintse presuròs, baxá á la porta, montá á caball y s' allunyá en direcció á l' antigua masía dels Olivers.

L' Antonia 'l mirá allunyarse, dreta en la galería de la casa, lo vegè desaparexer entre 'ls arbres del bosch llunyadá, y després, girantse á n' en Gori, que darrera d' ella estava, li diguè ab accent triunfant é imperatiu:

—¡Ja sòch mestressa del camp: que tot se prepari: d' aquí un' hora 's fa 'l casament.

CAPITOL LVII.

La renyina.

La noya, pobreta, era fácil de convenser. Retornada de sòn desmay, se sentia novament disposada á obehir la voluntat de sòn pare, y per lo tant á entregar sa má y la fidelitat de sòn cor al marit indigne d' ella que li destinavan.

En tal disposiciò la trová l' Antonia, quan se dirigí á parlarli després de la partida de 'n Joseph; pero per si quedès en ella la mès petita vacilaciò, y sobre tot pera que 's determinès á casarse durant l' ausencia de sòn pare, l' astuta intriganta imaginá arguments que pera la sencillès de la Roseta havian de ser poderosos y decissius.

Digitized

Ab accent de fingit carinyo y tristesa, li innová qu' en Joseph acabava de marxar pera buscar remey al perill inminent de véurers despullat de totas sas riquesas; que la ruina estava ja trucant á las portas de la casa; que lo casament ab en Joan era l' arreglo qu' evitava totas las desgracias; pero que havent temut en Joseph per lo desmay de poch avans, qu' ab tal uniò la Roseta anava á ser desgraciada, havia resolt desfer tot lo pactat, consolantse d' arruinarse; rahó per la qual la noya, com á bona filla, venia obligada á salvarlo fins á despit d' ell, apressantse á fer lo casament mentres era fóra, perque axís quan tornaria ja no fòra á temps d' evitarlo, y 's trovaria salvat de la vergonya y de la ruina que l' amenassavan.

La pobre Roseta, ¿qué havia de fer? Conmoguda ab aquellas rahons, encara reforsá mès sòn propósit de sacrificarse; enardida pe 'l sentiment del amor filial, contestá á sa madrastra qu' estava disposada á anar desseguida á l' iglesia, que seria d' en Joan y que sòn pare no 's veuria en la miseria per ella.

—¿Y la dida y en Genís?—li preguntá la madrastra.

—Dexéulos per mí,—responguè la Roseta.—A 'n Genís jo 'l veurè ara, y li manarè que no m' atormenti; y á la dida, la convenserè de que no sòch desgraciada, casantme ab l' heréu de la vostra familia.

—Donchs vaig á prepararho tot per d' aquí un' hora.

—Anéu, y que avisin á 'n Genís que vagi á la sala, que li haig de parlar.

Aviat en Genís pujá á la sala, hont la Roseta ja havia anat á esperarlo. Un cop allí reunits los dos jovin-

Digitized by Google

cels enamorats, ella ab prou forsa pera sofocar lo crit d' anhel qu' de sòn cor, la presencia d' en Genís arrancava, se posá á descríurer á aquest lo cas forsòs en que 's veya; li esplicá ab persuasiva veu del crédul sentiment que no suspita, que la boda pactada no sols era voluntat, sino també necessitat de sòn pare, no sols era en ella un acte d' obediencia, sino també de salvaciò; li diguè que sòn pare s' arruinava, que la casa 's perdia; qu' uns altres amos, uns altres masovers, uns altres mossos vindrian á travallar sas terras; y dirigintse á la noblesa de cor de 'n Genís, que condolit l' escoltava, li preguntá si era capás de contribuir á tota aquella desgracia, ell que per gratitut venia obligat á callar, á sufrir, á sacrificar sa felicitat y sa ecsistencia.

No resistí en Genís, y esclamá:

—¡Ja ho veig, Roseta! Tinch de pérdret'. Dèu ho vol axís. No vull ser ingrat, cásat... y jo no dirè res.

—¡Adèu, donchs, per sempre!—li diguè ella, contenintse 'l doll de plor que dret als ulls li corria.

—¡Adèu, gloria del mèu cor!—contestá ell, mullantli en llágrimas bullentas la blanca má que li besava.

Pero los dos generosos amants no tingueren temps pera separarse á punt; sentiren la veu de la dida que s' acostava á la sala, y assaltant tot plegat á la Roseta lo temor de que veyentlos plegats la dida no creuria qu' estessen de bó renyits, diguè rápidament á n' en Genís:

—¡La dida!... Que 'ns vegi ben renyits, ben renyits.

—Sí, qu' ó sino destorbaria 'l casament.

Digitized by Google

—Donchs, fingim bè.

Y donantse l' esquena l' un al altre, quedaren en actitut que indicava haver tingut los dos una gran quimera.

La dida arrivava á la sala sostenint plet ab lo didot, perque aquest volia recobrar lo tabaco y l' esca qu' avans aquella li habia prés, cosa á la qual ella de cap de las maneras volia accedir.

—No vull qu' omplis la casa de puntas,—li deya ella;—no cal que 't cansis, perque fins que 'ns en aném no farás cap mès cigarro.

—Pero, dóna,—insistia ell,—ja me 'n irè á fumar á l' era. ¿No? Donchs fins qu' ho vulguis, á darrera tèu me tindrás d' estaqueta.

—¡Ola!—diguè la Paula veyent als dos joves ab aquella cara de enfadats.—¿Qué passa aquí? ¿Qu' heu renyit?

—Aquí m' assento,—murmurá 'l didot, fentho en un dels sillons de la sala.

Y allí 's quedá impertérrit, esperant que la dida li donguès lo tabaco, mentres la Roseta, dirigintse á la Paula, deya:

—Justament, dida, veniu á punt, per dirvos que no feu res mès pera destorbar mon casament ab en Joan, perque 'l estimo y li trovo totas las prendas per serhi la dóna mès felís.

—¿Y ara, qu' has perdut lo seny?—esclamá la Paula ab gran sorpresa.

—No, Paula, no,—afegí en Genís.—Ja podéu ferho tal com ella us ho encarrega.

Digitized by Google

—¿Qué ja no us estiméu?—preguntá la dida.

—¡No!—respongueren los joves á una, sentintse en lo cor un mal com la picada d' un escorpí.

—¿Pero per qué, vejam... per qué?

—¿Per qué? ¿Voléu saberho?—diguè la noya preparantse á destrossar sòn propi cor y lo d' en Genís.—Jo us ho dirè. Perque aquest minyò s' ha fet unas ilusions, que no sè quí las hi ha inspiradas. Jo era una nena, ¿entenéu? y perque un dia nos vá acudir jugar á promessos, y 'ns déyam «jo t' estimo, jo t' estimo,» y 'ns davam flors, y 'ns hem escrit alguna carta... ara ja 's pensa que tè dret pera impedirme que fassi un bon partit.

—¡Ay, Dèu mèu, Senyor!—esclamá la dida, no sabentse avenir de lo que sentia.

—¿Qué t' havias pensat, fill mèu?—continuá la pobre noya.—¿Qué no ho veus tu mateix, que no ets per mí? ¿Qué no ho veus que tu ets un pobre, y que jo sòch una pubilla? Allí hont tants heréus me pendrian, ¡vès si jo fòra per tu! Lo mèu marit ha de ser del mèu bras, ab hisendas, ab grandesas, ab influencia al poble, com lo mèu pare. Ab axó, Genís, ja ho sabs, y vesten ab la que 't correspon.

—¿Pero qu' está burranga, aquesta mossa?—cridá la dida.

—No, dida, no; parla mòlt bè,—responguè en Genís.—Ja fa temps que la veig massa entonada, pera que puga convenir á un pobre com sòch jo. He fet millor pensament: no vull dóna que 's rebaxi quan siga la mèva esposa, no vull dóna malvesada ab bonichs y

Digitized by Google

trajos de festa per tot dia. Jo vull ser l' amo de la pobresa de casa, y poder manar á ma muller qu' endressi, que pasti, que cusi, que garbelli, en lloch de tenir una primpcesa que no mès sápiga d' estar ab las mans plegadas.

La Paula anava seguint ab atenciò las paraulas dels dos jovenets; ab tanta atenciò y ab tant afany de desentranyarne lo sentit, que ni s' adoná de que 'n Roch, ab gran manya, li treya del davantal la bossa del tabaco, tornantsen' al moment de puntetas. Una volta passat lo primer cop de la sorpresa, la Paula pensá que 'l llenguatje dels dos amants era massa violent pera que fos natural, y ab la viva penetraciò que la caracterisava, comprenguè qu' alló no era mès qu' una renyina fingida. Axís es, que prenent aquell pas per broma, esclamá:

—¡Alsa, alsa!... ¡Axó es! Ja no falta sino qu' us tiréu los trastos pe 'l cap.

—Vès, donchs,—diguè la noya á n' en Geuís.—Vès á buscarte aquexa dóna que 't convè tant.

—Com tu lo promés milionari.

—Jo ja 'l tinch.

—A mí no 'm faltará.

—¡Escoltéume, tabalots!—cridava la dida.

Pero ells seguian:

—Ab axó, ja ho sabs. Fins aquí havém arrivat, y dèxam' en pau.

—Tant de favor. Com si may nos haguèssem vist.

—Adèu, qu' aquesta tarde 'm caso.

—Dèu te guii y l' ángel bo.

Digitized by Google

La Roseta se 'n aná ab una revolada, sense escoltar á la Paula que volia detenirla; en Genís anava á fer lo mateix, pero á la porta per hont tenia d' anarsen' s' hi estava justament en Roch, saborejant lo tabaco qu' havia pispat á la dóna, y aquesta, adonantsen', li cridá senyalant á n' en Genís:

—¡Atúral!

Y en Genís quedá deturat y posat per en Roch en poder de la Paula.

CAPITOL LVIII

Com lo didot robá una donsella.

—¡Vínam aquí!—diguè la dida agafant á n' en Genís. —Ja conech que m' enganyéu. Vull saberho tot. ¿Cóm es qu' heu fingit d' aquest modo?

—No, dida; es qu' havém renyit.

—¡Mentida!

—¿No ho havéu escoltat?

—No us he cregut de res. Dígam' lo que passa.

En Genís ja no podia fingir mès; tenia lo pit fet á trossos de subsechtarhi la veritat tancada, y sentíntsela tota còrrerli cap als llávis, digué:

—Es qu' axís salvém á sòn pare de la ruina.

—¡Ah! ¿veyéu?—esclamá la dida.—Donchs estéu equivocats; la ruina es tan certa ara com desprès del casament.

Digitized by Google

—¿Es veritat lo que dihéu?—preguntá en Genís tornant á sentir esperansa.

—Es tal com te dich; no serviria de res vostre sacrifici.

—Pero si la Roseta créu que sí, y vol casarse de totas passadas, ¿qué hi farém?

—Evitarho y salvarla per ferla tèva.

—Diguéu.

—¡Y treu lo paper aquell, y s' acaba d' un cop!—saltá lo didot.—¡Qué tant mirament!

—No,—diguè la dida;—perque en Joseph hi surt compromés. Lo paper fins al últim estrem. Ara, ab polvos de la Mare Celestina, ho arreglaré tot. ¡Oh, Roch! Vès corrents á ensellar lo matxo, y ab ell t' esperas á la porteta del hort.

En Roch se 'n aná corrents.

—Tu, Genís,—continuá la dida,—ab lo guitarrò, sòta la finestra, al mateix lloch qu' avans, y en fente la senyal te posas á tocar.

En Genís se 'n aná tambè á tota pressa.

—Ara,—seguí la Paula al quedarse sola;—ara... com la pegarán ab mí, y sent fóra en Joseph me 'n voldrán fer alguna; prevenim lo cop... Aquí, al péu d' aquest sillò, al costat d' aquesta taula, es ahont recullí en Roch aquells paperets... Donchs veyám si 'ls hi faig pensar y 'ls espanto.

Dient y fent, agafá un full de paper, l' esquexá en trossos menuts, y 'ls dexá á terra al peu del sillò.

Desseguida 's dirigí resolta cap al quarto de la Roseta, passant pe 'l mitx dels convidats y criadas

Digitized by Google

qu' altra volta 's reunian y agitavan pera celebrar lo casament; arrivá á la cambra, entrá; la Roseta, sola en ella, se preparava pera vestirse altre cop sòn lucsòs trajo de boda.

—Vina,—li diguè la Paula, agafantla pe 'l bras.

—¿Qué voléu?

—Vina, qu' á baix te demanan.

—¿Ahont?

—¡Vina ab mí!—repetí la dida estirantla.

La noya, aturdida, 's dexá portar, creyent que per' alguna cosa feya falta; la portá la dida al fons d' un corredor, la feu baxar per una escala escusada, arrivaren al hort y la porta fou oberta sense dificultat perque la clau era al pany per la part de dins.

A l' altra banda de la porta hi havia en Roch, aguantant un matxo pe 'l ronsal.

—Monta desseguida, — li diguè la Paula.

Y ab un salt de 'n Roch fou obehida.

—¿Qué penséu fer? —preguntá la noya tota sorpresa.

La dida, sense respóndrerli, l' agafá d' un brassat, y donantla al didot, diguè á aquest ab impaciencia:

—¡Tè, prenla!... ¡Apreta 'l matxo!... Si crida, tápali la boca... ¡No tornéu fins que siga nit!

—¡M' heu enganyat!...—cridá la Roseta, al compèndreho tot. —¡Axò es mal fet, dida!... ¡No ho vull, no ho vull!

Pero 'l didot la tenia estreta pera que no se li escapès, y ab una má tapantli la boca y ab l' altre dirijint lo matxo, feu pendre á aquest lo trot llarch, cap al turò de mès aprop, ahont hi havia una hermita.

Digitized by Google

—Ara que la casin ,—diguè la dida tancant la porta del hort.

Y se 'n aná cap á la sala, ahont s' hi preparava lo desori, que 'n lo vinent capitol veurá, qui visqui y llegexi.

CAPITOL XIX.

Lo desori.

En Gregori, ple de goig perque á la fi lo sèu partit triunfava, acabava de donar totas las disposicions pera la boda; axó fet se n' entrá á reposar un xich á la sala, fins que 'ls nuvis baxessen, quan al anar á assentarse, reparà al peu del sillò aquells retalls de paper qu' hi havia dexat la Paula.

De prompte 's quedá esglayat, pero retornantse desseguida, fins se riguè de sòn esglay.

—¡Vés que tè que véurer!—diguè per sí.—Qualsevol pot haver fet un paper á trossos... Lo qu' es aquells, sòn cremats y ben cremats.

En aquell moment entrava l' Antonia, ab sòn vestit negre y mantellina blanca, á punt ja d' anar á l' iglesia.

—¿Ahont has dexat á la dida?—preguntá.

—No se la véu en lloch. Jo crech que veyentse perduda, ha girat cua.

—¿Quí sab? Per si acas, ten aquí fóra 'ls mossos previnguts.

—Ja hi están.

Digitized by Google

—Donchs si 's presenta á móurer escándol, que la treguin sense contemplacions.

—Axís ho farè fer. ¿Y la noya?

—Acabantse de vestir.

Sis horas tocaren en aquell instant, y 'l senyor nuvi, que pera tal hora havia sigut avisat, arrivava á la sala en lo mateix punt, ab uns ulls com duas taronjas de la dormida qu' hi havia fet petar. Darrera d' ell entrá tota la patuleya de convidats y parents.

—Vinga la nuvia, —diguè 'n Joan.

—Vaig á buscarla, —responguè l' Antonia.

Mes la Paula qu' en aquell instant passava la porta, detinguè á la mestressa, dihent:

—La nuvia us fa saber qu' ara acaba de fugir.

Tothom se quedá de pedra.

En Joan, per qui la historia ja comensava á ferse pesada, fou lo que rompent lo glas, esclamá:

—¡Axò sembla la cansò del enfadòs!

—¡Ah, condemnada dóna!—cridá, blanca de rábia, la mestressa de la casa.

—¿Qué hi faréu?—diguè la dida ab tranquila ironía. — Us han obert la gábia, y us ha volat l' aucell.

—¡Eh! ¡no ho creguéu!—afegí l' Antonia dirijintse als parents plens d' admiraciò.—Lo que diu aquesta farsanta, no pot haver sigut.

—¿No?—responguè la dida.—Lo qui tingui ulls que miri. Veyéu si la noya es aquella que vá en aquell matxo que puja la serra...

Tothom correguè dret á la finestra, y mirant cap ahont la Paula 'ls senyalava, vegeren, en efecte, una

figura semblant á la Roseta y ab los vestits del color dels d' ella, que sostinguda á cavall d' un matxo, per un home ab barretina, era portada serra amunt.

—¡Oh! ¡la infame!—diguè l' Antonia.—Ha fugit ab en Genís.

—¡No la deshonréu, llengua d' escorpí!—li cridá la dida.—En Genís es aquí, sòta d' aquesta finestra.

Y fent ella la senyal qu' ab en Genís tenia convinguda, comensá aquest á fer sentir desde 'l peu de la finestra, lo so, tant conegut á la masía, de la sèva bandurria.

—¿Lo sentiu?— diguè la dida als de la sala.

—Si que no pot ser ell qui l' ha robada,—observá en Joan.

—Donchs ¿quí la robá?—preguntá l' Antonia.

—La robo jo,—contestá la dida, desafiant á tots los presents ab la mirada.

—¡Oh!—esclamá la mestressa, cega de coratje.—¡Ara sí, que no us passará!

Y fent un crit impacient de:

—¡Gori!

—Aquí estich á punt,—diguè aquest, comparexent ab dos mossos al darrera.

L' Antonia se 'ls hi dirijí ab to imperatiu:

—Agaféu á la dida pera presentarla al batlle.

Los mossos no la obehiren.

—¿Qu' esperéu?— los cridá ab ira desfeta.

Un dels mossos responguè:

—Lo qu' es á la dida, no li fem res.

—¿Cóm que no? Jo us ho mano.

Digitized by Google

—Tením òrdre en contra, del amo.

Y 'ls dos mossos se fèren endarrera, com havent ja complert lo que 'ls pertocava.

—Pero,—diguè 'n Gori adelantantse, tant rabiòs com sa mestressa,—com jo no tinch òrdre de ningú, jo la treurè y la durè al batlle, per robadora de donzellas.

Y anava á agafar pe 'l bras á la Paula; mes aquesta, avantsántseli, li agafá á n' ell, y obligantli á fer uns quants passos fins al costat de la taula y 'l sillò, y signantli los bossins de paper qu' hi havia á terra, li diguè ab veu mòlt baxa, pero amenassadora:

—Tu 'm respectarás igualment que 'ls altres, perque ¡mira!... Aquestos trossos de paper no sòn cremats com tu 't pensas.

Sentir axó en Gregori, y, ab la vista ficsa en los bossins, comensar á tremolar, tornarse groch com una cera, y pérdrer casi l' enteniment, fou tot una matexa cosa. L' Antonia y 'ls parents, que contavan véurel obrar ab decisiò, acudiren á rodejarlo, ab afany de saber qué li passava, y la Paula, ab aire dominant y poderòs, passejava sa mirada per tots ells, significantlos la tranquilitat ab que veya sas amenassas.

—¡Dexéula passar!—cridá á la fi en Gori tot esbarat.—¡No l' agaféu, dexéula lliure!...

Y ho diguè ab tal forsa d' espressiò, que tothom, instintivament, s' apartá, obrint pas á la Paula.

—¡Cóm dexarla anar!—diguè 'n Joan, cremat ja fins al punt de dalt.—Vejám si á mi se 'm escapa.

Digitized by Google

—¡Per l' amor de Dèu!—li cridá en Gori detenintlo. —¡Dexéula estar!

—Pero, ¿qué hi ha? ¿Qué t' agafa? ¿Qué t' ha dat? —li preguntá l' Antonia, plena de confusions y estranyesa, al propi temps que despitada.

—Ja us ho dirè; ara dexéula anar, —li contestá en Gori á l' aurella.

Mentres tant, la Paula, seguint l' espay que li havian obert los parents esperuguits, arrivá fins á la porta, y desd' aquesta, girantse cap á l' Antonia, l' amenassá ab la má rápidament agitada, pronunciant al mateix temps:

—Y ara, si ab axó no us donéu per vensuda, tiréu endavant, perque ara sortirá 'l Sant Cristo gros.

Y desapareguè, dexant á tots los demès actors d' aquella escena, verdaderament perturbats, los uns de coratje, los altres de curiositat y sorpresa, l' Antonia d' orgull rebaxat, en Gori de pòr y d' esbarament.

CAPITOL LX.

La tornada.

Mentres tot lo esplicat suchcehia durant l' ausencia de 'n Joseph, aquest, montat en sa èuga, avansava depresset lo camí, acostantse á la masía dels Olivers, ahont, fiat en la paraula de la sèva dóna, creya trovarhi á n' en Joan ofés é irritat.

Digitized by Google

Quant arrivá á dit lloch, lo masover sortí á rébrerlo ab gran estranyesa, dihentli que sòn amo no havia comparegut per 'llí, ni havia enviat recado que demostrès que 'n tenia ganas.

Veyentse en aquell engany, en Joseph comprenguè al punt l' intent que l' havia dictat, y tirant la brida á l' èuga, torná á empéndrer lo camí de sa casa.

Mil pensaments li vingueren, mentres ab l' èuga al trot atravessava boscos solitaris y coberts ja per lo negre mantell de la nit. ¡Quánts cops, en sa juventut, havia corregut per aquells oliverars y pollaredas, empenyentlo la passiò boja que l' encenia, per la filla de ca 'l Oliver! ¡Quántas nits com aquella havia vist sens pòr, brillar en la fosca lo mateix duas fogueras fantásticas, los ulls del llop, qu' udolaba al fons del bosch! ¡Quántas voltas havia segut sòta d' una d' aquellas aubagas, gaudintse ab sa esperansa ó condolintse ab sòn dolor!... ¡L' Antonia! Tots aquells vols estavan plens de sòn nom ó sòn recort. ¡Sòn nom tant adorat... sòn recort tant acusador! ¡Quántas faltas comesas sense pensar, quántas debilitats convertidas en críms, y quánta ditxa fugitiva tornada en constant remordiment!... Lo pare, l' Isabel, en Matèu, y ab un poch mès tambè sa tendre filla, l' ignocenta donzella, la pobra Roseta!... Y ¿quí sab? Pera tréurerl' de casa l' havian enganyat: ¿quí podia pensar lo que mentres tant passava? ¡Y quí l' havia enganyat era l' Antonia! ¡Ay, que la dida no devia mentir! ¡Ay, que tot lo qu' ell no havia volgut créurer, devia ser veritat! L' Antonia era una infame, ¡fins llavors no ho comprenia! Era una

Digitized by

infame; ¿y aquella carta?... ¡Aquella carta qu' ell havia dexat fugir, portada per l' huracá d' ambiciò y venjansa, que bramava en lo cor d' aquellá dóna funesta! ¡Oh, insensat! ¡ Y havia sacrificat sa vida, sa honra, sa riquesa, la pau de sòn pit á aquella dóna! ¡Y havia sigut sòn esclau!

Tot axó pensava en Joseph, boy espolejant la sèva èuga. La fosca, la soletat, la misteriosa quietut dels llochs qu' atravessava, despertavan en sa conciencia totas aquellas veus acusadoras del passat, y poch á poch s' anaren fent tant terribles, que 'l desventurat Joseph se sentí ple d' horror, ple de culpa, inundat de remordiments; y esperimentá com en un instant naxia y prenia formas colosals un sentiment nou en sòn cor: l' odi en vers sa muller.

Pensant y sufrint, havia arrivat casi bè al terme de sòn viatje; ja veya las finestras de sa masía il-luminadas, y sols li faltava baxar una serra per' arrivar al peu del turonet hont s' enlayrava la casa payral dels sèus antecessors.

— Allí serè l' amo desd' avuy,—diguè tot sol, senyalant á la casa, y aturant l' èuga en lo cim del puig hont havia arrivat.

En aquell punt, lo soroll de cascabells d' un matxo que s' acostava, li fèu parar l' aurella, y buscar ab la vista per entre la foscor. Lo soroll continuava acostantse, y al cap de mòlt poch, distingí en Joseph á pochs passos, un grupo, format per lo matxo dels picarols, una persona que 'l montava, y un home que 'l precedia tirantlo pe 'l ronsal.

Digitized by Google

—Santa nit,—diguè quant lo grupo passá pe 'l sèu costat.

—¡Pare!—esclamá una veu.

En Joseph coneguè la de la Roseta, y alarmat de trovarla en tant rara situaciò, posá d' un salt l' èuga tocant al matxo, y prenent las mans de la noya, diguè:

—¡Filla!.. ¿Ahont vas? ¿Ahont te portan?... ¿Quí 't dú?...

—No tinguéu cap pòr, —saltá en Roch. —Sòch lo didot, l' home de la Paula, y ara torném á casa.

—Pero, ¿qu' ha passat?

—Jo us volia salvar, pare, —diguè la noya.—Pero m' han tret per forsa, ¡m' han atropellat!

—Dexéula dir,—replicá 'l didot.—No ha sufert cap [illegible] Avans de 'ser á casa us ho haurè esplicat tot.

[illegible]ras, tot baixant los tres la serra, en Roch es-[illegible]n' en Joseph lo qu' havia passat durant la

sèva ausencia, y l' òrdre que li havia donat la Paula d' endúrsen á la Roseta.

—¡Oh, lo que 'm pensava, lo que 'm pensava!—esclamá en Mas-Vidal, quan ho haguè escoltat tot.

—Tota la culpa 'n tè la Paula,—diguè la noya.

—¡Ay, filla mèva! — responguè 'n Joseph.— No ho créguis axís; la culpa es d' uns altres. La Paula es l' ángel de casa nostra.

Arriváren á la masía, en Joseph baxá de l' èuga, y ab un determini fet, se dirijí en busca de la Paula.

CAPITOL LXI.

La mort de l' Isabel.

Ab tot y que l' Antonia, treyent foch pe 'ls caxals ab la feta d' aquella tarde, havia demanat á n' en Gori categóricas esplicacions, aquest s' havia guardat prou de dirli la veritat. Cent cops li havia donat aseguransas de que 'l paper que 'l didot havia recullit á trossos de 'l peu del sillò de la sala, estava completament destruhit, cosa de que 'l mateix Gori ne tenia absoluta convicciò; pero ara que tot plegat veya que 'l paper se conservava d' una manera inesplicable, pero que sempre havia de fundarse en torpesa del majordom, aquest no trovava paraulas per' esplicarho á sa mestressa.

Aquesta, donchs, ignorava lo perillòs del terre

que trepitjava, y creyentse com sempre poderosa, doná òrdre á un mosso, perque anès á buscar desseguida al batlle, ab l' intent de ferli péndrer á la Paula, acusantla d' haver fet robar á una donzella.

En Gori, ménos tranquil, no tenia un moment de calma, y no parava d' anar y venir, buscant una ocasiò pera parlar ab la dida.

Ab axó, eran dos los que en un mateix punt estavan buscant á aquesta, puig ja hem dit que 'n Joseph duya també intent de parlarli, mentres ella s' estava á sòta la parra que s' enfilava al peu de la galería, escoltant la relaciò que li feya 'l sèu home, de com l' Antonia y en Gori l' havian volgut seduhir ab diners, desprès de sa tornada ab la noya, pera que 'ls ajudès á desembarassarse d' ella. Lo que 'n Roch no esplicava, era que 'ls diners se 'ls havia embutxacat tot guapament, encara que ab lo designe de no fer res de lo que li encarregavan la mestressa y sòn criat.

Ab axó, en Joseph, que ja havia seguit tota la casa, passava per 'llá á la bora, y sentint enrahonament sòta la parra, s' hi acostá; allí, per últim, hi trovava á la dida.

—Paula,—li diguè,—voldria tenir ab vos una estona de conversa.

—Ara mateix, — contestá ella; y allargant á n' en Roch una mitxa comensada qu' estava fent, li vá dir: —Tè, Roch, acabam aquest girat, allí á la cuyna.

—¡No estich per fer mitxa!—responguè 'l didot.

—¡Desseguida á créurer!... — li maná la Paula ab veu terrible.

Digitized by Google

Y ell, tot motxo, agafá la mitxa, y se 'n aná á fer girats.

—Diguéu,—vá dir la Paula girantse á n' en Joseph.

—Ja sè tot lo qu' ha passat, dida, y us dono las gracias. Vos m' havéu salvat la filla.

—Ja sabéu qu' obligaciò 'n tenia, perqué 'm considero com sa segòna mare.

—Sí, Paula, sí. Ja li he dit á n' ella; vos sòu l' ángel de casa nostra.

—¡L' ángel bufador! — diguè la Paula ab to de broma.

— Ja sabéu, dida,—diguè 'n Joseph,—la passió insensata que m' inspirá la qu' es avuy ma muller. Un dia váreig arrivar á la masía dels Olivers, casi bè al punt que l' Antonia tinguè que ser retirada ab un desmay, de la cambra 'hont s' estava escribint. Jo váreig quedarme en exa cambra, esperant lo resultat d' aquella indisposiciò, quan damunt de la taula hi veig lo paper que l' Antonia escribia. ¡Ay, Paula!... May mès ha desaparescut aquell escrit de davant dels mèus ulls... Era una carta perque envenenessen á l' Isabel, y l' Antonia la firmava. Llavoras lo sentiment de ma honradesa m' abandoná; Dèu apartá de mí sa vista, y sòl, en poder de mos pensaments traidors, no vaig tenir valor pera destruir aquella carta, ni per acusar á la perversa que l' havia escrita, ni per' arrancarme 'l cor malvat, que batia ab l' esperansa de que l' Isabel me dexès lliure pera casarme ab la viuda de 'n Matèu... La carta 's va quedar allí, y poch desprès vinguè una criada á recullirla. ¡Qué 'n varéu fer?... ¿Vá ser

Digitized by Google

enviada? ¿Fòu complert lo qu' en ella 's prescribia? Jo no ho sè, ni he tingut jamay lo valor d' averiguarho; pero lo cert es, Paula, que tres dias desprès d' allò, l' Isabel espirava, dexantme lo remordiment mès horrible que pot destrossar un cor humá: lo dupte de si moria ó no envenenada. Aquest dupte vull esclarirlo á la fi, y vos, dida, sòu la única que pot il-luminarme; vós, com amiga fidel y carinyosa, no us separareu de l' Isabel fins á sòn últim moment; vos l' assistireu viva; vos li varéu cloure los ulls!... Diguéume, Paula, ab la má al pit. ¿Váreu sorpéndrer en la malaltía, cap indici que puga fer créurer que l' Isabel fòu envenenada? Acabéu, per pietat, de resóldrer aquest dupte: ¿sòch assessí ú home honrat?

—Sòu home honrat, Joseph, —contestá la Paula solemnement, —y á Dèu dono gracias, perque axís me permet retornar la pau á la vostra vida. Visquéu tranquil; jo no váreig dar á l' Isabel cap medicina que no haguès sigut fèta al davant mèu, y váreig llensarne algunas que vá durme 'n Gori, perque, sense saberne res de cert, mon cor lleal ja 'm feya desconfiar d' aquell mosso qu' havia vingut de casa l' Oliver. ¡Sí, Joseph! jo puch jurarho davant del mateix tribunal de Dèu, y ab tota y absoluta certesa. L' Isabel vá morirse de mort natural.

—¡ Oh, gracias, Paula, gracias!—esclamá 'n Joseph, volguent besarli la má.—¡Ara que vinga tot! No temo la ruina, ni la miseria, ni res.

—La vostra ruina, jo l' evitarè, —diguè la Paula.

—¡Cóm, si es impossible!

Digitized by Google

—Dexéume fer. Ja qu' ab lo qu' heu dit m' heu fet compéndrer, qu' en aquella vil trama del envenenament no hi tinguéreu cap part activa, no temo ara compromètreus. Ab axó, dexeume tirar endavant lo mèu projecte. Los criminals sòn aquí, y ells se pensan que sòn delicte 's vá consumar. Dexeuho per mí, y junt ab la pau del cor us retornarè la fortuna.

—¡Oh, sòu la mèva salvadora!

—No mès vull una recompensa.

—Diguéu.

—Que dexéu casar á la Roseta ab en Genís.

—¡Ah!—diguè 'n Joseph ab tò de resoluciò.—Axó, ja veyéu que no pot ser. Fora un casament massa desigual. Ella que 'n esculli un altre...

—¡Si 'n Genís es lo qu' estima!

—¡Fal-leras de criatura!

—No, Joseph. Es un amor verdader; es aquell amor que se sent un cop á la vida, pera víurehi felís ó morir ab ell.

En est instant, com pera reforsar l' espressiò convincenta de las paraulas de la dida, se feu sentir lo só melancólich de la bandurria de 'n Genís.

—Veniu, y us convenseréu, —digué, al sentirlo, la Paula á n' en Joseph.

Y fentlo sortir uns quants passos del fullam de la parra, li feu contemplar la poética y tendra escena qu' á fora s' representava. Un mateix raig de lluna banyava ab sa claror esmortuida á n' en Genís, que pulsava sa bandurria al peu de l' olivera, y á la Roseta, que de colsers á la finestra se l' escoltava plorant.

Digitized by Google

—¿Ho veyéu? —diguè la dida á n' en Joseph.

—Sí,—responguè aquest conmogut. —Que 's casin y sigan felissos.

—La qu' es al cel vos ho agraheix, Joseph. Creguéu qu' ara us sonriu sòn esperit, com vos sonreya sòn rostre quan per vos vivia. Ara no diguéu una paraula.

—Vos disposéu.

—Ara vé 'l bo.

CAPITOL LXII.

La reyna.

En Gregori feya un' hora que registrava racons en busca de la Paula. Se sentia ab frisansa per parlarhi, y averiguar cóm era possible qu' ella possehís una prenda destruida per ell mateix, y sobre tot, si hi havia medi de conquistarla pera que no fès us de tant terrible secret.

Y buscava, y mès buscava, y la tal Paula no parexia. ¿Ahont será, ahont no será? Al últim compareix á la sala gran, per hont en Gori s' esqueya á passar.

—¡Gracias á Dèu qu' us trovo!—li diguè ell, acostantshi tot afanyòs.

—¡Ola! ¿Sòu vos?—contestá ella, assentantse en lo sillò de prop la taula, ab cómica magestat.

—Paula, hem de parlar mòlt sério, —afegí 'n Gori, prenent una cadira y sentántseli al costat.

Digitized by Google

—Si que comenséu malament,—observá ella, seguint ab sòn tò de mofa.

—¿Malament? ¿Per qué?

—Ja us he dit aquest matí, qu' arrivaria l' hora que jo aquí fòra la reyna; ab axó, com ara l' hora ja es arrivada, ab la reyna no s' hi parla axís, de barra á barra.

—¿Qué voléu dir?

—Qu' us posséu dret com correspon, y ab la gorra á la má.

—Anèm, dóna...

—Si no ho feu com us he dit, no us escolto.

—¡Mare de Dèu!—diguè 'n Gori mossegantse 'ls llabis; y axecantse y descubrintse, afegí: —¿Me voléu mès humiliat?

—Vaje, ara, ab respecte, espliqueuvos.

—Es sobres allò d' aquell paper...

Digitized by Google

—¿Lo que vos váreu esquexar? Jo 'l tinch.

—¡Pero si vaig cremar los trossos!...

—Ja veyéu si sòch bruxota. Vos váreu cremar los trosfos y jo tinch lo paper senser.

—Bè,—diguè ell, acostantseli ab misteri.—Si 'l voléu tornar, una dotsena d' unsotas sempre se us ne darán.

—Anèm, home,—fèu ella eczajerant mès la burla ab que 'l tractava.—¿Aquexa miseria, teniu vergonya d' oferir?

—Diguéu quant ne voléu.

—Cap diner.

—¿Y donchs?

—Que no me 'l vench. ¿Us penséu qu' ab diners tot s' arregla? ¿Us créyau qu' ab un grapat d' or s' esborran las senyals d' un crím? Fill mèu, anéu mòlt lluny d' oscas; ab axó tornéuvosne al llit, qu' axó es la lluna.

Méntres ella anava parlant d' aquesta manera, en Gori, ferit per una idea traidora com totas las sèvas, s' assegurava ab la mirada de que á la sala no hi havia ningú mès qu' ells dos, y un cop segur, s' abalansá cap á la Paula, ab gesto amenassador, dientli:

—¡Aquest paper, de grat ó per forsa!

La Paula, de repent esglayada, se serená també de repent; y esclatant en una forta rialla, diguè:

—¿Qu' us penséu que sòch tan tonta, de dur lo paper damunt mèu.

—¡Oh!—esclamá en Gori desesperat.—Sòu lo mal esperit.

Digitized by Google

—Creyéume, que lo qu' us exirá millor es que fem pactes.

—Vos matexa. Proposéu.

—En Joseph está perdut d' interessos.

—¡Y tal!

—¿Cóm ha estat qu' arrivès axís?

—¡Oh!... ¿Y 'l paper?

—Vos l' heuréu, si 'm creyéu de tot. Espliquéume aquexa ruina. ¿Quínas patotas han corregut?

—Axó... si jo volguès... Tinch provas de com l' han estat estafant.

—Debéu tenir comptes dobles...

—Tassacions mal fetas...

—Cartas de l' Antonia...

—Hipotecas fingidas... Com sòch lo majordom...

—¿Y presentant tot axó, en Joseph torna á ser rich?

—Bastant se refará.

—Donchs vull tots aquexos papers.

—¡Oh, es mòlt demanar!

—¿Qué preferiu anar al pal?

—Res, dóna. Us donarè 'ls papers.

—Corrent, donchs. Ja 'ls podéu anar á buscar, y fer l' ull viu per' obehirme en tot.

—Ja ho faig, —diguè ell, tremolantli de coratje la barba, y estrenyent los punys.

—Ara, cortesía á la reyna.

—Adèu siau.

—Y tot seguit los papers aquí.

S' inclinà en Gori, sumís y respectuòs, y desaparesquè llensant una blasfemia mès recargolada que la

Digitized by Google

rialla ab que 'l didot, desde la porta, celebrá la cortesía qu' aquell acabava de fer á la dida.

CAPITOL LXIII.

Lo Sant Cristo gros.

Un altre que buscava á la dida, era l' hereuás Oliver, que no podia avenirse de que un home qu' havia dinat ab lo rey, que duya al pit una creu com un ou ferrat, y qu' era rich y barò de Santa Agnés, no haguès pogut arrivar á l' iglesia pera casarse, ab duas voltas que hi havia estat á punt. ¡No n' estava poch d' amohinat! ¿Vés, qué diria 'l rey? ¿Cóm ho pendrian los nobles, ja qu' ell pertanyía á sa classe? ¿Y entre 'ls sèus masovers, y parcers, y pastors, y demès reguitzalla de sos servidors, com havia d' haver nom aquella burla?

Ab totas aquestas cavorias, aná á trobar á la dida, pera dirli que no li busquès mès entrabanchs y 'l dexès casar com desitjava; pero aquella, que tenia altras pressas, lo despatxá dientli qu' era vell, y lleig, y ordinari, y que la mel no s' havia fet per' la boca del ase. En aquestas rahons estavan, quan entrá á la sala l' Antonia; venia disposada á finir ab la Paula, fentla péndrer pe 'l batlle, qu' acabava d' arrivar á la casa, ab dos guarda termes, que 's quedaren vigilant la porta.

Entrá, donchs, l' Antonia á la sala, tant valenta

Digitized by Google

com hem dit, y disposantse á buscar bronquina, digué á n' en Joan:

—Me sab mòlt grèu trobarte com te trobo, rebaxante á suplicar á qui no déus.

—¿Y donchs, qu' haig de fer? preguntá en Joan.

—Si mòlt enhorabona, — continuá l' Antonia, — te recordesses de qui ets tu y de qui es ella, qu' ha servit á casa y no ha sigut may mès qu' una criada qu' ha cobrat jornal, no t' esposarias á véurert' maltractat.

—Sembla, mestressa, que portéu mòltas ganas de saragata.

—Vos fiquéus' ahont us demanin,—responguè l' Antonia secament.

—Com dihéu que sòch una criada...

—Perque ho sòu.

—¿Voléu jugar qu' avans de gayre, la criada governa á la mestressa?

—Lo que fará la criada, sino calla, es anar á dormir á la casa de la vila, perque 'l batlle ja es á baix, que sols espera que jo 'l cridi.

—¡Ah, ah, ah!...—responguè la Paula, rient.—¿Me voléu créurer? Diguéu al batlle que se 'n torni, perque si arriva á pujar y jo comenso á cantar cosas que 'm callo, será fácil que s' enteri...

—¿De qué?... ¿de qué?...

—¡De que váreu envenenar á l' Isabel!—diguè la Paula, acostant los llávis á l' aurella de l' Antonia.

—¡Jesus!—esclamá aquesta aterroritzada, groga y mirant ab esbarament á sa enemiga, com si vegès una sombra.

Digitized by Google

—¿Qu' es axó?—diguè en Joan, corrent cap á sa germana.

—No res,—li contestá la Paula detenintlo.—Lo Sant Cristo gros que ja ha surtit.

—¡Mentida!—va dir l' Antonia al cap d' un moment. —¡Mentida! No 'n teniu probas.

—¿Que no 'n tinch probas?—responguè la dida.—Ara ho veuréu.

S' acostá á una porta, y cridá:

—¡Gregori!

Desprès aná á un' altra porta, y cridá:

—¡Oh, Roch!

En Roch y en Gregori compareguèren.

—Entre tots dos,—los diguè la dida,—feu al davant de la mestressa, tal com vá passar, lo d' esquexar lo paper, lo de recullirlo, lo de créurer que 'l cremavau, y tot, punt per punt.

Y obehint los dos homes, l' òrdre que se 'ls dava, 's posaren á esplicar y fer, ab tots sos detalls, com qui representa una comedia, l' escena aquella que 'n Roch vá referir tant puntualment á la Paula, quan li entregá 'ls trossos de la carta, al tornar de sa tercera visita á la masía.

L' Antonia 's quedá horroritzada; quan menos podia pensarho, y quan mès cert y segur jutjava sòn triunfo sobre sa eterna enemiga, se veya de repent empresonada, com lo tigre que, al anar á llansarse famolench damunt del cassador, se sent agarrotat per las lligaduras qu' aquell li tenia preparadas. Los llávis d' aquella dóna infame, brollavan sanch pura, de la rábia ab que

Digitized by

'ls havia mossegat durant la relaciò dels dos homes, y en sas mans s' hi véyan senyals de fondas ungladas. No podent ensanyarse ab ningú mès, s' havia castigat ella matexa.

—¡Oh, imbécil!—diguè á la fi á n' en Gori.—¡Tant segur qu' estavas d' haver cremat aquell paper!

—Aquell paper es aquí,— diguè la dida, treyentsel' de la pitrera y ensenyantlo desplegat.

—¡Prenémli! — cridá l' Antonia, encesa y rabiosa com una fera.

Y ella y en Gori s' avalansaren rápidament cap á la Paula; mes aquesta, tinguè temps de saltar fins á la finestra, y estenent á fóra lo bras ab lo paper, diguè:

—¡Si donéu un pas mès, lo tiro al batlle!

Y mestressa y majordom, se quedáren arrupits als peus d' ella.

—¡Perdò, perdò!—exclamaren tots dos.

—Ja ho veyéu, Gori,— diguè la dida.— Vos mateix heu romput lo pacte qu' haviam fet. Ara vull los papers de franch.

—Déume la carta.

—Us la donará 'l batlle,— diguè la dida, ab un moviment com qui vá á sortir.

—¡Dònalshi!—exclamá l' Antonia.

Y prenent lo gran plech de papers qne duya en Gori á sòta 'l bras, ella matexa 'l posá en mans de la Paula.

—¿Qué mès voléu? — preguntá ab lo front baix y l' accent humil.

—Escoltéu. Demá, sens falta, lo vostr' heréu se us ne dú á vos y á n' en Gregori.

Digitized by Google

—No pas á la Quintana, — saltá en Joan. — ¡ Jo 't fòll! ¡Quin floch m' hi hauria caygut!

—Portéulos allí hont volguéu, que jo d' ells dos no me 'n cuido. Los qu' estavan al cárrech mèu, ja 'ls tinch ara ben felissos y arreglats.

CAPITOL LXIV.

A ca 'n Mas-Vidal.

A ca 'n Mas-Vidal hi havia, per fi, un casament de debó, al cap d' una mesadeta de 'ls successos qu' acabém d' esplicar.

Quí eran los nuvis, massa qu' ho suposaréu.

Eran la Roseta y 'n Genís.

¡Alló vá ser festa alegre y regalada! Dels dos novells esposos, no 'n parlém. Com á tot lo qui adquireix

Digitized by Google

una felicitat que per mòlt temps ha considerat perduda, los semblava impossible véurer sos hermosos sómnis realisats, y ab prou feyna gosavan á comunicarse lo goig pur y abundant que brollava en sas sonrisas, en sas paraulas, en sas miradas.

En Joseph, sever, pero tranquil, benehia aquell amor, que li prometia lo dòls pervenir d' una reposada vellesa; y la Paula, la carinyosa dida, la segòna mare de la Roseta, no sabia que ferse de cofoya, al rébrer las gracias dels nuvis y las enhorabonas dels convidats, com autora de la felicitat qu' en la masía tornava á disfrutarse.

¿Y l' Antonia? L' Antonia no assistia á la bòda, ni tampoch era á la casa. Ningú demanava per ella, y si algun distret s' esqueya á anomenarla, tots los del voltant li feyan l' ullet, y li estiravan la roba, pera que mudès de conversa.

¿Y 'n Gori? Aquest tampoch fòu á la festa, y en Roch, lo calsassas del didot, tinguè de fumarse la part de puros qu' en lo convit li hauria tocat.

Ab aquexa part, y la sèva, y 'ls que tothom li regalá, lo didot ne tinguè pera fumar tota sa vida, tant que, per mès senyas, no gastá may mès paquetilla ni llibret.

Y veus aquí á tots felissos. En Joseph, tranquil, esperant la vellesa; la Paula, vivint á la masía, ab sòn passament assegurat; en Roch, carregat de puros, y ab llicencia de la dóna pera fumar á tot' hora; y la Roseta y en Genís, units en sant y ditxòs matrimoni.

¡Dèu los fássi ben casats!

Digitized by Google

CAPITOL LXV.

A ca 'l Oliver.

La casa payral de 'ls Olivers, aquella masía qu' al principi d' aquesta historia hem trovat tant animada, tant poderosa, tant festejada, tant plena de parents y coneguts, de mossos y entravinents de totas menas, ara está sola, abandonada, trista y misteriosa.

En Joan, sòn amo, n' ha fugit ab supersticiosa repugnancia; los mossos y criadas han desaparescut darrera d' ell; y ja no truca á sa porta lo parcer carregat de fruyts, ni lo censalista ab lo pollastre á l' una má y lo saquet de diners al altra. Las golfas se trovan vuydas y lo seller altre tant; per las espayosas salas ahont hi restan los antichs mobles de pi y alsina carregats de pols, per las amplas galerías ja despulladas de las penjarellas de grogas panotxas, de rahims y de fruytas diversas; ara hi ressonarian los passos del que las recorreguès. En las finestras y balçons no hi ha clavellinas, ni rosers, ni passioneras que s' hi enfilin, y solsament l' eura ab sas caigudas y desmayadas fullas vá rodejant las parets, com si volguès amagar la masía als ulls dels que la miran solitaria y freda, després d' haverla vista poderosa y alegra, objecte de general enveja y admiració.

En mitx de la soletat d' aquellas cambras, com un

Digitized by Google

fantasma, senyor d' aquell negre palau, com un mal esperit, refugiat en aquell lloch olvidat dels vivents, hi viu l' antiga reyna de las passadas festas, s' hi consum la vella flama que donava calor y ardiment als fugitius habitants d' aquells murs; hi viu l' esposa repudiada, la fèra vensuda, la fada maléfica, autora de cent danys, l' Antonia, aburrida per sòn espòs, allunyada per sòn germá, abatuda per sòn propi orgull y despit.

Ja no li queda res de sa funesta hermosura, ni res d' aquell valor enérgich al que lluytá, y allí empresonada, sòn consol es lo despit y sòn viure lo regirarse furiosa, veyent que no pot ja causar los mals qu' encara desitxa.

Per última volta la trovèm en la cambra de la masía, ahont habitava; la llum del sol que per l' alta finestra s' introduia, se feya pálida y esmortuida al esténdrers per l' espay d' aquella pessa, y al tocar la figura de la filla Oliver, semblava que sols de cantò l' il-luminava, encenent sòn front y sa cara, com en ells se reflectès la claror d' un foch d' odi y venjansa, que la furia solitaria estès ventant.

Lo pensament ficso de sòn cap, era la humiliaciò qu' havia sufert, y lo sentiment de sòn cor, aquell afany de sacrificar als Mas-Vidals en aras de sòn pare sacrificat per ells. ¡Tants crims y tantas infamias, tanta energía y tant constant anhel, per' acabar presenciant la felicitat dels que volia véurer á sos peus vensuts!

Axís discurria en lo punt que la trovém, quan s' obrí la porta, y en ella aparesqué un altre personatje. Un

Digitized by Google

home vell, ressèch, encorvat, prim com un nirvi, pero encara plena la mirada de llum funesta: era 'n Gregori; en Gregori qu' allí desterrat ab sa mestressa y còmplice, era lo segòn y últim poblador d' aquella tomba.

May se veyan los dos antichs còmplices, sense desagrado y repugnancia; per ço pasavan dias y dias que no s' trobavan l' un davant de l' altre.

—¿Qué vols?—preguntá l' Antonia, ab un gesto d' impaciencia.

—Mès diners,—contestá 'l vell, ab tò cínich y ab espressiò de descaro.

—¡No!—esclamá l' Antonia.—Ja váreig dir l' altre dia qu' estava cansada d'alimentar los teus vicis. M' has empobrit; allí, en ma calaxera tenia un munt d' or, lo mèu dot que váreig recobrar al sortir de cá 'n Mas-Vidal, y tu l' has anat mimbant, qu' ab prou feyna me queda pera víurer sonse demanar caritat. Vestén'; no haurás cap diner mèu.

—Necessito diners,—responguè 'n Gori ab imperi.

—¿Per qué jugas?

—Perque jugava, us he servit sempre. Sòch jugador, perque vos havéu fomentat aquest vici. Sense los diners ab que vos me compravau, pot ser hauria tingut de dexarlo. Ara, no; ara 'l tinch desenfrenat, ara es mon únich consol. ¡Depressa! ¡Lo qu' us demano!

—¡No, may!—responguè la mestressa.

—¡Antonia!...

—No ho lograrás.

—¿No veyéu, que jugant m' olvido dels crims que

m' heu fet cométrer? ¿No veyéu, que quan m' estich dalint, ab las cartas á la má, contemplant las pilas d' unsas damunt de la taula, en mitx d' un rotllo de pagesos que confonen sa respiraciò ab la mèva, es l' únich moment de ditxa que disfruto al mòn? ¡Diners!

—De cap manera.

—Ja sè ahont los teniu,—diguè 'n Gori fredament.

Y s' avansá dret á la calaxera, sense que l' Antonia s' hi oposès; obrí un calax, lo diner no hi era; los obrí tots d' un á un, los registrá ab codicia cega, lo diner no paresquè.

—¡Ah!—cridá girantse á l' Antonia.—¡Me 'ls havéu amagat, me 'ls havéu robat!...

—¡Sí!

—¡Donéumels!

—¡No!

—¡Los diners, Antonia, los diners!...

—¡May!

—¡Desgraciada de vos!

—¿Qué 'm farás?

—Me venjarè.

—¿Descobrintme? Tu 't perdrás ab mí.

—No... Acabant de condemnar la vostra vida, fentvos saber un secret qu' encare ignoréu. ¡Déume 'ls diners!

—¡May!

—Me dexéu en una desesperaciò eterna. ¡Tinch fam y set d' or!...

—Morte de fam y de set.

—¡Oh, no poder jugar may mès!

Digitized by Google

—May mès.

—Donchs escoltéume.

S' il-luminá lo rostre d' en Gori ab una llum infernal, hi aparesquè la terrible sonrisa del butxí que vá á donar l' últim cop, lo segur, lo mès sangrent, á la víctima; y acostantse lo criat á la mestressa, li diguè :

—Miréu si heu de víurer y morir desesperada. Tota la vostra vida heu consagrat á venjar al vostre pare d' aquella delaciò, que 'l portá á un calabosso, á la ruina, al sufriment y á la mort. Y us heu dirijit sempre contra 'ls Mas-Vidals, perque creguèreu qu' ells eran los espías.

—Sí; fou lo vell Mas-Vidal,—interrumpí l'Antonia.

—¡ Donchs, no !... Us equivocavau; l' espía váreig ser jo.

—¡Tu!—esclamá l' Antonia horroritzada y ab lo cor glassat de sorpresa.

—Jo, que era llavoras un pobre mosso y ja necessitava diners pera jugar.

—¡Oh, Dèu poderòs!... —murmurá ella, cayent defallida en sòn sillò y sepultant lo cap entre sas mans tremolosas.

—¡Ara! —seguí 'n Gori, —neguéume diners, condemnéume á sufrir, á espirar de codicia y d' afany desesperat ; pero vos... vos ja 'n teniu prou.

Y lo miserable se 'n aná despay, contemplantse ab satisfacciò l' efecte qu' en sa mestressa havia produit la revelaciò d' aquell secret.

Quan l' Antonia 's quedá sola, continuá llarga estona perturbada, casi bè estamordida, sense esma pera pen-

Digitized by Google

sar en lo cop terrible qu' acabava de rébrer. Després aná retornantse poch á poch, recobrá la claretat de sòn judici, axecá los ulls al cel, y cayent á terra de genolls, esclamá:

—¡Senyor, Senyor!... ¡Tanta crueltat, tanta vilesa, tants de crim pera venjar aquell agravi, y he fet sufrir als ignossents, mentres lo culpable vivia á mon costat felís y sense cástich, y jo 'l premiava fins haverli arrivat á donar casi bè tota ma fortuna!... ¡Oh, malhaja ma venjansa! ¡Malhaja qui no perdona! ¡Perdonéume vos, Senyor!

Y 's posá á murmurar ab cor afligit, la primera oraciò de sa vida.

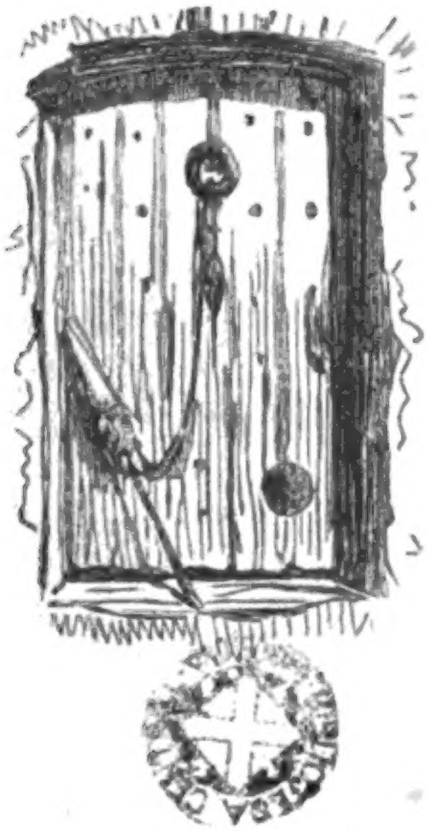

Digitized by Google

Digitized by Google

INDICE.

PRÓLECH. 7
CAPITOL PRIMER.—Olivers y Mas-Vidals. 13
II.—Lo plet. 18
III.—Los dos heréus. 23
IV —La filla esterna. 25
V.—Lo jurament. 27
VI.—La jova. 33
VII.—La Paula. 37
VIII.—Lo brot d' olivera. 41
IX.—Las paus. 46
X.—La guerra sorda. 50
XI.—Lo foch treu flamas.. 53
XII.—Sòta 'l roure. 55
XIII.—L' estrenyinador.. 60
XIV.—Una prova d' amor. 64
XV.—Lo vellet Mas-Vidal 68
XVI.—Tranzigeix, y guanyarás. 73
XVII.—La vetlla. 78
XVIII.—Com s' estrená la palanca.. 83
XIX.—Preguntas y respostas. 89
XX.—Un ramell de nuvis.. 92
XXI.—Lo promés. 96
XXII.—Segueix la broma. 105
XXIII.—La broma s' acaba. 111
XXIV.—L' Antonia y en Joseph. 117
XXV.—L' eczércit de la Paula. 122
XXVI.—La mala nova.. 126
XXVII.—Varios grops. 129
XXVIII.—¡Gracias á Dèu! 132
XXIX.—En Gori.. 135
XXX.—Las duas mares. 137

Digitized by Google

XXXI.—La recayguda. 140
XXXII.—Un albat. 145
XXXIII.—Lo desmay.. 150
XXXIV.—La Iluyta. 155
XXXV.—La dida y 'l didot. 158
XXXVI.—Un' hora avans. 164
XXXVII.—La mestressa. 174
XXXVIII.—Uns quants anys.. 179
XXXIX.—La dida y la madrastra. 183
XL.—Lo primer cigarro. 189
LXI.—Lo segòn cigarro.. 194
XLII.—La carta. 198
XLIII.—Boigs fan bitllas.. 201
XLIV.—Plan rodò. 207
XLV.—Lo trasbals de la Quintana. 210
XLVI.—Lo dinar del rey.. 213
XLVII.—A cent anys coteta verda.. 221
XLVIII.—Lo dia de la festa. 223
XLIX.—En Genís. 231
L.—La conxorxa. 237
LI.—Tiroteig.. 240
LII.—Lo replá. 243
LIII.—La festa mullada.. 248
LIV.—Lo pronunciament. 250
LV.—La tercera. 257
LVI.—Mestressa del camp.. 262
LVII.—La renyina.. 264
LVIII.—Com lo didot robá una donsella. . . . 270
LIX.—Lo desori. 273
LX.—La tornada.. 277
LXI.—La mort de l' Isabel.. 281
LXII.—La reyna. 286
LXIII.—Lo Sant Cristo gros.. 290
LXIV.—A ca 'n Mas-Vidal. 294
LXV.—A ca 'l Oliver. 296

FIN DEL ÍNDICE.

Digitized by Google